PETRU REZUȘ

COSIȚELE DOAMNEI

PETRU REZUŞ

COSIȚELE DOAMNEI

După volumul apărut la
EDITURA EMINESCU
Colecția Clepsidra
București 1979

CUPRINS

LA SUCEAVA ÎNGHEAȚĂ APELE..... 2

MUIERILE MÂNĂ LUMEA... 88

DUŞMĂNIILE ARD CU PARĂ... 161

BOIERI, BOIERI, RUŞINATU-M-A PĂGÂNUL! .. 227

DE PE TRON ÎN SERAI 318

Motto:

«Iară Doamna la mare ocară au ajuns,
de carele singură au mărturisit cătră boieri, trecând cu rădvanu, văzând pre boieri şi lăcrămând au zis: ”Boieri cinstiți, m-au ruşinatu păgânul”.
Şi atunce tunzându-şi cosițele sale şi plângând cu amară jale au rugat pre un nepot al lui Nistor Ureache, anume Toderaşco, care sta cu alți boieri: ”Ce să binevoieşti a duce acest păr la mănăstirea Sucevița, că nu m-am învrednicit a fi cu răposatul la un loc şi după moarte, măcar acest păr să fie de pomenire”.

Fost-au aceste în anul 7124.»

(Miron Costin, Letopisețul țării Moldovei,
ediția M. Kogălniceanu, Bucureşti, 1872.)

La Suceava înghează apele...

1

Drumul Sucevei era liniştit la acea răspântie a nopții cu ziua. De undeva, se auzi un cocoş grăbit, vestind zorii lăptoşi care se strecurau printre casele târgului. Un vânt subțire prinse a trage dinspre apă şi mirosuri grele se treziră odată cu el. Izuri ascuțite de sudoare de cai, de harnaşamente de piele şi de fum acru de tabără începură iarăşi a dospi în dimineața călduță de mai.

Pe şleahul care ducea spre inima târgului, se auzi un scârțâit lung de care încărcate. Butucii roților sunau molcom şi boii trăgeau greu la deal, mişcându-şi cozile. Din când în când se opreau cu spinările încordate în jugurile de lemn, apoi urneau iarăşi carele grele din loc, suindu-le pe coasta prăvălatică a dealului Sucevei. Fiecare car era încărcat cu câte o bute de câteva antale. Căruțaşii mergeau pe lângă boi şi vorbeau cu glasuri scăzute:

— Greu drum, Dumitre, şi cu primejdie! Se cheamă că aducem domniei zece buți de vin pentru nunta Domniței Irina cu mai multă osteneală decât am aduce zece buți de galbeni.

— Aşa-i, Costache, că de când cu războaiele, au secat cramele în toată țara Moldovei! De nu ne dăruia călugărul de la Sucevița aceste buți, rămânea nunta seacă.

Târgul Sucevei prinse a se arăta de după cotitura şleahului, cu turnurile înalte ale bisericilor. Razele soarelui aruncau scântei din crucile poleite şi din ferestrele palatului domnesc. Străjerii stăteau încremeniți pe ziduri, cu sulițele în mâini, cercetând împrejurimile. Căruțaşii tăcură şi-şi săltară cojoacele pe umeri. Cineva plesni din puhă şi îndemnă boii:

— Hăis, Ținteş, mânca-te-ar lupul!

Boul se feri spre dreapta, încordându-se în jug. Căruțaşul rămase iarăşi în urmă.

Din tufele şleahului, care însoțeau urcuşul carelor încă de pe malul Sucevei, se auziră deodată trosnituri ciudate şi chemări străine de oameni. Un buluc de vreo treizeci de oşteni țâşni din tufe şi se năpusti la buți.

Năvălitorii aveau straie de mercenari străini: nădragi strânşi pe vine şi contăşuri scurte de culoare verde, împodobite cu brandemburguri negre de mătasă. În cap purtau comanace cu pene de argint, iar la şolduri le săltau lăduncile de aramă. Erau haiducii şi mercenarii şleahticului Potocki, ieşiți după pradă, în zori de ziuă, pe drumurile Sucevei.

— Tâlharii, măi! chiuiră căruțaşii.

Într-o clipeală, moldovenii se strânseră şi puseră mâinile pe baltage. Se dovedi acum că oamenii cei înceți, mergând pe lângă care, erau oşteni încercați. Săbiile vâjâiră prin văzduhul călduț şi gheoagele pocniră surd.

Câțiva haiduci din Pocuția apucaseră carul din urmă şi-l îndepărtaseră de celelalte.

Plini de mânie, căruțaşii păliră cu sete în tâlhari, dar aceştia sloboziră carul pe şleahul mănăstirii Iațcanilor şi se pierdură printre ogoare, înjurând şi blestemând. Mai-marele lor răcni:

— Vă facem felul cu alt prilej, nu purtați grijă din partea asta! Astăzi ne este sete, n-avem când ne bate!...

Căruțaşii se uitară o vreme după ei, apoi se întoarseră la care. Cel mai bătrân, Dumitru, îşi netezi pletele

albe şi-şi aşează cuşma la locul ei pe cap, după ce-o ridică din şanț şi-o scutură de colb.

— Ne-au vămuit tâlharii în gura târgului, când să răsuflăm şi noi şi să zicem c-am scăpat!

— Vai de capul şi de ciolanele noastre, bădiță! se răsuflă iarăşi Costache. Aceştia-s haiducii lui Potocki, pripăşiți pe lângă Ieremia-Vodă. Stau degeaba şi le vine a zburda. N-au de băut cât le trebuie: ies la drumul mare; n-au fete şi muieri: dau năvală în casa omului şi vodă ştie şi tace. N-are nici el ce face, căci se ține în scaun cu puterea lor!

Căruțaşii cercetară carele şi boii şi porniră, în grabă, spre târg. Din urmă îi ajunseră doi călăreți, care veneau în pasul cailor. Potcoavele țăcăneau în pietrele şleahului. Amândoi tineri, călăreții cântau cu glasuri tari, neştiutori de întâmplarea petrecută cu puțin timp înainte:

Drumul la mândruța mea
îi bătut cu piatră rea,
măi...
piatră rea şi colțuroasă,
ca şi mândra mânioasă,
măi...

Căruțaşii îi cântăriră pe călăreți: unul era stăpânul şi celălalt sluga lui. Stăpânul avea vreo douăzeci şi doi de ani. Tuleiele abia-i mijeau şi avea obraji rumeni şi ochi negri de fată mare. Pletele castanii îi cădeau pe contăşul de soboli, pe care-l purta în spate cu uşurință şi mândrie. Sluga era un om mătăhălos, numai vine şi ciolane. De lung ce era, picioarele şi le ținea în scări, ca să n-ajungă în colbul drumului. Din pricina asta, genunchii se ridicau deasupra tarniței şi omul îşi odihnea coatele pe ei. Ochii lui erau blajini şi copilăroşi; din când în când îi străbătea un fulger de şiretenie nebănuită. Amândoi tăcură şi se uitară cu mirare la căruțaşi.

— Voi ați scurtat de scăfârlii pe cei doi haidamaci din şanțul drumului? — întrebă tânărul cel frumos, ducând mâna la straja săbiei.

— Noi! — a răspuns Dumitru.

— Ce-au căutat?

— Vinul din buțile lui Vodă... De-o bute ne-au vămuit şi vom da seama.

— Mai degrabă veți da seama de cei ucişi înaintea stăpânului lor!

— Nici de asta nu ne temem, căci vinul este hotărât pentru nunta Domniței Irina cu voievodul Mihai Korybut de Wiszniewiecki şi n-are voie să-l strice nimeni.

Drumul devenise deodată lin. Nu mai urca. Case mari şi făloase se ridicau în preajma lui şi, îndată, pe stânga, se iviră porțile înalte de stejar strujit ale palatului domnesc. Aşezarea era plină de viață. Străjerii umblau liniştiți de-a lungul zidurilor şi un miros de mâncare se prelingea în drum, deschizând poftele trecătorilor. Carele cu buțile pline intrară în ograda domnească, care gemea de oşteni străini. Stăpânul cel tânăr şi sluga lui se strecurară şi ei înăuntru, iar străjile crezură că fac parte dintre oamenii care au adus vinul. Un chelar se repezi în calea căruțaşilor şi prinse a-i întreba cu glas tare:

— Câte buți?

— Nouă.

— Parcă erau zece?!

— De una ne-au vămuit nişte tâlhari în gura târgului.

— Ce fel de tâlhari?

— Erau îmbrăcați ca haiducii năimiți din Pocuția.

Chelarul strigă câteva vorbe unui oştean bătrân, mai-mare peste ai săi, care se uita la buți cu jind, răsucindu-şi mustața:

— Pane Stanislav, vină dumneata mai încoace!

Oşteanul se apropie, legănându-se. Gras şi buged, avea un obraz roşu ca racul, din care sclipeau doi ochi vicleni.

— Ce-i, jupâne Miron?

Chelarul era un om uscățiv şi bătrân. Puțin adus de spate, se pironi înaintea reimentarului şi-l privi în ochii bulbucați, care fugeau în lături.

— Iarăşi au făcut-o oamenii voştri! Alaltăieri au pălit la Sânt-Ilie, azi au vămuit nunta domnească de-o bute de vin. Apoi numai rânduială nu-i asta şi tare mă tem c-or sări oamenii cu parii!

— Câți au fost? — întrebă pan Stanislav pe căruțaş.

— Vreo treizeci.

— Ați doborât din ei?

— Doi.

— Unde-s?

— În colbul drumului.

Oşteanul străin se uită încruntat la om, dar nu zise nimic. De astă dată oştenii de sub comanda celor doi Potocki, a lui Zebrzydowski şi a lui Stanislav Chanski, păliseră transportul de vin destinat pentru nunta unuia dintre ei, care se însura cu fata cea mai mare a Domnului Ieremia Movilă. Stanislav, care era una dintre căpeteniile lăsate de marele hatman polon Ioan Zamoyski pe lângă domnul moldovean, scrâşni din dinți şi se îndreptă spre bulucul oştenilor străini. Îşi adună o ceată de călăreți şi ieşi val-vârtej pe poarta curților domneşti, îndreptându-se spre Iațcani. În urma lui, vuietul de glasuri şi de strigăte spori. Căruțaşii, ajutați de oşteni, descărcau buțile şi le aşezau în locuri anume rânduite pentru marele ospăț al nunții. Un străjer se opri în fața unei buți şi-o ciocăni, răcnind:

— Plină, mămulică-mamă, şi grea ca o femeie vădană! Numai cep să-i dai şi să-i pui pipcă, apoi să sugi până nu mai ştii de-i zi ori noapte!

Ceilalți oameni dimprejur râseră, fără răutate şi fără gânduri. Toți erau de aceeaşi părere.

2

Stăpânul cel tânăr şi sluga lui se îndreptară spre odăile oaspeților. Cel dintâi cerceta lumea din jur fără grijă, ca orice tânăr, şi fluiera; sluga îşi ascuțise ochii vicleni şi-şi schimbase obrazul. Nu mai dovedea mirare, nici nevinovăție copilărească. Sulițe lungi de ură țâşneau din ochi spre mercenarii străini, care lărmuiau prin ogradă. Ca toți oştenii fără de treabă, haidamacii se hârjoneau. Unii făceau exerciții, sub conducerea câtorva bătrâni, alții se jucau cu pietricele şi cu zaruri, sau îşi omorau vremea cu fel de fel de ghiduşii.

— Năimiții dracului! — mormăi sluga. Se-ngraşă pe spinarea noastră şi zburdă. Urât soi de oameni!

— Urât, ca orice soi de oameni care asupreşte pe alții şi le suge sângele şi vlaga! — îşi răspică părerea şi tânărul.

— Unde mergem, stăpâne?

— La uncheşul Nistor, care trebuie să fie aici de vreo săptămână. Dacă-l găsim, scăpăm de grijă. Eu cred că-l voi întâlni şi pe vărul meu Grigore.

Ograda, plină de oşteni, se despărți grabnic în două în fața unui şleahtic fălos, îmbrăcat numai în fir de argint şi de aur. După el se țineau câțiva oameni care alergau cu paşi mărunți. Şleahticul era de vreo patruzeci de ani şi se îngrăşase peste măsura lui potrivită. Trupul său mare nu încăpea în straiele străine, care îi strângeau cărnurile, bulbucându-i-le în afară.

— Acesta-i mirele, şoşotiră oamenii.

— Ce matahală, băgă de seamă tot tânărul cel frumos, şi mireasa-i ca o porumbiță!

De la odăi ieşiră doi boieri. Unul era bătrân, cu barba sură, şi ținea cu mâna dreaptă un şlic de pielicică albastră, pe care n-apucase a şi-l pune în cap. Avea smocuri albe de păr şi în plete. Obrazul îi era plin de isteține. Fruntea înaltă se pierdea sub un început de pleşuveală. De statură potrivită, boierul nu era nici slab, nici gras, ci cum îi stă mai bine unui om care-i cumpănit spre bătrânețe. Celălalt boier era tot aşa de tânăr ca

şi cel ce-i venea în întâmpinare, numaicât avea ochii albaştri şi părul negru ca pana corbului, iar obrazul îi era mai rotund. Boierul cel tânăr țipă cu glas tare:

— Toderaşcu, tată! Uite-l cum vine... Parcă-i paşa din Silistra şi nu altcineva!

Ca o săgeată, sări spre celălalt tânăr şi se îmbrățişară. Se ținură strâns, apoi se păliră cu palmele peste spate. Boierul cel bătrân se opri lângă ei şi-şi puse şlicul în cap. Se opri de cealaltă parte şi sluga.

— Sărut mâna, uncheşule!

— Să trăieşti, nepoate!

Boierul Nistor Ureche şi feciorul său Grigore veniseră la nunta Domniței Irina, fata cea mai mare a lui Ieremia-Vodă Movilă, şi trăseseră la curțile domneşti. Nepotul boierului dinspre soră, Toderaşcu, venise şi el pe urmele lor, adus de vâlva nunții şi de mirajul întâmplărilor ca din basme.

— Şi-aşa, mânzule, te-ai pus pe drumuri cu Pantelei!

— Cu Pantelei, uncheşule... îmi poartă grija de copil mic, de când trăia — fie iertată! — mămuța, sora cea mai dragă a dumitale, care s-a prăpădit la naşterea mea. Se cheamă că am supt acelaşi lapte, că lelea Marincea

îi este lui Pantelei mamă şi mie îmi este doică. Ne avem ca frații...

Sluga surâse puțin din colțul buzelor, se mohorî, apoi îşi limpezi chipul ca un copil.

— Mare pehlivan şi Pantelei aista! Crapă pielea pe el de viclean ce-i, dar asta o ştiu numai unii şi n-o spun altora.

Boierul Nistor Ureche râse cu glas gros, care vădea om bun la inimă.

— Şi ce vrei să vezi tu în Suceava, măi Nichipercea? Crai şi crăițe, domni şi domnițe? Contăşul de zile mari văd că ți l-ai luat şi sabia cu straja bătută în diamanturi de asemenea. Ți-ai pus de gând să dai piept cu toată lumea, ca să se vadă în țara Moldovei ce nu s-a mai văzut, dar tu, nepoate, încă nu ştii că asemenea lucruri s-au mai întâmplat şi nu-i nimic nou sub soare. Un uncheş bătrân îți poate spune că şi el a cercat asemenea ispravă şi s-a ales cu pletele albe şi cu gust amar în gură. S-a crezut şi el zmeul din poveste şi s-a trudit să mute munții din loc, căutând mai ales înțelepciune în cărți, ca să vadă că mai are multe de învățat. Aşa mi se pare că şi voi mergeți pe urmele mele, dar nu-mi

pare rău. Rămâne să vă loviți frunțile şi de pragul cel de sus şi să vă pipăiți cucuiele!

Toderaşcu zâmbi spăsit, dar Grigore îl ghionti şi amândoi izbucniră în râs.

— Heh, tinerețele cu picioarele pe pământ şi cu capetele în nouri! Bătrânețele, de obicei, vorbesc, dar nu întineresc. Vouă vă scapără mintea altcum şi vorbele mele trec în vad ca apa Sucevei. Ce-aveți voi de împărțit cu asemenea gânduri, care încă n-au înmugurit? Voi aveți toată viața înainte şi toată lumea la picioare şi mie, unuia, îmi pare bine că-i aşa! Înseamnă că oamenii nu s-au schimbat şi nu s-or schimba în veacul veacului. Şi cei tineri şi cei bătrâni vor avea aceiaşi ochi şi numai anii cei mulți sunt cei mai straşnici învățători ai omului pe pământ.

Boierii ieşiră din ograda domnească şi o apucară spre biserica sfântului Dumitru. Târgul se trezise şi lărmuia tulbure în dimineața proaspătă de primăvară. Pe Ulița Cojocarilor se înghesuiau câțiva negustori, care-şi pregăteau tărăbile. Armenii îşi strigau marfa lor obişnuită: hamuri, curele, frâie şi căpestre. Cumpărătorii, puțini, căscau gura la ei, ori încercau cu dinții pielea tăbăcită.

— Lumea-şi vede de cursul ei, ca înaintea potopului, fără grija zilei de mâine! — băgă de seamă boierul cel bătrân. Şi acesta-i un bine, cât nu suntem păliți de rele!

— Unde mergem, tată? — întrebă Grigoraşcu.

— Mergem la o gazdă, să ne punem în rânduială stomacurile. Cu mâncarea de la curtea domnească ne vor ieşi ciolanele la lumina zilei, iar eu m-aş mulțumi şi cu puțin, dar am de ținut seama şi de gurile voastre flămânde. Bătrânul se hrăneşte şi cu gânduri, tânărul le leapădă deoparte şi pofteşte sațul bucatelor, ca mai apoi să gândească şi el, dar de multe ori gândesc pentru dânsul mâncarea şi băutura. Mi se pare mie că aşa-i drept să fie! Mai întâi cere trupul cele ce sunt ale lui: mâncare, băutură şi dragoste, mai târziu cere şi sufletul partea lui, care-i prisosul trupului: gânduri, închipuiri şi vise. Rămâne să se vadă şi la voi care vor fi mai tari; Bucura-m-aş să fie mai tari cele sufleteşti!

În spatele bisericii sfântului Dumitru, boierii intrară, pe uşa larg deschisă, într-o casă cu cerdac. O muiere tânără le ieşi înainte. Era durdulie şi avea ochii codați. Cozile şi le ținea sub un testemel pestriț, iar mâinile şi le ştergea de pestelca încinsă peste catrință.

— Profiriță, ți-aduc tinerețe flămândă şi însetată, care aşteaptă patru pui în mujdei şi mămăliguță deopotrivă cu foamea. Vinul să ni-l aduci îndată şi ulcelele de asemenea.

Scaunele gemură. Boierul Nistor tuşi şi oftă, apoi îşi pieptănă barba şi mustățile. Dus pe gânduri, privi la cei doi tineri, cântărându-i din ochi. O înduioşare mare îi cuprinse inima. Amândoi tinerii erau orfani de mame şi crescuseră sub oblăduirea lui. Toderaşcu n-avea nici tată. Crâşmărița aduse un ulcior de vin şi patru ulcele. Pantelei turnă vinul în ulcele şi aşteptă semn. Boierul Nistor Ureche ridică ulcica şi gustă vinul.

— Bun vin! Fruntea Cotnarului! Să trăiți, voinicilor, şi să vă jucăm la nuntă cât mai degrabă! Bună-i voinicia, dar tot mai bună-i căsătoria!

După al patrulea rând de ulcele, fruntea boierului Nistor se descreți şi vorbele se înmulțiră. Din sân, boierul scoase un ou de aur, bătut cu diamanturi, şi-l privi, citind pe cadran, care era fața oului:

— Iată cum trece vremea! Nouă ceasuri trecute, oameni buni!

Toderaşcu rămase cu ochii la oul de aur.

— Ce-o mai fi şi drăcia asta, uncheşule?

— Un ceasornic.

— Ce slujbă-ți face?

— Spune ceasurile zilei.

— Ce nevoie ai să le ştii? N-ajunge mersul soarelui pe cer?

— Iaca n-ajunge! Când e cerul întunecat, de unde ştii mersul soarelui?

Toderaşcu luă oul de aur în mână şi se uită la el.

— Parcă umblă ceva într-însul...

— Umblă. Are o mulțime de osii şi de rotițe care drămuiesc vremea.

Toderaşcu duse ceasornicul la ureche şi rămase cu gura căscată. Îl purtă apoi şi la urechea lui Pantelei, care se miră straşnic:

— A dracului comedie, că de la Dumnezeu nu-i!

Pantelei scuipă de trei ori în lături în obrazul dracului, afurisindu-l.

— Ba-i de la turc şi mi l-a dat Domnul Ieremia pentru slujbele ce i le-am făcut.

— Aferim cinste! Mai bine-ți da, uncheşule, un armăsar împărătesc!

Pantelei dori însă să ştie cum se numără ceasurile şi boierul îl lămuri:

— Apoi iacă aici sunt însemnate cu numere arăbeşti ceasurile şi ele au hotarul lor, pe care ți-l arată săgeata asta mişcată de măruntaiele cele dinăuntru. Le citeşti, ziua şi noaptea, şi n-ai nevoie nici de soare, nici de cocoş cântător.

Pantelei se minună şi nu-şi mai dezlipi ochii de pe ceasornic, până ce boierul băgă de seamă şi-i slobozi alte lămuriri, mărindu-i nedumeririle:

— Cu cheița asta îl trag, când stă.

— Dacă stă, apoi de unde mai ştii ceasul domnia ta?

— Nu-l las, Pantelei, s-apuce a sta!

Boierul Nistor Ureche îşi vârî ceasornicul iarăşi în sân şi goli ulcica.

— Dragii mei băieți, acesta-i lucru slab bărbătesc, mai tari sunt lucrurile muiereşti. Acelea sunt mai meşteşugite decât ceasornicele. Pe-acelea nu le desfac o sută de bărbați înțelepți.

— Care, uncheşule?

— Ia acelea ce le fac muierile în țara Moldovei, încât ascultă de ele domnii şi craii.

— Sunt asemenea muieri, uncheşule, şi la noi?

— Sunt, nepoate! Una este şi Doamna Ilisafta a lui Ieremia-Vodă Movilă, iar alta este Doamna Marghita, soția lui Simeon-Vodă Movilă, fratele Domnului. Amândouă-s deopotrivă, dar parcă tot Doamna Ilisafta îi mai aprigă. Mare fermecătoare, dragii mei! Îngheață apele, aşa-i de isteață!

Boierul cel bătrân, sfetnicul domnilor şi cunoscătorul tainelor lor, căzu pe gânduri, după feleşagul lui, şi se uită în fundul ulcelei. Tinerii aşteptau ceva, iar Pantelei trase pe nări mirosul de friptură. Profirița se ivi cu patru țigle în mâini şi aşează puii rumeniți pe talgerele de pe masa. Aduse mămăliguța, care aburea, şi umplu din nou ulciorul. Pantelei îi zâmbi, sfios, mormăind:

— Harnică muiere, n-am ce zice!

— Dacă-ai avea, puțin mi-ar păsa!

— Drăcoasă mai eşti, Profirița!

— Aşa mi-i firea!

Boierii mâncară tăcuți. Din când în când sorbeau din ulcele, apoi îşi ştergeau cu dosul mâinii gura.

— Asta-i, băieți, mare fermecătoare de muiere! — spuse, încă dus pe gânduri, Nistor Ureche.

— Cine? — întrebă Grigore. Profiriția?

— Da' de unde? Asta-i o muiere ca toate celelalte din țara noastră. Bună la lucru, bună la dragoste. De alta vorbesc eu...

— De cine?

— De Doamna Ilisafta.

Tinerii tăcură şi aşteptară.

— Doamna Ilisafta e sămânță de ungur. Se trage din nemeşul Toma Csomortany. Frumoasă, cum puține muieri am văzut în viața mea, şi plină de foc.

Boierul zâmbi cu sfială, căutând spre fecior, şi-şi cumpăni mai departe gândurile şi vorbele:

— A adus cu dânsa în țara noastră nu numai frumusețea, dar şi „focul" neamului ei. Asta ne va face multe zile fripte, dacă va fi să-i cădem sub mână.

Toderaşcu asculta vorbele uncheşului, plin de freamătul tinereții. În suflet i se urcau icoanele tulburi ale unei femei minunate, care stăpânea țara întreagă. Ca al unei zâne din poveştile copilăriei, îi lucea chipul şi

el mergea spre dânsa. Visul lui se împlinea. Venise la Suceava să vadă lucruri nemaipomenite şi uncheşul lui bătrân tocmai vorbea despre ele cu îngândurare şi grijă:

— Da, ne vor face rău muierile acestea, dacă se vor lovi una de alta. Dumnezeu să ne ajute, că nădejdea îi numai la el! Stau toți în jurul țării ca balaurii şi numai aşteaptă semnul navalei, ca să ne rupă şi să ne sfâşie în bucăți.

Profirița se ivi iarăşi în pragul odăii şi întrebă:

— Mai poftiți ceva, boieri dumilorvoastră?

— Aş pofti o guriță! — o luă înaintea tuturora cu îndrăzneală Pantelei.

— Să-ți pui pofta-n cui, voinicule! Celelalte ți le-ai ogoit, ți-a mai rămas una.

— Una şi bună! Le întrece pe celelalte.

Tinerii râseră şi se sculară de pe scaunele cu spătare. Boierul Nistor îi plăti muierii şi-o netezi pe obraz.

— La tinerețe trage şi bătrânețe.

Profirița îndepărtă binişor mâna bătrânului şi-i surâse cu blândețe, spunându-i:

— Să mai rămână şi altora, boierule!

Muşterii ieşiră din crâşmă şi dădură de larma cunoscută a târgului. Târgoveții grăbeau pe ulițe şi vorbeau cu glasuri tari. Oştenii se amestecau cu negustorii şi se sfădeau. Cete de oameni străini umblau, ținându-se la un loc, spre a nu se rătăci. Rădvane prăfuite intrau în târg pe toate drumurile, pline de oaspeți.

— Deocamdată ne pregătim de nuntă, vorbi boierul Nistor Ureche, şi pe celelalte le lăsăm pentru altădată!

3

Doamna Ilisafta s-a sculat din somn şi se întinde înaintea oglinzii veneţiene, mare cât o statură de om. A dat pe oglindă cinci pungi de zechini, dar nu-i pare rău, căci o arată aşa cum e ea: tânără, fragedă şi odihnită. Doamna Ilisafta e îmbrăcată într-o rochie uşoară de casă, din care i se văd formele rotunde. E de statură potrivită, mai mult înaltă decât scundă, mlădioasă şi iute în mişcări. Părul castaniu e mătăsos şi neobişnuit de bogat. Îi cade pe spate până la mijloc, înconjurând-o într-o aureolă vie. Chipul Doamnei Ilisafta este liniştit. Trăsăturile i s-au destins şi nici una nu arată

vreo stare de spirit neprielnică şi zbuciumată, care i le-ar putea diforma. Mai mult oval decât rotund, acest chip este neobişnuit de frumos. Pielea rumenă şi albă a obrazului nu cunoaşte nici o pată, nici o umbră; ochii sunt mari şi luminoşi şi bat în verde, iar gura, ca o rodie, descoperă toți dinții şi măselele, ca pe nişte mărgăritare. Doamna Ilisafta se mai întinse o dată înaintea oglinzii, apoi bătu din palme. O roabă intră în fugă, pe uşa dinspre odăile slugilor, şi se închină până la podeaua iatacului, apoi aşteptă porunca:

— Jupâneasa Maricuța nu s-a sculat?

— Încă nu, măria-ta. Doarme dusă, că aseară i-a sosit de pe drumuri şi dumnealui postelnicul Dumitrache.

— Mult mai dorm muierile acestea, vorbi din nou Doamna Ilisafta, de aceea se fac ca buțile acelea din ogradă!

Roaba zâmbi.

— O țârucă mai grasă nu ți-ar strica nici măriei tale, că prea eşti firavă şi te poți trece în vreo boală din acestea noi, care au venit cu oştenii străini.

Doamna Ilisafta mângâie roaba pe cap.

— Aşa mă plac, Zamfiră, şi-aşa am să rămân! Dă fuga după sulimanuri şi iruri şi-apoi întreabă dacă s-a sculat dumnealui Domnul.

Roaba dispăru. Un pas greoi se auzi pe sală şi o muiere grasă intră.

— Bună dimineața, Ilisaftă!

— Bună dimineața, Maricuță!

— Cum ți-a fost somnul şi cum ți-i habarul?

— Am dormit bine şi habarul mi-i şi el bun.

Jupâneasa Maricuța este sora Domnului Ieremia Movilă. Femeia este trecută de cincizeci de ani şi-i straşnic de grasă. Din obraz, abia i se văd ochii de valurile de grăsime. Într-adevăr, pare ca o bute din ogradă.

— Eu n-am avut somn şi m-am chinuit toată noaptea. Mă înăbuşeam...

— Grăsimea, Maricuță, e de vină! Şi lui Ieremie îi tot spun: „Stăpâneşte-te, omule, că eşti destul de gras şi nu-i a bună, dar ai cu cine vorbi?”

Jupâneasa tăcu, cătrănită. Roaba veni în fuga mare, aşa cum plecase, şi aşează irurile şi sulimanurile lângă oglindă, apoi, gâfâind, spuse:

— Domnul s-a sculat şi ia în seamă nişte poloboace cu vin.

— Bine, Zamfiră! Acum să ne gătim pentru ziua de azi, care ne aşteaptă cu întâmplările şi oamenii ei.

Zamfira începu să alerge, ca o sfârlează, în jurul Doamnei Ilisafta, dându-i felurite iruri cu care Doamna se ungea pe obraz. Maricuța se lăsase, oftând, pe un divan şi-o privea. Cu repeziciune se schimbară apoi borcănaşele cu sulimanuri din mână în mână. Maricuța se gândea: „Nu degeaba-i zice lumea vrăjitoare, care îngheață apele! Uită-te câte alifii are şi cum le întinde pe obraz! Au cules frații mei numai femei străine de neamul nostru şi le-au suit pe scaune de domnie”.

— La ce te gândeşti, Maricuța?

— La ce să mă gândesc? Mă socot şi eu aşa, ca proasta, oare în ce straie va veni la nuntă cumnata noastră Marghita?

— Cum în ce straie? Îşi mai face ceva?

— Cum să nu-şi facă? A înnebunit de cap toată casa dumnealui Domnului Simeon.

— Aşa-i neamul ei de nemeşi, cunoscut în toată țara Ardealului: fălos la veşminte.

Maricuța nu se lăsă însă şi scormoni focul mai tare:

— Se ține şi ea frumoasă, păcat a vorbi!

Atinsă, Doamna Ilisafta se întoarse cu o fulgerare de mânie în ochi şi cu obrazul aspru:

— Mai bine nu mi-ar sta pe cap cu toată curtea ei şi şi-ar căuta de drum. Aşa am eu norocul: să-i țin pe toți!

Maricuța îşi dădu seama că nimerise rău cu vorbele de mai înainte, căci şi ea era una dintre acelea ce trăiau pe capul Doamnei Ilisafta. Zamfira sfârşise cu unsorile şi sulimanurile şi pieptăna cosițele Doamnei. Lăsată pe spătarul scaunului, Ilisafta închisese ochii şi roaba îi trecea ritmic pieptenele de aur prin părul mătăsos, care foşnea şi arunca scântei. „Uită-te la dânsa cum scapără scântei! — se minună Maricuța. Doamne, iartă-mă! Adevărată vrăjitoare. De unde au mai strâns frații mei aşa nişte calvine de muieri?”

Zgomote surde se auziră acum pe sălile palatului domnesc şi glasuri vesele de oameni bucuroşi pătrunseră până la urechile Doamnei Ilisafta.

— Vin!

Roaba se învârti de câteva ori pe călcâie şi rândui iatacul; Maricuța se sculă cu un oftat de pe divan; Ilisafta rămase locului. Pe uşa deschisă de un fecior de casă intrară cinci bărbați mândri, îmbrăcați în caftane. Doi aveau gugiumane domneşti în cap şi semănau la chip, dar nu şi la trup. Unul, gras şi greoi, cu căutătura veselă, se mişca, zguduind podeaua sub el, spre Doamna Ilisafta. Obrazul îi era roşu, sângeriu şi plin de sudoare. N-avea nici o frumusețe în mădularele lui. Veşmintele îi erau bogate şi străluceau de diamanturi şi perle. Caftanul îmblănit îi atârna greu în spate. Acesta era Domnul Ieremia Movilă. Cel de-alături, care-i semăna, era fratele său Simeon. Mai slab în trup, nici Simeon nu era mai tânăr. Amândoi erau oameni înaintați în zile şi bolnăvicioşi: Ieremia suferea de amețeli, iar Simeon de dureri de pântece şi de vătămătură. Amândoi bărboşi, domnii o sărutară pe Ilisafta şi-o firitisiră, unul după altul:

— Să-ți fie de bine, soacră mare!

—Soacră mare şi-atât de tânără! Aşa-i când se mărită fetele de la cincisprezece ani! Ce zici, boierule Toma?

Boierul Toma Csomortany, tatăl Ilisaftei, se apropie şi el de fiică-sa şi-o sărută pe frunte. Era un bărbat

înalt şi mândru. Părul castaniu îi cădea pe un contăş cu fireturi, aşa cum purtau nemeşii unguri. Ciubote înalte strângeau pulpele picioarelor, iar nădragii strâmți şi roşii cu lampas negru lăsau ca agerimea trupului mlădios să se dezvăluie mai bine privirilor.

— Tânără am măritat-o şi tânără a rămas Elisaveta!

Toma Csomortany îşi numea fata aşa cum o botezase în biserica romano-catolică din Sighişoara.

— Tânără, zâmbi şi Domnul Ieremia în barba încărunțită, tânără, dar trăită! Tocmai ca şi pasărea Phoenix din poveste. Asta-i boierilor! Are de undeva apa tinereții veşnice. Ea-i ca o fată şi-şi mărită fetele. Aşa-i, Simeoane, când ai fete mari! Vin şi ale tale la rând...

Domnii se lăudau cu feciorii şi cu fetele. Ieremia Movilă avea şase copii, dintre care trei băieți şi trei fete, iar Simeon Movilă zece copii, dintre care şapte băieți şi trei fete. Fetele lui Ieremia-Vodă erau însă mai vârstnice. Doamna Ilisafta se întoarse, deodată, spre cei doi bărbați, care rămăseseră lângă uşă.

— Pofteşte, pane Mihai şi scumpe ginere! Pofteşte mai aproape! Nu te feri nici dumneata, cumnate Dumitrache!

Panul Mihail Korybut, principele Wiszniewiecki, sărută mâna Doamnei. Era un bărbat de patruzeci de ani, îmbrăcat după moda de la curtea craiului Sigismund al III-lea: contăş cu fireturi de aur, căciulă de blană pe cap, ciubote tari în tureatcă, înalte şi răsfrânte. Plin în trup şi de statură mijlocie, principele era bălan. Ochii spălăciți şi mici căutau cu trufie împrejur.

Greoi şi oftând, se apropie, la urmă, şi postelnicul Dumitrache Chiriță Paleologul şi se aşează lângă Maricuța, mormăind:

— Noi nu putem sta mult în picioare, că ne trage pământul!

De afară se auzi vuietul ogrăzii domneşti. Oştenii strigau vorbe neînțelese, iar străjerii păleau cu sulițele în lespezile de piatră şi se chemau pe nume. Un scârțâit de care încărcate pătrunse prin ferestrele deschise. Domnul Ieremia se îndreptă spre fereastra dinspre ogradă şi spuse:

— Mai adineaori am luat în seamă vinul. Cred că mi-a sosit şi morunul. Mai aştept căprioarele şi cocoşii de la munte şi nunta poate porni, ca în poveste. Cu aşa femei nici n-ai cum te simți altfel!

Bărbații râseră şi ieşiră. Ginerele zâmbi, tăcut. Încă nu cunoştea bine limba pământenilor şi se vorbise numai moldoveneşte. Luându-l de braț, socrul cel mare îl scoase în ogradă şi începu să-i spună o întâmplare veche, trăită de el în Polonia, când fugise din fața oştilor lui Mihai-Vodă.

După plecarea lor, ceilalți oaspeți ai Doamnei se frământară iarăşi în odaia strâmtă. Policandrul scump de Danzig cu douăzeci de brațe, care era spânzurat în mijlocul odăii de-o grindă, prinse a se roti uşor în jurul lui, mai întâi spre dreapta, apoi spre stânga.

4

Episcopul Bernardino Querini este un prelat rotofei, numai grăsime şi mătasă. Grăsimea îi umple trupul, mătasa i-o acoperă şi prelatul îşi face vânt cu un evantai din împărăția Chitaiului. Trece pe uliță mare a Sucevei spre biserica Maicii Domnului cu vicarul Arsengo după el. Vicarul este un om pipernicit şi slab. Episcopul are planuri mari, ca orice episcop care se socoate în legătură directă cu un Dumnezeu favorabil, şi i le spune acarului cu glas încet:

— Țară sălbatică cu oameni sălbatici... Binefacerile inchiziției încă n-au pătruns pe aceste meleaguri, care au rămas necultivate ca pe vremea sciților.

Vicarul Arsengo crede că trebuie să înceapă linguşirile, aşteptate după fiecare părere de eminența sa:

— Aveți sacra misiune de-a răspândi învățătura chiar în inima acestei țări, colega. Vă bucurați de-o deosebită trecere la curtea Domnului Ieremia...

— Domnul e un bărbat slab de fire şi gras în trup, răspunse episcopul. Tăria noastră stă în cele două doamne, în Elisaveta şi în Marghita. Ele ne-au fost trimise de Dumnezeu, ca să-i învingem pe schismatici şi să-i aducem la dreapta credință.

— De la muieri nu te poți aştepta decât la rău, colega! — băgă de seamă vicarul. Ele au grija gătelilor şi a intrigilor şi-apoi nu ele stăpânesc țara, ci Domnul şi boierii. Pe Domn poate l-am câştiga noi, dar boierii sunt groşi în cefe şi îndărătnici; nu-şi părăsesc legea lor cu una cu două.

— Mult poate şi priceperea omului, că Dumnezeu nu dă slujitorilor lui totul de-a gata.

— Au o vorbă pământenii tare potrivită la aşa împrejurare, colega.

— Care vorbă?

— Dumnezeu nu dă mură-n gură.

— Bună vorbă pentru pământeni, dar noi avem în țara lor oaste, avem doamne prielnice, conducători şi oşteni. Ce ne mai lipseşte?

În fața bisericii Maicii Domnului, prelații fură întâmpinați de parohul Baltasar, care-i aştepta cu mânile

încrucişate pe piept. Era şi el tot atât de gras, ca şi episcopul Bernardino Querini, şi gâfâia de nerăbdare. Clericul îşi salută superiorii cu o plecăciune adâncă, gata de ascultare şi supunere.

— Ce mai faci, Baltasar?

— Bine, eminența-voastră. Astăzi vom cerceta cetatea pe cealaltă parte.

Clericii se cunoşteau din Roma, unde au studiat împreună şi s-au împrietenit. Datoriile misiunii franciscane i-au adus tocmai în Moldova. Luându-l pe episcop între ei, clericii se îndreptară spre cetatea care-şi înălța zidurile pe culmea priporoasă a unui deal, despărțit de valea adâncă a pârâului Căcaina de casele târgului.

— La nuntă trebuie să ne arătăm vrednicia! — pufni pe nări episcopul. Vor fi de față toți, iar noi vom da lupta cu călugării schismatici şi-i vom dovedi.

— Asta numaidecât, că-s neşcoliți şi sălbatici, răspunse cu alte linguşeli vicarul Arsengo. Ce ştiu ei din ştiința ştiințelor, care se învață în Universitățile Apusului?

Răsuflând greu, clericii înconjurară cetatea şi se opriră sub zidurile dinspre miazănoapte. Aici începură, a bocăni cu toiagele în pietre şi a cerceta pământul.

— Comoara trebuie să fie undeva, că am dat de urmele ei prin cărțile mele, numai locul nu-l putem afla.

Vicarul Arsengo privea cu dispreț la episcop. Aceasta era meteahna lui cea de-a doua. Căuta comori. Cea dintâi era civilizarea acestui popor barbar, după părerea lui, în mijlocul căruia se afla şi mânca o pâine albă. Vicarul credea tot aşa de puțin în comori, ca şi în misiunea ce şi-o luase Bernardino Querini, fără ştirea nimănui. Un străjer urmări o bucată de vreme mişcările celor trei clerici, apoi mormăi în barbă: „Ce, mama dracului, caută boaitele pe sub ziduri, că doară n-or vrea să facă vreun lagum şi să ne arunce în văzduh?” Apoi mai mult chiui, decât strigă:

— Măi Toadere, măi, vină încoace să vezi ceva!

Alt străjer se arătă pe coama zidului şi se boldi, mirat, la cei trei clerici, ca nişte corbi.

— Ce horhăiesc tunşii şi raşii aceştia pe sub ziduri, măi Gheorghe? Hai să-i tiohăim, că ne spurcă aşezarea!

Străjerii chiuiră tare, tiohăind ca la urs:

— Nea, nea, nea! Hău, hău, ahău!

Clericii se depărtară de ziduri, blestemând şi vânturând din mâini...

5

Grigore, feciorul lui Nistor Ureche, i-a cerut tătâne-său slugă:

— Sunt mare şi eu, buchile le-am învățat şi sabia ştiu s-o port în mână, ca şi Toderaşcu. Numai slugă nu am pentru nevoile mele...

— Ce nevoie ai tu, băiete, că abia ți-au mijit tuleiele? Trupul creşte mare, dar mintea rămâne mică. Mai trebuie să crească şi numărul anilor, ca mintea să fie deopotrivă cu trupul.

— Am nevoile mele, tătuță! — se dezmierdă băiatul pe lângă tată-său. Am găsit şi slugă vrednică, aşa cum îmi place mie. Mi-am pus ochii ieri pe un om cât un munte.

— Unde-i omul? — întrebă cu un zâmbet boierul cel bătrân.

— Colo în ogradă, cu Pantelei. Învață rânduielile...

Scoțându-şi afară capul pe fereastră, Grigore strigă:

— Petriman, vină încoace!

Un tropăit înfundat se auzi sub peretele odăii de oaspeți şi o namilă de om năvăli înăuntru. Păros ca un urs şi înalt, omul umplu odaia. O cămaşă legată cu un curmei îi acoperea trupul mătăhălos ca un trunchi de stejar, care avea o putere înfricoşată. Desculț şi cu pletele în ochi, Petriman se opri, cutremurând odaia din temelii.

— Ha, boierule, care-i porunca?

Ochii omului, ca de câine credincios, căutau ațintiți la buzele lui Grigore.

— Ce-ai să faci, băiete, cu aşa namilă de om?

— Îmi trebuie om vrednic, tată, nu muiere, ca s-o dădăcesc eu.

Boierul Nistor Ureche zâmbi.

— Fie aşa cum zici, da' amarnici mai sunteți, parcă vă pregătiți de război cu zmeii din poveste!

— Cine ştie dacă nu ne-om război...

— De unde eşti, voinicule?

— Din Şcheia.

— Du-te şi vezi-ți de treaba ta!

Petriman ieşi din odaie şi boierii rămaseră singuri. Bătrânul se aşeză pe pat, iar tânărul începu să-şi pregătească veşmintele şi armele pentru nunta Domniței Irina. Nunta avea loc a doua zi, într-o duminică, şi oaspeții umpluseră târgul. În după-amiaza acelei sâmbete, se pregăteau de nuntă mai cu seamă muierile şi fetele din târg şi toate casele erau pline de zarvă şi freamăt. Ograda domnească era în fierbere ca un cazan. Oştenii străini îşi cercetau îmbrăcămintea şi făceau, la comanda căpeteniilor lor, mişcările rânduite din alaiul de nuntă. O ceată de oşteni trebăluia lângă zece puşti, puse în mijlocul ogrăzii, cu gurile căutând, negre, spre satul Areni.

Petriman privi o vreme la mişcările oştenilor, apoi se trase mai aproape de puşcaşi şi cercetă puştile cele grele şi gloanțele. Gurile negre se căscau, înfiorătoare, spre el. Vârî într-una mâna până la umăr, pe alta o clătină şi o ridică de jos, apoi se chiorî într-însa. Luă de jos un glonț şi-l potrivi în țeava. Un oştean strigă la el:

— Scoate-l afară! De ce l-ai vârât înăuntru? Ce, crezi că-i borta iadului?

Petriman întoarse puşca cea mare şi grea cu gura în jos şi glonțul se rostogoli în colb.

— Al dracului baram de om! — mormăi puşcaşul. Noi nu putem clinti puşca vreo patru oameni şi el o mişcă cu o singură mână.

Reimentarul se apropie de Petriman şi-l cercetă:

— De unde eşti, creştine?

— De aici, de pe aproape.

— Şi ce învârteşti prin ograda domnească? Văd că prăpădeşti vremea de pomană,

— Apoi eu îs sluga boierului Grigore Ureche.

— Slugă la dârloagă! Mai bine-ai învăța meşteşugul puştii. N-ai intra la slujbă la puşti, voinicule? Hai?

Petriman tăcea. Oşteanul începu, atunci, să-i spună cum se ținteşte cu puşca cea mare.

— Îți pun glonțul ca-n palmă, bre! Sui gura puştii cum îmi place şi-i dau drumul... Glonțul vâjâie şi păleşte ținta... Ai să vezi mâine ce treabă bună am să fac!

Petriman se feri de oşteanul cel vorbăreț şi se duse spre husari. Aceştia îşi scoseseră în ogradă coifurile şi platoşele de fier, coclite pe la subsuori, şi le lustruiau

cu nisip. Fiecare îşi freca platoşa lui. Unele luceau în soare, de-ți luau ochii. Mari şi grele, aşa cum zăceau la pământ, păreau trunchiuri de oameni despicați de sabie, ori capete rostogolite în țărână. Unele coifuri aveau vârfuri ascuțite în frunte, altele în creştet; toate erau împodobite cu pene roşii şi galbene de cocoş. Câteva platoşe, mai lucioase, aveau în spate aripi înalte ca de cocor. Oprit înaintea lor cu gura căscată, Petriman se minuna straşnic:

— Bre, bre, bre, ce îmbrăcăminte năprasnică şi-au mai făcut oamenii! Cu aşa oşteni nu-i de glumit! Pe unde să-l sângerezi, dacă nu prinde toporul şi dă de fier? Stă omul înăuntru şi n-are habar ce-i afară. Poți da-n el cu maiul şi nu te-aude...

Petriman apucă un coif şi şi-l puse pe cap. Coiful îi căzu până la gât şi omul strigă de spaimă. Un oştean glumeț îi sări în ajutor:

— Stai, voinicule, să te îmbrac şi în platoşă, să vezi cât e de bine!

Cu hohote de râs, husarii îl înconjurară pe Petriman şi-l împodobiră cu platoşă, genunchere, scut şi suliță. Omul se lăsă îmbrăcat şi închis în zale, apoi se scutură, parcă ar fi ieşit din apă, şi începu să umble prin ogradă.

Fierăria zornăia pe el. Petriman îşi spunea sieşi: „A dracului treabă! Oare de fugit e uşor în aşa straie?” Şi prinse a fugi, roată, prin faţa oştenilor. Aceştia se stricau de râs. Petriman se opri şi porunci:

— Daţi jos fierăria! Sunt sătul.

Oştenii râdeau şi n-aveau de gând să-l dezbrace.

— N-auziţi?

Oştenii străini hohoteau.

— Husar ai vrut, husar crapi! De-acum nu te mai dezbrăcăm. Aşa mori, cu fierăria pe tine!

O spaimă cumplită îl cuprinse, atunci, pe Petriman. Grigore Ureche auzi strigătul lui groaznic şi se uită pe fereastră. Nu văzu decât o ceată de oşteni străini. Unii râdeau, alţii fâşcâiau, iar în mijlocul lor un husar se rostogolea pe jos.

— Ce-o mai fi şi asta? Tată, vină încoace, că ai ce vedea!

Platoşa pârâi puternic din toate bălămălile. Zvârlind din mâini şi din picioare, husarul se rostogolea mai departe.

Deodată sări de jos şi se întinse în zale, care plesniră. Coiful fu scos şi aruncat de zid, iar platoşa se

desprinse de pe trup şi obrazul înspăimântat al lui Petriman, cu pletele vâlvoi pe cap, se arătă la lumina zilei. Oştenii se loveau peste genunchi şi peste coapse de râs şi se trânteau la pământ. Petriman gâfâi lung şi-şi spuse: „Te-ai vârât cu capul în jug, boule... Aşa-ți trebuie!”

Vorbele lui le auziră toți oştenii dimpreună cu boierii; care priveau de la ferestre. Pantelei veni, fuga, de la cuhnii şi-l apucă pe Petriman de-o mână şi-l trase deoparte, mustrându-l:

— Cine te-a vârât între haidamacii aceştia, omule, ori ți s-a făcut de scărpinat?

Petriman îşi frecă din mers coastele şi tuşi gros. Un miros puternic de friptură veni de la bucătărie şi cuprinse ograda. Cu gura lăsându-i apă, Petriman se luă după Pantelei. Din când în când icnea scurt, parcă arunca de pe umeri o povară grea.

6

Toderaşcu stă gata de nuntă, în mijlocul odăii, şi-şi cercetează încă o dată îmbrăcămintea. Blana de cacom îi vine de minune. Căciula, trasă hoţeşte pe ochi, duce cu gugiumana domnească. Numai Mihai-Vodă Viteazul o purta aşa. Contăşul cu soboli i se clatină pe umerii largi, iar ciubotele înalte de saftian scârțâie. Cea stângă îl strânge puțin. Şi-o scoate greoi şi potriveşte obiala, apoi şi-o trage din nou. Pantelei îl urmăreşte din ochi. Tânărui îi pare schimbat. E nerăbdător. S-a sculat prea devreme, iar noaptea n-a dormit şi-a vorbit prin somn. L-a auzit: „Frumoasă muiere! Nu-i ca dânsa pe fața pământului!.” Pantelei socoteşte: „Poate s-a îndrăgostit băiatul de vreo fată” că sunt destule la curtea domnească şi lui i-a venit vremea, numai să nu fie cu primejdie!” Se uită cu drag la dânsul, căci i-a fost mamă şi tată. El

l-a crescut, el l-a învățat cum se ține sabia în mână şi tot el l-a purtat prin lume.

— Pantelei, s-a făcut ziuă şi somnoroşii încă nu s-au sculat?

Somnoroşii erau Nistor şi Grigore Ureche, care dormeau în odaia de-alături. Nerăbdător, Toderaşcu intră la ei şi-i sculă. Glasurile lor se auziră o vreme, apoi fură acoperite de zgomotul de afară, care crescu deodată şi nu mai conteni.

— Azi veți vedea nuntă de domniță. Aveți multe de văzut, dar şi de învățat, mânjilor!

— Numai de-am putea ajunge mai aproape de miri şi nu ne-ar arunca oştenii în lături, se îngrijoră Grigoraşcu.

— Voi veți sta între călăreții mirelui, că aşa se obişnuieşte, iar eu voi fi între boierii bătrâni.

— Tot dumneata, uncheşule, vei avea partea cea mai grasă! — glumi Toderaşcu.

— Nu-i bun totdeauna ce-i gras, vorbi cu glas umbrit Nistor Ureche, că iată Doamna Ilisafta nu-şi suferă bărbatul tocmai din pricina asta. Omul are de tras, în viața asta pârdalnică, şi după plăcerile trupului, când le înmulțeşte peste fire.

Toderaşcu tresari, auzind cuvintele acestea.

— Băieți, aveți ce vedea mai cu seamă pe dinafară, căci voi încă nu aveți ochi şi pentru dinăuntru. Numai Doamna Ilisafta de-ar fi, şi ai cu ce-ți sătura ochii! Mare hoțomană de muiere! Te fură cu privirile din fuga rădvanului, nu alta!

Curtea domnească se însufleți se. Boierii ieşiră afară şi se amestecară cu ceilalți oaspeți. Sunete de trâmbiță, nechezat de cai, tropăit de picioare se amestecau într-o larmă uriaşă. Oaspeții poloni făceau o ceată aparte şi se uitau la pământeni cu mândrie, răsucindu-şi mustățile cânepii. Mirele se arătă o clipă, înzorzonat şi înfumurat, şi vorbi ceva cu oaspeții lui, apoi se irosi spre cămările miresei. Muierile pământenilor cleveteau cu glasuri joase, ori îşi dădeau fel de fel de păreri în privința podoabelor şi gătelilor:

— Tu, Parască, uită-te la şleahtica ceea, parcă-i o găină cu gâtul gol!

— Da' cealaltă, uită-te cum stă, parcă are o țeapă într-însa, aşa-i de făloasă! Al naibii soi de oameni!

— S-au prăsit în partea lor de lume de la miazănoapte cu alte obiceiuri, ce socoți? Bărbații se rad şi

se tund, iar muierile umblă cu nădragi ca oştenii şi călăresc, ca să întreacă măsura şi să curgă şi-afară.

Boierul Nistor Ureche îşi scoase ceasornicul şi vesti:

— E ceasul al zecelea, cinstiți oaspeți, şi de-acum îndată porneşte alaiul!

Vorbele boierului se dovediră drepte. Uşile de la cămările miresei se deschiseră şi ieşiră domnii şi doamnele. Dumnealui Simeon-Vodă Movilă şi dumneaei Doamna Marghita erau naşii cei mari şi-i purtau pe miri. Toderaşcu căută cu ochii femeia cea mai frumoasă şi-o văzu. Doamna Ilisafta păşea, mândră, ca o împărăteasă. Ținea ochii plecați, iar cozile îi cădeau pe spate. Ochii arzători ai lui Toderaşcu se umplură de lacrimi. Nu mai văzuse o femeie aşa de frumoasă în viața lui. Când trecu pe lângă el, Doamna ridică ochii şi-i văzu chipul fericit şi plin de adorație şi-i zâmbi. Tânărul se roşi ca para focului şi jură, în acel ceas, să-i închine acestei femei întreaga viață.

Toată nunta a fost apoi ca un vis. Drumul până la biserica Mirăuți şi înapoi, slujba săvârşită de mitropolitul Gheorghe, fratele domnilor, trecură iute, pline de freamătul oamenilor mulți şi necunoscuți, care se înghesuiau în preajma lui. La masă, Toderaşcu se aşează lângă uncheşul său. Două curți domneşti erau adunate

la acel ospăț de nuntă: curtea Domnului Simeon Movilă, fugar din Țara Românească, unde domnea acum Radu-Vodă, cu Doamna Marghita şi cu feciorii şi fetele, aşezați după ani: Mihai, Gavril, Petru, Pavel, Ioan, Moise, Petru, Nastasia, Teodosia şi Ruxandra, şi cu toată casa lui: mitropolitul Eftimie, logofătul Dan, logofătul Teodosie, Ienache Catargiu spătarul, Fiera logofătul, cum şi alții, boierănaşi şi egumeni. Curtea Domnului Ieremia Movilă era şi mai plină de fală. Doamna Ilisafta era îmbrăcată numai în straie țesute cu fire de aur şi de argint, iar diamanturile şi mărgăritarele puteau fi numărate cu sutele pe veşmintele ei. Mireasa Irina era o copiliță de cincisprezece ani, cu ochii senini, care se uita încrezătoare la mire. Veneau, pe rând, celelalte fete şi feciorii Domnului Ieremia Movilă: Măria, Alexandra, Constantin, Alexandru şi Bogdan, apoi casa domnească, în frunte cu mitropolitul Gheorghe Movilă. Între boierii lui Ieremia-Vodă erau: postelnicul Dumitrache Chiriță Paleologul, pârcălabul de la Hotin Gheorghe Izlozeanul, hatmanul Balica, pârcălabul Cârstea, stolnicul Miron, hatmanul Oraş, spătarul Veveriță, comisul Văruntar, ceaşnicul Caraiman, Luca şi Simeon Stroici, Toderaşcu, Grigoraşcu, aşezați lângă Nistor Ureche, şi alți curteni şi boiernaşi. Mai apropiați de Domnul Ieremia erau: postelnicul Dumitrache Chiriță Paleologul şi logofătul Vasile

Stroici, care țineau două surori ale Domnului, apoi hatmanul Balica, văr drept după mamă al Domnului, cum şi pârcălabul Gheorghe Izlozeanul, care ținea pe cneghina Crâstina, o fată dintr-altă căsătorie a lui Ieremia-Vodă.

Doamna Ilisafta cercetă mesenii cu privirea şi-l descoperi pe Toderaşcu lângă uncheşul său. Tânărul nu mânca, ci o urmărea pe Doamna Ilisafta cu ochii ascunşi sub genele lui lungi şi negre. Doamna îi zâmbi iarăşi. O înveselea, fără să-şi dea seama de ce, adorația mută pe care o citea în ochii acestui tânăr, frumos ca un arhanghel de pe o icoană bizantină. Oaspeții pământeni şi străini mâncau cu poftă cărnurile fripte şi beau vin. Din ogradă se auzeau strigătele vesele ale oştenilor şi ale târgoveților şi străinul „vivat" al oaspeților leşi.

Cupele de vin întărâtară pe meseni la vorbă. Domnul Ieremia-Vodă Movilă povesti din nou istoria începutului familiei sale. Vorbele lui erau însoțite de gesturi care urmăreau a aduce înaintea ascultătorilor vremuri îndepărtate. Toată lumea asculta, numai Nistor Ureche se gândea într-altă parte. El mai auzise de vreo douăzeci de ori această legendă. Episcolul Bernardino Querini, prezent şi el la ospăț, da din cap, în semn de mirare şi admirație.

— În lupta de la Şcheia pe Siret, cinstiților boieri, a căzut calul sub Ştefan-Vodă cel Mare şi ungurul Hroiot năzuia la grumazul lui. Atunci aprodul Purice s-a făcut movilă şi i-a spus Domnului: „Încalecă, Doamne, calul meu! „Domnul a încălecat, dar n-a uitat a-i spune aprodului”: „Movilă am să te fac, dacă vom scăpa cu viață!” Şi movilă l-a făcut după această luptă, care a fost cu biruință. A ajuns aprodul boier şi i-a dat Ştefan-Vodă moşii. Din acel purice de om se trage neamul Movileştilor, neam vechi şi vestit în Moldova, de au ajuns din el şi domni şi vlădici!

După vorbele Domnului, episcopul Bernardino crezu că-i timpul nimerit să se întoarcă către cei doi mitropoliți şi trei episcopi pământeni şi să-i stârnească la vorbă:

— De ce țineți cu îndărătnicie la schisma voastră şi nu vă uniți cu biserica Romei? Lumea creştină ar fi iarăşi una, ca pe vremea sfinților apostoli.

Mitropolitul Gheorghe tuşi gros, îşi drese glasul şi răspunse:

— Ținem la schismă tocmai ca să te miri dumneata şi papa de la Roma. Cu credința noastră facem şi noi ce vrem. N-avem a da seama decât lui Dumnezeu.

— Asta-i aşa! — zise şi mitropolitul Eftimie.

Episcopul Bernardino se socoti dacă face bine sau rău, ducând vorbele mai departe. Îndrăzni totuşi:

— Vă plac muierile, de aceea vă țineți de schismă!

— Vouă nu vă plac, ripostă mitropolitul Gheorghe, voi v-ați născut pe răchită?

Boierii hohotiră şi Bernardino tăcu. Doamna Ilisafta căută cu mustrare la episcopul catolic, apoi îşi ascuți privirea spre cumnată-sa, Doamna Marghita. Aceasta se îngrijea de băieții şi fetele ei. Doamna Ilisafta cercetă şi ea cu privirea îmblânzită pe celelalte două fete şi pe cei trei băieți ai săi, apoi fără să-şi dea seama căută chipul tânărului Toderaşcu şi-i zâmbi.

Doamna Ilisafta era încă tânără. Abia avea treizeci şi unu de ani şi bărbatul ei trecuse peste şasezeci. Se măritase şi ea tânără, ca şi Irina, la cincisprezece ani, dar încă nu-şi trăise viața.

Pe la ceasul al treilea, spre ziuă, mirii, domnii, doamnele, coconii şi domnițele se traseră la odăile lor. Plecară, sprijinindu-se unul de altul, şi cei doi mitropoliți. Fără nici o izbândă se duse acasă şi episcopul Bernardino, numai boierii rămaseră la odăi şi prostimea în curte şi duseră ospățul mai departe...

Dimineața, pe la ceasurile şase, hatmanul Orăş prinse a se sfădi cu logofătul Fiera. Se suduiră de mamă şi se încăierară, dar îi despărțiră ceilalți boieri, probozindu-i să nu facă larmă şi să se ducă la odihnă, lăsând ce-aveau de împărțit pentru altădată, când se vor trezi din beție. Câțiva boieri bătrâni dormeau cu coatele pe masă. Muierile lor îi scuturau şi-i trezeau, apoi îi porneau spre casele lor, unde fuseseră găzduiți. Un miros de mâncare stătută şi de vin vărsat pe jos plutea prin văzduh. Toderaşcu păstra în urechi încă glasul Doamnei Ilisafta, care, în drumul spre cămările ei, se oprise înaintea boierului Nistor Ureche şi-i spusese:

— Boierule Nistor, nu-ți cunosc neamurile...

— Apoi acesta-i feciorul şi celălalt îi nepotul. Pe unul îl cheamă Grigore, pe altul Toderaşcu.

Toderaşcu îi sărută mâna şi Doamna Ilisafta îi zâmbi a patra oară. Zâmbetul i-l purta în inimă.

— Ne vom mai vedea la curte... Aşa mândrețe de feciori mai rar în țara Moldovei!

Pantelei îşi duse stăpânul la culcare. Toderaşcu cânta, dus pe gânduri:

Calea pân' la mândra mea,
ca de la pământ la stea,

măi...
Poate că la stea s-ajung,
măcar drumu-i cât de lung,
măi...

Pantelei îşi dădu seama că băiatul s-a îndrăgostit de Doamna Ilisafta şi murmură ca pentru dânsul: „Are şi de cine, săracul, că n-o întrece nici o muiere! Numai să băgăm şi mintea înapoi în capul lui, ca să nu sufere prea tare!” Pantelei îşi aşează stăpânul pe un divan şi făcu cruce deasupra lui, ca să nu i se întâmple vreo spaimă în somn şi să aibă vise plăcute.

7

Cumnatele se ceartă de-un ceas de vreme şi bărbaţii lor se uită la ele, neputincioşi. Îşi aruncă în obraz vorbe grele. Simeon tresare din când în când, dar se stăpâneşte. Cearta se schimbă adeseori pe limba ungurească, apoi iarăşi se aud cuvintele moldoveneşti, care, în gurile celor două doamne, sunt ascuțite ca nişte sulițe:

— Tată-tu n-avea ce îmbrăca şi tu te ții ca o crăiasă... Neamul nostru de nemeşi e mai vechi ca al vostru. Pe noi ne ştie tot Ardealul...

— Ba bine că nu! Vă ştie ce plătiți, că toate ați fost bune de muscă din mamă în răsmamă!

Doamna Ilisafta sughiță de plâns şi se uită la Domnul Ieremia. Dumnealui sta liniştit şi tăcea. Ținea la fratele său şi nu-i plăcea sfada. Doamna Ilisafta începu din nou:

— Staţi pe capul meu, de când aţi fugit din Ţara Românească cu toată casa...

— Ţi-om întoarce însutit, cumnată, se vârî în vorbă Simeon-Vodă.

— Da, îmi veţi întoarce... Până atunci eu vă ţin casa aici în Suceava, iar oştenii de strânsură îmi pustiesc moşia de la Ustie.

Simeon-Vodă tăcu. Doamna Marghita nu răbdă tăcerea soţului şi începu şi ea din nou să duruie ca o tobă:

— Te ţii mare şi tare, dar lasă că vei ajunge şi tu pe drumuri ca şi noi, că măririle sunt înşelătoare şi-n Moldova!

Duşmănia clocoti şi mai aprig în inima Ilisaftei:

— Duceţi-vă pe pustii locuri, nu-mi faceţi mie viaţa amară! Râvniţi la averea mea, râvniţi la domnia Moldovei, râvniţi la fericirea copiilor mei...

Domnul Ieremia se ridică de pe scaun şi vorbi tărăgănat, cum îi era felul:

— E drept, frate şi cumnată, că lucrurile nu prea merg bine în ţara Moldovei. Ţara e mică şi săracă, iar duşmanii sunt mulţi. Norodul suferă şi tace, că n-are altceva mai bun de făcut. Haraciurile şi birurile sunt

mari şi grele. Mai zilele trecute, am trimis sultanului Ahmed, la împărăție, haraciul şi peşcheşul: patru blăni de cacom, douăzeci de caftane de brocart, două sute de armăsari şi şase sute de cai, pe lângă pungile cuvenite de galbeni, care se numără cu sutele.

— De ce i-ai trimis atâta sodom de bani, că-i abia un băiat de patrusprezece ani? — întrebă Simeon-Vodă. Habar n-are încă pe ce lume se află! Nici nu s-a suit de mult pe scaunul tătâne-său.

— Băiat crud de vârstă, dar copt la putere! Cei din jurul lui parcă ce aşteaptă? Să aibă ce roade şi ce împărți.

Doamna Ilisafta nu răbdă vorba domoală şi aşezată a soțului ei. Se ridică de pe scaun şi prinse a se plimba dintr-un colț într-altul al odăii, apoi se opri în fața bărbaților, vorbind cu obidă:

— Dacă ar fi numai atâta, dar peşcheşul paşalei din Silistra cine-l plăteşte? Țara Moldovei. Dar haraciul hanului tătăresc Cazigerei-Sultan? Dar birul craiului polon Sigismund? Vă merge prea bine, de nu vă dați seama cine vă ține în spate! țipă, mânioasă, Doamna Ilisafta.

— Şi tu, Ilisaftă, prea te aprinzi! — vorbi domol Ieremia-Vodă. Ce dragoste te-a apucat deodată de norod şi de țară?

— Dragostea de-ai mei, care-ți vor lua locul, căci ai moştenire pe veci această țară. Ori nu-i aşa?

— Aşa-i, că mi-a dat sultanul Mahomed în scris această făgăduință şi împărăția nu se face de ocară.

— Nu se ştie până la urmă! — vorbi nestăpânită Ilisaftă. Oşteni poloni ai în țară? Ai. Fata ți-ai măritat-o după un pan al coroanei? Ți-ai măritat-o. Moşie şi curte ți-ai cumpărat la Ustie şi-aştepți vremuri de cumpănă, ca să te tragi acolo, sub ocrotirea craiului? Ți-ai cumpărat.

Ieremia-Vodă căzu pe gânduri. În asemenea clipe ura toată lumea şi sufletul i se umplea de spaimă. Vedea şi el că domniile sunt înşelătoare în țara Moldovei. Fratele său era un om slab şi blând, dar cumnată-sa era tot atât de aprigă ca şi Doamna lui. S-au lăcomit amândoi la scaune domneşti şi le-au apucat cu ajutor străin. Mai depărtat de poloni, Simeon şi l-a pierdut pe al său şi a venit cu toată casa lui la Suceava. Teme-se, de aceea, să nu-i vie poftă cumnatei să domnească şi-n țara Moldovei... Ilisafta ştie ea ce ştie, de nu-i poate suferi!

— Măcar de s-ar face rânduială cu oştenii năimiți de la Ustie, care-au rămas neplătiți şi-şi cer lefurile! — spuse cu amărăciune şi lacrimi în glas Ilisafta. Iaca: au pus mâna pe curțile ce le avem acolo şi le pradă...

Înserarea cădea încet peste turnurile Sucevei şi o trâmbiță îndepărtată începu să-şi sloboadă sunetele melodioase şi tăcu îndată, parcă i-ar fi fost retezat cântecul de o sabie. Ea, singură, dăduse semn de viață din lumea de afară şi, după ea, se pomi freamătul oamenilor. Ograda domnească se pregătea pentru noapte. Două slugi intrară în odaie cu două sfeşnice, în care erau aprinse două lumânări groase de ceară verde, aromată. Domnii îşi făcură cruci largi peste piept şi oftară amândoi cu gândurile duse departe...

8

Domnia lungă umple vistieria şi Domnul Ieremia nu se poate plânge dinspre partea asta! — spunea boierul Nistor Ureche tinerilor. Numai că Domnul mai adună şi altundeva bani albi pentru zile negre. Toți adună în țara asta, numai moşanul tot dă şi dă câte şapte piei de pe el.

Tinerii-l ascultau pe bătrân cu sfială, aşa cum se cuvenea când făcea politică înaltă cu ei.

— Adună la Ustie, tocmai la mama dracului, unde şi-a cumpărat moşie!

— Se-aude că au năvălit acolo oştenii unuia Tarnowski şi-au spart totul şi-au ucis lumea. Podanii fug unde văd cu ochii. Ce treabă mai este şi asta, tată? — întrebă Grigore.

— Ia, belele pe capul omului, băiete! Acel Tarnowski a slujit Domnului Simeon în Țara Românească şi-acum îşi cere drepturile pentru oamenii lui, că nu mai poate beli lumea. Domnul Simeon n-are de câte le cată şi atunci ei au intrat în curțile frățâne-su.

— Atunci se cheamă că au prăpădii şi au pustiit totul ce-a ajuns pe mâna lor.

— Apoi Domnul a pierdut totul ce a adus la Ustie, numai banii şi odoarele nu sunt acolo. Are el altă tainiță, aproape de hotar.

— Unde?

— La Sucevița. Acolo, la ctitoria Movileştilor, are tainiță anumea, pe care o umple cu aur, iar călugării o păzesc ca ochii din cap.

Toderaşcu tăcea. Era tras la față şi gânditor. Pe dinaintea ochilor îi fugeau icoane tulburi. Uncheşul său îl fura cu privirea adeseori şi era nedumerit. Nu putea încă înțelege dragostea năprasnică din inima lui tinerească.

— Aud că Doamna Ilisafta are de gând să se ducă la Ustie, ca să pună rânduială în treburile de acolo! — îşi duse mai departe vorbele Nistor Ureche.

Toderaşcu tresări şi-şi spuse părerea, îngrijorat:

— Asta nu-i treabă pentru o femeie!

— Nu-i, nepoate, dar n-o cunoşti încă destul de bine pe Doamna Iiisafta. E vitează ca un bărbat şi ştie să mânuiască sabia ca un oştean bătrân.

— Parcă unul tânăr n-o ştie mânui...

— N-o ştie ca unul bătrân şi îşi pierde capul uşor.

— Cu cine merge, uncheşule, la Ustie?

— Cu tineri ca tine şi nu cu moşnegi ca mine.

Toderaşcu se uita, nedumerit, la uncheşul său. Tot atât de mirat era şi Grigore.

— Mi-a spus Doamna să vă pregătesc de drum, că vă ia cu dânsa la Ustie. Vrea să-şi facă şi ea curtea ei, ca Doamna craiului, şi i-ați plăcut. Cred mai cu seamă că i-ai plăcut tu, nepoate...

Grigore îşi cercetă cu băgare de seamă vărul, ca să vadă ce-a putut să-i placă Doamnei. Vărul său era însă un văr ca toți verii, numai oleacă prea roşu la obraz.

— Eu vă dau voie şi vă binecuvântez. De acum se cheamă că umblați pe picioarele voastre. Aveți arme bune, cai buni şi slugi bune. Cum vă veți aşterne, aşa veți dormi. Numai o vorbă bătrânească tot am să v-o

pun la inimă: Plăcerea-i cu primejdie, băieții tatii! Sufletul femeii este adânc ca o apă, în care mulți bărbați se pot îneca.

Tinerii surâseră, compătimitori. Boierul Nistor Ureche văzu zâmbetele şi-şi spuse: „Până ce nu s-or lovi ei singuri de viață, le par vorbe de clacă toate sfaturile mele. Abia când vor da de nevoie, le vor prețui!”

Cu o umbră de mâhnire în ochi, bătrânul tăcu. Tinerii se cuprinseră de mijloc şi se trântiră pe divanele din odaie. Erau bucuroşi că se duc în lume. Boierul Nistor Ureche se mai lumină la obraz şi-şi mai spuse câteva vorbe de mângâiere: „Parcă eu n-am fost ca ei? Parcă am fost de la început cu barbă albă?”

9

În dimineața caldă de vară chiotul surugiului se auzi limpede, iar pocnetul harapnicului puse în mişcare rădvanul domnesc, în care se afla Doamna Ilisafta. Două steaguri de călăreți tropotiră în urma rădvanului. Toderaşcu şi Grigoraşcu erau în fruntea călăreților, lângă oşteanul polon Stanislav Chanski. Drumurile țării erau bătute, în acea vreme, de fel de fel de oameni şi călătorii îşi apărau viața. Trâmbele de tătari şi de cazaci, cum şi cetele de haidamaci, puteau păli oriunde. Dar nu numai țara Moldovei era aşa de spartă şi de nesigură, ci şi țările din jur, dintre care Crăia Leşească era plină de mercenari fără căpătâi, răi ca fiarele şi lacomi la pradă.

Rădvanul şi steagurile de călăreți o apucară pe drumul Cernăuțului. Oştenii cântau, iar rădvanul huruia

pe pietrele şleahului. Toderaşcu vorbise câteva cuvinte cu Stanislav Chanski, apoi rămăsese cu ochii la rădvan, dar perdelele de la uşi erau trase. Doamna Ilisafta şi cele două fete de casă se adăposteau după ele de colbul drumului, măcar că steagurile de călăreți tropoteau în urma rădvanului. Abia pe la amiază, perdelele au fost date la o parte şi o mână albă făcu semn de apropiere. Muşcat de pinteni, un cal se opri lângă uşița rădvanului.

— Căutați loc bun de popas, pane Chanski, şi dați oamenilor de mâncare! — se auzi porunca Doamnei Ilisafta.

Stanislav Chanski opri oamenii într-o poiană şi porunci cele de cuviință. Grigoraşcu îl chemă de departe pe Toderaşcu lângă rădvanul Doamnei. Acolo, fetele întinseseră o față de masă pe iarbă şi Doamna sta în picioare şi le vorbea. Tinerii erau lângă dânsa. Lui Stanislav Chanski nu-i plăcea unul dintre aceşti tineri, anume Toderaşcu, care se apropia prea mult de Doamnă şi nu o slăbea din ochi. Oşteanul recunoştea şi el că această femeie era neobişnuită de frumoasă, dar ea rămânea doamnă şi stăpână. Se apropie şi el, cătrănit, de rădvan şi-o auzi pe Doamna Ilisafta vorbind:

— Am amorțit, stând nemişcată în rădvan. Eu, dacă nu mă mişc, parcă-s moartă!

Ochii tânărului Toderaşcu o urmăreau, fermecați. Conştientă de vraja frumuseții sale, Doamna se plimba, grațioasă, prin poiană, cu cei trei bărbați după dânsa.

— Cum te ții în şa, pane Stanislav?

— Încă destul de bine, Doamnă! Nu mă dau pe-o sută.

Oşteanul fălos îşi răsuci caierul mustăților cânepii şi căută împrejur. Întrebarea era însă numai un pretext, spre a deschide discuția cu cei doi tineri.

— Vă place călătoria, voinicilor?

— Tare mult! — răspunse Toderaşcu, dar ochii lui spuneau şi altceva.

Doamna Ilisafta râse fără motiv.

— Sunteți cavalerii mei. Trebuie să apărați o femeie slabă şi fricoasă...

— Slabă nu eşti, măria-ta, căci stăpâneşti armele noastre, fricoasă nici atâta, căci n-ai fi pornit la drum! — spuse cu glasul înfiorat Toderaşcu.

— Hai să mâncăm!

Pe fața de masă erau aşezate grămezi de carne, ouă fierte, pâine şi sare. Bărbații mâncară cu poftă; Doamna

gustă din albuşul unui ou şi ciuguli carnea de pe o aripă de pui. Pofti apoi apă. Toderaşcu sări şi apucă un ulcior, îndreptându-se spre marginea poienii.

Doamna îl chemă:

— Stai, voinicule, nu fugi! Eu cred că izvorul este în partea cealaltă...

Sprintenă, Doamna Ilisafta se îndreptă într-acolo, iar Toderaşcu se luă după ea, bătându-i inima-n piept ca un clopot. După ce-a ieşit din poiană, Doamna şi-a încetinit paşii şi s-a întors către tânăr. Acesta se uita la dânsa, pierdut.

— De ce eşti aşa de sfios, Toderaşcule?

Doamna Ilisafta zâmbea duios şi se uita în ochii tânărului, care nu scotea nici un cuvânt, ci o privea într-o stare de înmărmurire deplină. Nu se mişca, nici nu vorbea. Ulciorul se desprinsese din mâna moartă a lui Toderaşcu şi căzuse în iarba înaltă, fără a se sparge. Femeia îşi dădu seama că tânărul este la prima lui dragoste şi că o iubeşte cu adevărat. Ea întinse mâna şi îi netezi pletele. Atunci tânărul îi prinse mâna şi o sărută în palmă, apoi căzu în genunchi. Un fior uşor îi scutură trupul. Doamna Ilisafta se lăsă purtată de valurile simțurilor şi netezi în neştire capul tânărului

mai departe. Acesta îi cuprinse mijlocul cu mâinile şi-şi ascunse obrazul în rochia ei. Un glas lăuntric, mai puternic, însă o trezi. Se desprinse din brațele tânărului cu blândețe şi-i şopti:

— Să lăsăm nebuniile, Toderaşcule! Unde-i ulciorul?

Toderaşcu suspină, prinse ulciorul de toartă şi se ridică.

— Cred că am să mor de fericire! — şopti şi el.

— Moartea nu-i cu folos, viața-i cu folos şi dobândă.

Toderaşcu surâse vieții.

— Iată că eşti cuminte! Să aşteptăm vremuri paşnice şi vei câştiga ceea ce doreşti.

Tânărul se însenină.

— Numai să doreşti cu patimă! Aceasta este legea vieții şi legea mea! — îi mai şopti Doamna.

Un susur de apă curgătoare se auzi în preajmă. Un stol de grauri fâlfâi deasupra capetelor lor şi se pierdu în luncă. O răcoare plăcută îi întâmpină cu adieri de ierburi şi buruieni de apă...

10

Panul Tarnowski era un haiduc polon mercenar din oastea lui Simeon-Vodă Movilă, care luptase împotriva lui Mihai-Vodă Viteazul, apoi slujise vreo trei ani tocmai în Țara Românească. Când Domnul Simeon îşi pierduse tronul şi țara, Tarnowski s-a tras cu oştenii săi îndărăt în Polonia, aşteptând vremuri mai bune. Movileştii domneau cu ajutorul armelor mercenarilor şi, trăind şi nemurind, reimentarul trebuia să-şi scoată dobânda şi pentru anii sterpi.

Norocul însă i se părea că-l părăsise pe Simeon-Vodă Movilă. Urmaşul său la domnia Țării Româneşti se dovedea om vrednic şi viteaz, iar săul strâns în anii de slujbă, ca-n coada oilor karakul, se topise. Atunci îşi aduse aminte Tarnowski că mai are o datorie către

dânsul Domnul Simeon şi i-o ceru îndată. Domnul Simeon însă nu mai avea de multă vreme atâtea pungi de bani câte cerea Tarnowski, aşa că i-a spus solului: „N-am de unde şi ceea ce mai am abia îmi ajunge mie şi casei mele”. „Cere de la frate!” — a îndrăznit solul, după povața lui Tarnowski. „Fratele nu-mi dă nimic.”

Şi-aşa s-a întors solul înapoi fără cele şasezeci de pungi cerute şi Tarnowski a scrâşnit de mânie vreo două săptămâni. După multe vorbe rele şi sudălmi grele, Tarnowski şi-a adus aminte că Ieremia-Vodă Movilă, fratele datornicului, are o moşie şi un castel la Ustie, nu prea departe de Snyatin, şi-şi făuri alt plan. Cu oştenii lui, hămesiți de foame, se îndreptă spre Ustie, neținând seama nici de porunca marelui hatman Ioan Zamoyski, nici de buzduganul sub-camerierului Liovului, Andrei Sienienski. Acesta din urmă se luă după ei şi le strigă:

— Să nu năvăliți la Ustie, că vă pun căpățânile în pari!

— Să îndrăzneşti numai, c-apoi vom vedea la urmă al cui cap va rânji la lume!

Andrei Sienienski îi lăsă în plata domnului. Aceşti haiduci mercenari erau nişte lupi pribegi, care nu puteau fi judecați după lege, iar războiul era greu de purtat

cu dânsii. Sătul de harță, Andrei Sienienski s-a întors la Liov, suduindu-i:

— Lasă că vă învăț eu minte altădată, când mi-a veni bine!

— Deocamdată taci şi du-te-n treaba ta! — îl apostrofă Tarnowski.

Aşa căzu Ustie pe mâna haiducilor lui Tarnowski. Tâlharii prădară într-o săptămână totul din castel şi vândură lucrurile jefuite la negustori. Ține-te apoi, pane Tarnowski, şi bea şi mănâncă! Beţiile se înşirau lanț şi cântecele ostăşeşti umpleau aşezarea. Podanii lui Ieremia-Vodă Movilă îşi luară lumea în cap, căci tâlharii năvăliră în casele oamenilor, după ce prădară curțile domneşti. Apucară mai întâi muierile şi fetele, aşa cum făceau aceşti mercenari totdeauna, ca un soi de oameni spurcați ce se găsea, şi le necinstiră. Erau şi ele, adică, prada lor vie, cuprinsă cu puterea şi stăpânită cu sila. Muierile umblau despletite prin tabăra haiducilor, cu copiii încleştați de poalele cămăşilor. Unele erau plânse. Haiducii, adunați din cele patru vânturi ale Pocuției şi Podoliei, rânjeau la ele şi le pofteau, când aveau nevoie.

Podanii fugiră, atunci, cu mic cu mare în lume, după ce văzură că nu mai au scăpare din ghearele tâlharilor.

Tarnowski se trezi dintr-o beție grozavă şi văzu aşezarea pustie. Pământiu la față, îşi chemă haiducii ticăloşiți împrejur şi strigă:

— Ați fugărit oamenii de pe moşie cu mişeliile voastre, blestemaților! De acum ce veți face fără mâncare şi fără băutură? Vă va lua dracul iarăşi, boilor! Pieriți din fața mea, că vă omor!

Tarnowski învârti biciul şi plesni peste obraz pe câțiva haiduci. Aceştia scrâşniră din măsele şi suduiră, dar se traseră deoparte. Cu Tarnowski nu era de glumit la mânie, că lua viața omului într-o clipită.

A doua zi, după întâmplarea aceasta, sosiră la porțile Ustiei steagurile de călăreți ale Doamnei Ilisafta. Ogoarele însălbăticite şi casele pustii îi vestiră de departe pe călători că acolo se aciuiseră stăpâni răi. Doamna Ilisafta era mânioasă ca o leoaică.

— Tâlharii! Ce-au făcut din moşia mea... Iată ce rânduială este şi în țara craiului Sigismund! Îți poate intra în avere cine vrea. Toată scursura are drept, parcă a pus ea umărul şi banul. Vai şi-amar când țara ajunge de jac şi de ocară şi ticăloşii cei dați cu războiul şi cu năvala îşi fac de cap!

Câțiva haidamaci rătăcitori prinseră de veste că vine oaste şi-i duseră ştirea lui Tarnowski. Acesta îi strânse pe mercenari cu porunci repezite ca din arc şi le strigă să-şi caute armele. Rupți şi murdari, nespălați cu anii, haidamacii de la Ustie îşi apucară baltagele, ghioagele, sulițele şi topoarele. Câțiva mai aveau cai şi încălecaseră. Doamna Ilisafta văzu de departe pregătirea lor şi-l strigă pe Stanislav Chanski. Acesta veni în goană.

— La poruncă!

— Tâlharii se pregătesc de luptă!

— Le-om da atunci luptă, ca să ne țină minte!

Stanislav Chanski îşi pregăti steagurile şi le cercetă armele, apoi porunci:

— Fiți fără cruțare, că aceştia nu vă iartă cu una cu două şi ori vă taie, ori vă ia robi!

Doamna Ilisafta îl chemă pe Toderaşcu:

— Dumneata să stai lângă mine!

Toderaşcu se întunecă la obraz.

— Vrei să dai piept cu tâlharii?

— Asta aştept... Să se învețe minte şi să nu mai prade altă dată bunul altuia!

— Da' rădvanul nostru cine-l păzeşte?

Toderaşcu şi Grigoraşcu îşi chemară slugile. Petriman şi Pantelei se înfiinţară la poruncă. Erau amândoi călări. Pantelei avea sabie, iar Petriman ghioagă nestrujită.

— Veţi păzi rădvanul ca luminile ochilor! — le porunci Toderaşcu. Aţi înţeles?

— Apoi cum să nu înţelegem una ca asta? — se mândri Petriman.

Steagurile de călăreţi ale lui Stanislav Chanski se loviră îndată cu cetele de haiduci de pripas ale lui Tarnowski şi le risipiră. Haidamacii strigară, înspăimântaţi, cerşind îndurare de la oamenii lui Chanski, dar nu mai primiră ajutor de la nimeni. Alergând pe jos, ei se izbeau de piepturile cailor şi erau păliţi de săbiile călăreţilor. Câţiva reuşiră să doboare un călăreţ de pe cal, dar fură tăiaţi îndată de ceilalţi. Plini de sânge, ieşiră din curţile domneşti şi se împrăştiară peste ogoare. Tarnowski însuşi, cu patru tâlhari călări, se ivi deodată lângă rădvanul Doamnei Ilisafta.

— Ha, ha, ha, asta-i Doamna Ilisafta cea vestită, care a venit să ne belească de piele! — răcni el. Pe dânsa, şoimilor!

Împotriva năvălitorilor se prăpăstuiră, icnind din adânc, Pantelei şi Petriman. Cel dintâi se dovedi un mânuitor ager de sabie şi se păli cu Tarnowski. Hatmanul, încercat în lupte, vru să ferească sabia slugii şi să-i cresteze grumazul, dar omul îi opri ascuțişul armei şi-i amenință pieptul. Urlând de mânie, Tarnowski dădu alt atac şi mai periculos prin stânga, cunoscut numai de el, dar Pantelei i se împotrivi cu noroc şi din partea asta. Doamna Ilisafta liniştise fetele de casă, se sculase în picioare şi se uita, liniştită, la luptători.

De departe, veneau val-vârtej Toderaşcu şi Stanislav Chanski, dar chiotele lor nu puteau ajuta la nimic. Ca un vifor începu atunci să se zbuciume Petriman. învârti ghioaga o dată deasupra capului şi păli într-un haidamac, pe care-l turti şi-l aruncă de pe cal la vreo zece paşi. Pe-al doilea, când îl lovi în cap, nu se mai văzu decât o grămadă de carne însângerată şi de zdrențe deasupra calului, căzut şi el la pământ cu şira spinării ruptă. Pe-al treilea îl ajunse cu ghioaga în frunte şi-l răsturnă de pe cal cu creierii țâşniți în toate părțile, apoi cu ochii roşii şi cu pletele fluturându-i în jurul capului îl căută pe al patrulea, dar acesta o luase la goană. Nu mai rămăsese decât Tarnowski, care-şi juca sabia încovoiată pe sub nasul lui Pantelei!

— Nu te da, frățioare, că vin! — strigă Petriman şi năvăli spre luptători. Ha, ha, ha, fiară bătrână, stai să te miruiesc cu ghioaga.

Tarnowski simți duşmanul, care venea din spate, şi-şi feri calul. Ghioaga lui Petriman însă se opri în şoldul drept al calului, pe care-l frânse ca pe-o buturugă uscată. Tarnowski sări din şa şi-şi apără grumazul de sabia lui Pantelei, când îl ajunse din nou ghioaga lui Petriman şi-l toropi, fără suflare, la pământ. Pantelei îşi şterse sudoarea de-pe frunte, mormăind:

— Se ținea bine tâlharul, nu se da cu una cu două!

Petriman se opri înaintea Doamnei Ilisafta şi-i zâmbi cu buzele lui mari şi groase. Curmeiul îi plesnise şi cămaşa, umflată de vânt, se mai zbuciuma, deşi trupul dintr-însa se liniştise.

— Mi-ați scăpat viața! — rosti cuvintele cu blândețe Doamna Ilisafta.

Când se apropie Toderaşcu, gâfâind, o văzu liniştită şi zâmbitoare. Un junghier îi sclipea încă în mâna dreaptă, iar cu mâna stângă netezea pe cap pe cele două fete înspăimântate.

— Ați învins?

— Am învins. Moşia şi curțile sunt curățate de tâlhari.

Steagurile de călăreți se adunau la glasul puternic şi cântat al lui Stanislav Chanski. Colbul, stârnit de galopul cailor, se aşternea încet peste ierburi şi buruieni...

11

Un chiot lung porni din turnul cel mare de deasupra porții mănăstirii Sucevița şi un chip bărbos se arătă în fereastra dinspre ogradă. Monahul Enoh, care era de strajă, mai chiui o dată:

— Uiu, iu, iu, iu, măi Rafailă, vin oşteni pe şleah!

Rafailă sări de pe patul lui de scânduri goale. Era pe înserat şi omul se odihnea. Săpase la heleşteu cu ceilalți călugări şi-acum clipocea. Egumenul voia numai-decât să „aibă peşte mănăstirea" să se mai îndulcească gurile cele flămânde în posturile de peste an şi călugării n-aveau altceva mai bun de făcut decât să sape. Cu un ciocan de lemn în mână, monahul Rafailă bătu toaca scurt şi repede, după sunete anume rânduite, care vesteau primejdie de moarte şi cumpănă. Mănăstirea

se însufleți îndată. Vreo cincizeci de călugări ieşiră din chilii şi se urcară pe ziduri, în turnurile de pază. Câțiva se aşezară după porțile grele din stejar strujit.

— De-acum pot să vină! — mormăi în barbă paznicul Enoh.

Călăreții se apropiară. Erau ca la vreo patruzeci de oameni, îmbrăcați în straie de oşteni străini.

— Sunt haidamaci! —strigă Enoh.

— Diavolul să-i strângă de gât!

Şleahticul Dluzniowski fugărea nişte robi sârbi de pe moşia sa. Robii fugiseră în Moldova de prea mult bine, iar şleahticul intrase ca-n țara nimănui. Năvălise mai întâi în Mihalcea, unde auzise că s-au oprit fugarii, apoi pălise tocmai la Calafindeşti, lângă Rădăuți. Sârbii se aciuiseră acolo, Ia Calafindeasca, văduva boierului Vasile Calafindescu, şi Dluzniowski aflase această veste de la nişte negustori coropcari. Acolo, la Calafindeşti, îşi făcuse pan Dluzniowski de cap. Când bătuse în poarta curților boiereşti, slugile l-au întrebat pe cine caută şi el le-a spus, amenințător:

— Trei sârbi fugari.

— Nu-i ştim.

— Ba-i ştiți şi deschideți îndată, că vă punem foc!

Oamenii nu deschiseră porțile şi Calafindeasca strigă pe fereastră:

— Nu-i lăsați să intre. Dați-le în cap şi între ochi!

Vitează muiere Calafindeasca! A urlat la tâlhari până ce au prins-o de gât şi-au trântit-o jos. Acolo, jos, au necinstit-o, apoi i-au scormonit casa. Într-un iatac ferit i-au găsit fetele. Avea Calafindeasca două fete de măritat, Smaranda şi Sultana. Fetele țipară, parcă erau înjunghiate, şi Calafindeasca sări la tâlhari a doua oară cu unghiile şi cu dinții. Au doborât-o din nou la pământ.

Pe cei trei sârbi pan Dluzniowski i-a prins şi le-a pus juvățurile în gât. Când să pornească înapoi, şi-a adus aminte de Sucevița Domnului Ieremia Movilă şi ochii i-au scânteiat: „Ce-ar fi să pun mâna pe averile Movileştilor? He, he, am ştiricit eu că sunt acolo! Teamă nu-mi este. Ia, vreo câțiva călugări proşti şi fricoşi!”

Pan Dluzniowski se apropia acum de mănăstire cu haidamacii săi şi cerceta cu agerime zidurile:

— Ne-au văzut!

— Cum să nu ne vadă, că nu suntem duhuri? — vorbi, rânjind, un tâlhar de lângă el.

Haidamacii se apropiară de ziduri, dar deodată trăsniră câteva sânețe şi un călăreț căzu în iarbă.

— Înapoi! — strigă pan Dluzniowski. Dracul să vă ia, voi sunteți călugări sau oşteni?

— Şi una şi alta! — îi răspunse monahul Rafailă. Pentru voi suntem oşteni.

O săgeată zbârnâi pe lângă urechile panului.

— De ce umblați pe coclauri, noaptea, tâlharilor? — întrebă cu glasul gros Enoh.

— Suntem oameni paşnici, lăsați-ne înăuntru!

— Se cunoaşte după căutătură că sunteți oameni paşnici... Şi, mă rog, ce vreți de la noi?

— Să ne dați de mâncare.

— N-avem pentru atâtea guri. Abia ne ținem noi în viață cu ce avem şi agonisim.

Pan Dluzniowski îşi pierdu răbdarea:

— Atunci ne veți lăsa cu sila şi vă vom omorî pe toți!

— Poftiți numai! La aşa treabă ne pricepem şi noi şi, după aceea, vă facem pe degeaba şi prohodul.

— Aceştia-s draci, nu călugări, mama cui i-a făcut şi le-a schimbat firile!

— Noi draci şi voi îngeri, blestemaților şi trecleților!

Haidamacii traseră şi ei cu sinețele, ca să-i înspăimânte pe călugări, apoi se liniştiră. Mănăstirea era de necuprins. Flămânzi şi obosiți, tâlharii se traseră îndărăt şi se grăbiră să iasă de pe şleahul Rădăuțului, temându-se să nu se întâlnească cu oştenii lui. Ieremia-Vodă.

Călugării îi tiohăiră de pe ziduri şi hohotiră în urma lor, cu glasuri groase. Enoh îşi îndesă comanacul mai bine pe cap şi se uită chiorâş la Rafailă.

— Dormeai, hai? — îl întrebă.

— Aţipisem.

— Da' dacă aţipeam şi eu în turnul de strajă, mai cântai tu axionul mâine, la slujbă? Hai? Ori te crestau la gât tâlharii... Hai?

Rafailă sta ruşinat. Egumenul Zaharia se apropie de ei şi-şi netezi barba şi pletele. De mustață n-avea grijă, că era amestecată cu celelalte tufe de păr.

— Nu ne lasă Dumnezeu pe mâna tâlharilor, frații!

— Nu ne lasă, da' parcă prea multă primejdie ne-am luat pe cap cu averile Domnului. Or simți şi alții şi n-om mai avea tihnă. Or veni în pustietățile acestea tâlharii

să ne cerceteze tot mai des şi tot mai mulți! — vorbi apăsat Enoh.

— Drepte cuvinte şi adevărate, da' Domnul Ieremia Movilă a socotit să-şi adune o seamă de averi aici pentru zile grele, mai aproape de hotarul Poloniei. Aici e matca Movileştilor. Au înălțat ctitorie şi au zidit curți mândre...

— Mai bine n-ar fi ajuns ieroshimonahul Calistrat de pe Furcoi să vadă făcliile arzând şi preoții slujind în poiana asta! Aveam, atunci, altfel de linişte şi nu duceam grija tainițelor lui vodă! — se îndârji şi Rafailă.

Egumenul Zaharia îşi scuipă în sân de prea mare spaimă.

— Da' tu, bre omule, eşti un păgân! Doamne, iartă-mă! Apoi vorbă-i asta să porunceşti lui Dumnezeu să s-arate unde vrei tu, ori să nu se arate? Piei, dimone!

Rafailă rânji în barbă. Ştia el ce ştia. Vedea carele încărcate cu bani şi cu odoare ale lui Ieremia-Vodă Movilă, venind la Sucevița şi irosindu-se în tainițe, şi oblicise că de acolo va ieşi mare primejdie pentru omenire.

— Banul îi ochiul dracului, preacuvioase!

— Vezi-ți de metania ta, săracule, şi nu mai cleveti, că toți clevetitorii vor fi spânzurați de limbă!

Călugării se traseră spre chilii. Străjile fură întărite. În noaptea limpede de august răsunau din când în când chemările prelungi ale străjerilor. Câte o pasăre de noapte trecea, în zbor legănat, aproape de pământ.

12

Trupul adormit al Doamnei se strânse ghem. Pumnii mici se încleştară în pernele moi de puf, iar pulpele picioarelor se încordară ca struna. Simeon-Vodă Movilă încă nu dormea şi se uita la zbuciumul soției, apoi îşi întinse mâna, ca s-o trezească. Tocmai atunci buzele roşii ale Doamnei prinseră a bolborosi cuvinte desperecheate: „Şeitan-oglu... Mihai Grozavul...” Scuturată uşor de mâna bărbatului, Doamna Marghita se trezi din somn.

— Iarăşi ai visat rău?

— Iarăşi, Simeoane...

Bărbatul aşteptă. Ştia că totdeauna, după ce se trezeşte, femeia îi povesteşte pe larg visul î. În felul acesta se mai liniştea.

— Se făcea că tu fugeai din calea duşmanului, împreună cu Ieremia, iar el bătea cu buzduganul în porțile Cetății Sucevei, fioros la chip, aşa cum era, când îşi mâna oamenii la luptă. Şi urla... Urla că ne prinde pe amândouă muierile Movileştilor şi ne leagă de cozile capului, fiindcă învrăjbim lumea şi vrem scaune de domni pentru bărbații noştri...

Muierea gâfâia şi se scutea de vedeniile visului ei de groază.

— Deodată poarta pârâi şi Mihai pătrunse în cetate... Venea drept spre mine, aruncând flăcări pe nas şi pe gură. În mână avea topor de război, pe care-l vântura deasupra capului. Mare spaimă am avut! M-ai trezit tocmai la vreme, că mă ucidea diavolul. Oare ce avea cu noi, muierile?

— Ce să aibă? Ştia că-i vânăm domnia, aşa cum i-am vânat-o, când l-am bătut şi l-am fugărit în Ardeal.

— L-ai bătut cu sodomul de oaste al lui Ioan Zamoyski, hatmanul. Dacă era numai după puterile tale, te mânca de viu, iar pe mine şi pe Ilisafta ne lega de cozi, aşa cum se lăuda!

Doamna Marghita suspină. N-ar fi fost rău s-o fi prins Mihai-Vodă pe Ilisafta şi să-i fi rupt grumazul cu

mâna lui grozavă. Scăpa de dânsa şi astăzi nu-i sta la uşă. Domnea ea în locul duşmancei.

— Plesni-i-ar inima în patru bucăți! blestemă Marghita şi obrazul i se înrăi şi înăspri peste măsură.

Domnul Simeon ştie despre cine vorbeşte soția lui şi n-are ce face. Marghita îl sfătuieşte de dimineața până seara ce să facă la curtea craiului Sigismund, dar el socoate că Ieremia mai întâi de toate îi este frate. „Dacă ar rămâne muierile de capul lor, tare rău ar fi de țara Moldovei!” — îşi spuse Domnul Simeon, apoi rosti cu glas tare:

— Lasă, Marghita, gândurile, că vom ajunge iarăşi stăpâni în Țara Românească şi nu ne trebuie vrajbă între frați! Ieremia îmi dă ajutor. Alaltăieri a trimis la craiul Bocskai pe pârcălabul Nistor Ureche, ca să-l câştige pentru mine. Poate tot îl doborâm pe Radu Şerban-Vodă...

Domnul Simeon oftă greu şi-şi duse vorbele mai departe:

— Tare mulți poftesc domnia în țările acestea! Ca gâzele în jurul unei buți de miere, aşa se învârtesc.

— Pentru noi de mult butea nu mai are miere dulce, ci fiere amară! — spuse Marghita. Stăm, ca mişeii, la

poarta creştinului! Numai că nu întindem mâna şi cerşim o bucată de pâine...

După aşa vorbe, Domnul Simeon se posomorî ca smoala. Stomacul lui bolnav îl ardea mai tare şi splina i se umfla. Slăbit de foame şi de icoane tulburi, Domnul se învârtea prin casă ceasuri întregi şi plănuia. De multe ori, spre dimineață, îşi dorea o moarte grabnică. Vedea că n-are scăpare de gura muierii şi nici ieşire din impasul în care se afla.

Mulțumirile mână lumea...

1

Toderaşcu se întorsese cu Doamna Ilisafta de la Ustie şi se odihnea cu Grigoraşcu în odaia lor. Boierul Nistor Ureche era călător la craiul Bocskai şi tinerii n-aveau cu cine se sfătui. Toderaşcu se trezise şi privea în podul odăii, rămas pe gânduri. Trecuseră doi ani de la venirea lui în Suceava, la Curtea Domnească, şi vraja era tot atât de tare ca şi-n ziua cea dintâi, când o văzuse pe Doamna Ilisafta. Trăia acum în preajma acestei femei, care şi-l apropiase în câteva rânduri. Făcuse în alte veri şi toamne drumuri repezi la Ustie cu dânsa şi ieri tocmai se întorsese de pe un drum din acestea, dar drumurile au fost fără prea mare câştig pentru el. Doamna Ilisafta îl ațâța şi-l mângâia pe cap, ca pe un copil, apoi îl îndepărta. Când o cuprindea în brațe, îi simțea întreg trupul fremătând, dar mâinile ei ascultau de altă poruncă şi-l

îndepărtau cu blândețe. Lui îi plăcea, în asemenea clipe, să-i mângâie părul mătăsos, împletit în două cozi lungi. Nu s-ar fi dezlipit de dânsa pentru nimic în lume, dar glasul Doamnei devenea aspru şi răguşit. Numai la asemenea prilejuri era răguşit.

— Ce visezi, verişcane?

Grigoraşcu se întinse şi el în lumina soarelui cald, care se oprise în fața ferestrelor, şi-l privea.

— Mă gândesc şi eu la viața noastră...

— Prea degrabă ai ajuns să te gândeşti la dânsa, parcă altceva mai bun n-ai avea ce face! Ascultă, Toderaşcule, degeaba arzi de dorul Doamnei Ilisafta şi numai îți primejduieşti gâtul cu bună ştiință. Ce gândeşti că-i lucru de şagă ceea ce faci? Dacă te prinde Domnul Ieremia, îți taie capul ca la un pui de vrabie.

Toderaşcu tace şi ascultă. Când Grigoraşcu deschide vorba despre dragostea lui, se simte nefericit şi-i vine a plânge.

— Ce ți-a venit şi ție să te aprinzi după o femeie măritată şi încă: Doamna țării? Trezeşte-te, omule, ori dormi de doi ani! Nu vezi în jurul tău nimic, numai pe dânsa o vezi. Până unde poate merge nebunia asta?

Toderaşcu tace îndărătnic.

— Aşa eşti tu: taci! Altădată râdeai şi vorbeai, acum taci. Ți-a făcut farmece vrăjitoarea şi te-a legat de dânsa până la moarte. Aşa-i că-i drept?

— Aşa-i! Ai vorbit cu dreptate, numai că nu ea, ci eu m-am legat de dânsa până la moarte.

Înduioşat, Grigoraşcu veni lângă vărul său şi îl cuprinse cu mâna dreaptă.

— Toderaşcule, ce fată frumoasă este Alexandra! Ca o floare... Şi te soarbe din ochi, diavole, şi tu nu vezi... Ce-ți lipseşte ca să fie a ta? Fecior de boier vestit în țară eşti, iar ea este domniță...

Toderaşcu o cunoaşte pe Alexandra, fata a treia a lui Ieremia-Vodă Movilă, şi ştie că i-a plăcut. Fata se învârteşte în preajma tinerilor, ca toate fetele, dar Toderaşca vede în făptura Alexandrei icoana nedesăvârşită a celeilalte femei, pe care o iubeşte.

— Fetele de domn au gânduri nebuneşti în capul lor, Grigoraşcule! Nu-s de nasul nostru. Ele doresc scaun de domnie şi-ți nefericesc traiul.

Vorbele acestea i le spune ca să-i aducă aminte că şi el dă târcoale Mariei, fata a doua a lui Ieremia-Vodă. Toate fetele Domnului sunt frumoase: şi Irina, şi Maria, şi Alexandra, dar tot mai frumoasă este Doamna Ilisafta.

Fetele şi feciorii au luat câte ceva din frumusețea mamei lor, care a rămas întreagă numai a trupului ei.

— Parcă traiul tău e mai fericit, că râvneşti la trup de doamnă!

Toderaşcu amuți iarăşi. Vărul său băgă de seamă că chipul i s-a împietrit, îndărătnic, aşa cum îl cunoaşte din copilărie, şi schimbă vorba:

— Nu mai vine tătuță, săracul, din Țara Ungurească! S-a dus pe altă lume şi cine ştie ce i s-a întâmplat pe meleagurile acelea...

Nu numai feciorul simte lipsa lui Nistor Ureche, ci şi nepotul. Mai mult decât oricând în viață, duce lipsă de-un sfat înțelept şi cald, care să-i deschidă ochii şi să-i arate drumul.

2

Într-o zi, înroşită de apusul grabnic al soarelui de toamnă, s-a întors Simeon-Vodă Movilă din Ardeal. Cu el s-a întors şi pârcălabul Nistor Ureche, trimisul lui Ieremia-Vodă la curtea craiului Bocskai. Trâmbițele sunară lung pe drumul Sucevei şi străjerii le dădură răspuns. Pline de nerăbdare, doamnele, domnițele şi coconii se repeziră înaintea lor. Doamna Marghita nu-şi afla locul. E Doamnă, sau nu e Doamnă? Aceasta era întrebarea ce-o frământa, în acea zi, şi dezlegarea nu mai putea întârzia mult. Oştenii lui Simeon-Vodă Movilă se împreunară cu tovarăşii lor, rămaşi acasă, şi o larmă ascuțită de glasuri umplu aşezarea. Sute de guri întrebau şi sute de guri răspundeau... Fiecare voia să ştie mai multe lucruri deodată şi strigătele nu mai aveau

contenire, ca la asemenea prilejuri, în ograda domnească se încinseră focuri mari, fiindcă înserarea coborâse cu răcoarea de la munte, şi ehelarul slobozi de la pivnițele domneşti, după poruncă, două poloboace de vin.

Grigoraşcu îşi îmbrățişa părintele şi lăcrăma. Boierul Nistor Ureche încărunțise şi mai mult şi slăbise. Ochii îi ardeau în fundul capului, dar priveau cu plăcere la tineri.

— Da' tu, nepoate, cum te mai împaci cu viața? — întrebă el, zâmbitor. Cu dragostea ştiu că numai trai bun şi , dulce duci... Hei?

Toderaşcu îi zâmbi uncheşului, răspunzându-i:

— Ba cu viața o duc mai bine decât cu dragostea!

Bătrânul Nistor îşi cercetă nepotul cu băgare de seamă şi înțelese. Intrară în odaia lor şi se aşezară.

— Greu drum am făcut, băieți! Ciolanele mele bătrâne nu mai țin la călărie, ca în tinerețe. Ce n-aş da să fiu ca voi? Venim de la bătălia Sighişoarei, unde am răzbit duşmanii lui Bocskai-Craiul.

Nistor Ureche scoase o pungă şi o lulea din tureatca ciubotei. Pârcălabul deschise punga, îşi vârî două degete într-însa şi făcu un ghemotoc de tutun galben

turcesc de Bectimis. Luleaua şi-o scutură, pălind-o de tureatcă, apoi o umplu cu ghemotocul de tutun şi-o îndesă cu buricul degetului mare.

— Ce faci, tătuță? Te-ai învățat să bei tutun?

— M-am învățat, băiete! Iarba dracului... Nu mă mai pot lăsa de ea. Scot fum pe nas şi pe gură ca o hornoaică. M-a întrebat un om din prostime de ce nu se nasc cei ce beu tutun c-o bortă în creştetul capului, ca să iasă fumul pe dânsa. Deocamdată oamenii se miră, dar iacă aşa se prind năravurile. Cu cât creşti şi îmbătrâneşti, cu-atâta prăpădeşti din nevinovăție şi te umpli ca un stup de mierea poftelor şi plăcerilor deşarte. Iar vorbele acestea mi se potrivesc mie mai mult, că-s trecut prin ciur şi dârmon, iar vouă mai puțin, aflându-vă încă deşerți de patimile lumii acesteia.

— Ceasornicul îl mai ai, tătuță?

— Îl am şi pe acela, care se cheamă că-i sculă de mare preț. Mi-a fost şi el de folos prin cele pustietăți.

Bătrânul pâcâi din lulea apoi prinse a povesti, pe rând, întâmplările din călătoria sa. Pe dinaintea ochilor celor care-l ascultau trecură chipuri străine de oameni, sate, cetăți şi târguri mari cu ziduri de piatră.

— Țara-i mai bogată decât a noastră, iar locurile mai întărite şi mai ferite de năvală. Ne-a aşezat Dumnezeu aici şi mai întâi în noi lovesc toți vrăjmaşii... Oamenii sunt ca şi pe la noi. Vorbesc limba noastră. Străinii sunt puțini. Unde te întorci, tot de români de-ai noştri, săraci şi amărâți, dai. Nemeşii, ca şi şleahticii, sunt mândri şi asupresc norodul...

— Cu domnia lui Simeon-Vodă Movilă în Țara Românească ce s-a ales?

— Numai vorbe şi planuri... Nu ne-au dat nimic la mână şi se cheamă că am purtat război pentru crai sub zidurile Sighişoarei.

— Are să moară de scârbă Doamna Marghita.

— De-ar crăpa fierea într-însa, că am scăpa şi noi şi țara de muite necazuri!

Tinerii se uitară, mirați, unul la altul.

— Dragii- mei băieți, pofta de mărire şi de stăpânire învrăjbeşte lumea pretutindeni. Unde te întorci, dai de războaie crâncene, în care curge sângele creştinilor, iar războaiele le poartă domnii, pentru îndestularea lor, poruncind să meargă la moarte prostimea. Noi pentru ce am mers în Ardeal şi ne-am oştit? Tot pentru pofta de

mărire a unei muieri. Cine l-a scos din casă pe Simeon Vodă şi l-a dus sub zidurile acelei cetăți, unde era să-şi piardă viața? Doamna Marghita!

— Cum era să-şi piardă viața? — tresări Toderaşcu.

— Iaca aşa! Uşor de tot. Un glonț s-a împlântat lângă el în pământ, răscolind țărâna. Cât pe ce să-l facă proaşcă!

Târziu, pe la miezul nopții, Toderaşcu a căutat vin. I-a adus uncheşului şi pâine şi friptură. Au băut vreo trei ulcioare de vin şi le-a mai trebuit. Au ieşit din odăi şi s-au dus la vechea lor gazdă, la Profirița, Aici i-au găsit pe Pantelei şi pe Petriman. Amândoi beau la o masă şi păreau speriați de ceva.

— Cu voi ce-i, blestemaților? — întrebă Toderaşcu. De ce nu dormiți şi bateți drumurile, noaptea?

— Am luat-o şi noi înaintea stăphiilor! — cercă a râde Pantelei, dar se vedea că este îngrijorat.

— Ce-ai făcut, Pantelei?

— Mai nimica... Da' gustați mai întâi şi-apoi vom avea vreme şi pentru vorbă!

Profirița aduse vin. Pantelei îi făcu semn cu ochiul stâng. Muierea râse, şăgalnică.

— Văd că vă înfeiegeți de minune, muiere! — vorbi Nistor Ureche, ai cărui ochi se dovedeau încă foarte ageri, când priveau de departe, numai de aproape se lăsa deasupra lor ca o pâclă.

— Am avut vreme destulă când ne înțelege! — răspunse Profirița.

Boierii se aşezară şi ei la masă şi, după al doilea pahar, Toderaşcu îşi descărcă inima. Bătrânul ascultă, pe gânduri, cât vorbi feciorul, apoi tuşi şi-şi drese glasul. O umbră de duioşie îi stăruia în vorbe:

— Nepoate, muierea se joacă deocamdată cu tine, ca mâța cu şoarecele, dar pălălăile dragostei vor cuprinde-o şi pe dânsa, fără să-şi dea seama. Se poate înțelege că-i placi şi ai şi de ce să-i placi. Aşa voinic mai rar în țara Moldovei! Zic tinerețe şi zic totul. Înfăptuirile mărețe, isprăvile minunate, curcubeiele de gânduri şi vise, aruncate ca nişte poduri peste mulți ani, merg mână în mână cu tinerețele, căci ele sunt mai rodnice şi mai puternice şi au lumea şi vremea înaintea lor, dar nici bătrânețele nu trebuie să se ruşineze când trag la odihnă şi la linişte. Fericit e omul bătrân care n-a trăit zadarnic şi are merinde pentru gândire în anii lui de pe urmă, măcar că eu, unul, nu mă fericesc pentru viața ce-am dus-o.

Zorii prindeau a destrăma întunericul, care se mai ascundea printre casele târgului şi prin grădini. Toate ulițele erau pline de glasuri. Oştenii întorşi din Ardeal cântau şi vorbeau, fără grija somnului. Îşi cercetaseră iubitele şi-acum se trăgeau, mulțumiți, la locul lor de tabără. De undeva, porni un cântec duios, care se prelinse în odaia în care tăceau cei cinci oameni:

Dacă mândră n-aş avea,
viața mi-ar fi tare grea,
c-aş fi singurel pe lume,
fără neam şi fără nume.
Aşa: mândră scumpă am
şi nu-mi trebuie nici neam
şi nu-mi trebuie nici nume,
că nu-s singurel pe lume!

3

Pan Dluzniowski este prieten cu cei doi Potocki, cu Zebrydowski şi cu Chanski, căpeteniile oastei leşeşti, lăsată de marele hatman Ioan Zamoyski lui Ieremia-Vodă Movilă. Oştenii nu fuseseră de mult pe la casele lor şi Dluzniowski dorea să le aducă veşti. Robii fugari aveau iarăşi căiuşurile la gât, iar oamenii lui se aleseseră şi cu ceva dobândă din câteva jafuri, aşa că erau veseli şi cântau pe drumul Sucevei.

Întâlnirea a fost de aceea, veselă. Drumurile țării erau stăpânite numai de oşteni mercenari străini şi Ieremia-Vodă n-avea ce le face, căci ei îi apărau scaunul. Aceasta era amărăciunea cea mai mare a lui. N-avea alți oameni credincioşi şi de nădejde. Cât despre boieri, Domnul nu mai spunea nimic. Aceasta era amărăciunea

lui zilnică, băută cu paharul şi cu vadra în divan. Țineau cu el numai neamurile: boierii care îi ceruseră surorile şi fetele din cea dintâi căsătorie a lui, ca să trăiască cu ele. Ceilalți boieri erau schimbători ca vremea: se întuneca soarele, se întunecau şi ei!

Ieremia-Vodă Movilă stă la fereastră şi se uită la oştenii mercenari din ogradă, care fac mişcări măsurate pe sub ziduri, sub comanda căpeteniilor bătrâne. Pe poartă au intrat vreo patruzeci de oşteni străini. Se vede că vin de departe. Un şleahtic gros şi înalt îi conduce şi strigă la ei. Aşa-s toți! Au prins nas, de când are nevoie de ei. Are nevoie, acesta este adevărul! În minte îi vin vorbele înțeleptului pârcălab Nistor Ureche: „Mare filosofie este şi arta cârmuirii în vremuri aşa de tulburi!" El stă numai între duşmani şî vecini hrăpăreți, pe care trebuie să-i împace: turcul a ajuns la Dunăre şi se uită cu ochi răi la el. De turc nu-i scăpare! Tătarul aleargă prin Buceag şi-i cere şapte sate pentru câşle, miere şi ceară; cazacul năzuieşte la plean, aşa cum îi este obiceiul, iar leahul cel mare de la miazănoapte vrea să se-ntindă peste țărişoara lui. Numai cu craiul Ardealului este în legături strânse de prietenie.

Ieremia-Vodă primi îndată veste de la spătarul Veveriță că a venit un pan Dluzniowski din Polonia la

prietenii lui vechi, aşa că-şi văzu de treburi, nu fără a se amărî de bulucul de oameni care îi vor mânca pâinea. Pan Dluzniowski însă se pusese, deocamdată, pe povestit şi oştenii îl ascultau cu gurile căscate. Le povestea despre fetele Calafindeascăi cu mare bogăție de vorbe. Oştenii râdeau din când în când, ori suduiau, scuipând guri întregi de salivă în colbul ogrăzii.

În noaptea aceea, oştenii mercenari, aţâţaţi de întâmplările povestite, ieşiră din tabără şi năvăliră în satul Şcheia de lângă mănăstirea Zamca. Ca fiarele pădurii, intrară în casele oamenilor şi se apucară de femei. Ţipete prelungi se ridicară din casa popii Miron Iuga, care avea cinci fete mari, apoi alte strigăte se auziră şi din casele celorlalți săteni. Popa Miron ieşi din şură cu o furcă în mâini, dar oştenii îl loviră peste obraz cu săbiile şi-l însângerară, apoi îl legară burduf şi-l trântiră sub zidul casei. Popa urla şi blestema:

— Tâlharilor şi lişiţelor, năvăliți asupra oamenilor, năpustiți satele şi necinstiți fetele şi muierile! Voi sunteți mai răi ca păgânii. Pieri-v-ar sâmânța de pe meleagurile noastre şi rămânea-v-ar numai numele!

A doua zi, oamenii din Şcheia veniră la domnie cu jalbele în proțapuri şi cu şumuioage de paie în cap. Mercenarii cei cu pricina îi fugăriră de sub zidurile curților

domneşti, dar oamenii îşi aprinseră paiele în cap şi începură să strige. Un fum gros şi o larmă ascuțită de glasuri scoaseră tot târgul de prin case. Târgoveții aflară toată tărăşenia din satul Şcheia şi începură să strige şi ei:

— Până când îşi fac de cap ticăloşii? Nu mai au nici o ruşine şi nici o frică. Se îngraşă pe spinarea noastră şi ne spurcă datinele şi obiceiurile. A pierit dreptatea în Moldova!

Domnul auzi glasul norodului, dar nu se arătă, ci-l trimise pe logofătul Stroici să le vorbească oamenilor. Logofătul era un om burduhănos şi îndesat, dar încă destul de puternic. Obrazul bărbos îi sticlea de grăsime. Ochii priveau încruntați la lume, dar erau dezmințiți de nasul cârn şi butucănos. Vasile Stroici era un om vesel de felul lui, iar vorbele aşijderea:

— Ce-i, oameni buni? V-a aprins careva casele, ori v-a furat vitele?

Un glas răutăcios se auzi:

— Burdăhanul dracului ştie, dar se preface!

Un om bătrân strigă din mulțime:

— Ne-au călcat satul oştenii străini ai lui Vodă şi ne-au necinstit muierile şi fetele. Vrem să se facă dreptate! Cerem capetele celor ce s-au făcut vinovați de ticăloşia asta!

— Numai pentru atâta treabă v-ați sculat cu jalbele în proțap? Ce altceva v-au mai făcut oştenii?

— L-au bătut pe popa Miron şi i-au necinstit cinci fete.

— Lăsați că i-a prinde bine şi popii bătaia, că avea coastele prea tari, cât despre fete...

— Măi oameni buni, dar boierul ista şi-a pierdut obrazui care-i ca fundul meu fleşcăit! — strigă o babă, pornită pe harță. Mama tor de porci! Uitați-vă ce dreptate ne fac!

— Ne vom face dreptate singuri! — strigară alți oameni amărâți.

Ieremia-Vodă şi Doamna Ilisafta ascultau de după ferestre. Doamna Ilisafta tăcea. Vorbea Domnul:

— Aceştia-s oamenii craiului şi ai şleahticilor tăi! Intră în sate şi necinstesc muierile. Ar trebui bătuți cu biciul şi-apoi descăpățânați. Țara s-a deşteptat şi-i cunoaşte pe haidamaci ce plătesc şi — ce-i mai rău — ne cântăreşte şi pe noi!

— Puțin-ne pasă de țară! Țara suntem noi! — vorbi Doamna Ilisafta. Țara este moşia noastră şi putem face ce vrem cu dânsa!

Domnul Ieremia clătină din cap:

— Într-o oarecare privință ai dreptate, Ilisafta, numai că moşia poate trece tare uşor în alte mâini. Teme-m-aş că s-or încurca treburile când nu voi mai fi eu!

— Nu te teme, că ştiu şi alții să domnească! Oaste avem destulă şi ne vom mărita altă fată tot cu un voievod, ca să aibă cine ne sări în ajutor la vreme de nevoie. Ştefan Potocki, voievod de Braclaw, staroste de Felin, ne cere mâna Mariei.

— Ştiu de mult cum stau lucrurile, că nu sunt orb. Ție îți plac neamurile străine, pe cele din țara Moldovei le ai la tălpi. Ai noştri vor fi ei mai proşti şi mai nespălați, cum zici tu, dar duc greul pe umerii lor. Te-ai înnemurit cu un principe Wiszniewiecki, acum dai mâna Mariei după un voievod de Braclaw, mâine vei vrea mâna craiului... Ha, ha, ha, ce ți-i şi cu muierile acestea!

Vodă Ieremia râse gros şi cu gura largă, dar se vedea că este cătrănit şi gata de harță. Doamna Ilisafta îl lăsă în apele lui şi-şi văzu de treburile zilnice. De el n-avea grijă şi din planurile ce le avea nu-i putea clinti nimeni

nici un fir de păr. Avea un transport de sulimanuri şi iruri de la Stambul şi era nerăbdătoare să le desfacă şi să le încerce puterea. Doamna Ilisafta trecuse de treizeci de ani şi era din ce în ce mai grijulie cu farmecele sale muiereşti.

4

În noaptea aceea se stecurară câteva umbre pe sub zidurile curții domneşti. Dar aşa ceva se întâmpla în fiecare noapte şi străjile se obişnuiseră cu umbrele oştenilor străini, care se iroseau printre casele târgului, apoi se întorceau, tăcute, în tabără. Tot în acea noapte se strecură însă umbra unui oştean străin în cortul în care dormeau pan Dluzniowski şi pan Zebrydowski. Cei doi pani horăiau tare. Uneori se opreau din horăit, parcă ascultau ceva, apoi porneau din nou. Forfotitul gâtlejurilor se auzea până departe. Trupurile grase ale panilor se desfătaseră, în ziua aceea, cu tot felul de plăceri şi bunătăți, până ce se saturaseră, şi, obosite, căutau odihna somnului întremător. Străinul ascultă la deschizătura cortului panilor şi rânji, zicându-şi: „Dorm haidăii... Le vin eu de hac îndată!”.

Cu multă băgare de seamă, oşteanul străin deschise juvățul de la intrarea cortului şi intră. Dintr-un buzunar scoase un căiuş de in şi se apropie de cei doi pani, care dormeau duşi. Ochii omului sclipiră cu duşmănie, văzând trupurile grase şi pline de sudoare ale celor ce dormeau, „Care-o fi Dluzniowski, că dracul îi mai cunoaşte în întunericul şi în bujala asta? Oşteanul ascultă zvonurile din lăuntrul casei, apoi se hotărî: „Tot un drac este cu care încep! Amândoi sunt tot atât de nemernici şi de vinovați pentru fărădelegile lor”.

Cu o mişcare fulgerătoare, străinul puse juvățul la grumazul unui pan şi strânse. Horcăitul se frânse, omul se cutremură, apoi se zvârcoli. Mâinile zugrumătorului erau însă ca fierul. Trupul se linişti şi se întinse. Se auzea numai horăitul celui ce dormea. Oşteanul îşi şterse sudoarea, care-i curgea pe frunte, şi se apropie de al doilea şleahtic. O sclipire fugară a unei raze de lună trecu peste obrazul lui, iar oşteanului surprins îi scăpă un nume de pe buze:

— Dluzniowski!

Cel chemat se trezi şi întrebă:

— Ha? Cine-i?

În acea clipa, juvățul i se strânse în jurul gâtului. Şleahticul, trezit atât de brutal din somn, se încorda în aşternut şi mai avu putere să lovească cu pumnii în duşman, dar totul se sfârşi în tăcere. Şi al doilea trup se linişti şi se întinse. Leşurile celor zugrumați stăteau, nemişcate, în odaia plină de miros de băutură şi de sudoarea ascuțită a trupurilor nespălate. Oştean-nul străin ieşi cu paşi feriți din cort şi se strecură pe lângă ziduri. Un nor acoperi luna, apoi trecu, mânat de apele văzduhului. Omul îşi ascunse obrazul, totuşi Toderaşcu, care nu dormea, îl văzu pe Pantelei ieşind din cortul căpeteniilor, îmbrăcat ca un oştean, mercenar. „Ce-o îi învârtind afurisitul? — se întrebă tânărul. Are capul tare şi umblă după cum îl taie mintea lui puțină. Hu m-aş mira să-mi facă odată şi odată vreo bucățică bună, de să mi se topească în gură! Nu mi-a plăcut cum îi ardeau ochii în crâşma Profiriței. Punea la cale ceva...

5

Dracul să le ia de slugi şi pieri-le-ar sâmânța să le piară!

Bătrânul boier Nistor Ureche fulgera şi tuna. Era neîmbrăcat, numai în cămăşoiul lui de noapte. Boierul îi minuna pe toți cei din jurul lui cu obiceiurile noi. Curtea domnească vorbea despre moşneag şi despre apucăturile lui săptămâni întregi, uneori luni, fără să se sature. Dintre ceilalți boieri, el a avut cel dintâi ceasornic de aur cu diamanturi şi citea ceasurile ca din carte. Tot el a venit cu patima tutunului. Bea boierul tutun din lulea, ca un turc, încât i se înnegriseră mustățile din nou sub nas. La început, bătuseră în roşugălbui închis, apoi în negru ca smoala. Boierul se lăuda că bea numai tutun de Şiraz şi Bectimis. Acum găsise boierul că se doarme mai bine în cămăşoi şi dezbrăca

toate straiele de pe el, ca muierile, şi se băga în aşternut. Mai zicea boierul că-şi va aduce bucătar bun de la Stambul, ca să-i ştie a găti cafele şi baclavale, care-i plăceau straşnic. Auzindu-l mânios, Grigoraşcu se arătă şi el, somnoros, în odaia bătrânului.

— Ce-i nou, tătuță?

— Ce-i nou? — îl îngână bătrânul. Uită-te ce-i nou!

Moşneagul îi arătă un pumn de rotițe şi de osii în mijlocul mesei. Lângă rotițe şi osii, stăteau, goale, capacele de aur ale ceasornicului.

— Cine, sufletul lui, a făcut treaba asta?

Grigoraşeu nu suduia. Cea mal grea sudalmă a lui era ca o floare pe lângă sudălmile înfricoşate ale oştenilor. Aşa-l învățase bătrânul Nistor Ureche şi feciorul nu-i ieşea din învățătură.

— Cine? Sluga ta, Petriman. A vrut să vadă ce-i în cutie...

— Cum de-a ajuns la ceasornic?

— M-a pândit blestematul când am ieşit pentru treburile mele. Eu mi-am lăsat ceasornicul ascuns în işlic, unde-l țineam peste noapte, ca într-o oală. Când am venit, n-am luat seama la asta şi m-am culcat. La

o bucată de noapte, aud gâfâituri şi suspine... Parcă trăgea o vită la plug, nu altceva. Sar din pat şi deschid uşa. Sluga ta, Petriman, sta cu ceasornicul desfăcut în mână şi se uita la el şi gemea. Am crezut că înnebunesc, ori că mă înăbuş de mânie. I l-am luat din mână şi l-am pus pe masă. Când am ieşit iarăşi la el, ca să-l cert, după cum se cuvenea, Petriman nu mai era...

Veniseră şi Toderaşcu cu Pantelei. Se uitau toți, mâhniți, la maşinării şi se socoteau:

— Dumneata, uncheşule, nu-l poți pune la loc în capace? — întrebă Toderaşcu.

— Nu pot.

— Da' vreun meşter nu se află prin târg?

— Mira-m-aş, că asemenea lucruri nu se fac în țara noastră. De tocmit, îl voi tocmi eu, dar cine ştie când... Pe Petriman tot îl belesc eu!

În dimineața răcoroasă de toamnă porni deodată strigătul unui copil de casă:

— Săriți... Moarte de om!

Boierii săriră, uitând de ceasornic. Toderaşcu şi Grigoraşcu fură mai sprinteni de picior, boierul Nistor Ureche abia-şi pusese caftanul pe el şi-şi trăgea ciubotele, când tinerii se întoarseră, grăbiți.

— Ce-a fost, bre oameni, cu țipătul acela?

— Ce să fie? I-au găsit pe Dluzniowski şi pe Zebrydowki zugrumați în paturile lor. Le-a făcut seama careva...

Toderaşcu se uită lung la Pantelei. Acesta nu se mişcase la auzul țipătului şi sta nepăsător. La privirea ascuțită a lui Toderaşcu, tresări. Pantelei simți că stăpânul lui ştie cine i-a omorât şi se minuna de unde a aflat. Dinspre partea aceasta însă n-avea nici o grijă.

— Bine le-a făcut tâlharilor şi ticăloşilor, că s-au dat la muierile oamenilor şi la jefuit lumea, ca-n codru! — spuse Nistor Ureche. Asta-i oaste creştină?

— Să nu te-audă cineva, tată, c-apoi cine ştie ce mai poate ieşi!

— Lasă-i să mă audă, că ne cred proşti şi s-au pus pe belit norodul!

Pantelei îşi umflă nările şi tăcu. Cu paşi feriți, ieşi din odaie. Toderaşcu se luă după el şi-l întrebă-n şoaptă:

— Unde ai aruncat straiele?

— La locul lor.

Toderaşcu răsuflă, uşurat.

— Nu te-a văzut nimeni?

— Aşa am crezut până mai adineaori, dar văd că credința mi-a fost deşartă.

— Astâmpără-te, omule, că ne vei vârî într-un bucluc!

— N-avea grijă, stăpâne!

6

Pe drumul Suceviței goneau rădvanele domneşti, trase de câte şase cai împărăteşti. Domnul Ieremia Movilă cu toată casa şi cu o mulțime de oaspeți aleşi grăbea să ajungă la curțile sale din acel loc desfătat. Drumul era tocmit, iar oamenii din sate ieşeau pe marginile şanțurilor, cu căciulile în mâini, ca să vadă chipurile dezmierdate şi pline de fală ale doamnelor, domnițelor, domnilor şi stâpânilor acelor pământuri. Domnul Ieremia nu se simțea bine cu sănătatea şi avea amețeli tot mai dese, dar Doamna Ilisafta îşi vedea de treburile ei ca totdeauna. Plănuise nunta Mariei cu Ştefan Patoki la Sucevița.

— O nuntă am făcut la Suceava, cealaltă vom face-o la Sucevița. Se cheamă c-o facem în Suceava cea mică, unde am înălțat ctitoria şi curțile noastre de vară. Acolo te vei simți mai bine şi domnia ta!

Domnul ascultase glasul ademenitor al soției şi se supusese. Chipul frumos al Doamnei Ilisafta era luminat.

— Mirele este de neam ales şi-i fecior frumos.

— Ai dreptate, Ilisafta!E de neam şi e frumos.

Ştefan Potocki, voievod de Braclaw şi staroste de Felin, călărea lângă rădvanul Doamnei şi al domniţelor. El pe o parte şi Toderaşcu pe alta. Alexandra îi cântărea pe amândoi din ochi şi se înfiora. Şleahticul era mai mândru, dar Toderaşcu era mai frumos. Chipul lui era tras şi ochii îi ardeau întruna. Doamna Ilisafta zâmbea. Potocki rupea, de bine, de rău, limba moldovenească, dar Doamna Ilisafta şi Domnița Maria îl ajutau, lămurindu-i unele lucruri pe leşeşte. Amândouă vorbeau destul de bine această limbă. Toderaşcu se mira de multe ori de mintea ageră, precum crița, a Doamnei Ilisafta, căci o auzise vorbind ungureşte şi leşeşte, iar limba țării o cunoştea ca o moldovancă.

La Rădăuți, găzduiră la episcopie. Vlădica Efrem îi primise bine şi-acum venea şi el cu alaiul domnesc. De la Rădăuți, drumul trecea pe lângă Horodnic, apoi intra în pădurile de fag şi de brad. Când ajunseră la Sucevița, Ieremia Movilă spuse că este obosit şi că-l

doare grozav capul. Îndată oaspeții se traseră la cămările lor şi egumenul Zaharia nu mai apucă să-şi țină cazania cea lungă, pregătită anume la asemenea prilejuri. Mânios, egumenul pufni pe nări şi-l ghionti pe monahul Enoh:

— Dă-te într-o parte, nevrednieule, nu te boldi la muieri, că n-au venit pentru tine!

Monahul se feri, dar băgă de seamă:

— Nici pentru cuvioşia-ta... Nu te închipui, ci mai bine smereşte-te!

Egumenul Zaharia alergă la odăi şi la cămări, ca să vadă cum merg treburile. Doamna Ilisafta îl chemă şi-i spuse să pregătească nunta Domniței Maria, iar voievodul Ştefan Potocki îi slobozi poruncă să-i aducă vânat proaspăt la masă. Egumenul ieşi în ograda mănăstirii şi se prinse cu mâinile de cap, văietându-se:

— De-acum ori vine sfârşitul lumii, ori prăpădesc eu egumenia!

— Mai bine egumenia, prea cuvioase, decât atâta sodom de omenire! — spuse ieromonahul Rafailă, care trecea spre biserică.

— Piei, drace! N-ai mai ajunge, că te vâri în treburile mele ca musca filosofului!

— Care filosof prea cuvioase, că-s mai mulți pe pereții mănăstirii: Platane, Aristotel, Isop...

— Nu spun eu drept că eşti dracul gol? Omule, nu-ți bate joc de mine, ci mai bine dă-mi un sfat, ori o mână de ajutor!

Monahul Rafailă ascultă la vecernie jelania egumenului şi-i hotărî sfat şi ajutor grabnic. Pregătirile nunții înaintau... Se apropia postul sfinților apostoli Petru şi Pavel şi ziua nunții fusese rânduită în duminica dinaintea începerii acestui post. Anul acela se dovedise un an rău.

Moartea cosise doi oameni mari din țara Moldovei: pe mitropolitul Gheorghe Movilă şi pe mitropolitul Teodosie Bârleovsci. Amândoi se odihneau sub lespede de piatră. Se cuvenea, de aceea, să se slujească în acea sfântă mănăstire şi la nuntă de voievod...

Ştefan Potocki se plimba cu mireasa lui, Maria, prin preajma mănăstirii. Voievodul se ştia frumos şi de neam mare şi se împăuna în fața lumii. Celelalte fete şi muieri se uitau cu ochi galeşi la el: fiecăreia îi plăcea cum poartă contăşul de soboli, cum îşi răsuceşte mustața galbenă ca spicul grâului copt, cum loveşte călcâele ciubotelor unul de altul şi cum îi sună pintenii mari de argint. Toderaşcu se ținea şi el după alaiul muierilor, numai

când era între ele şi Doamna Ilisafta. Atunci sta în preajma ei şi o urmărea cu ochii arzători. Doamna se simțea bine, învăluită de aceste priviri, şi se mişca, sprintenă, printre celelalte muieri şi fete.

— Parcă eşti sora lor mai mare! — spuse postelniceasa Maricuța. An de an, eşti mai tânără şi mai frumoasă, încât icoana ctitorească ar trebui ştearsă.

— Mă linguşeşti, cumnată dragă!

— Se poate una ca asta, se vârî în vorbă şi logofeteasa Ileana, soția lui Vasile Stroici logofătul, când vremea dovedeşte că tu eşti fermecată şi nu vei îmbătrâni niciodată?

— Mănâncă şi bea ca o gâză, cum să pună carne pe dânsa ca noi? — vorbi cu obidă Maricuța.

Toderaşcu asculta cu ochii în pământ. Frumusețea Doamnei Ilisafta era amarul lui. Văzându-i obrazul posomorât şi întunecat, Doamna scăpă în iarbă basmaua ei de mătasă, brodată cu argint şi cu aur. Toderaşcu o ridică, dintr-un salt sprinten, şi plecând genunchiul drept i-o întinse. Mâna Doamnei se opri câteva clipe, ca un porumbel alb, în mâna lui fierbinte, şi ochii îi zâmbiră, dăruitori. Tânărul se lumină la chip şi o rază de fericire îi sclipi în ochii mâhniți.

7

Nunta se ținu fără piedică la sorocul ei rânduit şi egumenul Zaharia n-avu supărare cu masa. Găsi şi căprioare sălbatice şi cocoşi de pădure şi pescui în iazul mănăstirii câțiva lini de doi ani şi un crap ruginit de sămânță. De vin mai cu seamă se bucurară oaspeții, căci egumenul nu se lăcomise şi puse pe masă fruntea vinului mănăstiresc. Ieremia-Vodă Movilă mâncă şi bău mult. Se simțise bine înaintea nunții şi, văzându-şi a doua fată măritată, se bucură ca un tată bun ce era.

Doamna Ilisafta se uita la cumnată-sa Marghita şi nu mai putea de atâta mulțumire. Credea câteodată că se înăbuşă. Doamna Marghita se învinețise de scârbă şi de invidie. Nu-i ticnea nici mâncarea, nici somnul.

— Aşa mori, Simeoane, pe la uşile creştinilor! — îşi şuieră ea vorbele, şerpeşte, la urechea bărbatului. Nu mai ajungi domn...

— Bate-te peste gură, muiere! — o mustră el. Nu-ți merge destul de bine? N-ai ce îmbrăca? N-ai ce mânca?

— Am, dar alta are şi pe deasupra!

Acea alta era Doamna Ilisafta. Ştiind ura cumnatei sale, care o vedea mereu veselă şi înfloritoare, Ilisafta îşi scuipa pe furiş în sân. Se temea să nu i se deoache norocul şi să n-o pască vreo nenorocire. Nunta a fost, de aceea, ca un vis din *O mie şi una de nopți*. Până şi ea şi-a pierdut firea şi s-a lăsat purtată de fiorul cărnii prea mult, când a ieşit să se răcorească în ograda mănăstirii şi Toderaşca s-a luat după ea. Tânărul a ajuns-o lângă uşa pridvorului şi a cuprins-o de mijloc, şoptindu-i cuvinte arzătoare:

— Mor după tine, Ilisaftă, mă prăpădesc... Am să-mi fac seama, ca să scap de dor şi de osândă!

Ea i-a netezit pletele, ca de obicei, şi i-a şoptit:

— De ce eşti aşa de grăbit? O Doamnă nu se cucereşte atât de uşor. Numai o fată de rând se zăpăceşte de cap şi-ți cade în brațe.

— Au trecut trei ani, de când te cunosc, şi nici nu-ți ştiu dulceața gurii.

Doamna Ilisafta se îndură atunci şi-l sărută pe buzele fierbinți ca jăraticul. O umbră se desprinse de lângă zid şi se grăbi spre odaia cea mare a curților domneşti, în care se ținea nunta. Doamna țipă uşor şi strânse brațul lui Toderaşcu:

— Ne-a văzut cineva! O muiere... Părea, după grosime, că-i Marieuța...

Înstrăinată de toată lumea şi înspăimântată, Doamna Ilisafta se grăbi să intre în mijlocul nuntaşilor. Lumânările de ceară verde aruncau o lumină tulbure. Mucurile sfârâiau şi slugile uitaseră să le taie cu mucarnițele. Lângă Ieremia-Vodă Movilă era postelniceasa Maricuța şi-i vorbea la ureche. Fața postelnicesei era răutăcioasă şi vorbele îi ieşeau, şuierătoare, printre buzele unsuroase, numai ochii îi erau neclintiți ca de viperă. Domnul se învineți şi se cumpăni pe scaunul înalt, căscă gura şi sorbi aerul cu înghițituri scurte, apoi horcăi şi căzu pe podele. Postelniceasa Maricuța țipă lung, dar nu se aplecă deasupra frățâne-său. Mesenii săriră şi-l ridicară pe domn şi-l purtară pe brațe în iatac. Bătrânul pârcălab Nistor Ureche îşi căută cuțitul cu stricnele şi dădu lumea într-o parte, poruncind:

— Feriți, oameni buni, că nu-i puteți ajuta nimic! Trebuie să-i slobod sângele cel rău...

Oamenii se feriră. Nistor Ureche desfăcu caftanul domnesc şi dezveli mâna stingă a Domnului până la umăr, apoi îi crestă vâna. Sângele curse, negru şi închegat.

— E ca păcura... Plin de venin şi de fiere. Mare supărare a avut la inimă!

Doamna Ilisafta se opri lângă bolnav. Tremura şi-i căuta în ochi Maricuței, aruncându-i fulgere de mânie şi de scârbă.

— Ce-a avut, boierule?

— L-a pălit damblaua. Afară-i cald, doară suntem într-a treizecelea zi a lui Cireşar, mâncarea a fost grasă şi multă, vinul bun şi amăgitor, iar vinele slabe şi îngroşate.

Domnul deschise ochii încețoşați şi se uită lung la oameni, parcă nu-i mai văzuse niciodată, apoi o zări pe Doamna Ilisafta şi încercă să-i vorbească, dar gura nu-l mai asculta. O flacără ucigaşă i se zbătea în adâncul ochilor. Se zvârcoli pe divanul îngust şi căzu la pământ. Leşină a doua oară şi nu se mai trezi din leşin.

Înspăimântată, Doamna Ilisafta prinse a boci cu glas mare. Călugării se urcară în turn şi începură să

tragă clopotele în dungă. Vesela nuntă fu cernită de maramele negre ale morții. Ieremia-Vodă Movilă privea încruntat la lume, nesimțitor şi nemişcat. Părea îngrijorat de apele tulburi care se zbăteau după zare şi aşteptau să năvălească peste casa şi țara lui. Nistor Ureche, cu o mişcare blândă, îi închise ochii...

8

Nu se răcise încă Domnul Ieremia Movilă în racla lui şi cumnatele îşi începură intrigile. Cernită, Doamna Ilisafta privea cu ochii tulburi la boieri. N-avea încredere nici în neamurile cele mai apropiate. Jupâneasa Maricuța îi purta sâmbetele şi câştigase pe partea ei şi pe jupâneasa Ileana. Vlădica Efrem de la Rădăuți rânduise slujbele cele de cuviință lângă domnul mort şi călugării se tânguiau cu glasuri joase. Ieromonahul Rafailă vorbea cu ieroshimonahul Enoh despre măririle înşelătoare ale lumii:

— Ca iarba este viața omului, frate Enoh, azi eşti mândru şi frumos ca un plop şi mâine zaci la pământ fără suflare. Tare potrivite sunt şi vorbele acestea ale prostimii: „Viața asta nu-i a mea şi cealaltă nici aşa; viața asta-i cum o vezi şi cealaltă-i cum o crezi!”

— Toți ajungem acolo, oricare ne-ar fi starea şi postrigul. Domn, ori rob, tot cuo moarte suntem datori.

Doamna Ilisafta îl îmbrăcă pe băiatul cel mai mare cu gugiumană şi caftan domnesc şi-i sili pe boieri să i se închine, spunându-le răspicat:

— A lui este domnia Moldovei, aşa cum este înțelegerea cu înalta Poartă, care a hotărât țara pe veci casei dumnealui răposatului Ieremia-Vodă Movilă!

Boierii însă stăteau pe gânduri. Lângă coconul cel tânăr de treisprezece ani se strânseseră neamurile cele mai apropiate: pârcălabul Gheorghe Izlozeanul, logofătul Vasile Stroici, hatmanul Balica şi ceaşnicul Caraiman. Bătrânul Nistor Ureche îşi pleca inima spre Domnul Simeon-Vodă Movilă, dar nu se putea despărți nici de Doamna Ilisafta. Ca omul umblat şi pățit, judeca starea țării cu agerimea minții lui ascuțite:

— Dragii mei băieți, lucrurile nu sunt uşoare la aşa răscruce. De o parte şi de alta stau două femei care se duşmănesc fără cruțare. Coconul Constantin este nevârstnic, iar Domnul Simeon este om aşezat şi înaintat în zile, ca şi fratele său. Mi se pare că tot mai mulți sorți de izbândă sunt pe partea lui.

— Nu este cu dreptate, uncheşule! — se împotrivi Toderaşcu. Moştenirea este a lui Constantin-Vodă şi vom lupta pentru ea. Doamna are multă încredere în sprijinul şi în mintea domniei tale!

În ziua coborârii în groapă a Domnului Ieremia, taberele se văzură faţă către faţă. De partea lui Simeon Movilă trecură postelnicul Dumitrache Chiriţă Paleologul, spătarul Veveriţă, Luca şi Simeon Stroici, stolnicul Grigore şi comisul Văruntar. Jupâneasa Maricuţa sta lângă Doamna Marghita şi-o sfătuia:

— Îndeamnă-l, soră dragă, nu-l lăsa de capul lui, că aşa a fost el totdeauna: om slab şi fricos! Ţi-a venit şi ţie apa la moară şi ai prilejul s-o răstorni pe şerpoaica asta de Ilisafta, că dacă apucă ea scaunul de domnie, apoi ajungem toţi pe drumuri şi pierim. Să nu ne mai aşteptăm la milă din partea ei, că acum nu-i Ieremia, ca s-o înfrâneze!

Simeon Movilă sta tăcut şi supărat. Îşi jelea fratele şi nu se gândea la domnie. După înmormântare însă, muierile se năpustiră asupra lui, ca şoimii asupra prăzii, dând din mâini şi zbătându-se ca-n ceasul morţii. Doamna Marghita vorbea, fără contenire, cu faţa aprinsă:

— Bine-ți stă, bărbate! Te laşi dat deoparte ca o zdreanță. Vrei să cerşeşti şi la uşa nepotului şi n-ai grijă de casa ta. Cu mine viață bună nu mai ai. Te las şi mă duc în Ardeal, înainte de a mă goni Ilisafta, că de asta am să am parte, trăind cu tine!

Atunci se hotărî Simeon Movilă şi se ridică împotriva cumnatei, ațâțat de soția sa, Doamna Marghita, şi izgoni din scaun pe coconul cel nevârstnic. Doamna Ilisafta a răcnit şi a cerut ajutorul boierilor şi numai Toderaşcu a scos sabia şi s-a pus pavăză domniei lui Constantin-Vodă, dar spătarul Veveriță a râs şi i-a strigat:

— Astâmpără-te şi păzeşte-ți gâtul, tinere, că îndată ți-l scurtăm! Hehei, să fii dumneata sănătos, că ştim noi cine te mână la luptă!

În seara aceea a fost sfat mare în iatacul Doamnei Ilisafta. Ginerii cei doi, Wiszniewiecki şi Potocki, şi-au dat părerile. Oastea lor era puțină, că nu se gândiseră la schimbarea năprasnică a domniei în acea țară. Au ales, atunci, sfatul înțelept al lui Nistor Ureche: să se tragă în țara craiului Sigismund. Noaptea, târziu, ieşiră rădvanele şi oştenii din mănăstire şi s-au îndreptat spre hotar. Doamna Ilisafta plângea şi spunea ginerilor:

— E a doua oară când pornim în pribegie de la Sucevița spre ținuturile craiului!

Toderaşcu călărea în noapte, plin de zbucium şi de mâhnire. Boierii lui Simeon-Vodă Movilă se îndepărtaseră de Doamna Ilisafta cu vorbe de ocară şi cu amenințări:

— Du-te la şleahticii tăi, că nu mai avem nevoie de dânşii! Mercenarii lor au prădat țara şi au siluit fetele şi muierile mai rău ca păgânii. Noi ne vom da pe partea celui mai tare şi vom vedea până la urma urmei cine va izbândi!

Cuvintele acestea îi răsunau în cap lui Toderaşcu, acoperind tropotul calului. Negurile tulburi, coborâte de pe obcini, înghițeau rădvanele şi călăreții. O bucată de vreme se auzi plânsul molcom al Domnului Constantin, care începuse a cunoaşte de prea timpuriu amarul vieții, apoi freamătul de glasuri conteni. Cavalcada înainta în noapte, fantomatică, trecând prin satele adormite. Fugarii alergau spre hotarul Moldovei, temându-se de vreo capcană, cu toate simțurile treze şi cu nădejdile rămase înapoi...

9

Casa lui Ieremia-Vodă Movilă se adăpostise la Ustie, în Polonia, şi aştepta cu nerăbdare desfăşurarea evenimentelor. Doamna Ilisafta avu câteva sfaturi cu ginerii şi se pregătea de luptă. Nedomolită şi aprigă, ea îşi revenise din năprasna spaimelor şi a înfrângeriî şi era acum gata să ridice armele pentru fericirea copiilor ei. Ginerii adunau oşteni cu plată şi se plângeau că n-au destui bani. La aceste sfaturi, lua parte totdeauna şi Toderaşcu. Numai el pornise pe calea pribegiei cu Doamna Ilisafta şi nu-i părea rău. O vedea zilnic pe Doamnă şi era fericit. Un cuvânt sterp de-al ei îi da prilej pentru ceasuri întregi de gânduri şi vise; o strângere de mână îi umplea inima de încântare.

Doamna Ilisafta era zbuciumată. Nu dormea noaptea şi ieşea în grădina castelului la plimbare. Toderaşcu o aştepta sub un măr rotat şi o însoţea în rătăcirile ei grăbite. Doamna nu se plimba ca altădată, ci mai mult se zbătea. Nerăbdarea i se citea pe obraz şi tânărul se mistuia de mâhnire.

— De ce te chinuieşti aşa, Doamna vieţii mele? Vom ajunge iarăşi în ţară şi vei domni, iar treburile cele multe te vor depărta de mine şi mă vei uita!

Doamna Ilisafta se oprea atunci din mersul ei grăbit şi-i netezea pletele, spunându-i cu gândurile împrăştiate:

— Cum să te uit pe tine, cel mai credincios slujitor al meu, dragul meu Toderaşcu?

O sărutare pătimaşă pecetluia sfaturile lor nocturne, pe care le urmărea cu tristeţe Domniţa Alexandra. Fata se făcuse mare şi se ofilea în castelul de la Ustie. Visa şi ea dragostea, dar o împletea cu tortul vânăt al geloziei. De multe ori îşi ura mama, care ţinea ferecată inima lui Toderaşcu.

Într-o noapte cu lună plină, Doamna Ilisafta şi Toderaşcu plănuiră întoarcerea unei cete de oşteni credincioşi în ţară şi aducerea comorilor ascunse în tainiţele Suceviţei de Ieremia-Vodă Movilă.

— Avem nevoie de bani pentru oastea ce-o pregătesc ginerii şi banii zac la Sucevița...

— Cine ştie tainițele?

— Egumenul Zaharia.

— Nu le va fi destăinuit lui Simeon-Vodă?

— Nu, că-i legat de blesteme înfricoşate şi de afurisenie.

— Atunci mă voi duce eu, ca să aduc comorile...

— Nu mai ştim nimic din țară... Ne-ar prinde bine o iscoadă!

— Da, ne-ar prinde bine! Am şti ce mai face cumnata domniei tale, Marghita, ce mai face Domnul Simeon şi ce mai fac şi boierii. Binele nu poate fi partea gustoasă a tuturora! Se vor fi găsind şi nemulțumiți, că nici puterea turcului nu-i uşoară.

— Spunea fie-iertatul că vor veni zile grele pentru biata țară după moartea lui, numai nu se gândea că va fi pribeagă tocmai casa lui.

În seara aceea frumoasă de toamnă, Doamna Ilisafta îl sărută a doua oară pe gură pe Toderaşcu şi-i dori izbândă şi întoarcere grabnică. Ca semn de recunoaştere pentru egumenul Zaharia, Doamna Ilisafta îi dădu inelul domnesc cu care pecetluise tainițele.

A doua zi, dimineața, Toderaşcu îşi alese pe sprânceană douăzeci de călăreți, ageri la mânuitul săbiei şi sprinteni la fugă. Cu mâncare uscată pentru o săptămână la coburi şi cu straie călduroase, călăreții se îndreptară spre hotarul țării Moldovei. După Toderaşcu, venea pe un cal murg Pantelei, fluturându-şi biciul. Bucuria întoarcerii acasă i se citea în ochii cenuşii, în care alergau apele dorurilor...

10

Toderaşcu şi ceata lui de oşteni au ajuns pe prundul Suceviței, ziua, în amiaza mare. Tăiaseră drumurile umblate de oamenii domneşti tot prin păduri, căci Toderaşcu cunoştea toate potecile şi hățişurile, fiind de baştină din locurile acestea. Acolo, pe prund, se opriră şi mâncară, apoi ținură sfat de luptă:

— Mănăstirea-i întărită şi călugării nu deschid porțile uşor şi oricui. Se poate întâmpla şi oaste domnească, picată pe neaşteptate, şi putem da de bucluc...

— Asta aşa-i, vorbi un oştean bătrân, năimit în oastea leşească de vreo zece ani, dar de felul lui fiind din târgul Coțmanului. Nu ne putem juca cu focul, c-apoi nu mai punem mâna pe comori şi ne-or sta capetele în prepelece! Trebuie să facem totul cu chibzuială!

— Aşa vom face! — spuse Toderaşcu.

După sfatul acesta, oştenii porniră la drum cam spre miezul nopții, ca să ajungă la mănăstire în revărsatul zorilor. De poartă, trebuia să se apropie numai Toderaşcu şi să ceară intrare la egumen. Ceilalți urmau să aştepte într-o râpă a pârâului semnul cel bun.

În dimineața proaspătă, răsună, deodată, lovitura seacă a străjii săbiei în poarta mănăstirii Sucevița. Paznicul era treaz şi aştepta călătorul:

— Cine eşti, omule, şi ce cauți, la vremea asta, pe meleagurile noastre?

— Am a vorbi cu prea cuviosul egumen Zaharia şi vin de departe. Du-mă la dânsul!

— Apoi prea cuviosul Zaharia nu-i egumen, dar la dânsul tot te voi duce. Dumneata parcă eşti boierul Toderaşcu...

— Eu sunt, cuvioase părinte Enoh! Şi eu te-am cunoscut îndată... Da' cine l-a schimbat pe egumen?

— Cine? Domnia cea nouă. A schimbat vlădicii, da' încă egumenii de mănăstire! Vai de păcatele noastre!

Poarta de stejar scârțâi în țâțânele neunse şi lăsă loc de trecere drumețului. Calul tropoti surd pe lespezile de piatră. Toderaşcu îl ținea de dârlogi şi mergea

pe urmele monahului Enoh. Mănăstirea întreagă încă dormea. Călugării se trăseseră la chilii de multă vreme, căci abia terminaseră mezonoptica. Un cocoş cântă, răguşit, undeva, departe, lângă aşezarea unui om singuratic. Preacuviosul Zaharia se sculă la cea dintâi bătaie în uşă şi se arătă în uşori.

— Domnul... Ce nevoință vă aduce la vremea asta?

N-apucă însă să asculte răspunsul şi călugărul se dumiri singur:

— Boierul Toderaşcu... Intră în chilie, domnia-ta! Tu, Enoh, du-te la poartă!

Enoh se îndreptă cu cheia porții, târându-şi încălțările grele, iar Toderaşcu intră în chilia lui Zaharia. Un miros reavăn de flori de câmp uscate şi de gutui îi lovi nările.

Aerul călduț din chilie îl moleşi. Toderaşeu se aşeză pe marginea patului şi se uită la monah.

— Ce-i cu domnia-ta, boierule? Ți-ai părăsit Doamna şi-ai venit în țară? Frumos îți stă, n-am ce zice! Şi la mănăstire ce cauți?

Toderaşcu îi zâmbi călugărului. Fostul egumen era om credincios al casei lui Ieremia Movilă; pe el se putea pune nădejde.

— Iacătă-l cum râde la lume! — vorbi iarăşi călugărul, amărât. Ai lăsat muierea singură cu copiii printre străini... Aşa-i?

Toderaşcu îşi scoase inelul din sân şi i-l arătă călugărului, şoptind:

— Am venit după comori.

— Aha! Aşa se schimbă vorba... Da' cum le vei duce singur, că nu le poți încărca nici pe zece cai, atâtea-s de multe şi de grele!

— Oamenii mă aşteaptă într-o râpă.

— Şi asta-i făcut-o bine, că avem egumen nou!

Monahul Zaharia se socoti câteva clipe cu el însuşi. Se vedea că pune în cumpăna minții lucrurile viitoare. Toderaşcu aţipise. Monahul îşi ridică ochii şi se uită la tânăr: „A slăbit feciorul pe drumuri... E şi el bărbat în toată firea acum... Aleargă săracul după o părere, cum alergăm, pare-mi-se, şi noi călugării, irosindu-ne viața între ziduri..”

Toderaşcu se trezi şi zâmbi ruşinat.

— Lasă ruşinea, tinere, că-mi dau seama de oboseala drumului! Du-te şi adă-ți oamenii în mănăstire, ca să se întremeze, apoi vom lua comorile şi vom pleca spre hotar.

— Vii şi cuvioşia-ta cu noi?

— N-am ce alege, că dacă mă prind că am dat comorile în mâinile oamenilor Doamnei Ilisafta, apoi mă spânzură câte oleacă! — spuse zâmbind şiret, Zaharia. Şi-ăşa nu duc casă bună cu egumenul cel nou, preafricosul Nicon, cum îi zic eu pe limba mea. Apoi dacă fug şi-mi arăt credința, poate mă voi alege şi eu cu vreun scaun de vlădică de la Doamna Ilisafta, după ce i-om azvârli afară pe cel ai Doamnei Marghita, că prea bine le merge şi-s prea graşi!

Toderaşcu îl lăsă pe călugărul Zaharia cu gândurile sale şi îşi aduse oamenii în mănăstire, rânduind strajă. Oamenii dormiră şi mâncară bine. Egumenul cel nou, Nicon, mormăia în barba neagră şi se uita la oşteni cu ochi răi: „Ce umblă câinii aceştia pe drumurile țării? Iar li s-a făcut de bătaie!”

A doua zi, Toderaşcu îşi pregăti oamenii de drum. Fiecare om îşi cercetă calul şi strânse chingile şeii. Monahul Zaharia îşi pregăti şi el un cal al mănăstirii de drum. Cu un topor în mână, se îndreptă apoi, cu Toderaşcu după dânsul, spre chilia lui şi-i spuse:

— A venit vremea să fie scoase comorile lui Ieremia-Vodă Movilă la lumina zilei. Se cheamă că tot pentru copiii lui vor fi folosite...

Câteva lovituri puternice şubrezirăpietrele din zid, apoi monahul le desprinse uşor. Toderaşcu îşi chemă oamenii. Călugării ceilalți erau strânşi buluc lângă chilia lui Zaharia şi se uitau. Egumenul Nicon mormăi:

— Iacă unde ținea ascunse comorile varvarul ca s-o dea pe mâna fugarilor... De-acum îl mănâncă spânzurătoarea!

Oamenii lui Toderaşcu îndesară în saci odoarele şi pungile de galbeni. Cangea unei mâini strânse prea tare o pungă şi pielea putredă plesni. O ploaie de zechini se răspândi pe podelele chiliei. Oştenii se repeziră ca să strângă aurul. Câțiva cu mişcări iviți dosiră monezile în gură. Din punga de galbeni nu se alese mai nimic. Toderaşcu se uită mânios la oameni, răcnind:

— De ce furați şi nu aşteptați plata?

Oamenii rânjiră. Puterea aurului era mai mare decât puterea lor de stăpânire. Călărețiii ieşiră apoi, în trap molcom, din mănăstire şi se îndreptară spre miază-noapte. Pantelei veni lângă Toderaşcu şi-i spuse:

— Aceştia sunt în stare să se împrăştie ca potârnichile cu odoarele şi cu aurul ce-l poartă şi cam mai ba să-i prinzi!

— Nu vor fugi, Pantelei, că au muieri şi copii la Ustie... Am ştiut eu pe cine să aleg pentru aşa treabă cu primejdie şi cu ispită!

— Nu se ştie până la urmă dacă nu va cântări mai greu aurul! — cârti cu jumătate de glas Pantelei.

Pantelei avea dreptate. Oştenii călăreau pe gânduri şi netezeau cu mâinile sacii cu comorile. Nu se mai auzeau vorbe în doi peri, schimbate ca de obicei de oşteni; nu porneau nici cântecele de pe buzele lor strânse, care vădeau încordare ascunsă şi gânduri tulburi.

11

Pe drumul larg al Sucevei mergea cu paşi înceți un călător obosit. Traista din spate era goală şi veşmintele omului erau ponosite şi ude. Vremea de moină muiase omătul de pe drum şi bernevecii omului se udaseră până la genunchi. Ochii ageri ai călătorului cercetară drumul în lung, dar ceea ce căutau ei nu se arăta de nicăieri. Câtiva drumeți, uzi ca şi el, îşi grăbeau paşii înaintea lui. „Heh, se vede că oamenii au simțit că va veni moina asta şi nu s-au încumetat să iasă cu săniile! — îşi spuse el. Au şi dreptul, că le rămân tălpile pe bolovanii aleanului, spălat de apă...” Călătorul îşi scoase din mers un dărab de pâine şi o bucată de slănină. „Am dat de fundul traistei...” Mestecând, omul se gândea la povara ce-o purta cu el pe suflet, amintindu-şi poruncile:

— Pantelei, i-a zis stăpânul, te duci iscoadă la Suceava şi vei face ce te va îndrepta mintea! Ai înțeles?

— Înțeles şi nu prea...

— Cum: nu prea? Nu vorbim împreună de câteva luni numai asta şi iarăşi numai asta şi te-ai lăudat că poți ajunge până la iatacul Domnului?

— Lăudat, cum nu, dar ce am de făcut anumea?

— Să culegi veşti din țară, să vezi ce fac oamenii, să auzi ce spun boierii...

— Da' ce spune prostimea?

— Aceea n-are preț.

În ziua plecării, l-a chemat Doamna Ilisafta şi i-a vorbit:

— Te duci în țară, omule?

— Mă duc cu voia măriei-tale.

Pantelei se gândise, atunci, în sine: „Nu-mi cunoaşte nici numele măcar şi eu mă zdrobesc pentru dânsa şi pentru copiii ei. Amarnică muiere!"

Doamna se uita la el cu ochii iscoditori.

— Unde-ți sunt gândurile? Stăpânul tău mi-a spus că eşti om vrednic şi de nădejde.

Doamna zâmbise către Toderaşcu.

— Vrednicia se măsoară cu fapte, preamărită Doamnă! — i-a răspuns el atunci.

— S-o măsori, omule! Ține bani de drum şi de cheltuială...

Pantelei a luat banii şi i-a pus în sân.

Doamna Ilisafta îi întinse apoi o cutiuță de argint, mică şi rotundă ca un degetar.

— Mai ține şi răclița asta cu otravă... Dacă-ți vine bine, toarn-o în băutura duşmanilor!

Nu i-a spus nici un nume de om, dar Pantelei ştie că Doamna Ilisafta s-a gândit mai întâi la cumnată-sa Marghita, apoi la Domnul Simeon, căci i-au sticlit ochii ca la sălbăticiune. De câtăva vreme, călătorul se gândeşte la ea: „Nu-i ce spune, straşnică muiere! Frumoasă la vârsta ei, ca o fată mare...” Pantelei prețuieşte altfel frumusețea decât stăpânul său. „Mândră la trup şi mândră la chip! Poate scoate din minți orice bărbat, dar încă un tânăr neştiutor, ca stăpânul său Toderaşcu...” De multe ori îi este ciudă şi pe Doamna Ilisafta şi pe Toderaşcu, dar se răzgândeşte: „Ce mă vâr eu în treburile lor? Le place să trăiască aşa, lasă-i să trăiască!”

Pantelei intră în târg pe la amiază. Oboseala îi pieri ca prin farmec. Cu ochii ageri urmărea orice mişcare. Lângă curțile domneşti întâlni oaste de țară. „N-are oşteni străini Domnul Simeon şi a strâns pământeni necăjiți, cărora, numai să se joace de-a războiul nu le arde! O oaste rânduită nu se face cât ai bate din palme! Uită-te cum merg! Parcă se duc la praznic... Vai de cozonacul lor, dacă încap în mâinile husarilor şi-ale oştenilor năimiți de Doamna Ilisafta, care numai după pradă umblă!”

La o răspântie de ulițe, un slujbaş domnesc chema oameni la oaste. Domnul Simeon Movilă le făgăduia mâncare, straie şi leafă bună. „Domnia cea nouă se teme... N-are putere destulă şi strânge oaste...” Pantelei coti în ulița Profiriței şi intră în crâşmă. Muierea îl cunoscu îndată şi vru să țipe de bucurie. Bărbatul însă îşi duse degetul arătător la buze şi-i făcu semn. În crâşmă erau câțâva oşteni de-ai lui Simeon Movilă şi vorbeau:

— Măi Costache, parcă mai bine făceam dacă stam pe cuptor acasă!

— Parcă, măi Mihaluță... Aici prăpădim vremea de dimineața până seara...

Profiriță se vârî, printre mese, în sufletul lui Pantelei şi-l întrebă în şoaptă:

— De unde vii, omule? Te-am aşteptat, de-am crezut că crapă inima-n mine de obidă. Aşa ții tu la mine? Mă laşi cu lunile şi numai odată pici de pe drumuri cu traista în spate...

— Vin din țara leahului, Profiriță, şi nu te-am uitat. Nici stare multă n-am la tine, căci mă aşteaptă stăpânul Toderaşcu cu veştile. Dacă ne vom întoarce cu domnia cea nouă, apoi ne vom cununa.

Profiriță râse, bucuroasă:

— Bine, omule, fie aşa cum zici tu! Da' de mâncat şi de băut ai avut tu pe drumurile tale?

— De mâncat am mai avut, da' de băut nici o picătură, că-i secetă de vin pe meleagurile acelea.

Profirița alergă, sprintenă, după un ulcior de vin şi bărbatul îi urmări mişcările mlădioase cu plăcere, apoi trase cu urechea la vorbele oştenilor.

— Crunt om şi spătarul Veveriță, măi Costache! Plesneşte omul peste obraz pentru nimica toată... N-apuci bine sineața, hop! şi palma peste ceafă; nu vezi mişcările rânduite ale altora, poc! un pumn în furca pieptului; nu verşi iarba de puşcă cum trebuie în bortă, trosc! un dupac în frunte, încât îți joacă, toată ziua, numai scântei înaintea ochilor.

— Apoi dă: oştenii noi nu se bat cu parii şi cu ciomegele. De-acum îi capătul lumii. Au ieşit puşti mari şi puşti mici cu foc, care bubuiesc ca tunetul şi răstoarnă zidurile când le pălesc gloanțele cele grele.

— Numai atâta-i bine, că nu sunt prea multe puşti de cele mari în cetate...

— Nu prea. Îs grele al dracului, frate! Le cară câte patru boi şi tot nu le scot din glod...

Profirița aduse ulciorul de vin şi se aşează lângă Pantelei. Acesta bău două ulcele, pline ochi, şi-şi şterse mustățile, apoi îi întrebă pe cei doi oşteni vorbăreți:

— Cine scrie la oaste, oameni buni?

— Cine să scrie? Comisul Văruntar. Da' de ce întrebi? Vrei să mănânci şi tu pâinea asta? Vezi-ți de drum, omule al lui Dumnezeu!

Pantelei privi prietenos la oşteni.

— Am să stau şi eu la oaste iarna, c-apoi vara am altă treabă... Vreau s-agonisesc şi eu, ia colea, câteva parale pentru cele pârdalnice de nevoi...

— Eşti, după cum se pare, şi tu unul de-aceia cu uşa-n pod! — râse unul dintre oşteni. Apoi vină cu noi, că te-om da pe mâna comisului ca pe-un prieten din satul nostru.

Pantelei făcu un semn din ochi Profiriței şi se duse cu oştenii. Comisul l-a cercetat cu băgare de seamă şi l-a primit. Omul era puternic şi abia împlinise patruzeci de ani bătuți. Îi rândui loc într-o ceată, straie şi leafă. „Slabă oaste de țară are Vodă...” — îşi spuse Pantelei, privind împrejur.

Oştenii Domnului erau fel de fel de oameni de strânsură de pe toate drumurile. Mai întâi veneau la chemarea domniei cei fără căpătâi şi fără prindere. Mai tineri şi mai bătrâni. Oameni copți şi pregătiți pentru luptă erau mai puțini. Aceşti oameni se învârteau prin ograda domnească, destul de largă, despărțită în două de pălănci, amestecându-se cu slujitorii curții, şi aşteptau mâncarea şi băutura.

În patru zile, Pantelei iscodi toate rânduielile domniei noi şi putea să se întoarcă la Ustie cu ştirile. Îl ardea în sân însă otrava din cutiuța de argint. Parcă o simțea pe piele ca pe un bulgăre de jăratic. ,;Nu mă întorc cu dânsa înapoi!” — mormăi el. La Profirița venea noaptea târziu. Muierea băgă de seamă zbuciumul lui.

— Ce ai, omule, pe suflet?

— N-am nici pe dracu! — da răspuns Pantelei şi tăcea.

În a cincea zi, o văzu pe Doamna Marghita. Se îngrăşase peste măsura ei potrivită. Chipul ei privea, plin de înfumurare, la lume. „Nici nu vede pe unde calcă, aşa ține capul de sus!” După dânsa, venea jupâneasa Maricuța, legănându-se ca o rață. Gâfâia şi-i spunea ceva Marghitei cu răutate. Doamna o asculta cu privirile într-o parte. Atunci se hotărî Pantelei să-i toarne otrava în băutură. La ceasul mâncării, el nu se aşează lângă ceilalți oşteni şi slujitori, ci se strecură spre bucătăria curții. Acolo dădu de-o muiere grasă, care potrivea bucatele în oale mari de aramă. Câteva slujnice roboteau mai deoparte, spălând şi ştergând farfuriile. Soba încinsă dogorea.

— Ce cauți aici, oştene? — întrebă muierea cea grasă. Nu ştii că intrarea-i oprită cu străşnicie?

— Nu mi-a ajuns mâncarea! — se milogi Pantelei.

— Du-te-n cealaltă parte, că aici se găteşte mâncarea pentru casa Domnului!

— Tot o gură are şi Domnul şi tot în pântece-i intră mâncarea.

Muierea cea grasă râse:

— Tot acolo intră... Da’ iacă, omule, că nu orice fel de mâncare poate mânca toată lumea.

Pantelei se uită la oalele de pe plită şi se miri;

— Se vede şi asta... Atâtea feluri de mâncare şi atâta sodom de zamă şi de friptură n-am mai văzut! Trebuie să fii mare meşteră la gătit bucatele...

— Apoi nici nu se poate ca să nu fiu şi nici n-ai unde vedea atâtea feluri de mâncări!

Câteva slujnice schimbară oalele de pe foc. Două căldări dădură în clocot.

— Doamnei Marghita îi place un fel de mâncare, mai pipărat, ca în țara ei, coconilor alte feluri, jupânesei Maricuța mai cu seamă zămuri, fripturi cu sosuri şi cu mujdei, apoi dulcețuri şi şerbeturi. Domnul, săracul, mănâncă tare puțin şi numai fiertură de ierburi. Mai mult cu asta se ține. Iaca fiertura asta din ulcicuță!

Muierea ridică o ulcică de lut şi i-o arătă, apoi o aşeză pe marginea sobei, spunându-şi mai mult ei:

— A fiert destul!

Muierea se întoarse către oştean şi-i spuse:

— Apoi să-ți dau o bucată de friptură.

Muierea luă un cuțit lucios şi se aplecă peste o tavă cu carne grasă de porc, rumenită. Pantelei deschise

cutiuța de argint şi o vărsă în ulcicuță cu fiertură. Ca fulgerul, îşi închise pumnul şi tuşi gros, dregându-şi glasul:

— Îți faci pomană cu mine, leliță, că nu mă satur cu mâncarea ce ne-o dă!

Cu bucata de friptură în mână, Pantelei ieşi şi se amestecă între ceilalți oşteni, spunându-şi: „Nu-i pentru cine se potriveşte, ci pentru cine se nimereşte!”. Era încordat însă ca o strună şi aştepta semnul dinăuntrul curților domneşti. Şi semnul veni... O vânzoleală grăbită porni între slugi şi-un răcnet cumplit se auzi până în ogradă:

— Moare Domnul! Îl doare pântecele şi se văietă ca un copil. Dă afară dintr-însul ce-a mâncat, dar îi degeaba! Dă ochii peste cap...

Doamna Marghita se arătă într-o fereastră, îşi frângea mâinile şi-şi smulgea din cap părul încă negru. Din ochi îi curgeau lacrimi de mânie. Cu obrazul răvăşit de acea întâmplare năprasnică, Doamna blestema:

— L-au otrăvit duşmanii, arde-i-ar para focului şi mânca-i-ar pământul! Hodină să n-aibă în vecii vecilor şi să-i mistuie durerile cele mai mari de pe lumea asta, ce-s sortite oamenilor, praf şi pulbere să se-aleagă din

tot neamul lor, ca să nu le mai rămână sămânța pe pământ! Şi să mai ştie că, dacă nu-i va ajunge blestemele mele, apoi am sa le vin eu de hac!

Simeon-Vodă Movilă muri în seara aceea, iar în scaunul lui se aşeză feciorul cel mai mare, Mihăilaş-Vodă Movilă. Plânsă şi despletită, Doamna Marghita veghea ca să nu ia altcineva domnia Moldovei, care se cuvenea să fie numai a copiilor ei.

12

Au tot aşa însă socotea şi cântărea întâmplările din țara Moldovei Doamna Ilisafta. Pantelei sosise cu veştile şi le spunea lui Toderaşcu a doua oară. Toderaşcu se uita la sluga lui şi se gândea: „Amarnic om! A omorât domn de țară cu mâna lui, dar parcă a fost a lui? Otrava cine i-a dat-o?”

— Nu ți-a fost teamă, Pantelei?

— Teamă nu mi-a fost atunci, dar mi-a intrat în suflet abia acum, însă nu din partea oamenilor, ci din partea lui Dumnezeu. S-o fi auzit, stăpâne, pe Doamna Marghita cum blestema, ți se încrâncena carnea pe tine. Foc îi ieşea pe gură... Şi-apoi blestemele nu cad pe pietre, cad tot pe oameni, da’ aşa mă socot eu că n-or cădea pe mine, că eu am fost sub poruncă.

Toderaşcu tresări, gândindu-se la Doamna Ilisafta şi la soarta ei, se uită la Pantelei şi nu zise nimic, lăsându-l pe acesta să-şi descarce sufletul:

— Teamă mi-i de focul iadului cel nestins, căci am curmat viață de domn. A spus odată popa din sat de la noi că mai mare caznă decât a omorâtorilor de domni nu se află în iad. Zicea popa Meletie că-i ține spânzurați de limbă şi cu cângi de fier, înroşite, li se smulge carnea, care creşte la loc pe ciolane. Cum o fi asta, vom mai vedea! — rânji într-o parte Pantelei.

— Nu purta grija iadului, Pantelei!

— Apoi aşa vă aud zicând, de multă vreme, pe domniile voastre! Se cheamă că aveți mai multă învățătură ca a noastră, a proştilor; se cheamă că ştiți şi carte, care cuprinde înțelepciune; mă mir numai şi-mi place că mintea multă vă depărtează şi de frica iadului. Poate n-o fi dracul atât de negru, cum spun oamenii!

Îndată după venirea lui Pantelei, ginerii Doamnei Ilisafta aduseră vestea că oastea este gata de pornit spre țara Moldovei şi pregătirile de plecare începură. Vremea de iarnă îngreuna oastea, dar Wiszniewiecki şi Potocki ardeau de nerăbdare să-i facă dreptate soacrei. Amândoi ginerii se întreceau cu dragostea, însă Doamna Ilisafta ştia cum stau lucrurile. Dacă n-ar fi avut banii din

tainițele Suceviței, ar mai fi aşteptat multă vreme la Ustie. Ginerii se visau mari comandanți de oşti şi erau geloşi unul pe altul. Surorile îi mai linişteau. Atunci ei se plimbau cu fală prin fața oştenilor, bine plătiți şi hrăniți.

Toderaşcu o urmărea pe Doamna Ilisafta cum se pregăteşte de drum. Încercase s-o oprească la Ustie, dar ea n-a vrut să-l asculte. Înfrigurată, rânduia treburile şi alerga de colo-încoace. Întinerise parcă cu zece ani într-o singură zi. Părul ei auriu şi mătăsos i se zbătea pe spate, împletit în două cosițe groase. Două panglici, țesute cu fire de argint şi de aur, le înnodau la capete.

— Totdeauna voi fi cu oamenii mei! — spuse măria-sa. Dacă nu-i bărbat încă Domnul Constantin, trebuie să-i împlinesc eu singură lipsurile.

Oastea înainta pe drumurile pustii ale țării fără nici o piedică. Mihăilaş-Vodă Movilă se trase îndărăt cu oastea lui de țară. Aştepta ajutor de la turci şi de la tătari, dar aceştia nu se vârâră în războiul dintre cei doi veri, ci se uitau de departe.

— Ori unul, ori altul, tot atâta-i! — spuse Cazigerei-Sultan.

Şi verii s-au bătut la Ştefăneşti pe Prut. Verii şi mamele lor stăteau şi tremurau în rădvane, cu caii gata de fugă... Doamna Marghita ştia că dacă o prinde cum-

nată-sa, o rupe în bucăți, şi nici Doamna Ilisafta nu se înşela asupra planurilor ce le avea cu dânsa cealaltă. Numai că Doamna Ilisafta îşi cunoştea oastea şi ştia şi puterea duşmanului.

Vuietul luptei venea în valuri până la urechile Doamnei Ilisafta. După freamăt, Doamna înțelegea că Wiszniewiecki a pălit oastea de țară a Domnului Mihăilaş cu husarii. Îndată s-au auzit strigăte de moarte şi vaiete... Dinspre câmpul de luptă veni în goană Toderaşcu, cu sabia plină de sânge şi vesti:

— I-am zdrobit Acum îi spârcuiesc husarii, care taie în carne vie... Vai de mama lor, săracii!

— Pe Doamna Marghita n-au prins-o?

— N-au prins-o. A fugit din vreme cu feciorii şi cu fetele. Averile şi le-a trimis mai dinainte, pe potecile munților, în Ardeal.

Măcelul oastei de țară a lui Mihăilaş-Vodă Movilă mai ținu un ceas. Oştenii cădeau în genunchi în omătul moale şi cereau îndurare, dar husarii înfigeau fără milă în ei săbiile. Platoşele lor de fier zăngăneau surd şi săbiile fulgerau fără odihnă în văzduhul rece. Sângele înroşea omătul în pete mari, tot mai numeroase...

13

Doamna Marghita fugea din calea duşmancei, plină de groază. Ochii tulburi amestecau icoane din altă pribegie. Mihăilaş-Vodă Movilă se trăsese cu oastea lui puțină spre hotarele Țării Româneşti şi trecuse la turci. Doamna Marghita se îndrepta spre casa părintească, sătulă de zdruncinul drumurilor şi de prăpădul luptei. Ura fierbea însă în inima ei cu clocot.

Doamna Ilisafta se îndreptă, victorioasă, spre Suceava şi puse stăpânire pe curțile domneşti. Boierii i se închinară şi ea-i privi cu dispreț, şi pieziş, înfruntându-i:

— Dacă aş fi bărbat, aş pune să vă taie capetele, c-aşa v-ați purtat de frumos cu casa lui Ieremia-Vodă!

Bătrânul Nistor Ureche îndrăzni să vorbească înaintea altora:

— Între, nepot şi uncheş am ales uncheşul, dar între veri vom alege pe urmaşii lui Ieremia-Vodă, că el ne-a fost domn mai întâi!

— Sărace bătrâne, tare eşti şiret! Da' dacă izbândea Mihăilaş-Vodă, tot aşa vorbeai?

Toderaşcu se ruşina de încurcătura uncheşului său. Se vedea că boierul îmbătrânise şi nu mai avea mintea cu ascuțimea ei de altădată. Doamna Ilisafta îi cinsti bătrânețele însă, şi-l făcu tutorele lui Constantin-Vodă. Toderaşcu credea a şti că Doamna îl cinstise prin facerea asta de bine şi pe nepot. Grigoraşcu veni lângă el şi-l cuprinse pe după grumaz, întrebându-l:

— Eşti sănătos, verişcane?

— Ca oul! — îi răspunse, râzând şi bucurându-se, Toderaşcu.

— Cu dragostea cum o duci? Tot aşa? Vorbeşte despre tine toată țara Moldovei... Nu poți ogoia mirarea muierilor cu toată apa Sucevei!

Toderaşcu se roşi, ca o fată mare, şi tăcu.

— Dară tot?!

Călăreții descălecară. Doamna Ilisafta călărise în rând cu ei, minunând târgoveții, care ieşiseră cu mic,

cu mare, hăulind, ca să-l întâmpine pe Constantin-Vodă. Doamna-şi lăsă calul în grija unui slujitor şi asculta vorbele cumpănite ale boierului Nistor Ureche, dar era străină de toate celelalte întâmplări din jurul ei. Îşi păzea numai feciorul, nedezlipindu-şi privirile de pe dânsul. Rădvanele cu fetele şi cu ceilalți copii sosiră, greoaie, din urmă. Oştenii se sfădeau pentru pradă şi robi. Cu căiuşurile la gât, robii tropoteau pe lângă caii husarilor. Toderaşcu veni lângă Doamnă cu sufletul plin de bucurie. De departe îi văzu obrazul însufleţit de gânduri. Vorbea iute cu boierul Nistor Ureche:

— Aşa vom face cum spui! Trebuie să liniştim păgânul, dar să nu ne slăbim nici oastea noastră, căci primejdia ne paşte la tot pasul. Am să-mi țin ginerii pe lângă mine...

Toderaşcu se opri, zăgăzuind deocamdată cuvintele năvalnice de pe buze, dar Doamna Ilisafta nu-l băgă în seama. Rănit de moarte, tânărul rămase în urmă. „Nu mai are grija mea! I-am fost bun la vreme de necaz, acum îi ard ochii de gândurile măririi şi nu mă mai vede!”

Grigoraşcu văzuse totul şi veni lângă vărul său, încercând să-l mângâie:

— Nu te mâhni, vere, că aşa-s valurile domniei! Mari şi puternice. Pe unii îi înalță sus şi pe alții îi afundă.

Toderaşcu îi răspunse cu o părere de zâmbet, amărât:

— Eu nu rămân în țară de izbelişte şi lepădat deoparte!

— Cine te-a dat deoparte? Îți faci gânduri pripite şi deşarte.

— Nu rămân! Ți-am spus şi nu-mi schimb hotărârea.

— Unde te duci?

— Mă duc să învăț carte latinească la Liov. De domni şi de doamne sunt sătul până în gât... Dă binețe din partea mea uncheşului!

— Da' mai stai, omule, că nu dau tătarii!

Toderaşcu încălecă, se desprinse de lumea bulucită, care hăulea, ca să se afle în treabă, şi se îndreptă spre drumul Cernăuțului. După dânsul, venea cu capul în piept Pantelei, care urmărise toată întâmplarea cu ochii lui credincioşi. Vuietul oastei se mai auzi o vreme, apoi se pierdu în depărtare. Pantelei se frământa pe tarnița calului. Se gândea la Profirița şi la vorbele lor tainice. Abia aşteptase s-o vadă şi drumurile iarăşi i se lungeau în altă parte. Se gândise însă şi la ruptura asta, căci îi cunoştea acum, prea bine, şi pe Doamna Ilisafta, şi pe stăpânul său. Grija lui era, totuşi, micşorată de încredințarea că inima lui Toderaşcu rămânea tot lângă

Doamna Ilisafta, aşa cum inima lui rămânea lângă Profirița. „Inima bărbatului poți s-o rupi din piept şi s-o arunci la câini! Ea bate totdeauna pentru altcineva, nu pentru pielița lui!” — mormăi Pantelei.

Toderaşcu începu un cântec uşor, ale cărui cuvinte duioase se împleteau cu suspine:

Drumule de lut fierbinte,
îmi duci paşii înainte;
drumule cu lutul rece,
calul meu pe tine trece!
Şi cum merg pe pietre noi,
gândurile fug napoi;
si cum merg pe piatră deasă,
gândurile fug acasă;
fug la mândră, la fereastră,
să mi-o ceară de nevastă...

Dușmăniile ard cu pară...

1

Greu mai trec anii între străini! Departe de țară, toți oamenii îți par altfel, toate întâmplările deosebite, în timp ce acasă toate alunecă uşor şi liniştit. De aceea înstrăinatul iubeşte cu foc chipurile neuitate din țară şi leagă de ele toată viața lui trecută. La dreptul vorbind, Toderaşcu nici n-avea viitor. Se scula dimineața şi se apuca de învățat cu un călugăr, Isidor, de la mănăstirea Stavropighiei din Liovul Galiției. Pantelei îi asculta pe amândoi cum bolborosesc vorbe străine. Unele semănau cu vorbele moldoveneşti, altele nu. Pantelei da din cap şi-şi vedea de treburile lui: făcea de mâncare, căci Toderaşcu nu suferea nici o muiere lângă el, îi spăla cămăşile şi-i ungea încălțările cu seu. Cu urechile şi cu ochii trăgea la cei doi, care învățau limba latinească.

— Dacă-i o limbă moartă, de ce o mai înveți degeaba, stăpâne? — îşi răspică, într-o bună zi, nedumerirea Pantelei. Învață limba neamțului, ori limba moscalului...

— Apoi limba latinească este limba învățaților vechi şi-a celor noi, Pantelei! Vrei să citeşti ce-au scris, ori vrei să scrii, ca să te citească toți, apoi te apuci şi înveți de cu bună vreme limba asta moartă.

— Atunci nu-i moartă, dacă o citesc şi o scriu toți.

— Poporul care a vorbit-o este mort, dar dintr-însul se trag alte seminții şi neamuri, printre care este şi neamul nostru al moldovenilor. Despre un împărat vechi şi vestit ştii şi tu, Pantelei, din cele urături de Anul Nou, de bădica Traian.

— Apoi ştiu, cum să nu ştiu de bădica Traian, dar peste ce norod a stăpânit?

— Peste râmleni.

— Şi unde au trăit aceşti râmleni?

— Departe de aici, în împărăția Râmului. Împăratul Traian s-a bătut cu împăratul Dachiei, Decebal, care stăpânea tot pământul de dincolo şi de dincoace de munți, adică Țara Românească, Moldova şi Ardealul, unde până astăzi tot români de aceeaşi lege şi de aceeaşi limbă trăiesc, şi i-a cuprins aşezările. Aşa că din râmleni

şi din daci ne tragem şi noi. Mihai-Vodă, Domnul Țării Româneşti, pe care-l pomenesc cu mare laudă pentru vitejia lui toți bărbații cei învățați, a încercat să unească cele trei țări, ca pe vremea împăratului Decebal, dar a fost jertfit pe câmpia Turzii. Alta ar fi fost soarta norodului nostru sub buzduganul lui! Aşa socot şi eu din cele citite şi auzite, că-s proaspete în mințile oamenilor. În loc să fim şi noi un neam mare şi puternic, ne sfâşiem între noi şi ne fărămițim puterile: boierii nu se lasă de-ale lor, că-şi tem boieriile; domnii îşi apără cu dinții scaunele de domnie şi vor să fie cât mai multe, iar duşmanii se bucură de dihonia dintre noi şi huzuresc, primind peşcheşuri dintr-o parte şi dintr-alta.

Pantelei asculta cu luare aminte destăinuirile stăpânului său. Pricepea, pe măsura lui, că Toderaşcu afla fel de fel de lucruri minunate din cărțile lui şi, de aceea, sta cu ceasurile, holbându-se în ele. Îşi mărturisea şi el cu sfială, din când în când, părerile:

— Apoi am băgat şi eu de seamă că limba râmlenilor cam duce cu a noastră. Aud şi înțeleg o seamă de vorbe, altele îmi scapă ca apa.

După asemenea întrebări şi lămuriri, Pantelei asculta cu mai mare băgare de seamă pe călugărul Isidor şi începuse a prinde fel de fel de lucruri. Mintea lui ageră

nu-l împiedica de la întipărirea lor puternica între celelalte cunoştinţe ale lui. Adeseori, îl minuna pe Toderaşcu cu lucrurile pe care le ştia din auzite.

Din ţară veneau veşti tulburi, ca toate veştile purtate de oameni din gură în gură. Umblau cu negustorii de vite, armeni şi moldoveni. În târgul Liovului, Pantelei întâlnea totdeauna şi câte un moldovean de-al lui. Se da cu el repede în vorbă:

— Cum îţi merge târgul, negustorule?

— Ca târgul. Azi mai rău ca altădată...

— Lasă că se schimbă! Îndată vine un leah ori un litvan, cu punga plină, şi-ţi cumpără boii şi vacile.

— Mai bine ar veni un rutean, că-i neam mai darnic şi câştig mai bine!

— Fie şi rutean!

Pantelei râdea, adăugind alte vorbe:

— Că nu dau dintr-al meu.

Râdea şi negustorul şi-l întreba:

— Tu de unde eşti, străinule, şi ce învârteşti prin ţara asta săracă!

— Ce să învârtesc? Am venit de trei ani cu stăpânul meu la învăţătură şi aici mă usuc.

— Lasă-l dracului şi du-te acasă!

— L-aş fi lăsat de multă vreme, da' ţin la dânsul, că l-am crescut din leagăn!

Vorbitorii schimbau făgaşul:

— Da' prin ţara Moldovei ce se-aude nou?

— Ce să se audă? Domnesc muierile. Ele se piaptănă şi se împodobesc, iar bărbaţii joacă şi se veselesc.

— Cum aşa?

— Apoi la noi domneşte numai cu numele Constantin-Vodă Movilă, altcum stă-n fruntea bucatelor mamă-sa, Doamna Ilisafta, cu ginerii ei, Wiszniewiecki şi Potocki. Lua-o-ar dracu de muiere cu tot cu şleahta ei! Mănâncă ţara de vie... Ţinem pe spatele nostru pe toţi flămânzii şi însetaţii crăiei!

— V-aţi spurcat de-atâta bine, omule, şi clevetiţi şi voi ca muierile!

— Să-i sară ochii din cap căruia-i vine gust de vorbe slabe! Ţara întreagă geme. Doamna se teme de turc şi de tătar, la care-i fugară casa lui Simeon-Vodă Movilă, şi le varsă în haznalele lor fără de fund banii ţării. Îi este frică, pe deasupra, şi de ungur, unde stă cumnată-sa Marghita, şi-şi ţine şi oastea pe spatele ţării. Şi-apoi

oastea cea năimită vrea mâncare, ca orice oaste, şi aleargă după muieri şi după fete, cum i-i feleşagul...

— Dacă ar avea de alergat după duşmani, ar uita de catrințe!

— Şi asta-i drept!

După asemenea vorbe cu negustorii, Pantelei se întorcea la gazda stăpânului, întunecat. Toderaşcu îl simțea de departe. Lăsa sabia din mână şi răsturna mănunchiul de nuiele, în care lovea cu străşnicie.

— Ce-i, Pantelei? Iar nu ți-s boii acasă şi înnoptează pe ogoare străine?

— Iar.

— Ce-i nou, bădiță?

Toderaşcu ardea de nerăbdare să audă ştirile. Se lua cu cărțile şi cu mânuitul săbiei, dar inima lui suspina după Doamna Ilisafta.

— Ce să fie? Dumneata-l înveți pe Bonfin, marele istoric, care a scris despre Dachia, şi pe Piasinski, vlădica de Premisla, şi-acasă domnesc muierile.

— Care muieri, că numai pe una o ştiu Doamnă şi stăpână?

— Apoi una e Doamna Marghita, alta e Doamna Ilisafta; amândouă îşi mână coconii din urmă, cum îşi mână ciobanul turma. Cât îi una pe scaun, suspină cealaltă. Oare n-ar fi bine să ne întoarcem şi noi acasă? Trebuie să mă fi uitat şi pe mine Profirița!

Întrebarea asta i-o pune tot mai des Pantelei şi Toderaşcu se scutură de ademenirea ei vâscoasă. Nu se întoarce în ruptul capului până când Doamna Ilisafta nu-şi va cere iertare de la el. Deocamdată ea are griji mari cu domnia, dar Toderaşcu înțelege şi simte că vin îndată vremuri tulburi peste țara Moldovei, care-o vor izgoni pe Doamna Ilisafta afară ca pe-o frunză uscată. El o aşteaptă cu răbdare la strâmtoare şi mâhnire...

2

Doamna Ilisafta se bucură de dulceața măririi de trei ani încheiați. Treburile țării le are în mână şi nu se dă înapoi de la orice hotărâre. Aşa a fost ea totdeauna. Aprigă şi iute. De Toderaşcu îşi aduce aminte tot mai des. Alți ochi credincioşi ca ai tânărului şi inimă iubitoare ca a lui n-a mai aflat. Mândria însă o împietreşte şi pe ea, ca şi pe Toderaşcu. Ea-l aşteaptă în fiecare zi pe el; el o aşteaptă în fiecare zi pe ea. El o aşteaptă umilită şi plângând, ca s-o mângâie; ea îl aşteaptă pocăit şi supus, ca să-l îmbrace în caftan boieresc. L-ar îmbrăca şi-n caftan domnesc, dacă ar veni, când îl doreşte mai cu foc.

Doamna Ilisafta este o muiere coaptă. Ea, cea dintâi, ştie şi cunoaşte semnele vârstei. După nopți de grijă

cu treburile țării, ori după ceasuri de veghe, aprinsă de dorul lui Toderaşcu, pungile de sub ochi se măresc şi nu le poate ascunde aşa de uşor cu sulimanurile turceşti. Cosițele îi sunt tot aşa de lungi şi încă nu şi-au schimbat culoarea lor aurie, nici n-au început a se rări.

Şi-n noaptea aceasta, Doamna Ilisafta n-are somn. Stă aplecată deasupra Domnului Constantin şi-i urmăreşte luminile şi umbrele de pe obraz. Băiatul are obrazul tras. Nici pe el nu-l face prea fericit scaunul domnesc. A împlinit şaptesprezece ani şi prind a-i creşte tuleiele, dar a rămas tot copil. Dacă n-ar fi ea la cârmă, a doua zi l-ar răsturna boierii. Mama grijulie îi pune mână pe frunte. E asudată. Băiatul oftează şi se mişcă în somn. Doamna Ilisafta cade iar pe gânduri... Ea n-a înțeles domnia ca o asuprire a boierilor şi a norodului; s-a purtat, omenoasă cu toată lumea şi, iacă, duşmanca şi-a scos iarăşi ghearele şi le-a întins spre viața copilului ei. Constantin-Vodă se întoarce în somn şi strigă: „Mamă, mamă, mă doare şi mă arde ca focul!” Doamna Ilisafta sare din pat şi aleargă în odaia slugilor. Se întoarce cu un ulcior de lapte proaspăt. Băiatul o aştepta.

— Bea, dragul mamei! Ți-a trece. Bea mult!

— Mă doare, mamă!

— Bea lapte, că ți-a trece!

Băiatul bea cu sorbituri mari, apoi se culcă şi adoarme din nou. Doamna Ilisafta soarbe şi ea o gură de lapte şi se întoarce Ia gândurile ei. Au încercat să-l otrăvească cu sfânta împărtăşanie, la slujba cea mare din ziua sfintelor Paşti. Slujea mitropolitul Teodosie Barbovschi cu tot soborul Mitropoliei. Pe cine să-l bănuieşti, aşa, dintr-o dată, dacă nu pe el? Poate a greşit că l-a pus la cazne şi-l ține închis în temniță, dar trebuie să vâre spaima în duşmani. C-o lumânare verde într-un sfeşnic de argint, Doamna o scoală pe jupâneasa Ileana, care dormea într-o odaie vecină.

— Scoală, Ileana, şi vină la căpătâiul lui Constantin, că eu mă duc cu armaşul la căznit otrăvitorul!

Logofeteasa Ileana a lui Vasile Stroici se scoală şi veni în iatacul domnesc. În ea are încredere Doamna Ilisafta. Ea-i mătuşa Domnului şi nu-l poate otrăvi sau ucide. De ceilalți se fereşte. Se fereşte până şi de jupâneasa Maricuța, care-i poartă şi astăzi sâmbetele. N-ar putea pune mâna în foc dacă nu-i şi ea amestecată în această otrăvire. Noroc că otrava a fost puțină! Cât ai lua într-o linguriță şi încă şi aceea clătinându-se în mâinile mitropolitului. Cu armaşul după ea, Doamna Ilisafta coboară treptele tot mai adânc... Armaşul Ilarion îşi spune nedumerirea cu glas tare:

— Se ține bine vrejul, mărită Doamnă, n-am ce zice nimic în privința asta! Am rupt carnea de pe el cu cleştele înroşit şi n-a spus nici un nume. Striga că nu ştie despre otravă cum a ajuns în sfântul potir, dacă a ajuns, şi blestemă toată lumea cea netrebnică şi pe toți slujitorii lui, care au spurcat trupul Domnului. Multă hulă mai iese din gura lui şi amarnic mai blestemă şi afuriseşte moşneagul!

Doamna Ilisafta vede înainte zarea unui foc, lângă care stau călăii, priveghind înroşirea uneltelor de schingiuire. Moşneagul Teodosie Barbovschi stă trântit pe o laiță. Nu-i legat. Nici n-au pe cine lega, căci moşneagul geme şi se clatină pe picioare când îl ridică. Chinuitorii râd de el:

— Te-a luat dracul, popo! De-acum îți belim pielea şi ți-o umplem cu paie, fără prohod...

— Slobozeşte-mă, Doamne! De ce m-ai osândit la aşa chin peste fire? Cu ce ți-am greşit, Doamne?

— Ai trăit prea bine şi ți-ai îmbuibat carnea cu bunătăți! — strigă un om fioros de lângă el. Acum să suferi şi chinurile iadului, că noi le vom suferi mai târziu, dacă or fi să fie! Te vei mântui de păcate, că eşti bătrân! Parcă aşa înveți lumea în biserică şi lumea te ascultă şi se înfricoşează de chinurile de pe cealaltă lume. Apoi iacă

sunt chinuri mai grozave şi pe lumea asta, luând noi povață din altă povață cu care voi, popii, îngroziți lumea!

— Nu-i răbda, Doamne! — gemu mitropolitul. Nu-i răbda nici pe cei oe-au pus otrava în sfântul vas, nici pe cei ce mă chinuiesc ca pe Cristos!

Doamna Ilisafta se opri înaintea bătrânului, cu armaşul lângă dânsa, şi țipă, mânioasă:

— Nu te preface, moşnege, ca o caiafă, şî spune cine te-a pus la cale! Hai, spune! Doamna Marghita, aşa-i?

— Omoară-mă, muiere, nu mă chinui degeaba!

— Spune-mi cu cine ai uneltit şi te slobozesc de chinuri!

Bătrânul mitropolit Teodosie oftă din rărunchi:

— Nimeni nu mă crede, Doamne, cum nu te-au crezut şi pe tine!

Armaşul făcu semn. Un om cu chipul rânjit se apropie cu o țiglă înroşită de moşneag.

— Spune cine-a pus otravă în împărtăşanie, că tu i-ai dat-o în gură Domnului Constantin!

Mitropolitul Teodosie holbă ochii şi răcni:

— Fiarelor cu chip de om, să fiți blestemați de domnul Cristos şi de Maica Domnului! Să nu se aleagă din voi decât praful şi cenuşa şi toate alcătuirile voastre să fie spulberate de pe fața pământului!

Carnea sfârâi. Moşneagul urlă de durere şi se strânse ghem. Chipul slab i se acoperi de sudoare. Un miros dulceag umplu temnița. Acoperindu-şi nările cu basmaua, Doamna Ilisafta fugi spre scările de piatră, cu ochii plini de priveliştea aceea grozavă. Chinuitorii râseră în urma ei cu hohote şi se păliră peste spinările goale şi încălzite.

— Fire slabă de muiere!

3

Târgul Iaşilor se mărea văzând cu ochii, măcar că Movileştii se ţineau cu mai multă plăcere la marginea ţării Moldovei, mai aproape de poloni. Anii trecuseră repede însă, şi Doamna Ilisafta uitase de urgia otomană. Cu încetul se trase şi ea către Iaşi şi se îndulcise la mândrele curţi, înălţate de Petru-Vodă Şchiopul. Ca muierea lăsătoare, ştia că are oaste gata în ţara craiului, numai să facă strigare ginerilor, şi micşorase, cât putuse de mult, sumarul oştenilor de ţară. Era şi aceasta o socoteală greşită muierească, care s-a adeverit cu vârf şi îndesat la vreme de nevoie. Tot o socoteală greşită şi-a făcut Doamna Ilisafta şi cu plata birului către Poartă, necunoscând lăcomia acelei împărăţii, plină de viziri şi de paşale, dar cunoscându-şi-o pe a ei, ca orice muiere. Ceea ce dase, bucuroasă, la început, în atâtea părţi,

devenise grea povară pentru țară şi Doamna Ilisafta întârzia plata haraciului, rupând dintr-însul cu dinții ei mici şi ascuțiți şi spunând:

— Ehei, domniile sunt schimbătoare în țara Moldovei!

Tot asemenea vorbe spunea un bătrân, scurt şi butucănos, către tovarăşul său de drum, mai tânăr:

— Domniile, în țara asta, sunt ca păsările călătoare. Le mai schimbă şi Dumnezeu; le mai schimbă şi oamenii!

Bătrânul râse. Cărarea priporoasă a muntelui se lărgi deodată, deschizându-se pe un plai. Colțurile pietroase de stâncă se traseră în lături şi câmpul lat şi întins al Moldovei li se arătă ochilor. Bătrânul îşi scoase cuşma din cap şi-şi făcu cruce. Tânărul se uita într-o parte cu mare băgare de seamă, ascultând paşii grăbiți ai unor oameni.

— Vine straja! Fuga, să nu ne vadă!

Cei doi oameni se irosiră, ca nişte umbre, între cetinile brazilor. Bătrânul îşi pipăi legătura din sân, se sperie amarnic că n-o găsi dintr-o dată, apoi dând de ea, alergă în salturi după tânăr, ținând mâna deasupra ei. Se opriră într-o poiană, suflând greu.

— Primejdia-i din ce în ce mai mare cu trecerea hotarelor, măi copile! — spuse cel bătrân.

— Ai dreptate, uncheşule Tuleaşcă! Ne va prinde straja, ca mâine, şi vom ajunge în mâna domniei şi apoi n-avem ce râde.

Uncheşul Tuleaşcă dădu din cap cu încredințare la vorbele tânărului, care-l privea țintă. Tânărul nu era nepotul bătrânului, dar aşa, şi prin vorbe, se cinstesc cei bătrâni de cei tineri în Moldova, chiar când nu sunt legături de sânge. El ascultă iarăşi paşii unor oameni nevăzuți, care se îndepărtară încet. Numai murmurul vântului se mai auzi printre crengi, susurând uşor ca o apă.

— M-am săturat şi eu, Gheorghiță, de drumurile acestea! Te poți pune însă cu muierea? Numai cobor de la un drum şi mă urcă pe altul. Îmi porunceşte: „Du-te, Tuleaşcă, la oamenii noştri din târgul Iaşilor!” — şi trebuie să mă duc, că din mâna ei mănânc pâinea cea de toate zilele. Tânărul se aşează pe-o cioată şi-şi întinse picioarele, cât erau de lungi.

— Amarnic mai aşteaptă domnia muierea asta! — îşi duse gânduriie mai departe bătrânul. Mai mult decât orice pe lumea asta. S-a tras în Ardeal din calea cumnatei şi n-aş putea spune că n-are din ce trăi. Trăieşte încă prea bine...

— Asta numai cu dreptul! — vorbi şi tânărul.

Doamna Ilisafta şi coconul Gavrilaş trăiesc cât nu se poate mai bine. Coconul este gras şi frumos, numai Doamna se ofileşte, unde adună la inimă venin.

Tânărul tăcu, apoi îşi mişcă picioarele în iarbă, cu gândurile aiurea. Deodată tresări şi-şi întoarse privirile către bătrân, întrebându-l:

— Spune-mi, uncheşule, dumneata ştii ce porți în sân? Drumul îl batem de atâta vreme împreună, dar în legătura Doamnei Marghita n-am căutat..

— Nu-i voie! — mormăi Tuleaşcă. Dacă află muierea asta, ne ucide.

— Doară nu-i zmeoaiea din poveste, că numai ea poate vedea peste mări şi țări!

— Du-te-ncolo, măi copile, că te joci cu focul şi mă vâri într-un păcat!

Bătrânul spuse vorbele acestea fără convingere, dar apăsă legătura şi-o aşează mai bine sub cureaua lată, ungurească.

— Ne uităm şi-o rânduim ca mai înainte! — nu se lăsă tânărul. Nu luăm nimic dintr-însa.

Bătrânul Tuleaşcă se mai socoti cu sine, apoi scoase legătura din sân. Ochii tânărului sclipiră. Bătrânul

aşează legătura pe iarbă între picioarele sale, larg desfăcute, apoi, privindu-l cu băgare de seamă pe celălalt, se aşează şi el jos cu un icnet uşor.

— Să nu te puie dracul s-apuci ceva şi să fugi, că te omor!

Tânărul rânji. Bătrânul desfăcu legătura şi se uită înăuntru.

— O scrisoare cu slovă boierească... Tu ştii slova, măi frumosule?

Tânărul îşi mişcă pletele la dreapta şi la stânga. Dă semn că nu ştie. De vorbit, n-avea când. Bătrânul cotrobăi mai departe.

— Două pungi de galbeni! — înştiinţă el. O răcliţă cu ceva într-însa...

— Oare ce-o fi?

Toată băgarea de seama a celor doi oameni se îndreptă spre cutiuţa de argint pe care o aveau înaintea lor. Bătrânul o deschise cu grijă. Stropi de sudoare i se prelinseră pe frunte.

— Nişte făină albă! — spuse bătrânul, apoi o mirosi şi-şi sfârşi vorbele: Nu miroasă... Oare s-o ling, ca să-i dau de gust?

— Las-o, uncheşule, că poate-i vreun farmec muieresc şi te prefaci, deodată, într-o pasăre, ori într-o stană de piatră!

Bătrânul Tuleaşcă strânse la loc legătura şi o băgă în sân. Se ridicară apoi amândoi şi se îndreptară spre zarea care se întindea largă înaintea lor.

— S-a pus muierea pe lucru pentru cel de-al doilea fecior! — mai băgă de seamă bătrânul Tuleaşcă. Cel dintâi a murit, undeva, prin Ţara Românească, nu se ştie din ce pricină, şi-i îngropat la Dealu, în mănăstire. Acum îl scoate în lume pe Gavrilaş...

4

Episcopul Valerian Lubieniecki se întorcea de la Macrina Lupului, în trapul calului, şi se gândea la misiunea lui. Înaintaşul său, Bernardino Querini, era cine ştie pe unde. N-a făcut nici o treabă. Se lăuda că toată curtea domnească ascultă cele şase părți ale misei: Kyrie, Gloria, Credo, Sanctus, Benedictus şi Agnus Dei, dar s-a aflat că el mânca şi petrecea pe la nunți. Prea multă treabă nu va face nici el; de lucrul acesta episcopul este convins, dar nu-şi face nici o grijă. Calul îl saltă ritmic şi tarnița autohtonă scârțâie prea tare, dar episcopului Valerian nu-i pasă. Se gândeşte: „Țeapănă muiere-i şi Macrina Lupului!" Stă lângă Galata, biserica schismaticilor, care-i place. În biserica aceasta s-ar cuveni să slujească, dacă ar putea-o hotărî pe Doamna Ilisafta să părăsească legea răsăriteană. Crede el a şti

că muierea asta este tare vicleană: îl poartă şi pe el de nas, dar îi poartă pe mai mulți. Are nevoie de el şi se preface că-i credincioasă papii, dar nu se desprinde nici de legea pământenilor. Şi cât de plăcută i-ar fi isprava asta craiului! Câtă prefăcătorie poate încăpea într-o femeie! Nu-şi poate da seama bine...

Aşezarea episcopiei este mai spre margine. De-a lungul drumului bolovănos, oamenii merg încolo şi încoace. Câte un boier vine agale spre curțile domneşti, clătinându-se înainte şi înapoi pe tarnița calului. Pe boierul mai mare îl cunoşti nu numai după îmbrăcăminte şi ifos, dar şi după slujitorii din urma lui şi de dinaintea lui, care-i deschid calea şi leapădă mulțimea într-o parte şi într-alta. Mişeii aleargă pe lângă şanțuri şi pe sub garduri, când văd vreun obraz boieresc, apoi se opresc locului şi suduiesc:

— Buftitul dracului! Parcă-i umflat cu țeava, aşa-i de gras!

Episcopul Valerian Lubieniecki trece liniştit pe drumul cel mare al târgului Iaşi, fără să-i bage în seamă pe boieri şi pe mişei. Îşi toarce firul gândurilor mai departe: „Are țara asta a Moldovei mai cu seamă muieri bune. Mai are şi altele... Am colindat eu multă lume şi m-am ținut de fel de fel de năzdrăvănii, dar aşa muieri n-am mai întâlnit. Parcă-s unse cu miere!”

Pe drum se arătară doi călugări bărboşi de la mănăstirea Galata. Episcopul nu-i băgă în seamă nici pe dânşii, dar călugării îl proboziră cu glasuri joase:

— Priveşte-l, frate Neonil, cum arată rasul şi tunsul! Acesta ne strică nouă credința şi se ține pe lângă muierea lui Ieremia, ca s-o scoată din minți. Hehei, rânji călugărul fioros în barba încâlcită, da' mai suntem şi noi în țara asta şi prostimea nu ne-a lepădat. Ce-ți tot tolocănesc eu: Prostimea şi calicimea să trăiască, frate Neonil, că aceştia țin cu noi şi nu ne lasă să pierim de foame şi de sete!

— Apoi da, frate Averchie, îi aşa cum cuvântezi tu, c-apoi greu ne-am agonisi mâncarea şi băutura, cum suntem noi dați numai cu praznicele, cu pomenile şi cu cântările, că de altceva tare-mi pare mie că nu mai suntem buni. Ia, oamenii cu mila şi noi cu spovada!

Episcopul Valerian coti şi se opri în mijlocul drumului. I-a venit, deodată, gândul năstruşnic de a-şi strânge la reşedința sa toate iubitele din târg. Ochii îi ard ca-n friguri şi vedenii lubrice îi aleargă pe dinaintea lor. În el s-a dezlănțuit iarăşi fiara. Stăpânii lui îl cunosc prea bine din isprăvile crunte din Ardeal şi de aceea l-au făcut episcop, ca să scape oastea de dânsul, care nici ea nu era dusă pe la icoane. Numai la asediul Sighişoarei,

Valerian Lubieniecki, un şleahtic scăpătat, care-şi vindea sabia oricui, a spintecat vreo zece muieri. Oştenii l-au văzut aplecându-se şi iscodind măruntaiele acelor leşuri, parcă ar fi dorit să se adape din sângele lor. Strica toată oastea cu apucăturile lui sălbatice şi l-au călugărit.

Episcopul Valerian Lubieniecki îşi limpezi gândurile tulburi şi intră în casă. Slujitorii îi ieşiră înainte, îl ajutară să descalece, îi luară calul şi-l urmară la o depărtare de trei paşi, cum era porunca lui. Sabia zăngănea sec în pietrele treptelor. Da, lupta cu rivalii a fost grea şi încurcată. Împotriva lui trăgeau ițele franciscanii din Bacău şi parohul Baltazar din Suceava, dar i-a biruit pe toți! Înviorat de gânduri, episcopul răcni:

— Bibamus!

Slujitorii nu-l înțeleg când vorbeşte aşa, dar ştiu că urmează o drăcie de-a stâpânilor lor, de care şi lui Searaoschi, tartorul dracilor, i-ar fi ruşine.

— Unul aleargă după Bronislav, iar ceilalți după muieri şi asta îndată!

Episcopul Valerian se scutură de colb şi-şi descinse sabia. A încercat de câteva ori să se apropie de Doamna Ilisafta, folosind toată arta cuceririi, aşa cum se desfăşura şi înşira în memoriile mincinoase ale unuia, care

a trăit pe la curți împărăteşti, dar muierea asta parcă era de piatră. Îi surâdea cu dulceață în priviri, dar parcă-i spunea: „Feri în lături!” Ochii lui se aprind iarăşi şi ard ca-n friguri. E urmărit şi-n somn de trupul acestei muieri, întâmplare încă nemaipomenită în viața lui. O vede albă şi mlădioasă, ca o trestie, şi drăgăstoasă; o pângăreşte cu cele mai neruşinate închipuiri ale sale. În asemenea clipe, turbă de furie şi face acele vestite scandaluri de care vorbesc întreg târgul Iaşilor şi întreaga Moldovă.

În ziua aceea, cheful a început pe la amiază şi a durat până în cealaltă zi la amiază. Lubieniecki şi Bronislav beau vârtos şi cântau cântece ostăşeşti. Patru muieri tinere, adunate de prin crâşme, se țineau îmbrățişate şi lălăiau pe marginea unui divan turcesc. De prea multă băutură, ochii muierilor erau roşii, parcă plânseseră. Una dintre ele era Macrina Lupului, o vădană durdulie de vreo treizeci de ani, care chiuia şi bătea din palme ca la nuntă. După o odihnă scurtă, cheful a început către seară cu şi mai mare străşnicie şi a ținut iarăşi până la miezul nopții, când târgul Iaşilor a fost trezit din cel dintâi şi mai dulce somn de strigăte şi chiote mari. Strigătele şi chiotele începeau undeva, departe, şi se apropiau, apoi treceau. Străjile râdeau în bărbi şi se cruceau. Câte o muiere se ița la

vreo fereastră şi se uita, iscoditoare, în drum, holba ochii mari şi-şi scuipa în sân, apoi afurisea lumea cea nesătulă şi desfrânată. Prin mijlocul Iaşilor, treceau Lubieniecki şi Bronislav cu un cârd de muieri podărițe. O ceată de slujitori străini, cu mâinile pe străjile săbiilor, se ținea după ei. Lubieniecki şi Bronislav se îmbrățişau şi cântau; câinii târgului latrau fără contenire şi oamenii de treabă se întorceau în somn pe cealaltă parte, mormăind câtăva vreme, printre buze, vorbe de ocară.

5

Pe Drumul Turcului înaintau, greoaie, hoardele lui Cantemir-Bei. Bătuseră drept în Cornul Troianului şi ieşiseră din Buceag, iar acum se îndreptau spre târgul Iaşilor. Mârzacii mergeau în fruntea hoardelor şi fiecare avea câte un steag cu un tui. Tuiurile fâlfâiau în văzduhul înghețat. Tătarii erau îmbrăcați de iarnă şi-şi suflau în pumni. Ceapanele multicolore erau umflate de vânt şi se zbăteau deasupra şeilor joase, obişnuite unor asemenea călăreți ai pustiei. Tocmai în fruntea mârzacilor se legăna în şa Cantemir-Bei, un bărbat scurt şi aplecat înainte pe coama palului. Ochii lui şireți căutau cu râutate la lume din obrazul cu umerii teşiți.

Lângă el, călărea un moldovean slab şi înalt. Lungimea i se putea măsura după trupul lui țeapăn, care

întrecea pe toți călăreții din jur. Nasul ascuțit de vultur mirosea depărtările şi buzele subțiri, ca două tăişuri de cuțit, bolboroseau cuvinte neînțelese.

— Ce nu ți-i pe voie, boierule Ştefan? — îl ispiti Cantemir-Bei.

— Vremea.

Boierul Ştefan Tomşa ar fi vrut să spună că nu-i place nici cinstea îndoielnică pe care i-o da împuternicitul Porții, nici hoardele flămânde care veneau în urma lui, dar îşi înghiți vorbele. Om mânios din fire, nu se răbda nici pe dânsul când îşi ieşea din sărite. Când se mânia, îşi da cu pumnii în gugiumana împodobită cu surgiuc şi înjura lumea. Îşi trânti, de aceea, şi acum un pumn vârtos în cap şi sudui:

— Răscrucile lor de muieri, cum îmbată țara cu apă chioară! Apoi asta-i treabă aşezată să domnească ba o muiere, ba alta? Ba Ilisafta, ba Marghita...

Boierul scuipă mânios într-o parte, dar vântul apucă scuipatul şi-l lăți pe obrazul spân al tătarului de lângă el. Cantemir-Bei sudui şi el, pe limba lui, şi se uită crunt la boier, repezindu-l:

— Nu te întrece cu firea şi ține-ți-o până vei ajunge domn, apoi varsă-ți focul pe cei care sunt vinovați!

— Vinovații... Ha, ha, ha! — porni să râdă boierul şi râsul lui era fioros şi spart. Boierii, care schimbă domniile ca giubelele... Am să mă scald în sângele lor; are să curgă sângele pe toate drumurile...

Tătarul se înfioră când văzu ura care mocnea în ochii moldoveanului. Îşi feri calul într-o parte şi privi cu coada ochiului drept la domnul pe care-l ducea în țara Moldovei.

— Am răbdat ani de zile lângă capichihăile țării şi am învățat... Am învățat să urăsc boierii şi să nu-i iert, căci a lor este țara şi-o storc de vlagă cum storci un burete..

Tropotul cailor răsuna ca darabana pe şleahul înghețat toacă. Călăreții îşi ațintiseră privirile în depărtarea mohorâtă şi aşteptau locurile de popas, înfricoşați de înserarea care-şi flutura aripile, negre. De undeva, se auzi freamăt omenesc de viață, care se stinse îndată în negurile depărtărilor. Miasmele călăreților erau purtate de vânturi şi duse înainte, iar pământenii le prindeau în nări, ca fiarele pădurilor. Plini de spaime, se ridicau din aşezările lor şi se fereau din calea năvălitorilor. Drumul Turcului rămânea gol şi pustiu, numai vestea

alerga despletită, umplând oamenii de groază, iar ciuhele ardeau cu fum şi flăcări pe prepelecii aşezați pe culmile dealurilor.

— Vine domn nou, adus de tătari!

— N-ar mai ajunge şi pieri-i-ar numele!

6

Pe Drumul Leahului înainta, în această vreme, altă grămadă de oameni, bulucită în rădvane şi în căruțe. Câteva steaguri de călăreți deschideau pârtia prin nămeți şi chiuiau, ca să se îmbărbăteze. După rădvane, veneau boierii lui Constantin-Vodă Movilă: logofătul Vasile Stroici, hatmanul Balica, postelnicui Chiriță, stolnicul Miron, vistiernicul Simion Stroici, boierul Ştefan din Făgăraş şi pisarul lui, precum şi alți câțiva boierănaşi. În mijlocul lor, călărea Constantin-Vodă Movilă. Boierii erau îmbrăcați cu blănuri de soboli, în cap aveau căciuli din piele de jder, iar mâinile li se adăposteau în mănuşi de lup. Încălțările tari le scârțâiau în scările şeilor. Domnul avea o blană de cacom, care fusese cumpărată cu treizeci de pungi de galbeni.

Boierii tăceau. Tăcea şi Domnul. Înfrigurarea fugii şi groaza cea dintâi trecuseră. Hatmanul Balica mormăia printre dinți vorbe de mustrare şi voia să se întoarcă înapoi:

— Fugim ca nişte muieri, boieri veliți, şi nu ne este ruşine! Tătarul ne cotropeşte pământul şi ne robeşte norodul, iar noi ce facem?

— Ce să facem? — răspunse postelnicul Chiriță, mângâindu-şi barba. Să ne potrivim turcitului Tomşa, că-i păgân şi băutor de sânge, şi să ne putrezească leşurile pe drumuri? Eu zic că tot mai bine este să ne tragem în țara craiului Sigismund şi de-acolo să ne întoarcem cu putere nouă şi să-l zdrobim!

— Da, să-l zdrobim! — spuse cu glasul lui tineresc şi Constantin-Vodă. Este mai rău şi mai sângeros decât păgânul, măcar că are nume de moldovean!

O chemare slabă se auzi dinspre rădvanul din frunte: Constantine! Constantine!”

— Mă cheamă mama! — spuse Domnul, nemulțumit.

Doamna Ilisafta îşi privi cu bucurie feciorul, rumenit de gerul aspru, şi-l pofti lângă ea în rădvan:

— Hai cu mine, că-ți va fi fiind frig!

— Da' de unde, mamă, doar nu sunt un copil de țâță, ca fratele meu Bogdan!

Bogdan, mezinul Doamnei Ilisafta, îşi scoase obrazul din blană şi-şi sticli dinții la fratele său mai mare.

— Hai în rădvan, nepoate, lasă vitejia altora! — îi spuse şi mătuşa Ileana, soția logofătului Vasile Stroici, dar Domnul Constantin clătină din cap cu voioşie şi se întoarse între tovarăşii săi de drum.

— Hei, tinerețele semețe, nu ca noi nişte babe, care abia ne purtăm ciolanele!

— Dacă ar fi numai ciolane, dar este şi un car bun de osânză!

Doamna Ilisafta zâmbi fără răutate. Stă bine învelită în rădvan, şi-i este cald. Durerea cea mare de la inimă s-a mai molcomit. Gândurile Doamnei fug înainte şi scrutează depărtările, în care-l va întâlni pe Toderaşcu. Nu l-a văzut de patru ani şi-i este dor de el, ca de o ființă dragă pe care numai despărțirea ți-a arătat-o în toată scumpătatea ei. Doamna Ilisafta visează... îi vede ba ochii, ba pletele, ba obrazul, ba mersul... Toate-i plac. Toderaşcu i se arată departe, tocmai în Liov, singur şi mâhnit. Mâhnirea lui parcă-i un munte mare de piatră neagră, care-i apasă trupul...

Noaptea s-a stârnit un viscol grozav. Oştenii îmbrăcați mai uşor clănțăneau din dinți şi aveau flori de promoroacă în bărbi şi-n plete. Gerul se înteţise şi logofătul Vasile Stroici porunci să se facă popas într-o vale mai ferită, ca să nu înghețe oamenii. Îndată au fost aprinse focuri mari şi oştenii prinseră a juca ba într-un picior, ba într-altul, în jurul flăcărilor.

În noaptea aceea nu dormi nimeni de ger şi de frica duşmanului. Doamna Ilisafta îl acoperi cu toate blănurile din rădvan pe mezinul Bogdan şi tot nu izbuti să-i scoată frigul cuibărit în oase. Caii strohneau întruna şi călăreții se uitau la dânsii cu îngrijorare. Ca să-i adapte, au topit zăpada în găleți. În faptul dimineții, cu omătul trosnind sub picioare, grămada de fugari porni la drum, îndreptându-se spre Hotin.

Au fugărit caii toată ziua, ca să se încălzească şi, spre seară, au pătruns în cetate. Buciumul străjerului mai suna pe zid când pârcălabul Gheorghe Izlozeanul şi muierea lui, Crâstina, primeau cu lacrimile în ochi pe fugari, care tropăiau pe lespezile ogrăzii din încălțările lor înghețate.

— Fuga înăuntru, boieri dumilorvoastră şi jupâneselor, la căldură, c-apoi vă omenesc eu, aşa cum se cuvine unor obrazuri alese! Păcat că nu-i şi habarul după voia noastră!

Doamna Ilisafta se mişca încolo şi încoace în încăperea largă a pârcălabului şi se uita la jupâneasa Crâstina cum îşi cinsteşte oaspeții cu vin fiert cu scorțişoară.

— Beți, boieri dumilorvoastră, că după al treilea pahar vi se aprinde sângele în vine şi vă crapă măseaua în gură de fierbințeală!

Boierii beau; muierile se lăsau îmbiate; Domnul Constantin sta gânditor. Doamna Ilisafta se liniştise şi ea şi-şi adună gândurile în câteva cuvinte:

— Ți-am căzut pe cap, aşa pe nepusă masă! Ce mai zici, pârcălabe?

— Ce să zic? Eu am fost totdeauna bucuros de oaspeți. Mă mâhnesc numai că nu veți rămâne prea mult la mine. În pustietatea mea, duc dorul unor asemenea întâmplări. Ele mai cumințesc lumea, iar eu mă mai petrec câte oleacă...

— Te-a lua dracul pe tine câte oleacă!— izbucni, mânios, stolnicul Miron. Noi înghețăm pe drumuri şi ne părăsim casele şi averile, iar ție îți arde de petrecanie. Ho, ghiujul dracului! Da' ştii că-ți stă bine?!

Pârcălabul Gheorghe Izlozeanul zâmbi în barbă şi nu se supără. Ştia el că supărarea stolnicului va trece

şi-apoi se vor bucura la un pahar dulce de vin din pivnița cetății. Doamna Ilisafta intră şi ea între vorbele mânioase ale boierilor cu linişte şi măreție, aşa cum se învățase de când domnea în țara Moldovei şi se semna pe documente şi pe hrisoave: „Io Ilisafta Doamna”.

— Ascultați, boieri, şi judecați dacă este bine ori rău ceea ce voi face: Eu mă îndrept spre ginerii, mei, Wiszniewiecki şi Potocki, să strâng oaste, iar dumneavoastră mă veți aştepta aici, la Hotin, de unde am să vă ieu. Domnul Constantin şi coconii Alexandru şi Bogdan, cum şi Alexandra, vin cu mine, că-mi place să am eu grijă de sănătatea şi purtarea lor în lume.

Doamna Ilisafta privi cu dragoste la cei trei feciori şi la fată şi zâmbi unui obraz din depărtare, care o chema. Se îndepărtă apoi de sfatul boierilor şi se închise în odaia ei, unde scoase dintr-un sipet o oglindă venețiană de aur, în care începu să-şi caute cu amănunțime obrazul. După un ceas de vreme, Doamna Ilisafta se linişti. Chipul ei era încă tânăr şi fraged. Viitorul putea fi privit cu tot curajul în față...

7

Cam în aceeaşi vreme, pe drumuri mai ocolite, căzură la Liov şi boierul Nistor Ureche cu feciorul său Grigore şi sluga acestuia Petriman. Nistor Ureche fusese trimis înainte de Doamna Ilisafta, ca să ceară ajutor de la craiul Sigismund. Cu darul vorbirii şi cu cunoştinţele sale vestite, boierul Nistor Ureche reuşise să ridice toată oastea Recipospolitei împotriva Domnului Ştefan Tomşa, care venea cu puterea turcului şi uzurpa rânduielile aşezate în ţara Moldovei.

Avea boierul Nistor Ureche făgăduieli solemne de la toţi că se vor scula şi vor zdrobi puterea acelui domn mincinos, numai să aibă Doamna Ilisafta puţină răbdare, ca să mai treacă două luni de iarnă, cele patru luni de primăvară cu noroiul şi ploile lor, şi-apoi să vină

vara, când se poartă războaiele în aceste părți de lume. Boierul Nistor Ureche a înțeles, numai nu ştia dacă va înțelege şi Doamna, care era nerăbdătoare să-i ajungă feciorul iarăşi în scaunul de domnie.

Până una, alta, boierul Nistor Ureche şi Grigoraşcu se abătură din drum pe la Liov, ca să-l întâlnească pe Toderaşcu, pe care nu-l văzuseră de un car de vreme. Petriman venea cu ei şi se minuna, la tot pasul, de cele ce vedea. Nu s-ar fi putut spune că-i plac toate, dar nici că nu se miră de lucrurile necunoscute lui.

Pe Toderaşcu l-au aflat la Stavropighie, învățând carte. Sta cu un călugăr, Inochentie, pe-o prispă de piatră şi se îngânau unul pe altul într-o limbă străină.

— Noroc, nepoate!

— Noroc să dea Dumnezeu, uncheşule! Noroc, Grigoraşcule! Ce vânturi v-aduc pe la mine, că ştiu că nu dragostea?!

— Ba ea, pârdalnica! Ne-a fost dor de tine, pribeagule, că de patru ani nu ne-am mai văzut.

Ochii lui Toderaşcu se umeziră.

— De patru ani! Greu mai trece vremea!

— În doi trece mai uşor.

— Trece. M-am mai luat cu Pantelei, altfel înnebuneam.

— Da' învățătura s-a prins de tine?

— S-a prins, uncheşule.

Bătrânul boier Nistor începu să vorbească cu nepotul latineşte. Vorbea uşor, ca apa, iar nepotul îi răspundea; fără zăticneală.

— Al nevoilor îmi mai eşti, nepoate! Apoi tu îl întreci şi pe Topeltin ungurul.

Câteva zile nu se ținură decât de plimbări prin târg şi de vorbe. Toderaşcu află, astfel, starea lucrurilor din Moldova şi se umplu de înfrigurare. În ochi i se aprinsese focul cel vechi şi începuse a arde cu vâlvătaie. Boierul Nistor Ureche clătină din cap cu mâhnire şi spuse:

— Nepoate, eu credeam că dragostea cea veche s-a stins şi-ai aprins alta în Liov cu vreo şleahtică frumoasă, că sunt destule, pe când tu...

— Trag clopotele ca la mort, uncheşule!

— Şi ea-i pe drumuri, nepoate, şi te vei întâlni cu dânsa. Atunci vei vedea dacă mai ține la tine şi nu te-a uitat. Dragostea, dragul meu, este lucru mare şi scump şi-l prețuiesc şi tinerețele şi bătrânețele, dar parcă mai

mult tinerețele, pentru că ele se dăruiesc şi nu mai au scăpare. Bătrânețele sunt mai aspre şi cântăresc lucrurile cele mai scumpe de pe lumea asta, dar până la urmă plâng şi ele după cele ce nu le-au fost date la vremea cuvenită. Iată-mă şi pe mine omul bătrân că plâng câte o dată după cele ce nu mi s-au împlinit. Vedea-te-aş bătrân, nepoate, ca să strângi în tine numai dulcele şi amarul acestei înfruntări cu dragostea ta din altă lume!

— Eu n-o pot uita niciodată, uncheşule!

Grigoraşcu se uita cu mâhnire la vărul său şi tăcea.

Cu asemenea lucruri de taină, boierii uitară de slugi, care-şi văzură şi ele de treburile lor. În după amiaza aceea, Pantelei îl duse pe Petriman la o gazdă şi se ospătară din belşug. Mâncară friptură de berbec şi băură vreo cinci ulcioare de vin, apoi intrară la meşterul Lucinski. Acesta ştia meşteşugul armelor, şi-l învăța pe Toderaşcu mânuitul săbiei. Toderaşcu nu ducea lipsă de bani, care i se trimiteau cu rânduială şi la soroc de logofătul de pe moşia sa. Pantelei lua şi el lecții de scrimă de la meşter şi vru să-i arate şi lui Petriman ce ştie. La Lucinski, aflară în ogradă vreo cincisprezece oşteni care-şi învârteau săbiile goale. Pantelei, încălzit de vin, îşi scoase şi el sabia şi se amestecă printre dânşii.

Petriman căsca gura la doi oşteni tineri, care îmblăteau din mâini, după părerea lui, degeaba. Omul se gândea în sinea lui: „Mamă, s-apuc eu un par, ați vedea voi pe dracul!” Petriman se uită şi la alții, apoi ochii îi fugiră după Pantelei. Acesta se îndârjise la luptă cu un oştean gras şi înalt. Aprins de vin, Pantelei făcu o mişcare greşită şi şleahticul îl sângeră la obraz. O şuviță de sânge începu să i se scurgă lui Pantelei de pe umărul stâng al obrazului şi să picure în zăpada din ogradă. Meşterul Lucinski le striga ceva pe leşeşte, dar Petriman nu înțelegea vorbele. El pricepu numai atât că prietenul său, Pantelei, este tăiat cu sabia şi-i curge sânge. Înfuriat, Petriman ochi un par lung dintr-o grămadă de lemne de foc şi se repezi, ca un vultur, între oşteni. C-o plesnitură de par, el îi zbură sabia din mână adversarului lui Pantelei, apoi se năpusti la ceilalți. Oştenii, speriați, nu ştiură ce să facă, apoi văzându-l pe unul dintre ai lor pălit cu parul în cap şi, simțind acelaşi par, pe lângă urechi, se apărară, la început, cu spaimă, iar când prinseră curaj, îl încolțiră pe Petriman într-un cotlon al ogrăzii.

Cei trei boieri tocmai tăceau şi ascultau glasurile tainice ale amintirilor, când Pantelei năvăli în odaie, ca o furtună, cu părul vâlvoi şi strigă:

— Săriți, boierilor, că-l omoară pe Petriman!

— Cine-l omoară, bre omule? — întrebă Grigoraşcu.

— Îl omoară cu săbiile...

Boierii se luară după Pantelei, care le povesti, pe drum, întâmplarea, gâfâind de alergătură. Grigoraşcu râse:

— Nu i-a fi nimic! I-or mai muia coastele gogomanului, că încalecă lumea de prost ce-i!

Când ajunseră la casa lui Lucinski, Petriman ieşea pe poartă cu parul în mână. De departe, îi strigă lui Pantelei, ştergându-şi sudoarea de pe frunte:

— I-am toropit, frate, pe toți la pământ! Stau cu zgaibele în sus, ca nişte muieri. Du-te să-i vezi, că ți-i mai mare dragul!

— Te-a lua pe tine mama dracului, măi prostovane! — se răsti la dânsul Grigoraşcu.

Petriman tăcu şi-şi scarpină, nedumerit, o subsuoară. Grigoraşcu zâmbi într-o parte, ca să nu-l vadă slugile.

8

Tot în odaia de la Liov dădu de boieri Doamna Ilisafta. Gătită ca de zile mari, când mergea cu Domnul la mitropolie ori la divan, Doamna era neliniştită şi n-avea astâmpăr. Îl căutase pe Toderaşcu la mănăstirea ortodoxă a Liovului şi călugării îi destăinuiseră îndată unde-l găseşte. Acei călugări trăiau din daniile domnilor moldoveni şi-i mai spuseră că domnul cel nou, Ştefan Tomşa, a trimis câteva pungi de galbeni.

— Şi voi aţi primit?

— Ba! Noi am lepădat deoparte dania spurcată a Tomşei, căci am ştiut că vom primi îndoit de la milostiva noastră Doamnă.

— N-aţi greşit. Vi se va da îndoit!

Ieromonahul Dorimedont clipi, şiret, către alt frate. Mănăstirii nu-i strica nici dania Domnului Ştefan Tomşa, nici dania Doamnei Ilisafta. Ce are mănăstirea de împărțit cu domnii? Ea-şi vede de nevoile şi de călugării ei...

Cei trei boieri se ridicară în picioare şi-i ieşiră Doamnei înainte. Lui Toderaşcu prinseră a-i fremăta nările şi un nod i se ridica, îngrozitor de repede, în gât, şi-i oprea răsuflarea.

— Am ajuns vremuri grele, dacă trebuie eu să-mi caut slujitorii credincioşi pe drumuri! — spuse Doamna.

Ilisafta tăcu. Un nod neaşteptat i se opri şi ei în gât când îl văzu pe Toderaşcu palid şi cu ochii umezi.

— Ai fugit de lume, boierule Toderaşcu, şi te-ai închinat cărților, precum acei călugări din vechime de la care ne-au rămas sunetul isprăvilor şi-al numelor.

— A fugit lumea de mine, mărită Doamnă! Eu am rămas tot acelaşi.

— Atunci hai să ne împăcăm şi să le facem uitate pe toate!

Doamna Ilisafta îi întinse mâna albă, împodobită cu inele de preț. Toderaşcu i-o sărută de două ori, ca s-o țină mai mult în palmele lui arzătoare. Altfel visa el întâlnirea cu dânsa. El trebuia să spună vorbe înşirate

ca mărgăritarele pe ață, iar ea trebuia să răspundă, mişcată, cu glasul tremurător, mângâindu-i pletele. Încet, el să-i cuprindă mijlocul şi să-i caute buzele roşii ca rodia... îi cuprinse, deodată, ciuda pe Nistor Ureche şi pe Grigoraşcu şi blestemă, în gând, toată lumea care se împotriveşte dragostei lui cu fel de fel de piedici neprevăzute. Doamna-şi trase mâna cu blândețe dintr-a lui şi-l întrebă pe boierul Nistor:

— Credinciosule slujitor, ce-ai izbândit cât ai bătut drumurile crăiei?

— Vom avea oaste pe la vară, măria-ta, da' domnia nouă se ține bine şi nu va fi aşa de uşor doborâtă. Mai sunt de lipsă răutăți dinafară şi dinlăuntru, care nu vor întârzia să se arate, şi-atunci putem porni şi noi.

— Ba nu va fi aşa, boierule! N-aştept nici un ceas peste vedeaua pregătirii oştilor. Mă duc şi singură dacă va fi nevoie!

— Până atunci vom mai vedea noi, Doamnă, deocamdată se cuvine să ne adăpostim undeva la odihnă şi s-avem unde ne pleca frunțile!

— Veniți toți trei cu mine la Ustie!

În ziua aceea, Toderaşcu lăsă învățătura pe apa sâmbetei la vale şi o însoți pe Doamna Ilisafta la Ustie.

În suflet i se cuibări încântarea veche şi-n ochi i se aprinse dragostea aprigă. Doamna Ilisafta se uita la dânsul şi o înfiorare dulce i se urca din tălpi până în creştet. Înfrigurată, îşi scutură uşor capul. Cozile groase de păr, ca aurul topit, i se zbătură pe spate. Zâmbetul fermecător se aprinse pe chipul femeii. Valurile unei fericiri nevisate se revărsară în sufletul lui Toderaşcu, care, ameţit, păşi după dânsa. Pantelei îşi clătină pletele cu îngrijorare, gândindu-se la vremurile pline de zbucium pe care le-a trăit şi el în preajma acestei femei, dar se linişti îndată. Chipul Profiriţei se ivi luminos în mintea lui şi-l hotărî să se întoarcă acasă cât de curând.

9

În vremea asta, nici Ştefan-Vodă Tomşa n-a stat cu mâinile în sân, ci s-a pregătit să facă față duşmanului. Ştiindu-şi slăbiciunile, s-a îndreptat cu rugăminte de ajutor la Cantemir-Bei, care i-a trimis în grabă o mulțime de nohai. Şi a pus Ştefan-Vodă tabără deasupra Popricanilor şi şi-a făcut şi el cort în mijlocul ei.

Țara Moldovei n-avea oaste regulată. Războiul se bătea când era nevoie, apoi oştenii se împrăştiau pe la casele lor. S-a gândit, atunci, Ştefan-Vodă Tomşa să cheme oşteni de țară. Şi pământenii veniră, căci viața era grea şi n-aveau ce mânca şi ce bea. Domnul avea acum oaste, dar n-avea căpitani. Nevoile vin unele după altele, aşa cum vin bolile pe capul omului! Şi Domnul îşi aduse aminte de căpitanii cei vestiți ai lui Mihai-Vodă:

Mârza, Geția şi Racia, care nu puteau trăi în Ardeal, şi i-a chemat, prin scrisori, în grabă. Au venit şi aceşti trei căpitani vestiți şi au început a-i învăța pe pământeni meşteşugul războaielor.

Domnul Ştefan Tomşa sta de față şi căpitanul Mârza le vorbea oştenilor. Ochii Domnului fulgerau. Era tot aşa de slab şi tot aşa de neînduplecat.

— Ascultați, vitejilor! Duşmanul îi fricos ca tot omul, dacă ştii unde să-l păleşti. El se ține fălos şi face larmă mare, dar tremură inima într-însul de spaimă. Tot din pricina asta s-au îmbrăcat husarii numai în fier şi în aramă. Îşi tem pielea şi şi-o ascund...

Oştenii râdeau, mulțumiți, că aud asemenea vorbe de la un căpitan vestit.

— Când îi vedeți pornind la luptă, nu vă speriați şi nu dați înapoi!

— Au sulițe lungi şi nu-i poți ajunge! — strigă un glas. Învață-ne cum să ajungem la grumazul lor! Vin ca un zid de fier şi ne turtesc. Cum să le stăm împotrivă? Noi nu fugim de frica lor, lua-i-ar dracul şi beli-i-ar de vii!

— Asta vreau să vă învăț, oameni buni, şi nu altceva, că de haiducii crăiei ştiu că nu vi-i frică. Aşa-i?

— Aşa-i!

— Apoi iată ce vom face: vom alege oamenii cei mai tari şi i-om aşeza înainte. În mâini le vom da sulițe de stejar, mai lungi decât ale lor. Aceştia trebuie să răstoarne pe husari la pământ.

— Da' celor ce vin călare ce le vom face cu sulițele? — se ridică alt glas din mulțime.

— Acelora le vom da de hac cu coasele. Vom aşeza coasele pe mânere lungi şi vom tăia vinele la cai şi-apoi ai noştri sunt!

Oştenii râseră cu poftă. S-a auzit şi glasul altuia:

— Aşa mai zic şi eu căpitan! Le ştie şi le pregăteşte pe toate din vreme, nu lasă să se prăpădească omul degeaba.

Domnul Ştefan Tomşa numai rânjea şi priveghea ca toate să meargă bine. Oştile lui Constantin-Vodă Movilă intraseră în țară de câteva zile şi el nu se îngrijora, ci îi lăsa să se sloboadă tot mai adânc spre inima țării.

Hatmanul cel mare, Stanislav Zolkiewski, a avut el însuşi grijă de acea expediție, dar i-a lăsat mână liberă voievodului Ştefan Potocki, care a adunat fel de fel de oameni de strânsură, lihniți de foame şi dornici de pradă, dar fără nici o pregătire ostăşească. Erau în acea oaste,

înjghebată în pripa, toate limbile din părțile de miază-noapte ale lumii. Aceşti oameni de strânsură se băteau cu pumnii în piept şi se jurau că țin la luptă, iar cuvântul lor s-a văzut mai apoi cum a fost şi ce preț are. Ştefan-Vodă i-a lăsat să vină până la Cornul lui Sas, la o cotitură a Prutului, şi deodată le-a ieşit înainte.

Constantin-Vodă Movilă s-a înfricoşat, atunci, şi l-a strigat pe Potocki, iar acesta a văzut până unde a venit, numai că era prea târziu, căci nohaii lui Cantemir şi oştenii lui Mârza, Geția şi Racia rânjeau şi-i suduiau:

— Hei, muierilor, vă dăm îndată noi bătaie, să nu ne uitați nici în viața cealaltă!

— Ai dracului haidamaci, măi Sofron! S-au scăpat balaurii pe ei. Au dat în boala ursului!

Oştenii moldoveni râdeau cu gura mare. Toderaşcu asculta larma glasurilor şi se gândea la Doamna Ilisafta. A lăsat-o iarăşi singură când îi era viața mai dragă. Singură şi îngrijorată. A vrut să vină şi ea cu oastea, dar Nistor Ureche a oprit-o, spunând:

— Ajunge că pleacă Domnul Constantin, care se cuvine să-şi cucerească scaunul. Noi să stăm pe loc pentru o vreme de nevoie!

— Ce vreme de nevoie? a țipat Doamna Ilisafta.

— Cine ştie voia Domnului?

— Voia Domnului este voia omului.

— Nu cârti, Doamnă!

— Dumneata te duci cu oastea, boierule?

— Eu sunt om bătrân, care abia mă țin pe picioare. Meargă de acum tinerii! Iată-i ce mândri-s! Să-şi păzească ei Domnul!

Aşa s-au dus amândoi iarăşi la luptă cu Domnul Constantin. Lui Toderaşcu nu-i pare rău după viață, aşa cum îi pare de rău că a lăsat-o pe Doamna Ilisafta singură, uitându-se cu ochii umezi de lacrimi, după ei. În lunile pe care le-a petrecut cu ea împreună, abia a avut vreme să se apropie de dânsa. O strângere de mână, altă strângere de mână, un zâmbet numai al lui şi-apoi o sărutare în ajunul plecării. O sărutare aprinsă, în care s-au unit cu toată deznădejdea anilor de căutare şi de aşteptare. Şi acum sună goarna de luptă...

Oştile se învăluiră încet, ca două ape. În cotul Prutului se adăpostiseră călăreții lui Ştefan-Vodă, iar cu husarii dădură piept oştenii lui Mârza, cei cu sulițele şi cu coasele. Un freamăt aspru cuprinse lunca şi se întinse mai departe, peste câmpie. Sulițele şi coasele

pipăiau pieptarele şi coifurile de fier şi răsturnau husarii în colb, stăvilindu-le năvala. Şi se umplu de vuiet cotul Prutului, şi de sunet.

Oştenii lui Ştefan-Vodă prăvăleau şi prindeau husarii, tocmai cum îi învăţase căpitanul Mârza, apoi le slobozeau sângele cu junghierele. Atunci n-au ţinut războiul nici oamenii năimiţi ai lui Potocki şi s-au înspăimântat la acea privelişte neaşteptată şi îndată s-au amestecat. N-au apucat să tragă nici puştile cele mari. Iar Ştefan Potocki, voievodul Braclawului, s-a ascuns între darabani şi haiduci, uitând de cumnatul său, Domnul Constantin-Vodă Movilă.

Toderaşcu ajunsese la mare cumpănă. Cu sabia lui uşoară, făcea pârtie largă între oştenii lui Racia. Pantelei se ţinea pe urmele lui. Toderaşcu încercă să ajungă la Constantin-Vodă, dar nu-l mai găsi în vârtejul luptei. Domnul fugise. Blestemând prostia lui Potocki, Toderaşcu îşi făcuse drum de ieşire, dar dădu deodată de oamenii lui Mârza, cei cu sulițele şi cu coasele, şi îndată fu sângerat la mâna dreaptă, care-i căzu moartă de-a lungul trupului.

Atunci îşi văzu moartea cu ochii. Un urlet grozav se auzi însă din stânga şi un om sălbatic, cu pletete în vânt, cu gura larg deschisă şi cu ochii holbaţi, sări

asupra acelor oşteni cu o oişte de la un car în mâini Sulițele şi coasele pârâiră şi oştenii lui Mârza se traseră îndărăt.

— Vă omor pe toți feciori de cățele! — urlă omul.

Oştenii se feriră. Sălbaticul strigă la Toderaşcu:

— Culcă-te jos, stăpâne!

Toderaşcu îl cunoscu pe Petriman. Se lăsă jos şi omul, dintr-un salt, fu deasupra lui şi-şi învârti năprasnic oiştea.

Aşa scăpară de moarte şi ieşiră dintre oştenii lui Ştefan-Vodă, fugind prin lunca Prutului. Erau numai ei patru: Toderaşcu şi Grigoraşcu, cu amândouă slugile. Toderaşcu era rănit şi-l durea mâna, pe care n-o putea mişca. Grigoraşcu i-o legă, cum se pricepu, şi opri sângerarea. O îngrijorare cumplită le strângea inimile: nu ştiau ce s-a ales din toată fala lui Potocki şi unde se află Constantin-Vodă.

10

Constantin-Vodă Movilă a înțeles soarta războiului când a strigat la cumnatul său. A aşteptat numai să vadă cum va fi zdrobită oastea de strânsură, apoi a căutat liman de scăpare din mâinile nohailor. L-a văzut pe Ştefan Potocki cum s-a repezit între haiducii săi, ca să se ascundă, şi i-a fost ruşine de obrazul lui de voievod şi-a murmurat: „Mare potlog de om!" Domnul Constantin se repezi şi el, atunci, cu o seamă de boieri, în josul Prutului, făcându-şi socoteala că toți fug în susul lui, ca să caute scăpare la lărgime. Câțiva boieri bătrâni statură în cumpene, numai comisul Cârstea Mihăilescul i se ținu pe urme. Ajunseseră la o postată bună de drum şi se socoteau scăpați. Lăsaseră caii slobozi, ca să mai răsufle, şi se sfătuiau unde să se adăpostească, până va trece vâlvătaia luptei.

— În Ardeal n-am ce căuta, că-mi scoate ochii mătuşa, ori îmi taie nasul, aşa cum s-a jurat, iar în Țara Românească domneşte duşman de moarte, care abia aşteaptă să pună mâna în grumazul meu.

— Ai dreptate, Doamne, răspunse comisul, de aceea să ne tragem la pădure! Acolo-i linişte şi pace şi vom sta în codru, apoi vom vedea ce vom mai face.

Constantin-Vodă şi comisul Cârstea Mihăilescul dădură pinteni cailor, însă n-avură când se îndepărta. Cu chiote sălbatice, o ceată de tătari nohai se ivi înaintea lor şi, până să-şi dea seama, îi înconjură din toate părțile. Acesta nohai se răzlețiseră de hoarda lor şi umblau după pradă. Comisul îngălbeni. Om cam de vreo patruzeci de ani, în floarea bărbăției, comisul sudui groaznic şi duse mâna la straja săbiei. Tătarii însă îl apucară de mâini şi de picioare şi-l legară. Aceeaşi soartă avu şi Domnul Constantin. Cu căiuşurile la grumazuri, prinşii se uitară înfricoşați la tătari. Aceştia se sfătuiau.

— Cine sunteți voi? — îi întrebă mârzacul.

— Doi oşteni! — răspunse comisul.

— Ce fel de oşteni? Dacă sunteți oameni de rând, vă omorâm!

Comisul Cârstea se socoti atunci cu sine şi-i destăinui mârzacului:

— Dumnealui este Constantin-Vodă, iar eu sunt comisul Cârstea Mihăilescul.

Ochii tătarului sclipiră. De când năvălea în țara Moldovei, nu pusese mâna pe-o asemenea pradă bogată. Avea destui robi moldoveni în aulul său din Crâm, dar nu avea încă un domn de țară. În grabă, mârzacul se îndepărtă de câmpul bătăliei cu robii săi, urmat de cetaşii care chiuiau de bucurie. Tropotele cailor se pierdură în depărtare. Maramele înserării prinseră a cădea uşor peste aşezări şi oameni, astâmpărând patimile şi acoperind leşurile şi sângele.

11

Acolo, la Ustie, se adunară toți fugarii rămaşi în viață din lupta de la Cornul lui Sas. Veştile prindeau a curge, spăimoase, şi Doamna Ilisafta nu mai dormea de trei zile. Veni mai întâi vestea cu câțiva mercenari că oastea voievodului Potocki a fost zdrobită de istov. Doamna Ilisafta a răcnit ca o fiară: „Constantin, dragul mamei!” A răcnit şi Maria, soția lui Potocki, care aştepta fiu, fiind într-a şaptea lună. Abia a doua zi s-a gândit Doamna şi la Toderaşcu. De la Camenița s-a slobozit la Ustie şi boierul Nistor Ureche şi sta posomorât.

— Am spus eu că domnia lui Ştefan Tomşa nu se poate spulbera aşa de uşor! — spuse el.

— Ai spus, răcni Doamna, dar mie nu-mi ajută la nimic înțelepciunea celor ce se trag la adăpost!

Boierul Nistor Ureche tăcu şi-şi rumegă şi el durerea, în felul lui. Nu ştia nici el nimic de fecior şi de nepot. Sosiră apoi şi vistiernicul Simion Stroici şi armaşul Bucioc, obosiți de drum şi galbeni de spaimă. Spuneau că Ştefan-Vodă i-a prins de grumaz pe Potocki, pe logofătul Vasile Stroici, pe hatmanul Balica, pe postelnicul Chiriță şi pe stolnicul Miron. De Constantin-Vodă nu ştiau nici ei nimic. Groaza umplu sufletele tuturora.

A treia zi, căzură de pe drum şi Toderaşcu cu soții lui. Toderaşcu era sprijinit de Pantelei. Pierduse mult sânge şi era alb ca varul. Doamna Ilisafta suspină când îl văzu şi-i ieşi înainte, strângându-l la piept. Zăgazul lacrimilor, prea mult oprit, se rupse şi Doamna prinse a plânge cu glas mare:

— M-a pedepsit Dumnezeu pentru semeția mea! Mi-am pierdut feciorul cel mai iubit; mi-am pierdut ginerele... Ia-mi, Doamne, şi zilele mele! Ia-mi-le!

Toderaşcu fu aşezat în pat şi începu să bolească. Tânărul era obosit de viață. Doamna Ilisafta plângea toată ziua, înstrăinată de lumea din jurul ei. Nu trăia decât din ştirile care veneau pe urmele fugarilor.

Într-un târziu, veni şi armaşul Ilarion, care aduse alte veşti proaspete din țară. Înfrângerea de la Cornul lui Sas se îndepărtase şi vremea aşeza deasupra ei pânzele uitării. Armaşul era mânios şi povestea boierilor fugari cum au fost ucişi prinşii:

— I-a dus la moarte pe hatmanul Balica, pe postelnicul Chiriță şi pe stolnicul Miron, iar pe logofătul Vasile Stroici îl iertase, numai dase poruncă armaşului să-l ducă să vadă pieirea celorlalți. Şi nu s-a rabdat logofătul, că era inimos, şi a apucat sabia de la un daraban, ca să-şi răscumpere viața. Atunci a strigat Ştefan-Vodă: „Ai, câinele, a vrut să moară cu soții!" Şi i-a omorât pe toți.

Boierii tăceau şi ascultau. Cruzimea Domnului vărsa în inimile lor ură neagră şi îndârjire.

— Crâncenă privelişte! Omorau darabanii cu grămada pe câți îi aduceau: şi slugi şi prostime. Nimic nu-l înduioşa pe călău. Chiriță, postelnicul, făgădui Domnului 100 000 de taleri, să-l lase cu viață, şi avu aceeaşi soartă. Pentru un diac, care era foarte de treabă la scrisoare, s-au rugat boierii să-l ierte, că este cărturar bun. A răspuns Ştefan-Vodă: „Ha, ha, ha, mai cărturar decât dracul nu este altul!" Şi l-au omorât şi pe acela.

Tot armaşul Ilarion povesti că Domnul Constantin a fost prins de un mârzac, care l-a dus cu cetaşii lui peste Nistru, în pustiurile de dincolo. Doamna Ilisafta asculta, împietrită, veştile...

12

În lunca Sucevei, alături de drumul mare, cam la o azvârlitură de săgeată, poposiseră nişte care încărcate. Caii deshămați păşteau iarba grasă a luncii şi oamenii aşezaseră pirostriile şi puneau de mămăligă. O muiere vioaie se mişca cu priință prin preajma focului, împingând gătejele sub căldarea înnegrită de fum. Vreo zece haidăi stăteau buluc mai la o parte cu ochii la cai şi la care, iar negustorii se tolăniseră lângă foc. Erau patru. Fumul se urca liniştit în sus, ca o ață subțire, şi para focului lingea fundul căldării.

— Vrednică muiere eşti tu, Profiriță! Prețuieşti cât doi bărbați, căci îți duci şi casa şi negustoria.

Iliuță, crâşmarul dinspre Tătăraşi, îşi netezi mustața cu mâna şi urmări trupul muierii cum se îndoaie ca o trestie. Era om între două vârste, roşcovan la obraz şi greoi.

— Mai nimerit e să zici: cât un bărbat şi-o muiere! — vorbi şi Pavalache, crâşmarul din Areni.

Negustorii râseră fără răutate. Profirița mesteca mămăliga cu un gătej, asudată. Mai avu totuşi vreme să le răspundă:

— Ian mai lăsați-mă în pace, că sunteți toți oameni însurați cu copii mari! Or auzi nevestele că vi-s vorbele uşoare şi-apoi n-aveți de ce râde!

— Despre a mea n-am teamă! — spuse Pavalache. Ştie că vii cu noi şi-ți prețuieşte cinstea.

Un tropot depărtat prinse a se auzi tot mai deslușit. Un călăreț grăbit venea dinspre miazănoapte, bătându-şi calul c-o nuia. Pe deasupra, mai striga, din când în când, fornăind pe nas: „Ghii, haramule, mânca-te-ar lupii, că vin din urmă duşmanii!” Haidăii şi negustorii săriră de jos şi uitară de mâncare. Mămăliga aburea în aerul călduț, aşezată pe un ştergar vârstat, lângă brânză galbenă de oi.

— Unde porniți, oameni buni, staţi şi ospătați! — strigă la ei Profirița.

— Aşteaptă cu mâncarea, că nu piere lumea! — spuse Pavalache. N-ai auzit ce strigă călărețul? Vrem să-l oprim, ca să ne spuie ce ştie.

Negustorii ieşiră în calea călătorului grăbit şi-l opriră.

— Stai, omule, şi te vei hodini, că şi-aşa-i seara şi calul abia îşi trage copitele după dânsul!

Omul era negricios şi cărunt pe la tâmple. Mustața şi-o purta tuşinată, iar barba scurtă. O licărire de zâmbet îi lumina obrazul. Îmbrăcămintea lui era amestecată: nu ținea nici de cinul boierilor, nici de cinul călugărilor, dar aducea şi cu a unuia şi cu a celuilalt. Călărețul descălecă şi-şi feri antereul lung de scaii şi buruienile luncii. I se văzură, atunci, călimara şi penele de gâscă.

— Să stau, dacă ziceți că nu vi-i cu bănat, că mi-i lehamite şi mie de-atâta goană. Dumneavoastră cine sunteți?

— Negustori din Suceava. Ne întoarcem cu buțile de vin din Țara-de-Jos. Acolo-i parcă mai multă linişte...

— Da' ce-ai văzut dumneata de pe unde vii? — îl întrebă Iliuță.

Oamenii se aşezară iarăşi jos, în jurul mămăligii. Un ulcioraş pântecos cu vin sta în iarbă. Profirița pofti oamenii la mâncare. Cu boțurile de mămăligă în mâini, negustorii şi haidăii întingeau în brânza de oi şi mâncau. Străinul le urmă pilda. Căciulile şi le luaseră de pe cap şi le puseseră în iarbă. Profirița sta deoparte şi mânca în picioare. Ulciorul trecu apoi din mână în mână.

— Bun vin! Aferim gust. — spuse diacul.

Profirița mai umplu de două ori ulciorul.

— Vinul îl beau de obicei bărbații, dar de cumpărat îl cumpăr eu şi nu greşesc niciodată! — dădu lămurire Profirița. De aceea mă poartă creştinii aceştia şi pe mine pe drumuri.

Negustorii se foiră şi se aşezară mai bine în iarbă. Iliuță îşi înfundă luleaua şi prinse a pâcâi din ea, slobozind fum pe nas şi pe gură.

— Apoi nu ne-ai spus nici cine eşti, nici de ce goneai calul pe şleah.

— Nici nu m-ați lăsat să răsuflu, oameni buni şi cinstiți negustori! — se apără călărețul. M-ați dat jos de pe cal, m-ați omenit cu mâncare şi cu băutură, de care duceam mare lipsă. Se cuvine acum să şi vorbesc?

— Se cuvine! — răspunse Pavalache.

— Eu sunt Petrea, diacul din Ştefăneşti, şi vin din ținutul Cernăuțului. Am fost la nişte neamuri

— Aha! — aprobară ascultătorii.

— Şi cum vă spun, petreceam la cumnată-mea, care-i văduană şi se necăjeşte cu gospodăria, când deodată au năvălit peste o mie de haidamaci în satul Boian şi s-au pus pe jăcuit şi belit lumea cea sărmană...

— Mamulică, Doamne! — se înspăimântă Iliuță. Cum de jăcuiau şi beleau lumea, că-s creştini şi se cheamă că aduc Doamnă de-a noastră în țară?

— Creştini mai răi ca păgânii! Pe fete şi pe muieri le-au strâns deoparte. Țipau ca din gură de şarpe, d-apoi ce crezi: dragoste cu sila şi cu grămada s-a mai văzut?

— Pogribania lor de tâlhari! — sudui un flăcău.

— Strâng căpitanii Doamnei Illsafta fel de fel de soiuri de ticăloşi, fără țară şi fără lege, şi-i pornesc asupra Moldovei noastre. Mare prăpădenie şi nelegiuire, fraților! Am văzut în târgul Siretului negustori armeni tăiați în bucăți şi mațe de om întinse pe garduri. Nu-i de trăit înțara asta! De jos turcii şi tătarii, de sus oştenii năimiți ai Doamnei lui Ieremia.

De departe se auziră chiote şi strigăte, care crescură în tărie din ce în ce mai mult.

— Vin! — spuse înspăimântat diacul. De-acuma-i moartea noastră!

Negustorii şi haidăii forfotiră pe lângă cai şi care. Fiecare îşi luă în mână baltagul, iar câțiva haidăi apucară topoarele. Profirița se trase după bărbați.

— Poate trec şi nu ne văd! — mormăi Pavalache.

Chiotele şi strigătele crescură însă tot mai mult şi vreo douăzeci de haidamaci se opriră înaintea negustorilor tăcuți.

— Ce marfă aveți?

— Vin.

— E bun de băut şi-i tocmai ce ne trebuie!

Haidamacii se repeziră la o bute şi cerură ulcioare.

Un haidău le dădu ulcioare. Vinul gâlgâia în ulcioare, apoi sfârâia în gâtlejurile haidamacilor. Aveau aceşti tâlhari un dar anume de-a bea: nu înghițeau, ci turnau vinul ca pe vrană. La urmă, râgâiau. Lupi răpitori şi păsări de pradă, ei erau pe măsura acelor vremuri şi vremurile erau pe măsura lor. Un haidamac trânti un ulcior gol în capul unui haidău şi-l umplu de sânge.

— Eu îți dau de băut şi tu-mi spargi capul? — se văietă haidăul.

Haidamacii râseră. Unul, straşnic, păros, clipi din ochi la Profirița, mormăind:

— Aveți şi-o muiere cu voi.

Căptetenia se întoarse către ceilalți şi strigă:

— Care-o vreți, băieți?

Haidamacii hăhăiră cu glasuri mari şi se păliră peste genunchi şi peste pulpe.

— Suntem sătul şi de vin şi de muieri, că pentru asemenea bunătăți ne oştim şi noi şi-i plină țara asta de ele.

Tropotul cailor haidamacilor se auzi limpede în înserarea care curgea din depărtare cu apele Sucevei, De undeva, din prunduri, străbătu un sunet. Un fâlfâit de pasăre trecu peste luncă. Haidăul cu capul spart îşi ştergea sângele cu ştergarul vârstat şi gemea.

— A ajuns țara de jaf şi de ocară, iar norodul a încăput la grea urgie! — suspină din adâncul inimii diacul Petrea. Nu ne-a fost dat să ne bucurăm sub buzduganul domnesc al lui Mihai-Vodă Viteazul!

Boieri, boieri, uzinatu-m-a păzânul!

1

O înfrigurare mare cuprinsese pe fugarii de la Ustie în acei ani amari care au urmat după lupta de la Cornul lui Sas. Doamna Ilisafta nu mai avea astâmpăr, ca de obicei, în vremuri de cumpănă, şi cei din jurul ei nu ştiau ce urmăreşte cu mai mare aprindere: răzbunarea sau scaunul Moldovei. De fapt, aceste două ținte se contopeau într-una şi Doamna Ilisafta îşi cheltuia toată puterea spre a pregăti războiul cel mare cu Ştefan-Vodă Tomşa. Inventivitatea ei feminină îi ajuta foarte mult, aşa că-i făcu Domnului moldovean multe zile fripte. În asemenea stare sufletească, Domnul Ştefan striga că, dacă va prinde-o de vie pe Moviloaia cea meşteră, apoi va vorbi toată lumea de pățania ei.

Doamna Ilisafta însă nu-şi bătea capul cu asemenea zvonuri. Ea întocmea planul de război, ca un căpitan vestit de oaste. Nădejdea îi rămăsese tot în ginerele ei Wiszniewiecki. Acesta îmbătrânise, dar meşteşugul armelor nu-l uitase. Om socotit, Wiszniewiecki nu avusese încredere în expediția lui Potocki, ca şi Nistor Ureche, şi stase acasă, ceea ce se dovedise că a fost tare bine. „Nu-mi pierd capul degeaba! — spunea el. Dacă mi-l pierd, atunci trebuie să ştiu cel puțin pentru ce. Oastea trebuie pregătită de luptă. Nu te duci cu dânsa la nuntă!”.

Acestea erau gândurile lui Wiszniewiecki, pe care le spunea la orice prilej. Odată spunea ceva din ele, altădată altceva, mângâindu-şi straja săbiei, bătută cu diamanturi. Doamna Ilisafta vedea că are dreptate şi regreta că se grăbise cu alegerea lui Potocki. Wiszniewiecki primi astfel însărcinarea de-a pregăti oastea. Îndată apoi începură nemulțumirile să-şi arate colții la Ustie şi să sfâşie inima Doamnei Ilisafta. Ginerele avea nevoie de bani grei pentru plata lefilor şi pentru mâncare şi băutură, iar vistieria era secătuită.

Închipuirea înfierbântată a acestei femei vedea numai munți de galbeni. Ea se apucă de toți datornicii Movileştilor, iar pe unii îi pârî craiului, numai din pricină

că ştia că au bani. Cea dintâi duşmancă pârâtă a fost Doamna Marghita a lui Simeon-Vodă Movilă. În necazul ei, Doamna Ilisafta îşi aduse aminte de duşmanca sa şi n-o lasă să se bucure. Îi ceru datoria de 95 000 de ughi a lui Simeon către Ieremia. Doamna Marghita sta însă în Ardeal şi-şi vedea de planurile ei, țesute în jurul aceluiaşi scaun al Moldovei, pe care-l poftea pentru cel de-al doilea fecior, Gavrilaş.

Doamna Ilisafta nu-l trecu cu vederea nici pe bătrânul boier Nistor Ureche. Acesta fusese primit între nobilii poloni şi însărcinat cu administrarea averilor din Pocuția ale căpităniei de Rohatyn. Doamna îl dădu în judecată pentru 600 de boi, pe care i-ar fi primit de la dânsa încă pe când domnea, ca să-i folosească la haraci, dar pe care el i-ar fi folosit pentru dânsul. Mai spunea pâra Doamnei Ilisafta alte lucruri urâte şi mincinoase despre boierul Nistor Ureche, cum că şi-a păstrat veniturile ținuturilor Orheiului şi Cernăuțului, că şi-ar fi oprit 50 000 de ughi şi unele lefuri ale slugilor domneşti şi că a pus mâna pe averea lui Donici şi a ginerelui său Isaia Balica. Doamna Ilisafta primi citația la Halicz şi porni acolo, ca să-şi facă dreptate.

Pe bătrânul Nistor Ureche îl încolțiră şi oştenii mercenari, neplătiți de Constantin-Vodă, puşi la cale de

Doamna Ilisafta. Cel care striga mai tare şi-l amenința pe moşneag era căpitanul Ieremia Otwinowski. Încăpuse la greu boierul şi se jăluia feciorului:

— Ce ne vom face, băiete, că şerpoaica asta ne va suge tot sângele ce-l mai avem?! Dacă am fi acasă, mai treacă-meargă, dar aşa, dacă-i dăm ei toți banii ce-i mai avem, pierim în sărăcie. Soarta omului drept se vădeşte când ajunge la cumpănă. Atunci lovesc în el măgarii, după pilda unui filosof din vechime. Eu nu mă țin că-s leu, dar am pătimit mult de la măgarii din preajma mea, pe care trebuia să-i sfâşii atunci când aveam puterea în mâinile mele. Eu i-am cruțat, că i-am disprețuit, dar ei nu mă cruță. Aici nu-i mâna Doamnei, ci-i viesparul din preajma ei. Sunt, dragul tatii, şi alte vorbe şi tâlcuiri: Cei de pe urmă şi cei mai nemernici, care au stat la pândă şi au lins tălpile altora şi-ale tuturora, chiar şi pe-ale mele, ajung cei dintâi, când mintea dă înapoi şi prostia merge înainte. Aşa unul m-a vândut toată viața pe mine şi mi-a ținut toate sărindarele. Prost fiind el din născare, m-a socotit şi pe mine prost; hoț fiind el de slava ce i s-a cuvenit altuia, mă face şi pe mine hoț, iar numele lui mi-i scârbă să-l pomenesc.

— Cine-i acela, tată, să-i pun eu unghia în gât?

— Să-l lăsăm, băiete, să-şi capete plata singur, că nu-i numai unul, ci s-au pornit mai mulți împotriva mea şi au căutat răul acolo unde nu-i. Prostul cel mare a lovit şi şi-a făcut menirea lui, ajutându-se de alții, mai proşti decât dânsul. Ce ți-ar ajuta dacă ți-aş spune că pe cel mare îl cheamă Ionică, Nicolae, Mircea ori Anton, iar pe cei mai mici: Dumitru, Sava, Vasile, Gheorghe ori Vlad?

— Mi se pare, tată, că vorbeşti în cimilituri, dar dreptatea-i iarăşi a ta şi ne vom mulțumi cu ceea ce ne aduce ziua de mâine!

Din pricina prepusurilor, bănuielilor şi banilor se sfădiră atunci şi neamurile între ele şi se despărțiră. Boierul Nistor Ureche şi Grigoraşcu veniră la căpătâiul lui Toderaşcu. Acesta mai bolea, dar se însănătoşea văzând cu ochii. Rana i se aprinsese şi tânărul fusese între viață şi moarte. Un călugăr de la Stavropighie, meşter în vindecarea rănilor, îi spuse lui Pantelei:

— Moare, omule, că n-are poftă de viață! Nu-l vezi cum se lasă moaie, parcă-i un leş?

Pantelei se duse la Doamna Ilisafta şi-i căzu la genunchi, plângând:

— Moare stăpânul, Doamnă!

Ilisafta se trezi atunci şi alergă lângă patul rănitului, muşcându-şi buzele. Îl uitase iarăşi în durerea ei de mamă. Toderaşcu era leşinat. Doamna se opri la căpătâiul lui şi-şi aşeză mâna pe fruntea asudată a bolnavului. Acesta deschise ochii şi-o văzu. O fericire nespusă i se revărsă pe chipul slăbit. Doamna Ilisafta îi zâmbi. Din acea clipă bolnavul se regăsi pe sine şi începu să se însănătoşească.

Nistor Ureche şi Grigoraşcu îl aflară aşezat între perine, visând cu ochii deschişi. Abia se despărțise de Doamna Ilisafta care-i vorbise despre judecata ce-o avea la Halicz cu uncheşul său. Nistor Ureche veni lângă pat şi-i spuse cu bucurie:

— Voinic, voinic? Când umblăm copăcel prin lume?

— Cât de curând, uncheşule!

— Ți s-a făcut dor iarăşi de luptă, hai?

— Şi de luptă! — răspunse Toderaşcu cu ochii zâmbitori, îndreptați spre Grigoraşcu.

Vorbiră apoi despre Wiszniewiecki, care pregătea oastea, şi deodată boierul Nistor îl întrebă:

— Nepoate, ce vrea de la mine muierea asta? Vrea să-mi ia averea? Apoi asta să-i spui că nu se poate! Tu ştii că am fost oameni cinstiți, neam de neamul nostru.

Toderaşcu roşi şi-şi spuse părerea:

—Uncheşule, eu nu mă amestec în treburile voastre! Nici nu-ți spun ceva, nici nu-i spun.

— Apoi aşa ați fost voi, neamurile mele, totdeauna: „nu mă amestec, nu mă bag!”

Grigoraşcu se uită, rugător, la tatăl său, întrebându-l:

— Ce vină are el, tătuță?

— Are. De ce-o lasă pe muierea asta să ne belească de vii?

— Dacă-i aşa vorba, uncheşule, atunci lăsați-mă în pace, nu mă mai tulburați degeaba!

— Hai, Grigoraşcule! Nepotu-i salba dracului!

Boierul Nistor Ureche ieşi, trântind uşa după dânsul.

Prin ograda largă, se grăbi spre cai, dând din mâini. Mâhnirea i se schimbă însă îndată într-un zâmbet de om înțelept, care i se lăți pe obraz. Vru să se întoarcă înapoi, ca să împace lucrurile, pe care le stricase, dar se răzgândi, mormăind în barbă:

— A lua ea pe dracul din mâinile mele, nu averea!

Atunci a zăcut de supărare mare o vreme ca de două luni şi dumnealui Nistor Ureche, în cetate la Camenița,

şi a stat întins pe spate într-un crivat şi era negru la chip de fierea adunată şi-l întorceau alții cu pălmile pe-o coastă, ori pe alta, împreună cu Grigoraşcu, şi se văieta la lume, cum nu-i era în obicei:

— Nu se satură şi tot strânge, n-ar mai ajunge să ajungă şi lua-o-ar dracul, că n-are oprire nici în fața bărbii albe, nici în fața boieriei! Moşia de la Ustie şi-a înmulțit-o cu altele, la Paniewa şi la Zadovsca, şi adună de pe ele până şi părul pământului. Un mişel de la Zadovsca, anume Andrei Koliedka, mi-a spus în taină că nu mai poate plăti desetina cu muştele din prisaca lui şi vine vremea de apoi.

Boierul pufnea pe nări şi-i da înainte:

— Şi-a trimis slujitorii în cele patru vânturi şi mai cu seamă în cel dinspre miazăzi, ca să aducă alte pungi grele de bani. Unul după altul au plecat: dumnealui Procop Fedorovici asupra unor neamuri din Iaşi, dumnealui Pavel Mihailovici asupra starostelui din Cernăuți, iar dumnealui pan Germanowski, care a fost cămăraş la domnia-sa Constantin-Vodă Movilă, a repezit carte la o seamă de frați de la Stavropighia Iliovului.

După asemenea județ înfricoşat, pe care-l făcea singur şi cu glas mare, rămânea boierul Nistor Ureche sfârşit de puteri, cu răsufletul pe buze...

2

Doamna Ilisafta îşi luase grija dinspre partea feciorului ei Constantin-Vodă. Trimisese daruri şi plocoane la toți mârzacii şi hanii nohailor, dar totul a fost zadarnic. Nu venea nici o veste despre fecior. Se izărise, undeva, în acele funduri de lume, şi umbla, rătăcind de colo până dincolo. Doamna Ilisafta se zbuciuma în asemenea clipe şi plângea. De la un mârzac îi veni, într-o vreme, ştire că feciorul ei a pierit şi să nu-l mai caute degeaba.

Începură, atunci, la Ustie, poveştile. Cele mai minunate isprăvi i se puneau în seamă tânărului domn pribeag. Acesta alerga spre soare răsare pe un cal ca un zmeu şi cucerea lumea. Ca şi Alexandru Machedon-împărat. Domnul Constantin ajunsese în țara furnicilor şi-n țara căpcăunilor, unde sta ascuns într-o groapă.

Într-o dimineață însă, toate poveştile au fost spulberate de sosirea comisului Crâstea Mihăilescul. Venea omul pe jos, de un an de zile, şi numai chipul era al comisului de altădată. Veşmintele atârnau pe el, rupte şi ponosite, dezgolindu-l mai mult decât acoperindu-l. Şoldurile ascuțite n-aveau pe ele nici un strop de carne.

— Măi omule, măi, răcni boierul Bucioc, tu eşti, ori o arătare din cealaltă lume?

— Eu sunt: comisul Cârstea.

— D-apoi de unde vii, creştine, după atâta amar de vreme, că ai tăi te-au jelit şi te-au prohodit?

— De unde pot veni? Tocmai din stepa Nohai, din tabunul unuia Cubilai-Hahan.

— Şi ce-ai căutat acolo, omule?

Toți boierii şi toate slugile de la Ustie se strânseră în jurul celui sosit. Veni şi Doamna Ilisafta, iar Toderaşcu se arătă slăbit de boală, sprijinindu-se de umărul lui Pantelei. Comisul Cârstea se miră şi el:

— Aici v-ați cuibărit?

— Aici! — răspunse Doamna Ilisafta. Povesteşte-ne întâmplările prin care ai trecut!

— Apoi eu, mărită Doamnă, am fugit cu măria-sa Constantin-Vodă la vale...

Doamna tresări. Va afla, în sfârşit, ştire despre cel pribeag.

— ...şi ne-au prins tătarii, tocmai când voiam s-apucăm calea codrului. Ne-au pus căluşurile la grumazuri şi ne-au luat cu ei. Mârzacul Gherei şi cetaşii lui se bucurau straşnic că le-a căzut în gheare prada cea mai grasă şi doreau s-o aducă lui Cubilai-Hahan Chiorul, ca să aibă cinste şi răsplată de la el. Tot într-o fugă au întins-o tătarii, de credeam că ne scot sufletele din noi, şi tot într-o strânsoare. Se fereau din calea turcilor... Şi-aşa am trecut Prutul şi-apoi Nistrul şi-am ajuns la cetatea Daşău, unde turcii au vrut să ştie cine sunt robii. Mârzacul Gherei n-a răspuns la întrebările lor şi s-a grăbit şi mai tare...

Ascultătorii stăteau nemişcați, cu gurile deschise, şi priveau țintă la povestitor.

— Şi-aşa ne-am tot dus, de ne usturau ochii şi ne durea tot trupul de stat în şa, iar caii abia se țineau pe picioare. Atunci am putut vorbi întreolaltă şi ne-am hotărât să fugim. Am ajuns la o apă mare: Nipru şi tătarii au făcut plan. Caii trebuiau să înoate, iar oamenii au găsit o luntre, pe care au luat-o cu hapca de la nişte pescari. Luntrea, ca luntrea, era uscată, dar tătarii erau mulți. Cu noi au vrut să mai treacă patru, ca să nu se

întâmple ceva. Domnul Constantin mi-a spus: „Răsturnăm luntrea şi înotăm...” „Ai să te îneci, Doamne!” El însă mi-a răspuns: „N-avea grija mea, că înot ca un peşte, numaicât să scape căiuşul din mână tătarul!” Tătarii ne ghiontiră: „Nu vorbiți!” Nu vorbirăm, dar Domnul Constantin se cumpăni, în mijlocul apei, într-o parte şi răsturnă luntrea.

Ascultătorii se foiră, neliniştiți.

— Căzurăm toți în apă şi nu mai avurăm când ne uita la alții. Eu mi-am simțit grumazul slobod şi am înotat, pe sub apă, tot în sus. Când mi-am scos capul afară, am auzit strigăte mari şi chemări. Domnul Constantin nu era nicăieri, iar pe mal alergau tătarii. Am înțeles că n-a scăpat din căiuş şi s-a înecat cu tot cu paznicul său. Mârzacul îşi suduia oamenii...

Doamna Ilisafta se sculă, tăcută, şi se duse ca o umbră. În odaia ei, se văzu lumină toată noaptea. Ardeau candele pe peretele dinspre răsărit, iar Doamna se ruga în genunchi. Zvonul de glasuri se stinsese de mult, numai gândurile Doamnei mai fugeau pe Drumul Robilor, pe urmele feciorului său mai mare.

3

S-au înverşunat oamenii Doamnei Ilisafta la Ustie împotriva tiranului Ştefan Tomşa, cum nu se aşteptase Toderaşcu. Nu mai avea nevoie să mai pună vreascuri pe focul încins, căci pălălăile se ridicaseră până la cer. Ardeau la Hotin; ardeau la Cameniţa şi ardeau, mai cu seamă, la Ustie. Doamna Ilisafta a umblat printre oameni, o vreme, plânsă, apoi s-a liniştit. Obrazul ei era iarăşi împietrit; numai rareori zâmbea. Când îl vedea pe Toderaşcu înzdrăvenindu-se, i se luminau privirile. Ceilalţi doi băieţi ai Doamnei, Alexandru şi Bogdan, se jucau de-a războiul cu Pantelei, iar Alexandra se făcuse şi mai frumoasă. Îl urmărea pe Toderaşcu, melancolică... Pricepuse drama tânărului şi renunţase la el cu mărinimia îndrăgostitelor. Pe lângă ea se învârtea, cu mare priinţă, nobilul polon Samuil Korecki, fost student la

Leyden. Cavaler vestit şi manierat, studentul acesta avea două crestături de sabie, care îi maturizau chipul copilăros şi bălan.

Wiszniewiecki se îngrijea din ce în ce mai mult de instruirea oştenilor mercenari. Nu se mai lăsa pe nădejdea întâmplării şi încerca să prindă limbi din ţara Moldovei, ca să vadă cum merg treburile lui Ştefan-Vodă Tomşa. A aflat astfel că Domnul moldovean îşi pregăteşte oastea pentru luptă şi nu cruţă banii. Oamenii spuneau că i-a îmbrăcat pe darabani cu haine tot de feleandrăş, cu nasturi şi cu ceprage de argint, cu pene tot de argint la comanace şi cu table de argint la şolduri pe lăduncі. Aşa îmbrăcaţi, oştenii lui Ştefan Tomşa îi întreceau pe haiducii mercenari, încât se mirau pământenii când îi vedeau, iar ei se plimbau mândri prin târgul Iaşilor şi-şi băteau joc de târgoveţi:

— Fă-n lături, mişelule! — striga câte unul la oameni.

— Dă-te tu-n lături, fleandură! — i se răspundea.

Straiele din stofă de Flandra iscau mânia şi invidia pământenilor, care se uitau încruntaţi la darabani. Mai ales muierile nu-i puteau suferi şi câte una, mai îndrăzneaţă, striga după ei:

— V-au crescut bucile obrazului ca la porci, marțafoilor! Lasă că vă ia dracul pe lumea cealaltă cu tot cu ceprege şi comanace!

Mai află Wiszniewiecki însă şi de tulburarea boierilor, care-l sufereau şi ei ca sarea-n ochi pe Ştefan-Vodă. Se povesteau lucruri de mirare despre cruzimea acestui domn. Spuneau iscoadele că avea Tomşa un țigan călău, gros şi mare în trup, care pierdea oamenii. Se îndulcise țiganul la carne boierească şi căuta strâmb la boierii din divan şi striga de multe ori, arătându-i: „Doamne, s-au îngrăşat berbecii, buni sunt de junghiat!” Ştefan-Vodă râdea de vorbele țiganului, de i se scutura gugiumana pe cap, şi-i dăruia bani de cheltuială. Lumea grăia că-l pune anumea să-i înspăimânte pe boieri.

Atunci a socotit Wiszniewiecki că a venit vremea să sloboadă oameni de credință în Moldova, ca să încurce țele tiranului şi să întoarcă boierii către moştenitorii lui Ieremia-Vodă Movilă. S-a sfătuit cu Doamna Ilisafta şi cu Toderaşcu şi l-a trimis şi pe Pantelei cu o treabă anumea la un boier, cu capul mare, între ceilalți boieri, şi tare nemulțumit.

Vornicul Bărboi nu-şi dezmințea numele. Avea o barbă înfricoşată care-i acoperea tot obrazul şi o jumătate de piept. Omul era iute din fire — acesta era feleşagul lui — şi s-a bucurat prea mult când a auzit că vine oaste cu Doamna Ilisafta şi cu Alexandru-coconul. Îndată s-a vorbit cu logofătul Beldiman, cu hatmanul Sturza şi cu vistiernicul Boul şi au ieşit, într-o noapte, toți în sat, la Cucuteni, cu slujitorii şi cu Mârzeştii cei de la Mihai-Vodă. Cu dânşii era şi Pantelei. De acolo, din sat, i-au trimis poruncă lui Tomşa să iasă din scaun şi să se ducă pe lume, pe pustii locuri, că nimeni nu poate suferi domnia lui cu atâtea vărsări de sânge.

— Să se ducă dracului, de unde a venit! — a strigat vornicul Bărboi, fluturându-şi barba.

— S-apuce pe Drumul Turcului la vale şi să se oprească atunci când i-oi zice eu! — a răcnit alte vorbe şi vistiernicul Boul.

Pantelei se învârtea printre darabani şi slujitori. Tabăra de la Cucuteni nu era prea tare şi se temea de mânia Domnului. Ştefan-Vodă însă nu păli tabăra, ci a strâns darabanii lui credincioşi, cei îmbrăcați cu straie

de feleandrăş, şi-a înglotit oastea cu târgoveți, cu negustori, cu slugi şi cu fel de fel de nemernici fără de căpătâi. Avu norocul să prindă cu leafă şi câteva steaguri de călăreți, apoi răsuflă uşurat. Căpitanul Mârza se ridică atunci împotriva boierilor şi le strigă:

— Nu staţi pe tânjală, boierilor, că-i moartea voastră! Vodă a strâns oameni şi vă căsăpeşte într-o bună zi. Daţi năvală cât mai este vreme!

Căpitanul Mârza se săturase până-n gât de-aşa domn şi de-aşa domnie, gândindu-se cu mâhnire la marele voievod Mihai cel Viteaz şi la mintea lui iscusită în războaie. De aceea se înstrăinase de Tomşa şi se legase de boieri. Sfaturile lui însă nu erau ascultate şi multă vreme de aşteptat nu mai era. Darabanii, slujitorii şi nemernicii cei mulți şi hămesiți, care umblau după dobândă şi pleşcuit, auziseră de lefurile mari, făgăduite de Ştefan-Vodă, şi au început a se smulge din gloata boierilor. Cu chiu, cu vai, au pornit răsculații împotriva târgului Iaşi şi s-au pălit cu oastea lui Tomşa într-o latură a târgului, deasupra fântânii lui Păcurar.

S-a ridicat un vânt uşurel şi boierii începură a striga şi a-şi îmbărbăta oamenii. Vornicul Bărboi şi cu feciorul lui mergeau în frunte şi, când au ajuns față către față,

taberele s-au spart. Au început oamenii din târg a răcni la răsculați şi a arunca în ei care cu ce avea în mână şi s-au lăsat păgubaşi de război. Au dat dosul şi au fugit, lepădând din mâini ciomegele, încât se împiedicau într-însele cei ce veneau din urmă. Într-un asemenea ciomag s-a împiedicat şi calul vornicului Bărboi şi a căzut. Lângă el a stat şi feciorul lui şi i-au prins oamenii lui Ştefan-Vodă pe amândoi. Pantelei, urmându-l pe căpitanul Mârza, s-a tot dus, ca vântul, fără să se mai uite înapoi.

— Ha, ha, ha, râdea Vodă Tomşa, scăpat de spaimă, v-am prins câinilor! Aveți capuri mari. Lasă că veți sta la loc înalt şi de cinste, umpluți cu paie!

Țiganul călău l-a înțepat pe Bărboi cel bătrân, acolo, pe loc, în laturea târgului, iar pe feciorul lui Bărboi l-a trimis vodă de l-a spânzurat în poarta casei tătâne-său. Țiganul râdea şi legăna trupul boierului în ştreang dintr-o parte într-alta...

4

La Hotin, trăiau vădanele postelnicului Chiriță Paleologul şi logofătului Vasile Stroici. Jupânesele Maricuța şi Ileana nu se înțelegeau de-o bună bucată de vreme. Ileana ținea cu Doamna Ilisafta şi cu copiii lui Ieremia-Vodă, în schimb Maricuța ținea cu casa lui Simeon-Vodă. Din pricina asta şi din alte pricini mai mărunte, muiereşti, se sfădeau toată ziua, încât răsuna cetatea de vorbele lor:

— Lua-te-ar buba să te ia, deşălato, că toată ziua tot cleveteşti! — o probozea Ileana pe Maricuța.

— Tacă-ți gura, şoldito, că verşi numai venin şi fiere cu dânsa! — îi striga Maricuța.

Gheorghe Izlozeanul, pârcălabul cetății, căuta să le împace:

— Da' tăceți amândouă, muierilor, că-mi faceți capul călindar şi-ați ajuns de râsul lumii!

Muierile se repezeau, amândouă, asupra lui:

— Iaca mai are cine vorbi! Burtă-verde de pe hotar! Mai bine ți-ăi vedea de treburi, ca să nu ne prindă de gât oamenii lui Ştefan Tomşa! — se repezea la dânsul Ileana.

— Păcat de aşa ziduri cu-aşa pârcălab ruginit! — îl învenina şi Maricuța.

Pârcălabul le suduia şi se ducea, înrăit, să-şi sfădească slugile şi străjile:

— Măi oameni, băgați de seamă să nu vă înşele ochii şi să se apropie careva de ziduri prea aproape, că vă omor?!

Pârcălabul se ducea apoi la odăile lui şi se văieta pârcălăboaicei Crâstina:

— M-am săturat, nevastă dragă, de coțofenele acestea bătrâne! Tare mă tem să nu-mi facă până la urmă vreo tulburare ca aceea şi să ne pierdem viețile. Mama lor de cotoarbe, le mănânc de vii, aşa bugede cum sunt, dacă le prind cu ceva!

Pârcălabul se temea şi avea şi de ce să se teamă. Maricuța umbla cu scrisori, pe care le trimitea Doamnei

Marghita, care se afla acum la Dziezilow, în preajma hatmanului Stanislav Zolkiewski. De aceea pârcălabul răsuflă uşurat când primi veste că se mărită domnița Alexandra cu Samuil Korecki şi-i poftită toată lumea la nuntă.

— Brava ei! Să-i fie de bine!

Lumea nu înțelese cui i se adresa pârcălabul: Doamnei Ilisafta, care-şi mărita a treia fiică cu un şleahtic de neam mare, sau domniței Alexandra. Nici pârcălabul nu voi să ştie nimeni această taină a lui şi cele două jupânese tăcură, neaflând pricină de ceartă. Sfada izbucni dintr-o nimica toată. Omul de credință al jupânesei Maricuța se îmbătă la bucătărie şi povesti că are o scrisoare în sân pentru Doamna Marghita. Acea scrisoare ajunse, pe nişte căi întortochiate, în mâinile tremurătoare ale jupânesei Ileana, care ridică toată cetatea în picioare. În odaia cea mare, jupâneasa Ileana o întrebă, cu dulceață, pe jupâneasa Maricuța:

— Te duci la nuntă, surată?

— Mă duc. De ce să nu mă duc?

Vistiernicul Simeon Stroici, logofătul Pătraşcu Ciogolea, Dumitru Buhuş şi Nicoară Prăjăscul se apropiară de scaunul logofetesei şi râseră:

— Ha, ha, ha!

— De ce râdeți, cailor? Mă duc. Nu mă poate opri nimeni!

— Apoi noi tot te vom opri oleacă! — spuse vesel logofătul Pătraşcu Ciogolea. Ce ne vom face singuri şi cine ne va ține de urât, că noi avem aceeaşi osândă de când suntem fugari?

— Cum îndrăzniți? — țipă Maricuța. Nimeni pe lumea asta nu mă poate opri, decât moartea!

Boierii pribegi însă, bărboşi şi graşi, o priveau, încruntați. Râsul le pierise deodată. Nicoară Prăjăscul, burduhos şi cu ochii răi, care nu vesteau nimic bun, o întrebă:

— Da' scrisoarea asta cine-a scris-o Marghitei şi pentru ce?

Jupâneasa îngălbeni de mânie şi sări de pe scaun, țipând!

— De ce te vâri în treburile mele? Fac ce-mi place mie şi n-am a-ți da socoteală!

— Ba ne vei da!

Pârcălabul Gheorghe Izlozeanul sta deoparte şi privea. Jupâneasa Maricuța strigă, speriată:

— Ce vreți de la mine? Sări, pârcălabe, şi scapă-mă, că mă omoară varvarii! Mă taie de vie...

— Bine-ar face! — răspunse acesta...

— Nu te tăiem, muiere nebună, numai te tundem câte oleacă! — încercă s-o liniştească boierul Dumitru Buhuş.

— Cum câte oleacă, mişeilor?

Boierii o apucară pe jupâneasa de mâini şi o trântiră pe un jilț, iar Ileana îi apucă pletele încărunțite şi i le tunse până la piele. Maricuța răcni şi o scuipă pe duşmancă, dar aceasta se feri şi-şi duse treaba până la capăt, apoi îi spuse cu răutate:

— Acum du-te la nuntă şi joacă până ce-i crăpa, aşa tunsă cum eşti!

5

Castelul de la Ustie era plin de oaspeți şi castelana se veselea. Odăile mari erau luminate cu câte patru sfeşnice mari, care aveau în brațele lor douăsprezece lumânări de ceară verde, plăcut mirositoare. Oaspeții se învârteau pe lespezile mari de piatră şi jucau mazurca şi polca. Mirele Korecki era mândru de mireasa lui, mai frumoasă decât care nu se afla alta în toată țara.

— Mândre muieri au moldovenii, orice s-ar zice! băgă de seamă un şleahtic gros şi bătrân, răsucindu-şi fuioarele mustății. Parcă-mi vine şi mie să țopăiesc când mă uit la Doamna Ilisafta.

— Ai bun gust, n-am ce zice, pane Sluşanski! — râse alt şleahtic.

— Dacă aş asuda, măcar să am pentru ce!

Nobilii râseră puternic, furând din ochi muierile împodobite, care jucau, legănându-se.

— Da' tânărul cel palid, care se ține după Doamna Ilisafta, cine-i? — pofti să ştie pan Sluşanski.

— Acela-i valetul ei de cupă.

Bărbații râseră iar.

— N-are gust rău nici ea, diavolița!

— După cum se vede!

Toderaşcu ieşea în lume pentru întâia oară după boala sa. Doamna Ilisafta îi dăruise o cabaniță de jderi şi era mândră de cavalerul ei. Puțin prea alb şi tras la față, Toderaşcu se strecura uşor printre oaspeți şi se ținea pe urmele Doamnei.

— Dragul meu, n-ai obosit, alergând după mine?

— Mă tem să nu te pierd iarăşi. Cred c-aş muri!

Doamna Ilisaftî îi zâmbi. Era mai vioaie şi mai proaspătă decât totdeauna. Femeia aceasta avea puteri ascunse de înviorare şi de înfrumusețare pe care nu le cunoştea nimeni. Oaspeții o urmăreau, mirați şi fermecați de frumusețea ei, şi şopteau:

— Parcă-i o soră mai mare a miresei... Cine ar putea spune că are încă două fete măritate?

Celelalte două fete, Irina şi Maria, erau şi ele printre nuntaşi, strălucind fiecare în felul ei. Irina sau Regina, cum îi spunea soțul ei Wiszniewiecki, era zburdalnică şi veselea lumea cu izbucnirile sale de râs şăgalnic. Maria sta tristă şi gânditoare. N-avea nici o ştire de la soțul ei, Ştefan Potocki, prins de turci în lupta de la Cornul lui Sas. Iubirea lor romantică făcea obiectul curiozității generale. Fiecare se interesa de prizonier; fiecare voia să ştie cum trăieşte tânăra soție.

Nunta trecuse de mult de miezul nopții şi lăutarii obosiseră când fu anunțat un sol străin, în drum spre Paris, care cerea voie să vorbească cu Doamna Maria, soția lui Ştefan Potocki, voievod de Braclaw. Voia i se dădu, făcându-i-se cale slobodă îndată, şi în sala de dans intră un cavaler din apus, îmbrăcat într-o manta largă şi în haine de catifea neagră, strânse pe trup, care făcu un salut grațios, măturând pardoseala cu penele pălăriei largi.

— Mă numesc Jean Le Soleil, trimis al ambasadorului Franței cu o misiune diplomatică la craiul Sigismund. Am o scrisoare de la voievodul Ştefan Potocki către doamna sa iubită.

Un freamăt trecu prin mulțimea tăcută. Solul străin scoase scrisoarea şi i-o întinse Mariei cu altă mişcare grațioasă.

Oaspeții cântăreau mai mult purtarea ciudată a străinului, decât evenimentul. În scrisoare, Ştefan Potocki spunea cum îşi duce viața în închisoarea celor Şapte Turnuri, trăind cu nădejdea mare a revederii. Întreba de soție şi de neamuri şi-şi jelea dragostea scurtă cu lacrimi amare. Ochii Mariei se înrourară. Atunci abia băgară de seamă oaspeții drama care se desfăşura înaintea lor. Maria alergă, hohotind, la pieptul Doamnei Ilisafta:

— Mamă, mamă, Ştefan trăieşte şi ne roagă să-l scăpăm din închisoare!

— Bine că trăieşte, fata mamei! În curând ne vom împăca iar cu păgânii şi-l vom scoate din obezi pe ginerele nostru Ştefan. Nu mai plânge! Nu-ți usca ochişorii!

6

Marele hatman Stanislav Zolkiewski avea vrednic înaintaş în Ioan Zamoyski, numai că vrednicia a rămas doar a celui dintâi. Stanislav Zolkiewski era un oştean bătrân, dar mintea nu merge mână-n mână cu bătrâneţea. De cele mai multe ori mintea scade, şi la hatman mintea scădea pe zi ce trecea. Hatmanul luase partea Doamnei Marghita şi aceasta încă nu era o greşeală, căci şi Doamna Marghita era frumoasă, dar hatmanul începu a lucra la Poartă pentru înălţarea în scaunul ţării Moldovei a lui Gavrilaş şi lucrurile se încurcară şi mai mult. Se săturaseră polonii de intrigile Movileştilor şi nu mai ştiau cum să scape de ele. Craiul Sigismund şi hatmanii nu-şi mai vedeau de treburile lor, ci se amestecau într-ale altora, iar voievozii erau tot pe drumuri străine. Ajunsese ţara o tabără de mercenari pentru nevoile acelor doamne, care se duşmăneau de moarte.

Doamna Marghita venise cu toată casa ei din Ardeal la Dziezilow, ca să-şi încerce şi ea norocul, şi se învârtea în jurul hatmanului. Aşa se face că acesta se împotrivi expediției lui Wiszniewiecki şi Korecki şi scrise lui Skindir-Paşa şi lui Ibrahim din Silistra că el este împotriva războiului cu împărăția turcească. Pentru liniştirea lucrurilor, mai scria hatmanul, ar fi bine să fie uns domn, primind caftan de la împărăție, Gavrilaş Movilă. Turcul însă, ca turcul, era sătul şi de urmaşii lui Ieremia-Vodă şi de urmaşii lui Simeon-Movilă şi-l ducea pe hatman cu vorba. Doamna Marghita credea, însă, că i-a venit iarăşi ceasul să intre în Moldova şi se bucura. Hatmanul o asculta, de aceea, şi în dimineața aceea de mai, ca şi-n alte rânduri, vorbind fără contenire:

— Numai după dreptate, pane Stanislav, solul craiului, Kohanski, a venit cu ceauşul şi-a spus să se oprească muierea aceea de-a mai porni oşti în Moldova. Dumneata ce faci? Ai ştire că ginerii ei bat pustiurile şi strigă oamenii la oaste cu dobândă?

— Eu mi-am dat părerea mea. Nu-i vrea, însă, ca ginerii acelei muieri aprige să-ți țină partea?

— Nici nu-mi trebuie aşa gineri, că am putere mai mare! — răspunse Doamna Marghita şi-i zâmbi dulceag hatmanului.

Hatmanul îşi răsuci în sus vârfurile galbene ale mustăților. Muierea îi plăcea. Să facă război pentru dânsa şi să ducă lumea la moarte, nici nu se gândea.

— S-au arătat şi unele semne că vine mânia lui Dumnezeu asupra acestei muieri! — îşi şuieră vorbele cu mânie Marghita.

— Care semne? — întrebă nepăsător hatmanul. Asemenea semne le scorneşte totdeauna prostimea.

— La biserica Stavropighiei din Liov a crăpat peretele cu chipul ei şi a căzut jos cu vuiet. Era cât pe ce s-o ucidă. Ce crezi, doar asta nu-i o întâmplare fără tâlc?!

— Eh! N-or fi zidit bine meşterii şi s-a răsturnat zidul.

— Da' de unde? A lăcrimat icoana Maicii Domnului şi clopotul cel mare a sunat singur, într-o dungă, a primejdie şi a moarte.

Hatmanul Stanislav Zolkiewski zâmbi. Cunoştea el de multă vreme vorbele muierilor şi prorocirile lor. Se sculă şi-şi încătărămă sabia mai strâns, apoi îşi luă rămas bun de la Doamna Marghita. Hatmanul pleca la Cracau, unde se ținea un seim al Coroanei.

7

Boierii trăiau cu zilele în mână la Iaşi. Furia lui Ştefan-Vodă Tomşa nu mai cunoştea margini. Pe care cum îl bănuia, îl tăia, îl înțepa, îl spânzura... De mânie prea mare, a spintecat până şi muierile boierilor, prinşi cu viclenie, şi-ale slujitorilor lor. El singur poruncea să le dezbrace, apoi punea țiganul să le despice în două. Cu ochii arzători, ca de nebun, gusta priveliştea şi râdea:

— Cățelele! S-au bucurat cu soții lor, acum să sufere şi ele!

Pe una burduhănoasă, țiganul nu ştia cum s-o taie şi muierea țipa răguşit, ca din gură de şarpe.

— S-o lăsăm, Doamne, că are plod! — se milostivi țiganul.

— Taie-o, țigane, că va naşte unul cu cap mare ca tată-su!

Se îngroziseră boierii de-atâta răutate şi nu mai ştiau ce să facă. N-aveau nădejde de nicăieri, în orice parte se uitau. Cu turcii era rău, cu mercenarii şleahticilor era mai rău, că se oploşeau în țară, cu tătarii şi mai rău, că pârjoleau totul în calea lor şi luau oamenii în robie.

Se auzi, atunci, aşa o veste albă, că se coboară de la Hotin Doamna Ilisafta cu ginerii ei; Wiszniewiecki şi Korecki, ca să-l pună Domn pe coconul Alexandru, un băiat de vreo cincisprezece ani. Înainte de a-l vedea, țara răsufla uşurată. Parcă tot mai bine era cu prădăciunile şi siluirile mercenarilor decât cu omorurile lui Tomşa. Boierii se înviorară şi-şi întoarseră urechile spre miazănoapte, de unde curgeau la vale ştirile tot mai năvalnic.

Duruia pământul pe unde trecea oastea Doamnei Ilisafta. Ea era aprinsă la obraz şi întărâtată, iar oştenii semeți şi dornici de luptă. Şi erau o mie şi două sute de husari, tot în fier cu aripi în spate, două mii de călăreți înzăuați, care se mai numesc panțiri, vreo mie de nemți, dintre care opt sute erau pedeştri, iar ca la vreo două sute răitari călări, şase sute de cavaleri francezi,

conduşi de căpitanul Montespin, trei sute de cazaci lisovți şi vreo cinci sute de cei ce merg de bună voie în dobândă. Toți oştenii aceştia, afară de cei cinci sute de dobândaşi, aveau leafă bună şi băteau război de multă vreme în aceste părți de lume. Armele, îmbrăcămintea de fier şi caii erau ai lor şi fiecare oştean prețuia după puterea lui. Cei mai scumpi oşteni erau husarii leşi, cavalerii francezi şi răitarii nemți. Aceştia mergeau în frunte şi deschideau drumul. Pe umeri le fluturau piei de tigru şi de pardos, câştigate în alte bătălii. Sunetul fierului lovit se auzea de departe şi dădea semn pământenilor că vine asupra lor vreme de cumpănă.

— Uiu, iu, iu, iu, Macrină, tu, mână vita de cal mai repede, că ne apucă din urmă oastea împărătească! — se auzi glasul unui bărbat, care gonea în neştire peste câmp.

— Apucă ea pe mama dracului, Doamne iartă-mă, că n-ai chip să-ți vezi de treburi de răul ei! Ian uită-te la dânşii, bre omule! Apoi nu vine sfârşitul lumii? S-au vârât oamenii în straie de fier şi se uită prin găuri. Nici caii n-o duc mai bine... Şi ei sunt îmbrăcați ca oamenii şi duc în spate mătăhălile!

Muierea trăgea cu coada ochiului la oşteni, apoi îndemna vita de cal după tropotul şi chemarea tot mai îndepărtată:

— Tu, Macrină, tu, nu te boldi la oaste şi vină odată, că dacă te prind cei ce merg în dobândă, te belesc de vie!

Înfricoşată, muierea îndemnă calul la fugă şi se feri din calea oastei. Nici oastea însă, nu purta grija muierilor şi-a jafului, cât aştepta bătălia hotărâtoare. Wiszniewiecki şi Korecki dăduseră porunci straşnice şi oastea se ținea buluc şi nu se răsfira de pe Drumul Leahului. Cei ce mergeau de bună voie în dobândă erau păziți, ca să nu se apuce de blestemății, aşa că trăiau numai cu gândul la prădarea darabanilor lui Ştefan-Vodă Tomşa.

— Au straie dintr-ales şi podoabe de argint. Vai de mama lor! Numai eu mă gândese să pun mâna în grumazul câtorva! — se răsuflă un oştean ce mergea în dobândâ.

Cei din jurul lui râseră, încredințați de vorbele lui şi plini de voie bună. Oşteanul era înalt, cât un uriaş, şi-avea în mână un buzdugan strujit, în care se sprijinea. De cal n-avea nevoie, că-i întrecea cu un cap pe cei ce veneau călare. Cei ce mergeau în dobândă erau toți ca dânsul. Oameni straşnici de tari şi cumpliți, aceştia se desprindeau de oastea plătită şi-şi agoniseau ei singuri leafa. Erau mai răi ca fiarele, că n-aveau îndurare

şi milă când loveau duşmanul. Ei puneau capăt bătăliilor şi vieţilor celor răniţi sau împrăştiaţi de grosul oastei.

Husarii, panţirii şi răitarii băteau războiul tacticos. Fiind neamuri străine, se ţineau deoparte de ceilalţi oşteni. Vorbeau limba lor şi ascultau de căpitanii lor, iar lupta o dădeau vitejeşte. Aceasta era meseria lor: să se bată! Unii veneau tocmai din ţara neamţului, sub comanda reimentarului Otto Stulpnagel, şi-şi purtau cu dânşii toată averea câştigată în lupte. Husarii şi panţirii aveau sineţe şi săbii grele, iar răitarii purtau pe umărul drept darde lungi cu tăişurile sclipitoare. Pălării negre, ciudate, cu pene de struţ, le acopereau pletele cânepii.

— Ia, pe unul ca acela să-l pot eu sângera! — murmură iarăşi dobândaşul. Mi-ar ajunge pe câte zile aş mai avea de trăit cu baba mea şi n-aş mai umbla pe urmele oştilor.

Oştile lui Wiszniewiecki şi Korecki coborau, fără păsare, la vale, umplând cu freamătul lor străin şi nefiresc drumurile şi văile pustiite ale Moldovei. Steagurile purpurii de urşinic cu herbul voievodal fluturau în vânt...

Şi a ieşit Ştefan-Vodă Tomşa înaintea lor cu oşti, la sat, la Tătăreni. Numai că acum nu-i mai avea căpitani pe Mârza, pe Geţea şi pe Racia şi nici Wiszniewiecki nu

era oştean nepriceput, ci iscusit şi meşter în învăluire şi nu s-a lăsat dovedit. Lupta a ținut foarte puțină vreme, Wiszniewiecki a împins înainte panțirii şi răitarii nemți, care au pălit şi au spart călărimea lui Tomşa. Planul bătăliei a fost cu agerime întocmit, căci comandantul polon ştia din pățite ce pot pământenii la o vreme de nevoie. După panțiri şi răitari, au pornit, ca un zid de fier, husarii, iar cazacii lisovți au lovit marginile. Atunci, cu mare zvoană şi cu urlete, au năvălit cu baltagele şi cu ciomegele oştenii ce luptau în dobândă, ca să ajungă cât mai repede lângă pradă.

— Arde-l şi frige-l, Mardare, să n-apuce a da dosul!

— Dăi în cap! Dă-i peste fălci şi sfarmă-i măselele!

— Dă-i la mir!

— Aliu, valiu... Valeu...

Vuietul luptei cuprinsese acele locuri şi oştenii lui Ştefan-Vodă Tomşa îşi fereau căpățânele între umeri şi alergau din răsputeri, pierzându-şi comanacele. Dobândaşii se țineau pe urmele lor, cu obrazurile schimonosite de rânjete sălbatice. Plini de spaimele morții, darabanii cei îmbrăcați în feleandrăş au rămas singuri şi s-au îmbulzit într-o râpă, deasupra Tăuteştilor, apărându-se cu chiote mari.

Doamna Ilisafta se afla la locul bătăliei şi se uita. O hotărâre aprigă i se citea în priviri. Ştia că de soarta acestei bătălii este strâns legată viaţa ei şi a copiilor ei şi nu-şi făcea gânduri de prisos. Sta călare pe-o iapă şargă şi vorbea cu Wiszniewiecki şi cu Toderaşcu. Korecki, mai aprig, gonea după câţiva darabani, suduindu-i:

— Nemernicilor, aţi crezut că iarăşi vă merge! Bătălie aţi vrut, bătălie v-am dat!

— Lasă-i, Samuile, că le vin de hac haiducii şi dobândaşii! — strigă Wiszniewiecki. Stai locului, nu te mai băga, că te va trăsni peste ceafă careva, aflându-se la aman!

Wiszniewiecki râdea bucuros. Din când în când ridica ocheana la ochi şi cerceta câmpul de luptă, strigând cumnatului să se astâmpere. Doamna Ilisafta se gândea la greutăţile enorme ale acestei expediţii. Era ruinată de multă vreme şi Korecki se ruinase şi el. Dacă nu punea mâna pe scaunul de domnie, trebuia să-şi vâre unghia în gât. Toderaşcu veni lângă ea şi-i netezi mâna stângă, care ţinea dârlogii. O privire rece îngheţă pornirea tânărului, care se trase nedumerit într-o parte. O sfâşiere mare îi cuprinse inima. Doamna Ilisafta se vedea iarăşi în scaun domnesc şi se înstrăina de el.

În râpă, deasupra Tăuteştilor, izbucniră strigăte şi urlete de moarte. Husarii intraseră cu săbiile în darabanii lui Tomşa şi-i tăiau cu grămada. Oamenii de strânsură şi dobândaşii Doamnei Ilisafta dezbrăcau leşurile de straiele de feleandrăş, de cepragele de argint, de comanace şi de lădunci. În înaltul cerului se roteau doi vulturi pleşuvi în cercuri tot mai apropiate de pământ...

8

Se umpluse iarăşi ţara de mercenari, care sugeau sângele norodului şi-şi băteau joc de muieri şi de fete. Îndată ce Movileştii ajungeau în scaun, mercenarii căpitanilor începeau să-şi facă de cap. Ei ştiau că domnia se reazimă pe ei şi întorceau ţara pe dos. Ajunsese Moldova câmpul de bătaie al tuturor limbilor pământului, care aici se învăţau a purta armele şi a se păli cu oştirile otomane.

Aşa venise în ţară şi Gheorghe Potocki, nepotul lui Ştefan Potocki, cel prins de turci, şi trăsese la mătuşă-sa Maria. Şleahticul, ca toţi cei din şleahtă, avea toate metehnele neamului său nobil: era fălos şi închipuit că nu-i alt om pe lume ca dânsul. Îşi făcuse o ceată de haidamaci, tot unul şi unul, şi ieşea cu ea prin satele din jurul târgului Iaşi, după năravurile mai vechi ale

altora, la vânătoare. Alteori se depărta spre munte ceasuri întregi, în şaua calului, şi pălea cine ştie ce sat ferit pe neaşteptate. Fetele erau prinse prin casele oamenilor şi duse, despletite şi plânse, la dânsul. Pe urmele lor, se țineau, departe de haidamaci, muieri bătrâne, care le căinau:

— Draga mamei, draga mamei, de ce nuntă a avut ea parte! Nici cu flori şi nici cu vătăjei. Oameni buni şi lume bună, vă uitați de după garduri şi nu spuneți nici o vorbă!

Alteori însă, câte o mamă deznădăjduită țipa cu atâta mânie, încât scula tot satul în picioare:

— Ticăloşilor şi mangosiților! Un sat întreg de bărbați în putere se teme de-o mână de spurcăciuni şi de năimiți. Cum de vă rabdă inima să-i lăsați să ne ruşineze fetele şi nevestele? Lua-v-ar moartea de fricoşi! Ne-om bate cu ei tot noi, muierile...

Cu pari, cu leaturi, cu furci şi cu coase în mâini, muierile ieşeau din ogrăzi şi se apropiau de haiducii mercenari. Aceştia râdeau şi le primeau de departe cu vorbe de ocară.

Nu întotdeauna însă le mergea haidamacilor lui Gheorghe Potocki neted şi după dorință. Câteodată,

satele pălite de ei se trezeau şi se apărau. Atunci bărbaţii se strângeau şi rânduiau paza drumurilor. Străjile satelor stăteau cuibărite în arborii cei mai înalţi şi ocheau pustietăţile. Cetele de tâlhari se trezeau deodată învăluite ori întâmpinate de pământeni fioroşi, cu pletele în vânt şi desculţi. Haidamacii nu mai râdeau de ei, căci aceşti sălbatici aveau meşteşug drăcesc în purtatul coasei, care vâjâia deasupra capului. De aceea, când vedeau lucind coasele, haidamacii îşi opreau cu strigăte caii şi goneau orbeşte înapoi.

Auzise însă, din gură în gură, Gheorghe Potocki de Catincuţa, fata ureadnicului Vasile Şarpe din Bacău, cum că nu-i alta mai mândră decât dânsa, şi cerca împrejurimile cu oamenii săi. Ureadnicul Şarpe a înţeles cum stau lucrurile şi şi-a întărit casa cu slujitori de nădejde. Ureadnicul era un om înalt şi spătos, cu obrazul aspru, spânatic. Ochii lui priveau neclintiţi omul, ca şi cei ai dihăniei căreia-i purta numele.

— Trebuie să-i învăţăm minte pe ticăloşi, că nu mai au frică de nimeni. A încăput ţara iarăşi pe mâna lor şi pământeanul este jupuit de şapte piei, ca să se umple vistieria Moviloaiei. Puţin îi pasă ei de blestemăţiile oştenilor năimiţi; bine că-i păzesc scaunul domnesc. Am

ajuns zile grele, care văd că nu au capăt, dar dacă vin tâlharii şi-mi pălesc casa, apoi eu li-s tata şi mama lor şi va rămâne întâmplarea de pomină în veacul veacului! Bine ne-ar fi fost nouă şi țării sub mâna acelui domn viteaz, Mihai, de care ne-au lipsit vânzătorii pe câmpia Turzii. Altfel se tocmeau lucrurile pentru români în părțile noastre de lume, dar craii cei vicleni nu ne-au lăsat să ne ridicăm frunțile în soare!

Gheorghe Potocki păli casa ureadnicului într-o noapte fără lună. Câinii urlau în târgul Bacăului şi aşezarea se umpluse de freamăt de glasuri omeneşti, care alergau în noapte. Vânzoleala asta ținu vreun ceas de vreme. Toți haidamacii fură ucişi şi aşezați unul lângă altul. Pe Gheorghe Potocki îl țineau doi slujitori ai ureadnicului de grumaz.

— Pe berbecul acesta nu-l vom ucide, ca să nu ne tragem asupra noastră mânia domniei, dar îl vom însemna, ca să fie şi altora spre învățătură! — spuse cu glasul lui tunător ureadnicul, cum era obişnuit când făcea judecată oamenilor. La vremuri cumplite sunt pe potrivă şi hotărâri cumplite, ca să-şi mai bage-n cap mințile unii şi alții, că prea s-au nărăvit şi li se pare că-i țara de jac şi de ocară!

Ureadnicul se întoarse, fioros, spre un moşneag din târg, care se pricepea la jugănitul cailor şi porcilor şi-i porunci:

— Jugăneşte-l, bade Iordache!

După întâmplarea aceasta, Gheorghe Potocki boli câteva săptămâni, dar se lecui pentru totdeauna de blestemății.

9

Soarta armelor era tare schimbătoare în acele necontenite harțuri între oştile care se războiau pe pământul țării. Aşa se face că se trăgeau în matcă ba oştile Doamnei Ilisafta, ba oştile lui Ştefan Tomşa. Îndată după lupta de la Tătăreni, Cantemir-Bei sări în ajutorul domnului fugar. Oştile leşeşti s-au tras, deocamdată, spre Hotin şi-n locul lor s-au întins oştile tătăreşti. Capuchehaia Moldovei l-a îmbrăcat iarăşi în caftan pe Ştefan-Vodă şi l-a suit pe tron. Domnul şi-a măcinat între măsele mânia şi s-a uitat împrejur. Nici un boier din cei vechi de țară nu mai sta în preajma lui: unii erau fugari cu casa lui Ieremia Movilă, alții au căutat scăpare la Radu-Vodă Mihnea, în Țara Românească, iar câțiva au alergat la Gavrilaş-Vodă

Movilă, tocmai în Ardeal, la moşia lui de la Mănărade. Ştefan-Vodă Tomşa scrâşneşte din cele câteva măsele sănătoase, care i-au mai rămas, scuipând câteva vorbe:

— Spurcăciunea dracului! Şi-a luat şi acesta tot fată de nemeş, unde se vede că le plac asemenea muieri tuturor Movileştilor, care se țin că-s de neam falnic, pieri-le-ar sămânța să le piară, că destule belele au adus pe capul țării cu muierile lor. Şi unde mai pui şi vestea aceasta? A luat Gavrilaş, după sfatul Marghitei, o vădană, măcar că bogată! Aşa se poartă toți Movileştii aceştia: bărbații se însoară după fete de nemeşi, iar fetele după şleahtici.

Câte un boier nou căftănit îndrăznea să întrebe:

— Pe cine a luat?

Domnul îl fulgera cu privirea lui de oțel şi-i arunca vorbele cum arunci un ciolan la un câine:

— O ține pe Elisaveta Zolyomy, vădana lui Imreffi.

Numai că norocul fugise de lângă Ştefan-Vodă Tomşa.

Tătarii fură bătuți sub zidurile cetății Hotinului, cum este ştiut că acest neam nu ține la războiul de împresurare. Ei nu fac nici tăbii, nici băşti în pământ şi vor să ia cetățile cu năvala. Şi dacă i-au spart pe tătari, au prins

iarăşi mercenarii lui Korecki a se lăsa la vale cu Doamna Ilisafta şi cu Alexandru-Vodă Movilă, încât li se urâse pământenilor de-atâta oştit.

O mânie oarbă îl cuprinse atunci pe Ştefan Tomşa. Domnul auzea larma surdă a prostimii şi a negustorimii din târg. Trimisese oameni să strige lumea la oaste în răscrucile drumurilor, dar nimeni nu se mai scria în terfeloagele slujbaşilor. Se iscau şi strigăte:

— N-avem nevoie de luptă. Să se bată Domnul singur, până ce va ameți de cap! — răcni un glas din mulțime.

— Nu-mi trebuie leafa lui. Mi-i mai scumpă viața! — răcni altul.

— Să-şi aducă aminte de Tătăreni, unde i-au fost căsăpiți darabanii, de-au făcut grămezi de oameni cât stânjenii! — țipă şi un glas de muiere.

Ştefan-Vodă Tomşa mai avea doar o mână de oameni credincioşi în jurul său, tot atât de înrăiți ca şi dânsul pe lume şi pe viață.

— Dacă-i aşa, apoi să vă-nvăț a vă pune cu domnii! — îşi şuiera el vorbele înveninate.

Pălălăile începură din câteva părți deodată. Târgul Iaşilor ardea şi de la margini şi de la mijloc. Ştefan-Vodă poruncise să se dea foc târgului, ca să răsplătească necredința negustorilor şi a mişeilor.

— Să se frigă ca peştii în țiglă! — scrâşni mânios Domnul, fugărindu-şi calul spre apa Milcovului.

Cerul se înroşise în urmă, ca un cuptor încins, Dranițele de pe case şi stuful pârâiau şi zburau în înălțime, aprinzând mereu alte case. Un fum des se aşezase peste întreaga aşezare până departe şi mirosuri grele de arsură alergau, mânate de vânturile tari, care se iscaseră pe neaşteptate. Oamenii strigară şi țipară o vreme şi încercară să astâmpere pojarul cu cofe şi donițe de apă, dar văzură în curând că puterile lor sunt neputincioase în fața furiei elementare a focului. Atunci se traseră la o parte şi priviră cu mâinile încrucişate la mistuirea avutului lor. Numai femeile plângeau şi blestemau, iar copiii sughițau, ținându-se cu mâinile de catrințele şi de cămăşile lor.

Ca un vifor, trecu Ştefan-Vodă cu slujitorii lui prin Țara-de-Jos şi se opri la Focşani. Aici îl întâmpinară ceauşii cu cei trei boieri fugari din Țara Românească, în obezi. Erau legați, unul de altul, logofătul Beldiman, hatmanul Sturza şi vistiernicul Boul şi un ceauş îi mâna

din urmă, îndemnându-i cu o strămurare. Boierii erau traşi la faţă şi obosiţi. Când îl văzură pe tiran, vistiernicul Boul spuse celorlalţi doi:

— Doamne, ajută-ne! Acum e moartea noastră! Aici ne rămân ciolanele.

Domnul se opri înaintea îor, încruntat, şi-i privi lupeşte:

— Ha, ha, ha, veniţi la vreme potrivită! Aţi avut capuri mari totdeauna şi aţi ştiut când să vă înfăţişaţi înaintea Domnului!

Domnul îl pocni cu buzduganul în cap pe hatmanul Sturza. Boierul se cumpăni. De sub cuşmă i se prelinse pe frunte un firişor de sânge.

— Iartă-ne, mărite Doamne, gemu logofătul Beldiman, că patima a întrecut greşeala!

— Ha, ha, ha, vă rugaţi de iertare, câinilor! Am să vă tai pe toţi, ca să vă stârpese sămânţa, poate va trăi norodul mai bine fără voi.

— Nu lehăi din gură şi omoară-ne, că-ţi vine şi ţie rândul, nu purta grija asta! — strigă atunci la Tomşa vistiernicul Boul şi-l scuipă în obraz, iar scuipatul alb şi vâscos se prelinse de-a lungul bărbii rare a lui Ştefan Vodă.

— Tăiați-i şi aruncați-le leşurile în apă, hrană peştilor!

Slujitorii Domnului îi apucară pe boieri şi le tăiară capetele pe mal, apoi le aruncară, împreună cu trupurile, în apele umflate de puhoaie ale Milcovului. Valurile se învolburară şi răscoliră caftanele şi giubelele prăfuite ale boierilor, apoi se liniştiră. Capul logofătului Beldiman mai închise şi deschise gura de vreo două ori, parcă-i mai rostea blestemele, înainte de a se scufunda.

10

O viață blestemată începu apoi în târgul Iaşilor. Doamna Ilisafta se aşeză cu nădejde nouă în scaun şi strânse în jurul ei pe toți boierii fugari. Nu făcu rău nimănui, ci-i milui pe toți boierii noi cu moşii, aşa cum se cuvenea. Nici pe jupâneasa Maricuța n-o îndepărtă de la curte şi uită toate lucrăturile ei tainice cu Doamna Marghita.

Anul se vestea mănos din cale afară şi oamenii se bucurau. Ştefan Tomşa îşi rumega ruşinea şi ura în Brăila şi aştepta ajutorul turcului, dar şi acesta era sătul de treburile din Moldova şi voia să le pună capăt odată pentru totdeauna. Şiretenia lui Zolkiewski nu mai prinse bine la nimic. Beglerbegul Rumeliei strigă spre olaturile moldovene să se facă linişte şi-l sudui pe Ştefan Tomşa.

Împărăția nu-l mai voia nici pe Alexandru-Vodă Movilă, cel pus şi sprijinit de poloni, dar nici pe Ştefan-Vodă Tomşa, ci-şi căuta domn nou.

Atunci băgă de seamă Doamna Ilisafta în ce viespar se vârâse, dar nu dădu înapoi. Nu ascultase nici de sfaturile hatmanului Stanislav Zolkiewski, nici de rugăminţile voievodului Rusiei Ioan Danilowicz, care vedeau cu groază cum creşte puterea otomanilor şi nu doreau s-o ațâțe.

— Astâmpără-te, Doamnă, că până la urmă turcul te va nimici! — o sfătui voievodul Ioan Danilowicz.

— Nu mă tem! Eu cer drepturile copiilor mei şi nu mă tem de moarte.

În fața unei femei atât de aprige, voinţele bărbaţilor fuseseră îndoite şi oastea intrase în țară şi-l fugărise pe Tomşa. Doamna Ilisafta totuşi n-avea astâmpăr. Era înconjurată numai de duşmani. Doamna Marghita o pândea din Ardeal, Gavrilaş din Țara Românească, turcul de la cetatea Silistrei, iar tătarul din Buceag. Încercă, atunci, să se pună bine cu toată lumea. Trimise pungi de bani, strânse în grabă, la capichehăi, ca să-i cumpere pe vizir şi pe caimacam, dar alte pungi veneau şi din alte părți şi lăcomia Stambulului era nesleită.

Doamna Ilisafta ştia că joacă în hora strânsă a morții, de aceea şi-a adunat în jurul ei amândoi ginerii, fetele şi băieții. De Toderaşcu uitase, ca orice mamă care-şi vede amenințată viața sa şi-a copiilor săi. Nu mai avea vreme pentru idila ei de dragoste, când ştia că sabia stă ascuțită deasupra familiei sale. Îi zâmbea tânărului, cu gândurile împrăştiate, şi se ferea din calea lui. Toderaşcu suferea în tăcere, aşa cum se învățase, şi cu cât suferea mai mult, cu atâta o iubea mai deznădăjduit.

Aşa trecu primăvara aceea şi oastea lui Wiszniewiecki se micşoră tare mult. Doamna Ilisafta plăti lefurile mercenarilor şi ei îşi văzură de treburile lor, căutând alte locuri prielnice de năvală şi jaf. Doamna nu păstră decât vreo şase sute de oşteni pentru vremuri de cumpănă, ca să-şi scape capul.

Veni şi sărbătoarea sfintelor Paşti şi Doamna se împărtăşi cu toată casa ei în paraclisul domnesc. Numai Korecki se uita dintr-o parte, chiorâş, la popa bărbos, care cânta ecteniile fornăit, parcă era pe altă lume, cuprins de o spaimă mare. Wiszniewiecki se împărtăşi şi el, după muieri. Popa se întoarse în altar şi potrivi ceva în potir. N-apucă apoi Wiszniewiecki să iasă din paraclis, şi popa mai fârnia o ectenie, când îl apucară dureri mari de pântece.

— Sunt otrăvit! — gemu el.

Doamna Ilisafta se făcu vânătă şi ţipă:

— Mâna mea cea dreaptă... Duşmanii mă pălesc în inimă. Prindeţi popa! El e otrăvitorul şi a necinstit trupul Domnului.

Pe ginere însă, Doamna nu mai putu să-l scape ca pe Domnul Constantin. Mâna ucigaşă potrivise otrava cu pricepere. Wiszniewiecki muri chiar în ziua aceea. Doamna Ilisafta rămase fără mâna ei cea dreaptă, aşa cum spusese, căci Korecki era tânăr şi fălos şi n-avea cumpănirea cumnatului său. Pe popă îl arseră de viu într-un scaun, după ce-l puseră la cazne. În sudorile morţii, omul recunoscu că el încercase să-l otrăvească şi pe Domnul Constantin şi că era unealta Doamnei Marghita, iar otrava o primise de la jupâneasa Maricuţa.

Multă vreme, după întâmplarea aceasta, Korecki se mai mira încă de moartea năprasnică a cumnatului său şi spunea fel de fel de vorbe pe socoteala lui:

— Neam de neamul lui a fost schismatic, de aceea l-a bătut Dumnezeu!

Korecki îşi răsucea mustaţa şi privea în jur cu fală, bucurându-se. Aşa înţelegea el să dovedească lumii

că nu-şi suferise cumnatul. Abia la urmă adăuga, pe gânduri, şi vorbele acestea:

— Aici a fost făcătură muierească!

Lumea-l asculta şi nu înțelegea unde a fost acea făcătură muierească, aşa că ieşeau alte vorbe, care se îmbulzeau mai cu seamă în gurile boierilor veliți, zăpăcind prostimea de cap.

11

Episcopul Valerian Lubieniecki privise cu mult interes arderea popii care l-a otrăvit pe Wiszniewiecki. Are de gând să ardă şi el pe rug o femeie din târg, pe Ludmila Bock, nevasta doctorului Elias Bock. Femeia este singura credincioasă din târg care i-a repezit mâna când a vrut s-o pipăie. Avea sânul mare şi pietros, obrazul rumen cu gropițe şi ochii vioi, iar trupul îi era plin şi copt, numai bun de strâns în brațe şi de iubit. Femeia era însă cinstită şi nu-şi punea mintea cu episcopul, la fel ca şi dona Lisa din *Decameronul* lui Boccaccio. Atunci îşi aduse aminte episcopul de puterea ce-o avea, dată de biserică, de-a ancheta şi condamna pe eretici şi pe vrăjitori. Îşi strânse epitropii comunității catolice din Iaşi şi le vorbi:

— Lucrurile merg rău, în comunitatea noastră, din pricina vrăjilor unei femei. Ne râd şi ne batjocoresc schismaticii şi misiunea mea este compromisă. Dacă merge aşa înainte, să nu vă aşteptaţi decât la rău. Au să vă prindă schismaticii cu juvăţurile de gât şi-au să vă tragă pe ulițe, ca să vă spânzure.

— Cine-i vrăjitoarea? — întrebă prietenul lui Lubieniecki, vestitul beţivan şi desfrânat Bronislav Borowski.

— Toată lumea o cunoaşte. E Ludmila Bock!

Strigăte de mirare se auziră. Până şi Bronislaw Borowski rămase cu gura căscată. Mai întâi îl sudui pe episcop, apoi se minună în sinea lui de meşteşugul acestui om de-a învârti lucrurile şi de-a ajunge acolo unde voia. Un epitrop bătrân, Waldemar Toth, rotarul cel mai bun din târg, se împotrivi:

— Muierea-i gospodină cinstită şi-şi vede de bărbat şi de copii!

— Vrăjitoarea iscusită îmbracă toate chipurile de oameni. Ea e frumoasă şi cinstită, anumea ca să strice şi mai mult obiceiurile oamenilor cumsecade.

— Da' ce-a făcut?

— N-am spus destul? Din pricina ei merg lucrurile bisericii tot mai rău în acest târg, iar credincioşii noştri

sunt tot mai săraci şi mai obijduiți de vremuri şi de oameni. Cine aduce peste târg trâmbele de tătari şi ne pradă? Cine aduce molima şi-o încuibează în casele noastre? Numai ea. N-o vedeți? Ea e grasă; ea e frumoasă; ea e voioasă; ea joacă şi cântă...

Aşa a început în târgul Iaşilor procesul vrăjitoarei Ludmila Bock. Biata femeia a fost închisă în subteranele episcopiei şi supusă la cazne. Doctorul Bock a urlat din răsputeri, când i-au ridicat soția de lângă copii, şi a suduit biserica şi pe Dumnezeu, dar nu i-a ajutat la nimic. Rămăsese, plângând, cu copiii atârnați de pulpanele hainei. Doamna Ilisafta era îngrozită de otrăvirea ginerelui ei şi dase poruncă aspră de judecată a vrăjitoarei, fără altă cercetare. Armaşul Ilarion şi zece darabani păzeau muierea şi aveau grijă ca să aducă toate ştirile stăpânei:

— Al dracului popă! — începea armaşul să povestească. Azi a scornit altceva, ca s-o chinuiască pe vrăjitoare. A dezbrăcat-o de straie şi i-a dat să bea cu sila câteva oci de vin. Muierea a băut, c-o țineau doi de mâini şi de picioare şi unul îi vărsa pe gât băutura şi apoi să vezi tărăşănie, măi frățioare! Vrăjitoarea blestema lumea, pe Dumnezeu şi pe toți popii cei nesătui.

Valerian Lubieniecki ăsta, care mie nu-mi place nicidecum, spunea că muierea aceea, beată şi chinuită, ar avea treizeci de draci într-însa, ca şi vrăjitoarea Hanna Schulbergen din Viana.

— Mama lui de popă! — sudui vistiernicul Nicoară Prăjăscul. Chinuieşte muierea de pomană. Unde s-a pomenit aşa ceva la noi în țară, că sunt destule babe meştere la descântat şi la făcut farmece, dar cine le ia în seamă? Ia, nişte prostii de îmbătat lumea cu apă rece! Şi vine acest vlădică şi dă zvoană în țară c-a prins o vrăjitoare, de la care ni se trag toate relele şi toate belelele!

Boierii râseră. Mitropolitul Anastasie Crimca îşi netezi barba. Se gândea cu îngrijorare la Lubieniecki, căci ştia ce-i plăteşte pielea. Cântărea lucrurile şi se mira de lipsa lui de înțelepciune. Cum să arzi şi să jupoi omul de viu? Aşa ceva în țara aceasta nu s-a mai petrecut.

Cine-şi pune mintea, dac-o are, cu prostiile băbeşti şi vrăjitoreşti? Dacă s-ar împotrivi, măcar că acea credincioasă nu este a lui, oare ce-ar zice Doamna Ilisafta, pe care-o ştie potrivnică otrăvitorilor? Tare sunt grele de descurcat lucrurile acestea! Ei se pricepe mai bine să împodobească o carte, ori să zidească o mănăstire ca Dragomirna, nu să asculte basmele acestea cu ticăloşiile unor oameni pripăşiți în Moldova cu Movileştii.

Mitropolitul Anastasie, feciorul Crimcoaiei, se mâhni, netezindu-şi barba stufoasă şi se sili să se gândească la altceva.

— Mâine o ard pe rug! — le aduse vestea, peste o săptămână, armaşul Ilarion. De două zile, muierea spune totul ca apa. O întreabă şi ea spune. De stat însă, nu mai stă pe picioare: are tălpile arse cu fierul înroşit, iar mâinile îi sunt însângerate. I-au smuls unghiile şi i-au sfărâmat degetele. Zice, oameni buni, că-ntr-însa au locuință douăsprezece mii şase sute cincizeci şi opt de draci, fiecare pentru o boală, o suferință, o năpastă şi ea numai îi trimite, când vrea.

— Da' băuturi, leacuri, balsamuri pentru frumusețe n-au găsit în casa ei? — întrebă Doamna.

— Au găsit, cum nu? Felurite băuturi mirositoare. Dracii, spunea vlădica Valerian, ticălosul acela, se țin după miros ca muştele. Ştie el o seamă de lucruri de mirare ca acestea. Muierea strigă că băuturile sunt ale bărbatului şi-s nişte leacuri din buruieni.

— Ce spui, înalt prea sfințite, să fie draci într-adevăr în oameni? — întrebă comisul Văruntar.

— Cum să nu fie? Dumneata n-ai văzut destui oameni îndrăciți în viața dumitale, comise Văruntar?

— îl întrebă şi mitropolitul Anastasie Crimca. Un asemenea om îndrăcit, ale cărui isprăvi le ascultăm, fără să ținem măsura cea dreaptă, este şi Valerian Lubieniecki. Patima cea mare împinge în urmă patima cea mică. Mi se pare mie că suntem părtaşi la uciderea acestei femei şi ne vor judeca şi pe noi alții dacă nu-i punem capăt.

Doamna Ilisafta tresări din gândurile sale. Cumpăni în minte cuvintele mitropohtului şi le găsi drepte. Nici ea nu credea în vinovăția acelei femei, iar pe slujitorul ei, Valerian Lubieniecki, îl cunoştea ca pe banul cel rău, se luase cu gândurile ei de răzbunare şi nemernicul ştiuse să se folosească de ele. Dar să mai aştepte, ca să vadă ce va mai face acel ticălos. Chiar după masa de prânz, Doamna adună iarăşi sfatul şi-l chemă pe armaş. Fără a-l lăsa să răsufle, îl întrebă:

— Ce-i nou cu vrăjitoarea?

— Nu mai este nimic. Vlădica Valerian spune că aşa cere pravila iezuiților, care au scornit această rânduială a inchiziției în lume. Are cărți şi bate cu pumnul în ele. A rânduit ca mâine să se aducă lemnele, ca s-o ardă pe vrăjitoare. În dimineața asta au spălat-o.

— De ce au spălat-o? — întrebă mitropolitul Anastasie.

— Apoi spunea acela că se teme să n-ascundă undeva vrăjitoarea băutura, ori balsamul diavolesc, care izgoneşte durerile şi face trupul nesimțitor la chinuri.

— Vrăjitoarea cum se poartă? — întrebă Doamna.

— Ca o moartă. Unde o aşează, acolo stă. Suspină şi geme şi se roagă să-i grăbească moartea.

— Apoi aşa stau treburile în țara aceasta şi nimeni nu scoate o vorbă, parcă aş fi şi eu Tomşa şi aş tăia capetele celor ce vorbesc! Ce ai de spus sfinția ta, mitropolite Anastasie?

— Să se curme răul din rădăcină! — răspunse mitropolitul, la vorbele mânioase ale Doamnei Ilisafta. Altă cale nu-i. Am tăcut, ca să nu se creadă că vreau izgonirea lui Valerian Lubieniecki, dar acum îmi spun gândul, care are deasupra lui chin şi suferință omenească. Femeia aceea nevinovată, Ludmila Bock, să fie îndată slobozită, nădăjduind că încă nu şi-a pierdut mințile, iar chinuitorului să i se dea ceea ce a agonisit: o sută de lovituri la tălpi. Acesta este o fiară cu chip de om. Dacă n-a putut-o mânca de vie pe muierea aceea, a vrut s-o mănânce friptă. Aşa că după bătaia pe care va primi-o, să se ducă de unde a venit. Iar de bătaie să aibă grijă straşnică armaşul.

— Aşa să fie! — a hotărât Doamna Ilisafta. Mie, mai cu seamă, nu mi-a plăcut dragostea cu sila a bărbaților! Fă-ți datoria, armaşule!

— Mi-o voi face-o cu vârf şi îndesat! — răspunse armaşul Ilarion.

Doamna Ilisafta rămase tăcută. Vedea înaintea ochilor acea muiere, arzând cu pară albastră pe rug, iar pe Valerian Lubieniecki, cu un surâs drăcesc pe buze. Untura sfârâia pe jăratic, iar el îşi lingea buzele uscate, ca o fiară. Mitropolitul Anastasie Crimea avea dreptate...

12

Bătrânul boier Nistor Ureche stă de vorbă cu feciorul său Grigoraşcu. Din Moldova a fost adus leşul principelui Mihail Koribut de Wiszniewiecki, apoi au prins a curge veştile despre adunarea oştilor musulmane în olaturile dinspre Dunăre, sub comanda lui Skindir-Paşa din Silistra. Amândoi boierii stau lângă o măsuță de brad şi vorbesc de treburile de acasă. Bătrânul Nistor Ureche îşi scoase ceasornicul de aur şi citi ceasul:

— A trecut bună bucată de vreme de când vorbim, cam două ceasuri în cap!

— Poate nu ți-a tocmit prea bine ceasornicul meşterul acela neamț, tată! — spuse zâmbind Grigoraşcu.

— Ba l-a tocmit bine, bre, şi mă minunez de meşteşugul lui, dar, deh, ceasurile ca toate ceasurile!

Boierii începuseră vorba c-o întâmplare de la gazda lor şi apoi trecuseră la alte lucruri:

— Eu nu sunt împăcat cu fata asta, tată! îl scoate din minți pe om şi Petriman nu prea ştie multe. Fata asta se joacă cu focul. Cine ştie ce mai face omul meu până la urma urmei...

Gazda boierilor era văduană, una Marta Poniatowski, o muiere grasă, care avea o fată ageră, ca o helge, Magdalena. Cu părul bălai, ca fuiorul de cânepă, fata se ținea de capul lui Petriman. Întâi îşi bătuse joc de om, apoi îi cunoscuse firea răbdătoare şi blândă şi-i plăcuse de el. Îl zădărea acum pentru nimica toată şi Petriman nu mai ştia ce să facă. Mânia de la început împotriva femeilor făcuse loc, în inima lui Petriman, dragostei înflăcărate care-l mistuia din picioare.

— Ce-i cu tine, Petrimane? — îl întrebă Grigoraşcu.

— Mă prăpădesc, stăpâne! Cred că am să plesnesc ca o bute, pe care n-o mai țin cercurile.

— Da' de ce, omule?

— M-a fermecat şerpoaica asta de fată, Magdalina!

Grigoraşcu zâmbi şi se uită cu neîncredere la muntele cela de om, apoi se gândi la fată, care era numai cât un pumn.

— Stăpâneşte-te, Petrimane, că eşti în țară străină şi aici legile sunt aspre!

Boierii trecuseră apoi la alte vorbe mai mari:

— Am perindat, băiete, multe lucruri în aceşti ani, începu domol bătrânul Nistor Ureche.

— Am perindat, tată, şi anii trec şi se înecă cu ei şi oamenii, încât nu se mai ştie ce au lucrat şi se aseamănă fiarelor şi dobitoacelor celor mute şi fără minte.

— Ar trebui aceste lucruri scrise, băiete, că viața-i ca iarba câmpului: vine coasa morții şi-o coseşte. Învățătură destulă ai şi-ai mai adunat şi-ai să mai aduni, iar pildă poți lua de la istoricul Bilskie şi de la celălalt, Martin Pascowski.

— Voi scrie lucrurile domnilor Moldovei, tată, când se vor mai astâmpăra oamenii şi vremurile. Acuma n-am tihnă. Țara-i a mercenarilor, cetățile de pe margine sunt ale pagânilor, iar pământenii au ajuns birnici tuturor neamurilor.

— Şi mitropolitul Anastasie Crimca se osteneşte cu scrisul şi-a sfătuit-o şi pe Doamna Ilisafta să facă hrisoavele domneşti în limba cea moldovenească. Scrie pisarul Vitolt altfel de-o vreme...

— Amarnică muiere! — vorbi pe gânduri Grigoraşcu. Farmecă toată lumea din jurul ei. Mândră şi răpitoare şi depărtată de frica lui Dumnezeu. Teme-m-aş să nu ajungă la mare ocară casa ei, pentru toate răutățile câte le-a făcut!

— Să n-o judecăm noi, că au s-o judece alții, când va veni vremea! — vorbi cu înțelepciune Nistor Ureche. Ştiu eu că-i mai porți un colț pentru câte ne-a făcut şi-am îndurat încât ne-am despărțit de tot neamul ei cu sunet şi cu judecată în țară străină, după ce ne-am dovedit dreptatea noastră.

Vorbele tihnite ale boierilor au fost, deodată, rupte de țipetele unei muieri. Țipetele ascuțite erau amestecate cu strigăte mânioase. Boierii cunoscură gura gazdei şi se repeziră afară din odaie. Mai avură vreme s-o vadă pe Marta Poniatowski cu mâinile îmblătind văzduhul, rămasă în urmă, şi pe Petriman fugind, ca o sălbăticiune, pe ulița târgului. În brațe o strângea pe Magdalena.

Boierilor li se păru că fata numai se prefăcea că plânge, strângându-se ghem la pieptul voinicului. Cu încetul, Marta se linişti şi-şi văzu de oalele ei.

Petriman şi Magdalena se întoarseră acasă peste două zile, ținându-se de mână. Fata îşi ținea ochii plecați în jos, iar bărbatul se uita la lume fudul, cu un zâmbet larg pe obraz. Lui Grigoraşcu îi spuse, cuviincios:

— Apoi noi ne luăm, stăpâne, şi ne-om cununa. Te-aş ruga să ne fii naş, că atâta om am şi eu la sufletul meu!

— Tare bine, Petrimane! Te-om cununa şi-ai să ai încă un stăpân pe cap!

Petriman îşi miji ochii şi o cercetă cu îndoială pe Magdalena, parcă atunci o vedea întâia oară...

13

Dacă au venit căldurile lunii lui iulie, au pornit şi oştile lui Skindir-Paşa din Silistra şi ale lui Radu-Vodă împotriva mercenarilor şi lefegiilor lui Korecki. Au turcii mare groază de gerul din Moldova şi de locurile mocirloase, unde au pățit ei multă pagubă şi ruşine de la o seamă de domni, şi vin la război numai vara, când locurile sunt uscate şi drumurile tocmite.

Doamna Ilisafta a auzit vestea îndată şi s-a cutremurat. Nenorocirea o dezmetici de cap. Cercetă în jurul ei şi se văzu singură. Toderaşcu se înstrăinase de ea şi-şi plângea dragostea nefericită călugărilor cărturari de la Galata. Oastea era puțină, iar Korecki era semeț şi fără creieri. Acuma-şi dă seama Doamna că au moldovenii o vorbă bună: După pagubă, şleahticu-i înțelept!

Doamna se uitase adeseori în jurul ei, în ultima vreme, căci golurile se făceau tot mai mari şi mai simțite. S-a săturat şi ea de pribegie. Nu de mult s-a întors în Iaşi, abia de patru luni, dar târgul nu s-a ridicat încă din cenuşă, după incendierea mahalalelor, poruncită de Tomşa. Doamnei i se perindă pe dinaintea ochilor târgurile şi cetățile prin care a pribegit, după plecarea ei din casa părintească: Suceava, Sucevița, Iaşi, Ustie, Hotin şi iarăşi toate de la început. Inima ei este mai legată de Sucevița şi de Ustie. Urăşte târgul acesta sterp şi pustiu, spre care vin oştile lui Skindir-Paşa.

Korecki veni în goană pe trepte, mahmur, tropăind din ciubotele mari şi vesti:

— Avem o solie de la Radu-Vodă.

— Să poftească a se înfățişa!

Un oştean cărunt intră şi se ploconi cu fruntea la pământ înaintea Doamnei.

— Ce ai să ne spui, voinicule?

— Măria sa Radu-Vodă m-a trimis înainte, ca să vă aduc în taină ştirea că vine păgânul Skindir-Paşa. Fugiți, că-i prăpădul lumii!

— Ha, ha, ha! — râse semeț Korecki. Să fugim?

— Ba să nu râdeți, că păgânul nu iartă pe creştin!

— Tu-mi dai mie povață, mişele?

Korecki apucă oşteanul de grumaz şi-l trânti de uşă, apoi îl aruncă în ogradă. Oşteanul sudui:

— Omul vă vrea binele, mama voastră de lipitori şi de năimiți, iar voi îi dați în cap! Lua-v-ar dracu pe toți!

Şi oşteanul s-a dus. După câteva zile, s-a trezit însă din mahmureala beției şi Korecki. Turcul era la o depărtare de-un ceas de târg. Cuprins de spaimă, el nu se mai prefăcu că-i voinicul voinicilor înaintea muierilor şi se hotărî în pripă să fugă. Toderaşcu îl înfruntă şi-i spuse în obraz:

— De ce-ai ținut Doamna şi curtenii pe loc, ca să le prăpădeşti viețile?

— Tu să taci!

— N-am să tac şi ne vom socoti. Deocamdată, să încercăm cât de sănătoasă ne va fi fuga!

Vuietul pribegiei cuprinse iarăşi casa Doamnei Ilisafta. Acest vuiet o înnebunea în ultima vreme. Numai bine venea de pe un drum şi apuca pe altul, ca o frunză bătută de vânturi. Îl căută din ochi pe Toderaşcu şi-l văzu înfrigurat şi plin de grijă pentru avutul şi copiii

ei. Ar fi vrut să-i surâdă şi să-l sărute, dar clipele erau grozave şi nu mai puteau cuprinde şi altceva. Clipe de acestea mai trăise ea destule. Îşi duse mâinile la tâmple. Se simți obosită. Fără voie, parcă era oarbă, îşi căută cosițele şi le potrivi pe umeri. Ele erau podoaba cea mai de preț a ființei sale. Se lăsă apoi în voia sorții şi închise ochii...

La Dracşani, în ținutul Hârlăului, i-a ajuns din urmă oastea sprintenă a lui Skindir-Paşa şi oştenii lui Korecki îi făcură față. De-o săgeată, bine țintuită, căzu mort Gheorghe Potocki, iar Korecki fu încolțit de o ceată de turci şi oprit pe loc. Şleahticul îşi întoarse calul şi încercă să scape cu fuga, dar trei săgeți i se înfipseră în spate şi durerea micşoră avântul. Oştenii lui Korecki nu mai ştiau ce să facă: ba fugeau înainte, ba se întorceau la luptă. Toderaşcu blestema prostia lui Korecki şi se lupta cu deznădejde lângă rădvanul Doamnei, încercând să-l scoată din încercuire cu câțiva oşteni curajoşi.

Nici un boier nu mai era lângă Doamna Ilisafta: unii rămăseseră în Iaşi, alții dăduseră dosul şi-o apucaseră la fugă, cum era, în acele vremuri tulburi, obiceiul acestui soi deosebit de oameni. De la rădvanul domnițelor se

auziră, deodată, țipete ascuțite. Câțiva tătari o trăgeau de mâini pe Domnița Alexandra şi încercau s-o urce pe un cal.

Femeia plângea şi se mişca greu, că era într-a noua lună. Doamna Ilisafta răcni cu înfricoşare:

— Dumnezeule mare, cum m-ai pedepsit! Mi-ai luat totul... Mănâncă-mă de vie şi pe mine!

Doamna deznădăjduită mai huli îndelungată vreme. Găsise, în sfârşit, un vinovat mai mare decât ea, căruia îi putea pune în spate toate nenorocirile... Turcii şi tătarii îşi împărțiră prada. Tătarii o luară pe Domnița Alexandra şi porniră cu ea, în jos, spre Cetatea Albă, ca s-o ducă în aulul lui Kalga-Sultan, fratele hanului Cantemir-Bei, iar turcii puseră mâna pe Doamna Ilisafta, pe Alexandru-Vodă Movilă, pe coconul Bogdan, pe Korecki, pe Domnița Maria şi pe Domnița Irina. Mercenarii lui Korecki, câți mai scăpaseră, fugeau înspăimântați spre hotar, jurându-se să nu le mai calce piciorul în această țară câte zile vor mai avea de trăit. Toderaşcu rămase lângă rădvanul Doamnei până la urmă. Când văzu că totul este pierdut, Doamna îl mai cuprinse încă o dată cu privirile pe tânăr şi-i şopti:

— Fugi, dragul meu, şi scapă-ți viața! N-ai nici un folos dacă ți-o păgubeşti.

Văzând nehotărârea tânărului, strigă:

— Fugi, Toderaşcule, c-am să scap din puterea turcului, fugi!

Cu săbiile înroşite de sânge, plecate în jos, Toderaşcu şi Pantelei țâşniră în galop înapoi spre târgul Iaşilor. Tătarii se repeziră pe urmele lor, urlând, însă-i lăsară îndată în pace. Se întoarseră în grabă înapoi, ca să se năpustească asupra prăzii din rădvane. Doamna Ilisafta îşi îmbrățişă copiii şi se uită, împietrită, la păgâni cum răscolesc printre lucrurile ei muiereşti. Un miros dulceag de iruri şi sulimanuri se răspândi. Un tătar spărsese un borcan şi mirosea cu nările nasului teşit sulimanul. Nedumerit, vârî un deget înăuntru şi-l duse la gură, ca să-l sugă.

14

Abia după o fugă bună de cal, tătarii băgară de seamă că roaba lor este muiere măritată şi pe deasupra gata a naşte. Alexandra era într-a noua lună şi scuturatul şeii tătăreşti îi pricinuia dureri grozave. Femeia îşi muşca buzele până la sânge, căci ştia că de la aceşti păgâni n-avea de aşteptat îndurare.

— Unde mă duceți? — îi întrebă ea.

Un tătar, care ştia limba moldovenilor, îi răspunse:

— La aulul lui Kalga-Sultan, fratele lui Cantemir-Bei. Ai să te simți tare bine acolo! Se cuvine o parte grasă şi stăpânului nostru, că împăratul de la Stambul s-a ales cu destule.

— Da, s-a ales! — suspină Domnița Alexandra. Eu sunt bolnavă şi nu pot călări.

Un tătar spân, mai-mare peste ceilalți, se vârî în sufletul ei:

— Ce ai? Nu te prefaci cumva?

— Sunt într-a noua lună.

— Asta nu poate să fie decât bine: vom avea doi robi în loc de unul!

— Poate va fi fată şi-om avea două roabe! — râse alt tătar.

— Poate. La Alah sunt toate cu putință, căci el este atotputernicul!

Fuga tătarilor urmă mai departe spre Buceag, fără popas. Călăreții râdeau şi-şi iuțeau caii cu strigăte sălbatice. La Cetatea Albă însă, domnița țipă şi se cumpăni în brațele tătarului care o purta.

— I-a venit vremea!

Durerile facerii o cuprinseră pe Alexandra tot mai ascuțit. Broboane mari de sudoare i se scurgeau pe obraazul pălit de suferință. Tătarii îşi pierdură capul şi se răspândiră prin cetate cu strigăte mari. Câteva muieri cu şalvari şi cu iaşmacuri, trase pe obraz, se

iviră înaintea iurtelor şi se frământară cu mirare. Tătarii le lămuriră eu glasuri iuți şi mânioase. Muierile chicotiră, voioase:

— Lucru uşor! Asta-i treaba din veac a muierilor pe acest pământ.

Domnița Alexandra fu dusă de subsuori într-o iurtă şi aşezată pe nişte covoare, apoi tătăroaieele prinseră a alerga în jurul ei. Alexandra oftă şi se linişti. Se temea de priveliştea naşterii mai mult decât de moarte. Cu bărbații străini care-o robiseră, râzând în jurul ei, femeia tânără trecuse prin toate chinurile iadului. Se simțea slabă şi neputincioasă, frământată de dureri. Răsuflă uşurată, încăpuse pe mâna muierilor şi, oricine erau ele, se simțea liniştită şi ocrotită. Instinctul matern lucra la fel în tătăroaice, ca şi-n moldovence. Un zumzet plăcut de samovar cuprinse iurta şi aburul cald al apei fierte o moleşi.

15

Toderaşcu şi Pantelei se întoarseră în târgul Iaşilor şi se grăbiră să se adăpostească la călugării de la Galata. Aici îi ajunse din urmă vuietul oştenilor, care se întorceau şi ei după lupta de la Dracşani. Veneau turcii şi tătarii cu cei prinşi şi chiuiau din răsputeri pe ulițele târgului, încât se adunase lumea ca la urs. Toderaşcu privea şi el cu inima strânsă şi asculta vorbele unora şi ale altora, că şi-aşa nu mai avea ce face:

— Cățeaua dracului, blestemă o gospodină, a stat cu fundul pe scaunul domnesc şi-a petrecut cu boierii cum a vrut, n-ar mai ajunge să ajungă! Acum e conețul ei. A intrat roabă la păgân cu fete şi cu feciori!

— Vai de capul ei, săraca! — se milostivi un glas bărbătesc din mulțime. E albă ca varul. Numai ochii

au rămas dintr-însa şi ce straşnică muiere a fost la viața ei!

Da, numai ochii ardeau din obrazul alb al Doamnei Ilisafta. Trupul nu şi-l mai simțea, iar gândurile i se opriseră. Capul îi era gol. O durere ascuțită o săgeta în inimă tot mai des şi-o sudoare rece o scălda din creştet până-n tălpi. Nu se simțea bine. Îi venea greață. Văzuse sânge şi judecase limpede toată viața ei de zbucium. N-o mai țineau în fire decât copiii ei, căzuți ca şi dânsa în robie. Un sâmbure de nădejde încolțea în adâncul ființei sale, dar era repede înăbuşit de temeri şi de groază. Era hotărâtă însă să se poarte cu dârzenie şi de-acum înainte, măcar că soarta muierilor este pecetluită în marea carte a profetului Mahomed altfel decât a bărbaților. Pe lângă slăbiciunile firii lor, ele mai au şi slăbiciunile făpturii.

La aceste slăbiciuni se gândea şi Skindir-Paşa, mângâindu-şi barba spână în odăile goale ale curții domneşti. Turcul dase poruncă să i-o aducă pe Doamnă îndată, înaintea lui, şi acum o aştepta. Auzise de frumusețea ei vestită şi Skindir-Paşa era cunoscător al frumuseților femeieşti, căci avea peste o sută de cadâne în haremul

lui din Silistra. Ibrahim îi promisese două moldovence, la întoarcerea acasă, dar Skindir-Paşa o dorea, deocamdată, pe această doamnă ghiaură, care a încurcat treburile împărăției otomane zece ani de zile încheiați.

Doamna Ilisafta fu adusă în odaia turcului. Odaia asta fusese mai înainte a ei, acum aştepta într-însa un bărbat străin, care se uita la ea şi o cântărea din ochi. Doamnei nu-i plăcea cântărirea păgânului şi se încruntă. Crezuse c-o cheamă să vorbească despre treburile țării şi se pregătise cu o seamă de vorbe înțelepte.

— Vrei să vorbeşti despre treburi înalte, frumoasă Doamnă, cu mine, dar eu n-am de gând aşa ceva! — îi opri Skindir-Paşa şuvoiul încă neauzit al cuvintelor.

Turcul rânji la dânsa. Abia acum văzu Doamna că păgânul era mic de statură şi gras. Pântecele mare i se revărsa din şalvarii de mătasă, iar brâul larg putea cuprinde doi oameni potriviți. Turcul asudase şi nu ştia cum să se apropie de femeie.

— Eşti frumoasă, aşa cum am auzit. Chiar prea frumoasă pentru o muiere care mai este pe deasupra şi Doamnă! Farmecă lumea şi pricinuieşte războaie. Aşa o muiere trebuie ținută în harem, după gratii.

— Noi suntem creştini, nu suntem de legea proroculuі Mahom. La noi, muierile au drepturi de-o seamă cu bărbaţii.

— La voi da, dar la noi stau lucrurile altfel.

Skindir-Paşa se apropie de Doamna Ilisafta şi-o cuprinse de mijloc. Doamna se smuci, dar turcul era puternic.

— Lasă-mă, păgâne!

— Nu te las! înainte de-a ajunge în haremul altuia, trebuie să fii a mea! Ştiu că te vor pofti şi alţii. Aşa floare rară...

Mâinile turcului o strângeau. Doamna se smuci iarăşi dintr-însele, dar turcul îi apucă deodată cozile. O durere mare îi sfredeli creierul. Bărbatul o cuprinse din nou de mijloc, încercând să o tragă spre un divan, dar se împiedică de rochiile ei. Înjură pe limba lui, şi Doamna Ilisafta reuşi să fugă până la fereastră, voind să strige ajutor. Turcul o ajunse într-o clipă. Sfârşită de puteri, Doamna Ilisafta simţi că toată casa se mişcă cu ea şi leşină...

În curte, dvoreau boierii şi slujitorii. Aşteptau plecarea lui Skindir-Paşa cu robii spre Poartă. Radu-Vodă

i-a scos pe toți boierii de la Skindir-Paşa... Şi ei stăteau deoparte şi vorbeau în şoaptă... între dânşii, se afla şi Toderaşcu, nedormit şi nemâncat, cu ochii încercănați. Pantelei se uita la dânsul şi-şi spunea cu obidă: „Din lac în puț! Numai de amar şi de necaz a avut parte stăpânul meu. A slăbit, de-a ajuns numai pielea şi oasele!” Deodată se făcu vâlvă între slujitorii turci şi se auzi scârțâitul unor rădvane.

— Pornesc! — şoptiră boierii.

Patru steaguri ale lui Skindir-Paşa deschideau drumul. Erau numai spahii şi ieniceri, toți oşteni aleşi unul şi unul. După ei, doi trâmbițaşi sunau întruna din trâmbițe, ca să ia aminte prostimea, şi îndată veneau robii, legați laolaltă ca nişte câini. Aveau între dânşii şi un călugăr franciscan cu o cruce de lemn galben pe piept. Veneau apoi, duruind şi scârțâind din osiile neunse, două rădvane: în cel dintâi era Doamna Ilisafta cu coconii, în cel de-al doilea Korecki cu cneghinele Irina şi Maria. Korecki plângea. Câteva căruțe cu bucluculuri şi oşteni răniți, care nu se puteau ține pe picioare, erau trase de cai mânați de pământeni. Alte patru steaguri de spahii şi ieniceri încheiau convoiul.

Când s-a apropiat rădvanul Doamnei Ilisafta de boierii buluciți într-o parte, Doamna a strigat să se oprească rădvanul. Între boieri, l-a văzut pe Toderaşcu, mâhnit şi cenuşiu la obraz, şi o fulgerare i-a trecut prin luminile ochilor. Cu tot trupul întors către boieri, aprigă cum o cunoşteau încă din timpul domniei, le strigă cu obidă şi mânie:

— Boieri, boieri, ruşinatu-ma păgânul!

Boierii tăcură toți cu ochii în pământ. Nici unul nu se clinti din loc. Cu mişcări repezi, Doamna îşi apucă cu mâna stângă cosițele, parcă ar fi vrut să le despletească sau să le mângâie. Foarfecele luciră însă în mâna dreaptă şi Doamna îşi tăie părul. Lacrimi mari i se iviră în ochii obosiți şi i se rostogoliră pe obrazul palid. Uitându-se lung la Toderaşcu, îl învălui cu privirile, ca într-o îmbrățişare caldă, şi-i spuse:

— Să binevoieşti a duce aceste cosițe la mănăstirea noastră Sucevița, că nu m-am învrednicit a fi cu răposatul la un loc şi după moarte, măcar ele să fie spre pomenire!

Rădvanul hurui mai departe. Toderaşcu rămase cu cosițele aurii în mână. Boierii se risipiră, unul câte unul.

Gloata nemernicilor şi mişeilor răcni pe urmele călăreților, apoi se trase la odihnă, căci obosise alergând în jurul zidurilor de colo-ncoace. Pe Drumul Turcului, se coborau la vale steagurile lui Skindir-Paşa cu încă o casă de domni moldoveni robită.

16

Boierul Nistor Ureche, biv vel logofăt în țara Moldovei, mai avu o învăluire mare cu mânie şi cu vorbe grele, după care Grigoraşcu îl fugări pe Petriman. De-o bună bucată de vreme boierul nu mai putea citi în letopisețul scris de istoricul polon Martin Pascovski. Îndepărta cât putea cu mâna dreaptă letopisețul şi-şi bulbuca ochii, dar slovele se amestecau şi nu le mai putea prinde înțelesul. În asemenea ceasuri de mâhnire, boierul se gândea la moşiile şi la curțile lui din Cârligătură şi suspina des, încât Grigoraşcu nu-şi putea vedea în tihnă de învățătură. Lăsa, atunci, şi feciorul din mână Cosmografia latină, din care citea, şi suspina alături de tatăl său. După suspine, urmau vorbele şi Nistor Ureche era într-însele mai tare. Avea el a istorisi multe

şi mărunte din istoria domnilor moldoveni de la descălecarea ţării şi până la domnia a doua a lui Aron-Vodă cel Cumplit. Şi vremea trecea mai uşor...

Aşa-şi petreceau ei cele mai multe din zilele mohorâte ale pribegiei. În mâhnirea lui, Ureche-logofătul colinda de multe ori ulițele târgului şi intra în vorbă cu alți pribegi, ogoindu-şi amarul. După asemenea ceasuri de obidă sufletească, boierul Nistor Ureche slobozea totdeauna vorbele acestea:

— Când m-oi pristăvi întru Domnul, să mă astrucați în sfânta mănăstire Xeropotamul, pe care am zidit-o cu osteneala mea din pajişte, lângă pârâul sec. Tinerii învață să trăiască; bătrânii învață să moară, aşa că a trăi înseamnă să înveți a muri, precum are a spune filosoful Seneca. Dacă n-ar fi bătrânețe, n-ai şti de tinerețe; unele-s urâte şi târzii, altele-s proaspete şi timpurii.

De unde până unde însă, află bătrânul, într-o bună zi, că un neamț iscusit din Nurenberg venise la Liov cu un meşteşug prea minunat şi lecuia ochii osteniți de vârstă şi de cititul buchilor. „Neamțu-i dracul gol! — murmură bătrânul. Am să-i încerc şi eu sculele."

În după amiaza aceea, bătrânul veni acasă cu grabă mare, îşi căută un terfelog, se aşeză la masă şi şi-l des-

chise înainte, apoi scoase o cutie lunguiață din sân. Grigoraşcu împinse deoparte letopisețul lui Ioachim Bielski şi cu pana de gâscă uitată în mână, îl urmări cu băgare de seamă. Petriman răsări în uşorii uşii cu gura căscată.

Boierul cel bătrân deschise cutia şi apucă cu două degete de la mâna dreaptă o sculă nemaivăzută. Avea două rotițe împreunate cu şinele lucitoare de argint şi două hulube tot de argint. Rotițele n-aveau spițe, dar erau umplute cu sticlă. Petriman se uită cu mirare la sculă şi mormăi: „Măi badiule, a dracului sculă-i şi asta! Oare la ce-i trebuie boierului? Boierul Nistor Ureche îşi potrivi rotițele la ochi şi-şi aşează hulubele după urechi, apoi îşi netezi barba şi se uită în terfelog.

— Citesc ca apa, băiete... Aferim sculă nemțească!

Petriman se foi şi-şi duse mâna la gură de mirare când auzi vorbele boierului. „Şi-a pus, bre, ochelari ca la cai şi poate citi în terfelog!” Grigoraşcu îl ascultă pe bătrân citind şi se bucură cu glas:

— Da’ ce crezi, băiete? — vorbi tărăgănat boierul Nistor Ureche. Apoi nemții şi pe ducă-se-pe-pustii l-au înşelat şi i-au luat înfățişarea.

— Oare cum de-au ajuns la scula asta?

— Cum să ajungă? S-o fi uitat unul ca mine, care nu vedea printr-o sticlă şi-a văzut că poate citi.

Boierul Nistor Ureche a citit câteva ceasuri în şir şi, când s-a ridicat de pe scaun, a oftat lung. Vorbele lui au fost pline de mulțumire:

— Mă cam doare capul, da' de acum am cu ce mă lua la bătrâneţele mele. Se cheamă că au şi urechile un rost, că se fac şi ele simțite, da' mai eu seamă ochii îi am iar limpezi ca-n tinereţe. Apoi eu să-ți spun drept, tot cu cărțile m-am luat şi m-am împrietenit în viața mea şi socot c-am să mor c-o carte în mână. De prieteni fățarnici m-am ferit eu, de duşmani nu m-am putut păzi, c-aşa se întâmplă cu omul care se afundă cu mintea în cărți. El are măsura lui filosoficească de mare preț, câştigată cu multă trudă, pe când ceilalți au şi ei măsurile lor, după cum li-s date şi câştigate. Aşa că fiecare măsoară şi este măsurat, iar eu am fost măsurat cu nevrednicie toată viața, dar nu-mi pasă. Eu îmi ajung mie, aşa cum sunt, şi-am început să plutesc deasupra lucrurilor, numai dacă mi-ar da pace alții. Bagă de seamă, băietei, să n-ajungi şi tu la o ispaşă ca asta!

Grigoraşcu a ascultat vorbele bătrânului cu întristare, pe care n-a lăsat-o să i se citească pe obraz. Nistor Ureche a fost toată viața lui un om drept, dar vremurile

tulburi şi neprietenii l-au lovit şi l-au nedreptățit totdeauna pe la spate şi-n lipsă, căci în fața lui n-a îndrăznit nimeni să-l înfrunte, având minte de criță şi limbă ascuțită ca briciul. După asemenea sfat de taină, boierii îşi văzură de treburi. Petriman ochi cutia şi-şi făcu planul: „Apuc scula dracului şi-o pun pe ochi şi-apoi citesc până dimineața. Am să văd şi eu ce găsesc boierii în terfeloagele celea, de-şi prăpădesc vremea şi banii prin străinătățurile acestea!”

Când s-au tras boierii la odihnă, Petriman s-a tras şi el cu cutia în odaia lui şi a aprins un muc de lumânare de ceară verde. Ținându-şi răsuflarea, sluga scoase scula, apoi şi-o aşează, cu dichis boieresc, pe nas. Broboane mari de sudoare începură să-i curgă pe frunte. Petriman oftă lung şi căută un terfelog din cele împrăştiate prin toată casa. Ochii i se împăinjeniră însă şi văzu total împrejur ca printr-o ceață. „Aha, cu scula asta trebuie să te uiți numai în terfeloage! — încercă el să se dumirească.

Petriman îşi luă scula de pe nas şi apucă un in-folio dintr-un ungher al odăii şi-l deschise la întâmplare de-a-ndoaselea. Se aşează pe laiță şi iarăşi îşi puse scula pe ochi. Sudoarea îi curgea acum şiroaie pe frunte, picurând pe foaia galbenă a in-foliului. Ceața de dinaintea

ochilor, însă, parcă se îndesa mai tare. „Ahi, măi omule, se minună Petriman, parcă nu văd nici cât vedeam cu ochii sănătoşi! Apoi acesta-i lucrul dracului! Mare hiclean îi boierul! Lasă că-i prind eu taina!”

Petriman învârti scula altfel şi iar se chiorî printr-însa, apoi o întoarse pe dos, dar nici întorsătura asta nu-i ajută la nimic. Răsuflând greu, Petriman se apropie cu nasul de foile in-foliului, apoi se depărtă de ele. Stătu o vreme, cât ai clipi din ochi, liniştit, apoi, începu, cu şi mai multă aprindere, totul de la început. Într-aşa o mişcare năprasnică, Petriman scăpă scula jos. Se auzi un sunet sec şi sticlele crăpară. Rotițele rămaseră goale şi oarbe.

A doua zi, dimineața, boierul cel bătrân îşi căută cutia cu scula lui cea nouă şi n-o găsi. Se repezi în odaia slugii. Petriman sta nedormit, cu părul vâlvoi, şi strângea într-un pumn nişte cioburi de sticlă.

— Petriman, răcni boierul, unde-s ochelarii?

— I-am spart, cucoane. Ia, păcatele mele cele multe şi grele!

— Ce-ai vrut să faci cu ei, mişele?

— Am vrut să citesc şi eu ca dumneata şi i-am scăpat jos.

Grigoraşcu zâmbi în barbă şi-l mustră:

— Măi nebunule, tu ai ochii sănătoşi şi-ai mintea scurtă... Du-te-n lumea ta, că numai necazuri îmi faci!

În acea zi, Petriman se porni înapoi spre țară iar boierul Nistor Ureche îşi cumpără de la neamț altă pereche de ochelari. Petriman n-avea nici o părere de rău. Mergea pe drumul Cernăuțului, ținându-se cu Magdalena de mână, şi lălăia un cântec de țară:

Apoi eu cu mândra mea
câtă-i lumea oi umbla;
c-oi umbla tot drăgostind
şi cu mândra vorovind...

Numai Marta Poniatowski sta în portiță şi-şi ştergea lacrimile cu mâneca şarafanului...

De pe tron în serai

1

Un tropot necontenit răsuna în urechile unui călăreț, palid, cu ochii pierduți în depărtare. După el, venea sluga îngrijorată, urmărindu-l cu privirile încruntate. Aceşti doi oameni călăreau de zece ceasuri fără odihnă. Pantelei crezuse că stăpânul său se va linişti, după un ceas de goană, în bătaia vântului, dar mai trecuseră nouă şi el încă tot se uita ca un om mort la lume şi-şi mâna calul înainte, măcar că acesta abia se mai ținea pe picioare.

Toderaşcu avea în sân cosițele Doamnei Ilisafta. Credea de multe ori că femeia iubită i se odihneşte la piept şi i-a alunecat capul într-o parte, iar cosițele au rămas să-l acopere cu mângâierea lor mătăsoasă. Întindea mâinile şi cuprindea văzduhul. Alteori, i se părea

că aleargă prin palatul din Iaşi după dânsa şi se rătăcesc unul de altul. O ajunge câte o dată şi-o strânge la piept şi-i simte cosiţele cum îi alunecă printre degete. Un miros ameţitor îl urmăreşte, îl are în nări întruna, îl învăluie în pânzeie lui: mirosul trupului ei. Apoi o scapă deodată... Acum iarăşi a scăpat-o... Un glas obidit, din spatele lui, îl trezeşte la viaţă şi nu-l mai lasă să viseze:

— Trezeşte-te, stăpâne, că dormi călare pe cal! Hai şi ne vom trage, undeva, la adăpost, că m-am săturat de când horhăim pe drumuri!

Toderaşcu este iarăşi treaz. O durere ascuţită i-a rămas în inimă. O vede înaintea ochilor pe Doamna Ilisafta în rădvanul cu care mergea în robie, împreună cu casa ei. Averile i le luaseră turcii şi tătarii. Rămăsese numai cu hainele de brocart de pe dânsa. Strigătul ei de durere îi răsună sfâşietor în minte. Are accente ba de deznădejde neagră, ba de obidă adâncă, ba de mânie clocotitoare: „Boieri, boieri, ruşinatu-m-a păgânul!" Adeseori, strigătul îi răsună în urechi ca o chemare...

În goana aceasta fără minte, Toderaşcu nu ştie unde a ajuns. Zorii lăptoşi se întind peste ogoarele pline de rouă, care scânteiază în toate culorile, parcă ar fi moşia unei vrăjitoare. Moşia Doamnei Ilisafta... Pe drumul

colburos şi hopuros, ajunseră din urmă trei oameni bătrâni, numai în cămăşi şi în durligi. Peste mijloc, aveau câte un curmei, pletele nepieptănate de luni de zile le cădeau pe spate şi pe frunte.

— Noroc să dea Dumnezeu! — le dădu bineţe Pantelei. Încotro, oameni buni?

— Norocul l-a mâncat lupul! — răspunse un bătrân. Venim de la domnie şi ne ducem acasă. Eu îs moş Ile şi-s vornicul satului.

Vorbe tărăgănate şi moi începură să-l împresoare pe Toderaşcu cu mlădierile cunoscute ale pământenilor:

— Umblăm după dreptate... Aveam vad de moară pe Suceava, înspre laturea târgului Rădăuţi, şi ne-au luat-o oamenii boierului Petriceicu. Treaba asta s-a întâmplat acum anul şi de-atuncea suntem tot pe drumuri. Se cheamă că noi nu mai avem moară, aşa că n-avem nici mălai, iar, dacă vrem să măcinăm, apoi trebuie să mergem tocmai la morile episcopiei de pe Pozin. Iaca aşa ne fierbe pe noi boierul!

— Şi-aţi făcut ceva la Iaşi?

— De unde să faci? Când să ajungem şi noi înaintea Doamnei Ilisafta, au pus mâna turcii pe dânsa. Urâtă fiară de om s-a mai iscat în vremurile noastre! Parcă te

doare înima din tine când vezi creştinul intrat la robie! O ducea, bre omule, într-un car boieresc şi ea numaicât lăcrima şi zicea: „Lume, lume; cum te las şi mă duc! Te-am avut dragă, ca pe-o soră, şi tu mă laşi!” Plângea toată prostimea câtă era tologită la acea margine a târgului dinspre muntenime.

— Şi ce veți face acum fără Doamnă?

— De asta n-o să ducem nevoie multă vreme. Îndată va îmbrăca turcul pe careva în caftan de aur şi-l va pune în scaun. N-am avut noi când aştepta, că ni s-a sfârşit mălaiul în traistă, şi ne chiorăia mațele de foame!

Toderaşcu dădu pinteni calului şi-l întoarse înapoi spre Iaşi. Calul se poticni, iar Pantelei sudui înfricoşat. Pământenii rămaseră în urmă. Rănile țării se vedeau la lumina zilei mai mari şi mai dureroase. Aşezările omeneşti fuseseră pustiite de-a dreapta şi de-a stânga drumului, până departe, cât puteai vedea cu ochii. Ici-colo, îți mai păleau nările miasmele unui hoit, rămas neîngropat. Mercenarii prăpădiseră, în fuga lor, multe vieți de oameni în zadar...

2

Departe şi nu prea foarte, răsăreau din pământ zidurile lungi ale împăratului Teodosie. Ele se adunau într-un mănunchi pietros în Heptapyrgonul bizantinilor. Această cetate vestită, numită după cele şapte turnuri, devenise înfricoşătoarea închisoare de stat a imperiului otoman: Iedi-Cule. Târgul Stambulului se vedea după ziduri, aurind cerul cu sutele şi miile sale de turnuri subțiri şi ascuțite, cu cupolele sale rotunde şi cu palatele sale de marmoră albă. În mijlocul târgului, strălucea, ca soarele, biserica Sfânta Sofia, prefăcută în geamie, şi seraiul împăraților. Pe Poarta-de-Aur, care se deschidea în ziduri, intrau şi ieşeau întruna valuri de oameni. Se auzeau toate limbile pământului şi se vedeau cele mai felurite veşminte. Oşteni şi negustori, călugări şi

oameni de țară, mişei şi prostime se amestecau într-o grămadă pestriță şi forfotitoare, deasupra căreia se ridica larma glasurilor străine.

— Am ajuns în Vavilon! — băgă de seamă Pantelei.

Mergea, ca totdeauna, după stăpânul său şi purta în spate traista cu merinde. Toderaşcu păşea înainte şi atrăgea asupra lui băgarea de seamă a muierilor cu făptura lui înaltă şi falnică şi cu chipul său palid. Ochii îi ardeau ca doi tăciuni aprinşi.

— Am ajuns cu ajutorul lui Dumnezeu în Stambul, Pantelei, şi ne vom odihni de oboseala drumului. Aici îi culcuşul împăratului Ahmed, în mâna căruia a încăput Doamna Ilisaf ta.

Toderaşcu s-a hotărât să meargă la Stambul îndată, după ce a auzit vorbele celor trei pământeni. A plecat cu Pantelei a doua zi cu cai odihniți şi a trecut fără zăbavă prin țara turcului. Cosițele Doamnei Ilisafta se află în sânul lui. Ele sunt singura lui mângâiere. Le scoate tot mai des şi le mângâie cu mâna, ca pe o femeie iubită, cu ochii pierduți în depărtare...

Stambulul se ridica, greoi şi mare, din toate părțile, şi-şi întâmpina oaspeții. Palat lângă palat, biserică lângă biserică... Caldarâmul drumului era stricat şi

ros de atâtea copite de cai şi roți de căruțe. Peste târg trecuse un veac şi jumătate de la cucerirea lui de către sultanul Mahomed cel Mare. Patimile se mai molcomiseră şi oamenii se mai cuminţiseră. Pe o seamă îi cuminţise pumnul cuceritorului. Sta elinul la pământ şi-şi lingea rănile şi se gândea cu tristeţe la fala trecutului.

Călătorii călcau pe caldarâmul cetăţii, ţinându-se după valul de oameni. Strigătele îi zăpăciseră de cap. Toderaşcu avea de gând să caute gazdă în cartierul moldovenesc, dar ajunse tocmai în cealaltă parte. Se treziră, deodată, în minunata piaţă a sfântului Marcu. Geamia Sfintei Sofii se înălţa la miazănoapte, iar Poarta Împărătească, vestita Bab-i-hümaium, la miazăzi. Poarta ducea spre Serai-Burnu, auritele seraiuri ale padişahului.

Toderaşcu şi Pantelei se opriră în faţa minunilor, tăcuți şi mişcaţi, ca orice oameni care văd lucruri ieşite din firesc. Pantelei îşi mută traista de pe un umăr pe altul, iar Toderaşcu îşi făcu o cruce largă. A ajuns şi el să vadă Înalta Poartă, de care i se îngruzea pielea încă în copilărie, când îi vorbea uncheşul Nistor Ureche de dânsa. Aici sfârşeau toate planurile domnilor din cele două ţărişoare de la Dunăre, fie în iatacurile vizirilor şi caimacamilor, fie în închisorile seraschieratului. Un

turc din preajma intrării Sfintei Sofii îi privea cu multă băgare de seamă, de cum îi văzuse intrând în piață. Văzându-i nedumeriți şi uitându-se în toate părțile, se apropie de ei şi le vorbi moldoveneşte:

— Vă uitați în toate părțile şi nu ştiți încotro s-o apucați, numai pe ulița pe care ați venit nu îndrăzniți să vă întoarceți!

Toderaşcu se uită cu mirare la ture. Era îmbrăcat în straie lungi până-n călcâie, ca preoții creştini, şi avea turban pe cap, larg şi împletit.

— Ai şi la ce te uita! Sunt un imam, adică un fel de popă turcesc, dar de felul meu mă trag din Moldova, dintr-un sat de pe Drăslinița, din care m-au înhățat turcii încă de copilandru şi m-au dus aici. Am îndată şasezeci de ani.

— Mulți înainte! — se vârî şi Pantelei în vorbă. Te vom ruga frumos să ne duci la o gazdă de omenie, ca să mâncăm şi să ne hodinim de drum.

— Şi asta vom face-o, numaicât cu rândul. Deocamdată, ne vom întoarce pe ulița pe care ați venit. Ce spuneți de Mama Lumii, aşa-i că v-a speriat?

Văzând mirarea călătorilor, imamul îi lămuri:

— Aşa-i spun turcii acestei cetăți. Le place lor să-i pună fel de fel de nume, care au beteşugurile lor.

Imanul râse. Toderaşcu îl privi. Avea chipul bărbos al țăranilor moldoveni, pe care-l întâlneai din Vrancea până-n Rădăuți. De aşa om avea trebuință.

— Iaca, de bună oară, îi spun Poarta Fericirii. Fereascâ profetul aşa fericire de deasupra capetelor supuşilor lor! Gem închisorile de ghiauri. Mai zilele trecute au mai adus o grămadă de bărbați şi de muieri dintr-un colț al împărăției, că noi parcă ce putem şti ce se petrece în lume; noi cu cântecul şi cu sura Coranului!

Toderaşcu zâmbi turcului. Era cea dintâi închipuire de zâmbet de două săptămâni încoace. Apoi îi vorbi şi-i spuse cine sunt, iar despre treburile lor la Poartă îl lăsă să creadă, deocamdată, orice. Turcul se arătă bucuros:

— Mie-mi spun aceştia Soliman de la moscheia Fatâh, da' acasă îmi spuneau ai mei Gavriliță.

Se împrieteniră din ceasul acela şi nu s-a mai desfăcut prietenia lor până la moarte, ca toate prieteniile care se nasc deodată şi nu mai pier, decât odată cu omul.

Imamul Soliman îi duse pe călători printr-un şirag

de ulițe şi de ulicioare în cartierul Duraman, unde se afla Bogdan-seraiul, palatul oficial al agenției moldovenești din Stambul, spre răsărit de geamia Kahrie. Nu departe de seraiul moldovenesc, se ridicau zidurile înnegrite de vreme ale palatului împăratului bizantin Constantin Porfirogenetul.

— Să mă laşi în târgul acesta singur, n-aş mai ieşi dintr-însul! — vorbi pe gânduri Pantelei.

— Aşa de tare-ți place? — îl ispiti imamul Soliman.

— Pe dracu! M-aş rătăci. Ce sodom de omenire s-a adunat pe o palmă de pământ! Ce, boala, mănâncă oamenii aceştia? Şi te mai miri că dă ciuma într-înşii... Phiu, phiu, phiu!

Pantelei se minuna straşnic. Imamul Soliman zâmbea, adăugând alte cuvinte de lămurire:

— Iaca, aicea stă capichihaia!

— Stă bine, după câte mi se pare!

— Stă şi nu stă, că domniile la voi îs ca frunzele veştede, toamna: acum îs pe creangă, acum nu-s. Apoi noi am ajuns. Veți trage la un prieten de-al meu, tot moldovean de-ai noştri, care face negoț cu miere, cu ceară şi cu berbeci.

Negustorul Artemie Hâncu îi primi bine pe oaspeți şi-i omeni cu mâncare şi cu băutură. Lui Toderaşcu i se închideau ochii de oboseală.

— Cum sunt singur şi-s toată ziua pe drumuri, casa e ca şi a voastră. Deocamdată, dormiți şi-apoi vom vorbi noi şi de celelalte care vă aduc la Stambul, poate că vă pot fi de vreun folos.

— Apoi noi ne-am lăsat caii la un han de la margine! — îşi aduse aminte Pantelei.

— Ne-om duce mâine şi-om griji şi de ei, nu vă faceți griji degeaba! — îi linişti imamul.

Toderaşcu mulțumi gazdei şi imamului, apoi se trase cu Pantelei într-o odaie a negustorului, ca să doarmă. Îi era inima strânsă. Parcă prea-i mergeau toate din plin ca să se sfârşească bine. Vuietul străzilor aglomerate se irosi din urechile călătorilor obosiți. Toderaşcu se dezbrăcă cu ochii închişi şi mai mult căzu pe divanul moale, atâta zdruncin se adunase în trupul lui. Adormi somn greu, de-plumb fără vise şi fără treziri.

3

Împărăția turcului bolea, în acea vreme, de-o boală fără de leac. Sultanul Ahmed n-avea mai mult de douăzeci şi şapte de ani şi se moleşise, potrivindu-se muierilor din harem. Avea destule şi dintr-ales şi-şi schimba favoritele în fiecare zi. Treburile împărăției mergeau cum voia cadâna care-i plăcea mai multe zile sultanului. Prins în mrejele plăcerilor rafinate orientale, ascuțite ca tăişul iataganelor damaschine de măiestria alcovurilor bizantine, Ahmed uitase de războaie şi de noroade şi urmărea numai dansurile odaliscelor. Adormea în murmurul havuzurilor şi se trezea la gâdilarea ageră a tălpilor cu penele de păun.

Când i-au adus-o pe Doamna Ilisafta, sultanul Ahmed se trezise din visarea unei după-amiezi călduroase de

vară. În jurul lui sta bulucul cel mare al bostangiilor, al gebegiilor şi al peicilor. Cele trei agale dinăuntru împietriseră în partea stângă: silihdarul într-o mână cu sabia lucitoare, iar în cealaltă cu teaca bătută în pietre scumpe; ibrictarul cu ligheanul de aur, în care aburea apa pentru spălarea rituală a abdestului, şi tulbantarul, care urmărea cu ochii faldurile scumpului acoperemânt al capului padişahului. Mai deoparte, se înghesuia o ceată de mutefaricale, adică de feciori de domni, zălogiți de părinții lor înaltei Porți, care se înălțau pe vârful picioarelor, ca să vadă mai bine.

Cu ochii cârpiți de somn, sultanul Ahmed privi muierea palidă şi bine făcută, după care veneau băieții şi fetele. Skindir-Paşa aştepta porunca sultanului şi lauda, cum aşteaptă un câine la uşa stăpânului mâncarea sau lovitura. Sultanul nu-l băgă în seamă. Vizirul Nasuf-Paşa tuşi gros şi se mişcă. Urmărea să atragă luarea-aminte a stăpânului, dar nu reuşi. Meteahna aceasta i-o cunoştea de mai înainte. Când sultanul vedea o muiere care-i plăcea, rămânea dus pe gânduri.

— Roaba din fața Luminăției-Tale este Doamna Ilisafta a lui Ieremia-Vodă Movilă cu copiii ei! — îndrăzni să vorbească Skindir-Paşa.

— Ştiu, iar tu să taci! Cine te-a învățat, câine, să vorbeşti neîntrebat?

Turcul tăcu şi-şi muşcă buzele groase. Din fulgerarea ochilor, vizirul văzu că muierea i-a plăcut sultanului.

— Cât de bătrână este muierea?

— Împlineşte patruzeci de ani, dar nu pare nici de treizeci. Oboseala drumului şi suferințele i-au mai tras obrazul, dar i-a trece!

Abia atunci se întoarse sultanul cu tot trupul spre Doamna Ilisafta şi-i zâmbi. Doamna Ilisafta îi zâmbi şi ea cu sfială şi-şi duse mâna dreaptă fără voie la cap, dar dădu de părul tăiat şi şi-o feri. Îşi potrivi marama neagră mai bine pe cap şi-l cercetă cu privirile pe sultan. Era tânăr, dar obosit şi stors de vlagă. Obrazul i-ar fi fost frumos, dar culoarea îi era prea gălbuie.

— Nu mă mir că ai vârât atâta vrajbă în fundul acel de lume, de la marginile împărăției noastre!

— Am apărat moştenirea copiilor mei, Înălțimea-Voastră!

Doamna Ilisafta şovăi, apoi căzu la picioarele sultanului şi strigă cu glas mare:

— Dăruieşte-ne viața!

— V-o dăruiesc, dar copiii trebuie să treacă la legea noastră!

Doamna Ilisafta şovăi, din nou.

— Altcum îi tai!

— Facă-se voia împăratului!

Caimacamul Iacobache traduse, şi aceste cuvinte sultanului Ahmed şi aştepta să audă altele.

— Pe roabă veți duce-o în haremul meu şi-i veți da toate cele de trebuință!

— Cu băieții ce să facem?

— Îi treceți la legea noastră cu toată rânduiala cuvenită. Hotipul Ali să-i taie împrejur!

Vizirul Nasuf-Paşa făcu semn unui agă care o scoase pe Doamna Ilisafta cu băieții şi fetele ei din încăperea tronului. Maria abia se ținea pe picioare, iar Bogdan, mezinul, începu să plângă:

— Unde ne duc mamă?

— Nu te teme, băiatul mamei, nu te teme! Ne duc la odăile noastre, unde ne vom odihni.

Lacrimi calde curgeau pe obrajii palizi ai Doamnei Ilisafta. Le lăsa să se scurgă, molcom, în jos şi nu le

ştergea. Ele întruchipau toată viața ei, care curgea la vale, fără putință de întoarcere. Hohotind de plâns, îşi îmbrățişă băieții şi fetele, căci ştia că n-o să-i mai vadă niciodată. Hadâmbii îi despărțiră. Porțile seraiului împărătesc se închiseră după Doamna Ilisafta.

4

Toderaşcu şi Pantelei colindau toată ziua prin Stambul. Îşi făcuseră o mulțime de prieteni printre moldovenii din Bogdan-Serai şi-şi pierdeau vremea cu dânşii, vorbind despre treburile împărăției. Toderaşcu căuta urmele Doamnei Ilisafta. Chiar a treia zi, o slugă a ambasadorului venețian Almoro Nani îi povesti pe larg cum a intrat Doamna Ilisafta în Stambul. Sluga vorbea iute în limba elinească, parcă se sfădea cu un duşman nevăzut, iar negustorul Artemie Hâncu tălmăcea vorbele. Se zbătea acel elin din mâini şi din picioare şi-şi da ochii peste cap de mirare şi spaimă:

— Zice omul acesta c-a văzut-o în rădvan pe Doamna Ilisafta şi pe copiii ei, când a fost adusă la serai, unde o aştepta sultanul. Sta în rădvan, dusă pe cea

lume. Un băiat, cam de vreo treisprezece ani, se uita la dervişii de pe uliți cu mirare, iar altul mai mic dormea în poala Doamnei. Fetele erau roşii la obraz de-atâta plâns şi-şi fereau privirile într-o parte...

Toderaşcu trăieşte acele clipe aievea. Aude duruitul surd al tobelor şi sunetul surlelor, care vesteau izbânda împotriva ghiaurilor, şi vede mulțimea fanatizată alergând după robi.

— Cumpliți oameni mai pot fi pe lumea asta! — răbufni Pantelei.

Tot de la acea slugă află Toderaşcu că Doamna Ilisafta a fost închisă în serai, fetele au fost dăruite lui Nasuf-Paşa, iar coconii au fost turciți.

— Mai spune omul acesta, tălmăci Artemie Hâncu, că pe băieți i-au tăiat împrejur, după legea proorocului lor Mahom, şi Domnul Alexandru boleşte la pat de prea mare durere şi spaimă.

În seara aceea, Toderaşcu se trase în odaia sa şi plânse cu obrazul îngropat în cosițele Doamnei. Negustorul Artemie Hâncu pricepu apoi care sunt treburile celor doi călători şi se înspăimântă:

— Vă primejduiți capetele, oameni buni! Din gheara turcului nu mai puteți scoate prada. N-aveți cum!

— Aş dori s-o văd măcar o dată, apoi mă duc în lumea mea!

Artemie Hâncu îşi potrivi pletele cărunte, măcar că nu era nevoie, se uită cu mâhnire la Toderaşcu şi-l molcomi:

— Să încercam cu popa Costache de la paraclisul Sfântului Duh din Bogdan-Serai!

Pantelei se uita, mohorât, în pământ. Îşi irosise şi el tinereţea în întâmplările acestea şi era sătul de drumuri şi de străini. Aştepta să se limpezească şi această apă tulbure, care-i purta la vale de câteva săptămâni, şi dorea să se întoarcă fără nici o zăbavă în ţară, ca să se liniştească lângă Profiriţa. Îi era mai dor, ca niciodată, de dânsa şi-i surâdea din depărtare. Are să-i umple, el ocile şi tidvele cu băutură şi n-are s-o mai lase să pună mâna pe nimic.

5

Sultanul Ahmed avea haremul cel mai minunat din toată lumea. Turcul crescuse în harem şi cunoscuse din plin rafinamentele orientale ale dragostei. Se trezise între femei frumoase şi aflase toate tainele iatacurilor împărăteşti, de aceea nu-l mai impresiona orice. Cartea rituală El Ktab, în care se arăta numai măiestria cea înțeleaptă a dragostei pentru haremurile moslemilor, rămase pentru cei naivi şi neiniţiaţi.

Ahmed îşi adusese fecioare şi femei din toate cotloanele împărăției sale şi cumpărase roabe de pe întreaga față a pământului. Fecioare nordice, blonde, şi muieri oacheşe din Libia, şi Nubia, georgiene mlădioase ca struna, şi unguroaice focoase ca jarul, bulgăroaice domoale şi moldovence sfioase. Sultanul căuta dragostea

aceea nestinsă şi încă n-o aflase. Gusta licoarea îmbătătoare din potirul dragostei, dar rămânea mereu însetat şi nemulțumit. Nu-şi alesese sultană validè tot din pricina aceasta.

Dansuri de hurii îi alergară pe dinaintea ochilor stinşi, dar sultanul Ahmed rămânea nesimțitor la farmecele muiereşti. Feregelele căzură, atunci, ca nişte marama de doliu, peste chipurile triste ale cadânelor. Nu mai ştiau ce să facă şi se întrebau, cu nelinişte, care femeie va reuşi să-l înveselească pe sultan şi să-i deschidă ochii asupra frumuseții veşnice. Şi un freamăt neaşteptat trecu prin seraiul celor peste o mie de cadâne, odalisce şi roabe ale sultanului Ahmed:

— Vine o roabă din țara Moldovei. Una straşnic de frumoasă şi aprigă, care a aprins lumea cu isprăvile ei.

— Asta i-a veni de hac sultanului! Dacă a ştiut să stâpânească lumea, atunci ştie să stăpânească şi dragostea bărbaților.

Când Doamna Ilisafta păşi în seraiul sultanului, cadânele înțeleseră că le-a sosit adevărata lor stăpână.

— E muiere coaptă, dar are tocmai vreme destulă ca să se mai folosească de frumusețea ei, care este pe măsura faimei!

Tragică, sub marama ei de doliu, Doamna Ilisafta intra în noua şi cea din urmă împărăție a sa. Aici nu mai avea de înfruntat decât voința unui singur bărbat. O lume misterioasă feminină o întâmpină cu aromele, şoaptele şi tainele sale.

— Ghiulbeaz... Trandafir alb... E albă la obraz de mâhnire şi de oboseală ca un trandafir alb, dar nu e mai puțin frumoasă...

6

Prin târgul acela mare, numit pe drept cuvânt de turci „Mama Lumii”, umblau pribegi şi alți moldoveni. Băteau drumurile pietruite ale târgului de la Bogdan-Serai la Vlah-Serai, care pe jos, care călare; care îmbrăcat frumos şi însoțit cu fală de slujitori, care scăpătat şi strecurându-se singur pe sub ziduri. Sediul capichihaielor munteneşti, sau cum se mai numea pe turceşte Vlah-Serai, se afla în Fanar, în cartierul Tahtaminare, lângă metohul sfântului Mormânt. Cartierul era plin de elini, care se certau de dimineața până seara. Neam de neamul lor se obişnuiseră cu intrigă şi cu traiul uşor şi se oploşiseră pe lângă capichihăi şi viziri, ca dragomani şi terzimani, îmbătând lumea de cap cu apă rece şi râvnind bani şi măriri.

Ştefan Tomşa, domnul mazil, ajunsese sărac lipit pământului şi hoinărea pe drumuri de dimineața până seara. Cunoştea Stambulul încă de dinainte de a fi domn, căci lucrase pe lângă capichihăi. Era însurat c-o fată de negustor bogat elin şi sta în casa socrului; învoirea aceasta având-o de la caimacam. Ştefan Tomşa a ieşit de acasă şi astăzi şi se grăbeşte spre Bogdan-Serai. A auzit c-au venit nişte călători din Iaşi şi vrea să mai afle lucruri noi.

Cum merge pe drum, se poate vedea că a îmbătrânit. Calcă greoi şi s-a frânt de la mijloc, aplecându-se de spate. Abia acum înțelege că turcii şi-au bătut joc de el. „Turcul îi turc şi-n ziua de Paşte! — filosofează Tomşa şi-şi scrâşneşte măselele, aşa din senin, parcă ar fi băut o ocă de vin si l-ar fi cuprins mânia pe boieri. Ce i-aş mai tăia, ce i-aş mai tăia, Doamne Cristoase şi Maica Domnului!”

L-a chemat caimacamul, se gândeşte Tomşa, şi l-a măgulit cu viclenie, apoi l-a chemat şi teliterdarul şi i-a cerut să-i spună unde îşi ține ascunse averile, că-i dă domnia înapoi, şi el ca un om fără de minte i le-a destăinuit pe toate. Tomşa îşi rumegă mânia şi păşeşte, gânditor, printre negustorii şi oştenii străini. Seraschieratul îşi scoate oştenii pe ulițele târgului în fiecare zi, ca să-i

vadă lumea şi să se teamă de ei. „Împărăție putredă, ca şi a Bizanțului! A luat de la bizantini numai destrăbălările, intrigile şi slăbiciunile. Nu-i departe nici sfârşitul lor!”

În poarta mare a Bogdan-Seraiului îi văzu pe moldoveni. Vorbeau cu popa Costache şi se uitau, pe furiş, la oamenii care treceau pe lângă ei. „Hâm, moldoveanul îi şi el tot moldovean şi-n Istanbul, ca şi în Iaşi! — mormăi pentru sine Tomşa. Iată-i şi aici cum se țin de prepusuri şi de vorbe! Se pare că între dânşii şi un boier... Apoi unde-i aşa unul, numaidecât trebuie să fie şi-o scornitură!”

Popa Costache, un om mărunțel de stat, pântecos şi foarte ager, îl zări pe Tomşa de departe şi tăcu, potrivindu-şi barba albă, după obiceiul tagmei. Acesta se apropie de cei trei oameni, care tăceau, şi vorbi cu glas tare, prefăcut:

— Ehei, obrazuri noi! Ce vânturi v-au adus pe aici? Sunteți din Moldova?

— De-acolo! — răspunse Toderaşcu scurt, fără chef de vorbă.

— Pe mine nu mă cunoaşteți?

— N-am avut când şi unde.

— Dumnealui este Ştefan-Vodă Tomşa! — dădu lămurire popa Costache.

— O fi fiind, n-am nimic împotrivă — vorbi Toderaşcu, privindu-l în ochi țintă.

Tomşa rânji, după obiceiul lui, întrebând:

— Şi voi cine sunteți?

— N-avem a da socoteală, dar ca să se ştie, eu sunt boierul Toderaşcu şi dumnealui e Pantelei, slujitorul meu.

Tomşa tresări. Ştia cine-i boierul. Auzise de ei, ca de un duşman înverşunat, şi-i juruise moartea în multe rânduri. Îşi înghiți vorbele, dar tot scăpă câteva:

— Hehei, jupâne, jupâne...

— M-ai scurta de-un cap, Tomşo, aşa-i?

— Te-aş scurta, dar aici n-am nici o putere!

— Nici n-ai s-o mai ai!

— Da' pe aici care vi-i căutarea?

— Oricum domnie nu râvnim.

— Colțos mai eşti, omule!

— Aşa mă ştiu. Azi am întâlnit unul, ieri am dat de altul la Vlah-Serai; azi de Ştefan Tomşa, ieri de Gavrilaş Movilă... E plin Stambulul de domni creştini care cerşesc mila păgânului!

— Ai limba prea lungă! Caută să nu ți-o taie cineva!

Ştefan Tomşa se îndepărtă grăbit de cei trei oameni, dând din mâini şi bolborosind vorbe spurcate printre buze, cuprins de mânia lui roşie de altădată, care se adăpa numai cu sânge.

— De ce l-ai înfruntat aşa de aspru? — întrebă popa Costache.

— A adus cu dânsul multă nenorocire asupra țării şi asupra Doamnei Ilisafta, care zace în serai.

Domnul pribeag se pierdu printre casele uliței, iar Toderaşcu se întoarse la vorbele lui:

— Şi-aşa, părinte, am vrea s-ajungem măcar o dată la Doamna Ilisafta, ca să vorbim câteva vorbe cu dânsa. Vrem să ştie că n-am uitat-o. Vrem s-auzim şi dorințele ei, ca să ştim de ce să ne prindem.

Toderaşcu spunea adevărul. Voia să afle dorințele Doamnei şi să se liniştească. Nădejdile i se spulberaseră, una câte una. În închipuirea lui înfierbântată, se

văzuse ca un izbăvitor, care sfarmă obezile şi gratiile de fier şi scoate la soare şi la lumină roaba sultanului. Acum vede că este neputincios şi că puterea lucrurilor îl întrec. Colindase de câteva ori în jurul celor Şapte Turnuri, unde zăcea voievodul Ştefan Potocki de atâta amar de vreme, şi se întorsese la gazda lui, copleşit de întunecimea zidurilor şi de mulțimea străjilor. De Serai-Burnu se putea apropia şi mai greu. O oaste întreagă de hadâmbi se învârtea după ziduri. Toderaşcu îşi vedea de gândurile lui, rostindu-le de multe ori cu glas tare, dar Pantelei le cerceta şi pe celelalte lucruri cu mirare, cerând lămuriri:

— Ce fel de oameni sunt hadâmbii, stăpâne, de-i lasă sultanul la un loc cu muierile lui? Sunt bărbați întregi?

Toderaşcu zâmbi a doua oara.

— Nu-s bărbați decât cu numele, Pantelei Cât despre asta, n-are sultanul nici o frică!

— Anaftimii soi de om! Şi zi aşa... Apoi uită-te numai ce i-a venit în cap sultanului, ca să-şi păzească femeile!

Pantelei tăcu o vreme, dar gândurile lui se cereau răzvedite, nu cumpănite ca ale lui Toderaşcu:

— Să vezi şi să nu crezi ce-i pe lumea asta! Lasă că şi are sultanul o sumedenie! Atâtea muieri numai cu ziduri şi cu harapi le poți păzi. Cât despre altele, apoi şi aşa-i fac capul călindar, stăpâne, n-avea nici o grijă dinspre partea asta! Da' Doamna noastră cu fetele şi cu coconii oare unde-or fi?

Popa Gostache ascultase cu zâmbetul pe buze cum judeca Pantelei cu mintea lui sănătoasă împărăția în ceea ce avea ea mai putred, apoi îl bătu, uşurel, pe Toderaşcu pe umăr, întrerupând nedumeririle multe ale lui Pantelei:

— Te cred, frate, te cred! N-ai venit din aşa depărtare şi n-ai bătut atâta drum de florile mărului. Mai înțeleg că aici se mai află o taină numai a inimii domnieitale şi mă supun, dar ce-i de făcut?

Popa îşi netezi iarăşi barba roşcată cu degetele răsfirate ale mâinii drepte. Deodată se lovi cu aceeaşi mână peste frunte, aducându-şi aminte de ceva:

— Tiii, arhanghele Gavril, că uitasem! O Doamnă străină a cerut popă de legea noastră, ca s-o împărtăşească în postul sfintei Marii...

Toderaşcu se uită nedumerit la popa Costache.

— Şi ce-i cu asta?

— Ce să fie? Te vom îmbrăca pe tine popeşte şi te vom trimite s-o vezi pe Doamna cea străină, care nu poate fi decât Doamna Ilisafta, căci până acum, de când e roabă în serai, n-am mai primit asemenea cerere. Nu-ți temi grumazul?

— Nu mi-l tem! — răspunse Toderaşcu şi fața îi era luminată dinăuntrul ființei sale, ca de un soare nevăzut.

7

Imamul Soliman îl sfătuieşte pe Toderaşcu cum să se poarte în serai. Imamul s-a împrietenit cu cei doi moldoveni şi le-a aflat toate tainele. Le-a spus-o şi pe-a lui. Vrea să fugă de la moscheia Fatih şi să se întoarcă în țară, unde are de gând să se oploşească pe lângă o mănăstire şi să-şi câştige viața cinstit, întorcându-se la legea lui.

— Nu vreau să ard în focul cel veşnic! — şi-a spus el temerile lui de om amărât şi singuratic, rupt de pământul țării.

Toderaşcu i-a făgăduit că-l va lua cu el, când se va întoarce în țară, şi Soliman se ține scai de dânsul. Vine dimineața la casa negustorului Artemie Hâncu şi se duce seara, trecând prin ciur şi prin sită toate obiceiurile din seraiul împărătesc. Imamul a avut prilej să vadă cum

e împărțit haremul, chemat de cadâne să le citească din Coran surele cele liniştitoare ale rodniciei şi îmbelşugării. I-a spus că seraiul parcă-i alcătuit dintr-o sută de stupi, unde roiesc cadânele. Fiecare stup e un palat rotund, la mijloc cu un loc pardosit cu marmoră. În cotloane umbrite sunt fântâni țâşnitoare, care răcoresc aerul, şi havuzuri de scăldat. Odăile stau roată, una lângă alta, împrejur. Hadâmbii păzesc la porți cu iataganele în mâini. Cadânele n-au voie să se arate vreunui bărbat străin decât învelite în feregele şi cu iaşmacurile pe obraz.

În dimineața hotărâtă pentru încercarea cea mare de a pătrunde în serai, la Doamna Ilisafta, Toderaşcu a făcut sfat cu toți prietenii lui. Popa Costache a adus rantii călugăreşti pe măsura lui Toderaşcu şi comanac cu camilafcă. Plete are, barba i-a crescut de asemenea bogată, iar camilafca i-a mai umbri obrazul, care-i prea falnic şi seamănă cu al unui oştean. Tot popa Costache se face ascultat şi dă sfaturi înțelepte şi cu priință:

— Ține evanghelia şi crucea în patrafir, c-aşa este obiceiul, iar ochii să ți-i pleci în pământ, c-aşa se cuvine. Şi-acum învață câteva vorbe elineşti, ca să ştii cum intri şi cum ieşi. N-aştepta întrebarea, ci să sari tu cu vorba înainte, apoi să dai numai din cap şi Dumnezeu să te binecuvânteze!

Toderaşcu sărută mâna popii Costache, mulțumindu-i:

— Mi-ai făcut mare bine, părinte!

— Poate aşa-mi plătesc şi eu o seamă de păcate din pământul țării, care m-au mânat pe aceste meleaguri pentru spăsenia sufletului.

Până la poarta cea dintâi şi cea mai dinafară a seraiului împărătesc, pe numele ei turcesc Bab-i-Hümaium, Toderaşcu veni însoțit de Soliman, de Artemie Hâncu şi de Pantelei.

— Fă-l pe mutu, dacă te întreabă cumva ce nu ştii, ori mai bine spune unul şi acelaşi lucru, învățat de la popă: — îl mai sfătui imamul Soliman.

Toderaşcu se îndreptă cu paşi mari spre poartă, iar ceilalți se opriră. Pantelei se cumpăni după dânsul, dar îşi dădu seama că încercarea aceasta va duce-o-n spate numai stăpânul său singur şi se feri, împreună cu ceilalți doi, în umbra unor ziduri. Toderaşcu bătu în poartă şi îndată ce se deschise o ferestruică şi se ivi un obraz spân şi gras, vorbi, limpede şi rar. Obrazul nu înțelese şi Toderaşcu mai vorbi o dată şi arătă evanghelia şi crucea, apoi rosti numele Doamnei Ilisafta de două ori, aşa cum obişnuiau diecii să-l scrie pe hrisoave: „Kyria Elisaveta Movilina”. Obrazul îşi căscă ochii, dând semn

de înțelegere. Se auzi şi glasul subțirel, cuvenit unui asemenea obraz: „Hah, hah!” şi ferestruica se deschise.

Doi ieniceri veniră tropăind, deschiseră poarta şi îl duseră, în grabă, printr-o curte interioară, minunată, la altă poartă, nu mai puțin slăvită, pe numele ei Bab-i-Selam, şi-l lepădară în mâinile grase ale unui bostangi-başa. Acesta îi îndrumă paşii, cu încetineală, pe lângă un havuz cu apă țâşnitoare, de unde se vedeau clădirile aurite împărăteşti, apoi pe o alee, umbrită de chiparoşi rotați, şi-l vârî prin alte porți, păzite cu strășnicie, în harem, încredințându-l unui harap mut.

Toderaşcu călca pe covoarele moi, după harapul mut, şi strângea la piept evanghelia şi crucea, învelite în patrafir. Lumina se cernea, colorată şi tainică, prin vitralii. Un miros dulceag de iruri se întărea tot mai mult în aerul călduț, cu cât paşii lui Toderaşcu se adânceau spre acele unghere necunoscute, şi un sunet ciudat şi adormitor de fluiere şi tamburine îi lovea auzul. Toderaşcu murmura, cum fusese învățat, rugăciuni înțelese numai de el, căci le pierduse şirul şi cuvintele se învălmăşiseră în mintea lui, păstrându-şi simțurile treze şi dorind s-o vadă pe Doamna Ilisafta. Un hadâmb îl întrebă iarăşi ce vrea şi el rosti aceleaşi cuvinte, învățate pe

de rost, întărind numele Doamnei. Acum se luă după semnul hadâmbului şi se opri înaintea unei uşi din lemn de trandafir. Toderaşcu înțelese că după uşa aceea se afla Doamna Ilisafta.

Cu inima bătându-i în piept, gata să i-l spargă, Toderaşcu deschise uşa încet şi apoi o închise în urma lui. Numai atunci îndrăzni să se uite împrejur. Doamna Ilisafta sta într-un ungher, cernită din cap până-n picioare, şi se ruga sub o candelă, care lumina chipul blând şi zâmbitor al Maicii Domnului cu pruncul în brațe. Doamna îl văzu pe Toderaşcu şi crezu că visează. Îşi trecu mâna deasupra ochilor, ca să gonească vedeniile, şi scoase un țipăt uşor, ca o părere:

— Tu eşti, Toderaşcule?

— Eu sunt! — spuse el şi-i căzu la picioare.

Doamna Ilisafta îl ridică şi-l sărută, lung şi înfocat, pe gură.

— M-a auzit Dumnezeu şi mi-a împlinit cea din urmă rugăminte. Te văd în carne şi-n oase, aşa cum te am în gânduri şi-n inimă. De acum pot să mor între zidurile acestea!

Toderaşcu tresări, împotrivindu-se:

— Ai să ieşi dintre zidurile acestea şi-ai să mai domneşti în țara Moldovei!

Doamna făcu un semn de renunțare cu mâna.

— Oamenii mi-au sfărâmat trupul şi mi-au înecat nădejdile. Am ajuns roabă cu copiii în ghearele duşmanilor. Mi-au rămas numai amintirile şi rugăciunile.

Doamna îl sărută din nou pe Toderaşcu. Fumurile măririlor se irosiseră şi vedea lumea cu alți ochi. Ar fi trăit, undeva, într-un târg din Ardeal, sau din Moldova, o viață luminoasă şi fericită cu Toderaşcu, fără grijile domniei. Atunci viața aceea ar fi fost numai a ei şi nu ar fi fost sfărâmată de războaie, de boieri, de crai şi de împărați. Realitatea crudă însă o dezmetici.

— Du-te, Toderaşcu, să nu te vădească hadâmbul şi să te omoare! Am aflat înțelegere la el şi m-a lăsat să-mi văd de datoriile sufleteşti. Ştiu că pândeşte la uşă, blestemându-i pe cei ce nu țin legea proorocului lor. Deocamdată, îmi fac voile, aflând eu îndurare la sultanul Ahmed, dar nu ştiu până când, fiind lucrurile şi mai schimbătoare în serai decât în lumea de dincolo de zidurile lui.

Doamna Ilisafta îl îmbrățişă şi-l sărută. Toderaşcu plângea. Lacrimile îi curgeau pe rantia neagră şi pe

patrafirul cusut cu fire de aur şi de argint. Doamna plângea şi ea cu suspine. Ştia că se desparte de el pentru totdeauna.

— Ce vei face, dragul meu?

— Mă întorc în țară cu Pantelei şi am să merg mai întâi la mănăstirea Sucevița, unde voi duce cosițele tale, apoi apuc drumul Liovului şi-am să mă țin iarăşi de învățătură. Mi-au rămas numai cărțile pe lumea asta. Se vede că aşa mi-a fost dat ca să-mi fie partea!

Toderaşcu scoase din sân cosițele şi i le arătă. Doamna Ilisafta luă în mână cosițele şi le netezi, aşa cum avea obiceiul când i se legănau pe spate şi era fericită.

— Du cu ele viața mea, suspină ea, şi dă-le în păstrare norodului moldovean. Să mă jelească fetele şi femeile, că le-am fost Doamnă bună şi n-am obijduit pe nimeni! Cele rele, făcute din neştiință şi fără de voie, să mi se ierte, că mult am iubit şi mai mult am suferit!

Toderaşcu îşi potrivi rantiile şi-şi şterse lacrimile, ascultând şoaptele fierbinți ale Doamnei:

— Du trupul meu chinuit, dragul meu, odată cu cosițele, la Sucevița, ca să se odihnească de zbuciumul vieții!

În înserarea care se lăsa şi cuprindea şi odaia Doamnei Ilisafta, chipul ei cernit se pierdu în umbră, aşa cum şi faptele ei se vărsaseră în trecutul adânc, ca o apă, al neamului. Numai mişcările tainice ale seraiului împărătesc curgeau fără contenire...

Toderaşcu nu mai zăbovi, după ce-a văzut-o pe Doamna Ilisafta, multă vreme în Stambul. Era îndemnat de un glas nevăzut ca să ajungă la locul lui de odihnă şi se grăbea, înfrigurat, de plecare. Plăti gazda şi-l cinsti şi pe popa Costache c-o pungă de bani pentru binele ce i l-a făcut. Tot aşa de mult se grăbea şi Pantelei, răzvedindu-şi gândurile:

— Îmi arde, bre omule, inima după Profiriţa!

Omul era imamul Soliman, care-şi înghesuise averea într-o traistă şi aştepta vremea plecării. Negustorul Artemie Hâncu le pregăti caii de drum, după poruncă, cumpărându-i şi lui Soliman unul din obor. Tot negustorul le mai aduse câteva veşti proaspete:

— Mi-a spus sluga aceea a veneticului că sultanul Ahmed l-a dăruit pe voievodul Potocki lui Gaspar Graţiani, care cere pentru capul lui douăzeci şi trei de mii de taleri împărăteşti.

Pe Toderaşcu însă nu-l mai interesau treburile tainice ale împărăției. Porni la drum chiar în seara aceea şi ieşi din Stambul. În sân purta o răcliță cu cosițele Doamnei Ilisafta. Răclița i-o făcuse un argintar din Fanar. Era rotundă şi împodobită cu săpături măiestrite. Se deschidea în două şi avea o ureche, prin care trecea un lănțişor de argint. Toderaşcu se purta cu gândul s-o atârne de policandrul cel mare, împodobit cu ouă de struț, din naosul mănăstirii Sucevița.

Drumul până acasă l-au făcut tot într-o întinsoare. Se grăbea Toderaşcu, se grăbea Pantelei şi se grăbea şi Soliman turcitul. Lângă Iațcani, s-a despărțit Toderaşcu de Pantelei. N-avură vreme de vorbe multe. Se îmbrățişară şi se loviră peste spate cu dragoste, ca doi frați.

— Să vii, ca să mă vezi, Pantelei, pe unde voi mai fi! S-o aduci şi pe Profirița, că şi eu am să mă strâng de pe drumuri!

Vorbele acestea din urmă sunară cu tot amarul lor în inima credinciosului slujitor, care-şi goni însă înduioşarea. Mai încolo, pe drumul priporos al Sucevei, Pantelei dădu slobozenie şi lacrimilor şi suspinelor,

aducându-şi aminte cum au urcat şleahul cu treisprezece ani în urmă. Suceava îl întâmpina, neschimbată şi gătită, ca o muiere care-şi aşteaptă de multă vreme bărbatul...

Când loviturile din poartă răsunară în ograda mănăstirii Sucevița, cuviosul Enoh întrebă şi acum, ca într-o noapte târzie de altădată:

— Cine-i?

— Om bun, ajuns la aman!

Enoh îl cunoscu pe Toderaşcu. La Soliman se uită cu îndoială.

— E şi el un suflet necăjit de moldovean, ajuns rob la turc.

— Te-au întors drumurile iar la mănăstirea noastră, boierule, cum se întorc gândurile în capul omului. Apoi eu am ştiut totdeauna că aşa ai să-ți sfârşeşti viața. Prea aprinşi ți-au fost anii tinereții!

Pe acea vreme, egumen la Sucevița preacuviosul Pancratie. Mai trăiau încă proegumenii Zaharia şi Anastasie, iar ieromonahii Rafailă, Nicon şi Enoh aveau învățăcei tineri. Toderaşcu aşează răclița cu cosițele Doamnei Ilisafta sub policandrul cel mare, răspicând pentru

toată lumea şi pentru toate vremurile porunca ei de ctitoriță a mănăstirii. „De acum, cât voi trăi, îşi spuse Toderaşcu, aici rămâne inima mea, lângă cosițele Doamnei, şi mă voi întoarce, ca de pe alt tărâm, juruindu-le credință până la moarte!”

Soliman turcitul se călugări, luându-şi numele sfântului Sava, ca să-i fie pavăză în noua viață, pe care o mai avea înainte.

După ce-şi sfârşi datoriile către dragostea lui pierdută pentru totdeauna, Toderaşcu îşi rândui şi treburile lui lumeşti, lăsând porunci, pentru alte vremuri de lipsă, logofătului de la moşia lui Vicşani, din ținutul Sucevei, apoi călători, ca într-o somnie, ajungând la gazda lui veche din Liov, unde-l aşteptau cărțile sale. Sufletul lui zbuciumat se linişti, încetul cu încetul. Toate gândurile şi toate durerile din viața lui trecută se molcomiră şi ele. Toderaşcu cel vechi murise, numai umbra lui rătăcitoare mai umbla prin lume...

Sub candelabrul cel mare, din naosul mănăstirii Sucevița, atârna răclița de argint cu cosițele Doamnei Ilisafta. Trupul ei mai suspina în robie, după gratiile seraiului împărătesc...